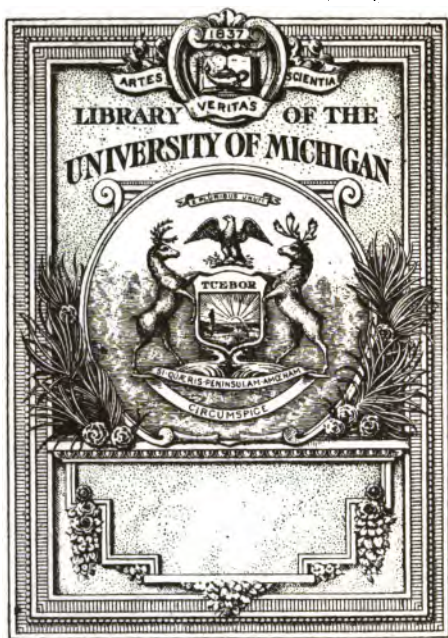

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUÆRIS PENINSULAM AMŒNAM
CIRCUMSPICE


LEVEN
van den
HERTOG
van
ALBA

Osorio, Anton

HET LEVEN
VAN
FERDINAND ALVAREZ DE TOLEDO, HERTOG VAN ALBA.

Behelsende desselfs afkomst, geboorte, opvoeding en toeneming in alle Ridderlijke, en voornamentlijk in de Krijgs-oeffeningen;

Syn groot Beleyt en dappere daaden, in de Oorlogen van BARBARYEN, VRANKRIJK, DUYTSLAND, ITALIEN, de NEDERLANDEN en PORTUGAAL.

Waar in hy geen van de grootste Kapiteynen van syn eeuwe heeft behoeven te wijken.

In het Italiaans beschreven door den Marquis van ASTORGA.

MET FIGUEREN.

EERSTE DEEL.



IN 'sGRAVENHAGE,

By MEYNDERT UYTWERF, en ENGELBREGT BOUCQUET, Boekverkopers, 1701.



VOOR-REDEN.

DAar ſyn weynich Hiſtory-ſchryvers van het eynde van de voorlede, en van het begin van de deſe ten eynde gelopene eeuwe, die niet van den Hertog van Al*ba* gemelt hebben. Alle ſynſe het daar in eens, dat hy een heel groot Kapiteyn, en een heel verſtandig Staatkundige was; maar ſy ſpreken van ſyne hoedanigheden op ſoo een verſcheyden wijſe, en beſchrijven ſyne daaden met omſtandigheden, die ſoo weynig gelijkeniſſe hebben, dat ik in het enkeld voornemen om mÿ daar van te informeren, beſloot al 't geen uyt te ſchrijven, 't geen ſy daar van gemeld hebben, en om de ſelve ſoo veel my mogelijk was, over een te brengen. Ik maakte meds een aanvang

daar van, wanneer ik een Latynſe Hiſtorie van dien Hertog vond, van een *Spaans* Auteur opgeſtelt, den welke dien arbeyd niet ondernomen had, als om de waarheyd die ik ſogt te ontvouwen. Hy had op originele Brieven te werk gegaan, op Memorien die ten tijde van dien Hertog gemaakt waren, en op een Hiſtorie van dien ſelven Hertog, opgeſtelt door een Marquis van *Aſtorga*: den welke geſchreven had 't geen hy geſien, en van geloofwaardige perſoonen verſtaan had. Die Hiſtorie is met de hand geſchreven, en word in de Schatkamer van de tytels van de Marquiſen van *Aſtorga* bewaart.

Ik las dien Hiſtory-ſchryver van den Hertog van *Alba* met alle mogelijke verknogtheyt: en ik merkte daar in ſoo veele fraye dingen aan, dat ik een voornemen nam om den ſelve te vertalen. Ik ging daar over te rade met geleerde perſoonen, die my tot de ſelve vertaling opwekten. Ik heb de ſelve met alle mogelijke nauwkeurigheyt gedaan, ſonder nochtans mijn ſelven te pynigen, ik heb daar in niets van het mijne gevoegt, en ik heb nietwes noch uyt het ligchaam van de Hiſto-

Historie, noch van de feyten uytgelaten; ik heb aan elke uytdrukking alle de kracht gegeven, die de selve in't Latyn heeft, ten minsten voor soo veel als ik gekonnen hebbe. Die Historie is vervult met duysend curieuse daaden, en met een groot getal van korte redeneringen, en van een beknopte stijl, de welke lessen van al 't geen de konst om Oorlog te voeren, en de Staatkunde t'alderfynst behelst, in sig besluyten. D'Auteur geeft daar in grondelijk te kennen, de Staat van de Raads-vergadering van Koning *Philippus* de II. het merk-teken van de Staat-amptenaars van dien Vorst, en van dien Vorst selfs; hy spaart de selve niet, soo hy haar deugt prijst, hy verbergt ook haare gebreken niet, en hy doed het met soo veel te meer vryheyt, om dat hy by de vijftig Jaaren na de dood van al de gene waar van hy gewaagt schrijvende, noch derselver belooningen verhoopte, noch voor haare gevoeligheden bevreest was: wyders soo schreef hy niet als voor sig selfs, en hy heeft syn werk niet uytgegeven, dan na dat eenige particulieren begonnen hadden het selve na een Copie die vol fauten was, te doen drukken.

ken. Indien hy de gebreken der genen waar van hy schrijft niet verbergt; hy gaat ook haare goede hoedanigheden niet verby: hy erkent de deugt over al in daar sy sig bevind, en prijst die selfs in de Vyanden: hy spreekt van *Francois* Hertog van *Guise* de *geschramde* * genaamt, van *Artus de Cossé* de Marschalk van *Brissac*, van *Anne de Montmorency*, Connestabel van *Vrankrijk*. En van *Joannes* de Stantvastige, Keurvorst van *Saxen*, en van eenige andere, met groote prysingen. Hy prijst *Francois* de I. en *Hendrik* de II. Koningen van *Vrankrijk*, althoewelse de twee alder-gedugste Vyanden van de *Spaanse* Monarchie geweest syn. Hy is niet minder opregt wanneer hy van den Hertog van *Alba* selfs spreekt, ook protesteert hy op verscheyde plaatsen, dat hy niet van meyninge is syn lof te beschrijven, noch selfs die syne daaden te verschoonen, waar van de History-schryvers de quaatste schijn hebben gegeven.

* In't Frans staat *le Balafre.*

Dat werk is verdeelt in agt Boeken, en elk Boek in verscheyde Hoofdstukken, en alles is met heel veel ordere te samen gestelt; 'tis in den Jaare 1669.

tot

tot *Salamanca* gedrukt, en heeft tot een Tytel, *Vita Ferdinandi Toletani Ducis d'Albani.*

Na dat ik mijn Auteur heb bekent gemaakt, soo is my niet overig als om van mijn vertaling te spreken, ik heb reeds vermelt, dat ikse met alle de nauwkeurigheyt die my mogelijk is geweest, gemaakt hebbbe, sonder my nochtans te pynigen, ik heb nietwes van de verrichtingen, noch van de omstandigheden dier verrichtingen nagelaten. Ik heb daar niets bygevoegt, als de tijdrekening ter plaatse daar de selve ontbrak, en ik heb sorge gedragen, om de Jaar-getallen op elke *Pagina* te stellen.

Ik bedien my op sommige plaatsen van het woord *Vaandels*, om Compagnien Ruyterye of Voetvolk te verbeelden, 't welk dat van mijn Auteur is, ik heb dat woord behouden, vermits wy'er geen hebben 't welk al syn kracht heeft, wesende een Vaandel of Compagnie van dien tijd, meer als vier honderd man, en de minste twee honderd man sterk.

Het woord *Tercon* 't welk op sommi-

ge plaatsen word gevonden, is in gebruyk onder de *Spaanſen* om een Regiment *Spaniaards* of *Italiaanen* uyt te duyden, waar om wy het ſelve ook meeſt ſoo vertaalt of verklaart hebben.

In het vierde en vijfde Boek bedien ik my geſtadig van den Tytel van *Groot Hertog*, ſprekende van *Coſmus de Medicis*, Hertog van *Toskanen*, ik heb ſulks gedaan om my te conformeren met het gebruyk van onſe tijd, alhoewel in de tijd daar ik van gewage, de Souvereynen van *Toskanen*, niet als enkele Hertogen waren.

Om de ſpreekwijſe pag: 203. lin 17. en de volgende, die my wat verwart ſchijnt, wel te verſtaan, in deſe woorden: *Hy ſond alle dagen Renbooden naar den Keyſer, en verſogt hem onophoudelijk, niet toe te laten, dat een Koningrijk 't welk door ſyn huwelijk aan haar Huys was gekomen, by gebrek van onderſtand ſoude verloren gaan*; moet men aanmerken, dat *Ferdinandus* Rooms Koning, den welke die Renbooden aan Keyſer *Carel* ſyn Broeder afſond, getrouwt had *Anna*, de Dochter van *Uladiſlaus*, Koning

ning van *Hongarien* en van *Bohemen*, Suster en Erfgename van *Lodewijk*, den welke in de bedroefde Slag van *Mohats*, in den Jaare 1526. was gebleven.

Pag: 284. en de volgende, word dikmaals gesproken van het Hof van *Burgundien*, 't welk Keyser *Carel*, in 't Hof van *Spanien*, in weerwil van de *Spaniaards* deed invoeren. Om die saak te begrypen, soo moet men weten, dat de Hertogen van *Burgundien* indifferentelijk tot de Ampten van haar Huys, Heeren van haare Landen en Uytheemsen toe lieten, en dat sy dikmaals aan de selve Uytheemsen, de Gouvernementen van Steeden en van Provintien, en somwylen ook het bevel over haare Legers opdroegen.

't Was die gewoonte de welke Keyser *Carel* in *Spanien* deed aannemen, alwaar men ten dien opsigte op een gansch tegen gestelde wyse handelde: want aan het Hof van *Castilien* had men tot doen toe, tot de Ampten van het Huys van den Koning, en tot die van den Staat, geen andere als naturelle *Spaniaards* toegelaten.

Pag:

Pag: 33. tekent d'Auteur aan, dat de Hertog van *Alba* syne Susters uyt trouwde, sonder de selve te noemen; ik heb 'er vier van gekent, *Catharina de Toledo*, de welke getrouwt was met *Dom Diego Henriquez de Gusman*, Graaf van *Alba d'Alista*, *Isabella* de Huysvrouwe van *Pedro de Cardennas*, Graaf van *la Puebla*; *Anna* die met *Louis de Gusman*, Marquis van *Ardales* getrouwt was, en *Maria* die *Hendrik Henriquez de Gusman*, de Broeder van den Graaf van *Alba d'Alista* ten huwelijk had.

Op 't 299. blad leestmen van *Pedro de Toledo*, Onder-Koning van *Napels* &c. dien Heer was Oom van 's Vaders syde van den Hertog van *Alba*, de tweede Soon van *Frederik de Toledo*, eerste Hertog van *Alba*, en de Broeder van *Dom Garsias*, Graaf van *Alba*, de Vader van onsen Hertog.

Dien *Pedro* was Onder-Koning van *Napels*, onder Keyser *Carel*, en Marquis van *Villa-Franca*, den selve had drie Soonen, *Frederik de Toledo*, Marquis van *Villa-Franca*, die geen kinderen had, *Garsias* Marquis van *Villa-Franca*, waar van op het 345. blad gesproken word, en

en *Louis* die kinderen naliet: daar waren ook Dochters, waar van d'outste, die *Leonora* was genaamt, getrouwt had *Cosmus de Medicis* Groot Hertog van *Toskanen* gelijk ik pag. 38. van het tweede deel by een Apostille aangetekent hebbe; *Garsias* Graaf van *Villa-Franca*, de tweede Soon van *Pedro de Toledo*, was Onder-Koning van *Sicilien*, Hertog van *Fernandina*, en Prins van *Montalvan*; Van *Victoria Colonna* Dochter van *Ascanio* Hertog van *Palliano*, waar van op 't 390. blad vermeld word, waren verscheyde kinderen, onder andere *Maria de Toledo*, die met *Frederik* Marquis van *Coria* trouwde, soo als d'Auteur op 't 433. blad van het tweede deel aangetekent heeft.

De Cardinaal *de Toledo*, Aarts-Bisschop van *Compostella*, waar van in het tweede deel pag. 94. gewaagt word, was *Juan de Toledo*, Oom van den Hertog, de jongste Soon van *Dom Pedro*, Marquis van *Villa-Franca*, en van *Dom Garsias*, de Vader van den Hertog.

My resteert noch om een staat van de Famile van den Hertog van *Alba* te geven; d'Auteur heeft pag. 17. in 't eerste

Pag: 3
Hertog v
de, fo:
heb'er v
ledo, d
Diego H
Alba d'
van *Ped.*
Puebla;
Marquis
Maria (
man, d
d' *Alista*
Op
de '*Tol*
pels &c
ders fy
tweede
eerste l
van *D*
Vader
Die.
pels, (
van *V*
nen,
Villa
Garsi
van (

vahg. Hy was het
Van Alba syn Groo
de liet oprechten ,
het laest van het tw
heeft.

De Hertog van A
ken Soon, Ferdinand
op het 407. blad va
sproken is. Den sel
ning van Catalonien
Oostenrijk de vierde
Koning Philippus de
lyde.

Om wel te versta
328. lin. 3
dige nemen daar
ken Plus citra , he
eys te veranderen ,
rken dat Keyser
r devys de twee
had , met dit op
is te seggen , ik
verder brengen.

de Belegering van
Porters , selfs in
er , een Kreeft s
de colomnen kru
met dese wo

ſte deel aangemerkt, dat hy getrouwt had *Maria Henriquez*, de Dochter van *Dom Diego Henriquez de Guſman*, Graaf van *Alba d'Aliſta*; en van *Catharina de Toledo*, hy had by de ſelve twee Soonen, *Frederik* Marquis van *Coria*, en *Dom Diego* Graaf van *Lerin*, en eene Dochter, *Beatrix de Toledo*, getrouwt met *Dom Alvaro Pirez d'Oſorio*. D'Auteur ſpreekt heel dikmaals, van den Marquis van *Coria*, die Hertog van *Alba* was, en een Soon had *Ferdinand* genaamt, die Hertog van *Hueſca* was, en heel jong ſtierf.

De Hiſtorie van den Hertog maakt geen gewag van *Dom Diego*, als op het 491. blad van het tweede deel, en ſonder hem te noemen; die *Dom Diego* was Graaf van *Lerin* van *Briande* en van *Beaumont*, hy liet een Soon na, *Antonio de Toledo* van *Beaumont*, Hertog van *Alba* en *Hueſca*, Graaf van *Lerin*, Marquis van *Coria*, Ridder van de order van het gulde Vlies, Erf-Conneſtabel van het Koningrijk van *Navarre* &c. van dien Hertog ſyn voort gekomen, die andere Hertogen van *Alba* en van *Hueſca*, Grandes van *Spanien*, van de eerſte

rang.

vang. Hy was het die aan den Hertog van *Alba* syn Groot Vader een Grafstee-de liet oprechten, gelijk den Auteur op het laest van het tweede deel aangeteken heeft.

De Hertog van *Alba* had een natuurlijken Soon, *Ferdinand* genaamt, waar van op het 407. blad van het eerste deel gesproken is. Den selve was Onder-Koning van *Catalonien*, die *Anna van Oostenrijk* de vierde en laatste Vrouw van Koning *Philippus* de II. naar *Spanien* geleyde.

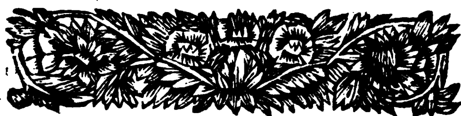
Om wel te verstaan 't geen d'Auteur pag. 328. lin. 3. seyt; *de quaataardige nemen daar uyt gelegenheyt om in een* Plus citra, *het* Plus ultra *van syn devys te veranderen*, soo moet men aanmerken dat Keyser *Carel* voor syn ordinaar devys de twee Pylaren van *Hercules* had, met dit opschrift, *Plus ultra*, dat is te seggen, *ik sal myne veroveringen verder brengen.* Dog na het opbreken van de Belegering van *Metz*, lieten eenige Spotters, selfs in de Kamer van dien Keyser, een Kreeft schilderen, de welke naar de colomnen kruypende daar van afweek, met dese woorden, *Plus citra.*

VOOR-REDEN:

Die raillerie vergramde Keyser *Carel*; en was na men voorgeeft, ook een van de voornaamste oorsaken van syn afstand.



HET



HET LEVEN VAN FERDINAND ALVAREZ DE TOLEDO, *d'Eerste van dien Naam,* HERTOG van ALBA.

EERSTE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.



ERDINAND ALVAREZ DE TOLEDO, Hertog van *Alba*; en d'aldergrootste Kapiteyn, die *Spanien* oyt voortgebragt heeft, was een van d'eerste Mannen van syn eeuwe. Syn gematichtheyd, syn yver in syn Godsdienst, en syn onverwinnelijke moe-

dicheyd, die hem tot de alderglorieuste verrichtingen voortsetteden, hebben syn geheugenisse onsterffelijk gemaakt.

De Hertog van *Alba* was gelukkig van syn geboorte af.

Hy was gelukkig en voortreffelijk van het oogenblik syner geboorte af. Syne Ouders waren van goeden Adelijken Huyse: Hy had de glorie van onder syne Voorouders een lange reeks van Helden te sien. Hy was van syn Grootvader opgebragt, wiens dapperheyd en andere militaire deuchden hem een van de eerste Kapiteynen van dien tyd hadden gemaakt, en syn verstand een vande alderwijste Staatkundigen die 'er ter dier tyd waren, wyders so sag hy sig in een uytstekende fortuyn gestelt.

Verloor syn Vader noch jong synde.

Hy was noch seer jong, wanneer hy *Garsias de Toledo* syn Vader verloor, die in de fleur van syne jaaren sneuvelde, in den Oorlog die de *Spaniaards* met de *Mooren* op de kusten van *Afrika* voerden. Syn dood was voor hem niet minder glorieus; als d'Overwinninge hem lofgevingen soude verdient hebben, indien hy deselve overleeft had.

Lof van 't Huys van *Toledo*.

Het Huys van *Toledo*, had t'sedert verscheyde eeuwen niet wes ontmoet, 't welk het selve schande kon aanbrengen, en wegens het welke het sig behoefde te verschonen, ten sy dat het eeniglijk sig bemoeyende, om sig een voordeelige agting te verwerven, het niet sorge genoech gedragen heeft gehad, om voor sig groote goederen te versamelen. 'T is waar dat die weynig sorge, niet weynig toegebragt heeft tot de glorie van die geene, die het selve heeft voortgebragt. Indiense rijk en geldig geweest waren, so soudense sig in de wellusten gedompelt, sy souden dan de glorie veragt heb-

hebben; Maar also se weynig considerabel van goederen waren, so hebbense verstand, behendicheyd en moedicheyd in 't werk gestelt gehad, om sig een onsterfelijke glorie te verwerven; en sig door haare oorlogs-daaden geagt te maken. Sy wisten dat de rijkdommen als ebbe en vloed syn; en dat d'eere die deselve volgt, met deselve vergaat; maar sy waren ook overtuygt, dat het sodanig niet gelegen is met de eere die een gevolg van groote daaden is, en dat deselve so lange als d'euwicheyd bestaat.

Die redenen verbonden *Frederik van Toleda*, Hertog van *Alba*, om van een gedeelte syner goederen te renuntieren. Dien Heer die sig door duysend schoone daaden recommandabel had gemaakt, die glorieuselijk gewigtige Oorlogen had ten eynde gebragt; die eyndelijk de agting, en genegenheyd van Koning *Ferdinand* had verdient. Dien Heer, seg ik, was nauwelijks *Garsias Alvares de Toledo* syn Vader gesuccedeert, of hy gaf gulhertig aan Koning *Ferdinand* den Catholijken weder, verscheyde Steeden, waarvan hy seventig duysent Dukaten inkomste trok. *Garsias de Toledo*, Grootmeester van de Order van *St. Jacob*, had die Steeden geusurpeert. Al de wereld verwonderde sig over de ongeinteresseertheyd en de gematigtheyd van *Frederik*, en het was niet sonder verbaastheyd dat men hem sulke groote goederen sag verlaten. Broeders doorsteken malkander, Kinderen staan tegen haare Ouders op, en Koningen maken sig dikmaals lange en bloedige Oorlogen, wegens Domeynen, die minder considerabel

Edelmoedige ongeinteresseertheyd van Hertog Frederik.

syn. *Frederik* prefereerde niet te min voor deselve de glorie, hy die reeds sig so een groote agting had gemaakt, door de overwinningen die hy op de Vyanden van 't geloof en van het Rijk had behaalt. De liefde van de glorie en de drift tot rijkdommen konnen niet t'samen gaan. Hy liet niet minder volstandicheyd in syn Vriendschap blijken, als hy ongeinteresseertheyd getoont had. *Philippus* van *Oostenrijk*, Koning van *Castilien* en van *Leon*, in *Spanien* gekomen synde, om Koninginne *Isabella*, de Moeder van de Koninginne * syne Gemalinne te succederen, soo gingen alle de Grooten van die twee Koningrijken by hem haar Hof maken, en verlieten *Ferdinand* Koning van *Arragon*, Weduwenaar van Koninginne *Isabella*. De Hertog van *Alba* alleen bleef onschendelijk aan de fortuyn van dien Monarch verknogt, aan wien hy d'eer had vermaagtschapt te syn. Hy volgde den selve in *Arragon* en naar *Napels*, sonder sig over de gevoeligheyd van *Philippus* te bekommeren. Hy geloofde meer aan syn Koning syn Medevaderlander en syn Geallieerde verschuldigt te syn, als aan *Philippus*, die een Vreemdeling was, en hy geloofde niet verpligt te syn, tegen syn eygen naturel, en tegen de gevoelens van verknogtheyd en van getrouwicheyd, die het bloed van *Toledo* hem geinspireert had, te moeten aangaan.

Syn volstandicheyt.

1506.

* *Johanna* van *Arragon* en van *Castilien*; geseyt de dwase.

II. HOOFDSTUK.

Oorsprong

IK heb geen voornemen om alhier te gewagen van alle de groote Mannen, die uyt het

het Huys van *Toledo* voortgekomen syn. Ik wil ook niet doorlopen de Takken die het selve gemaakt heeft, sulks soude een al te-groot werk syn, en 't welk aan d'andere sy-de nietwes tot myn onderwerp doen soude: Het selve hield sig genoegsaam van selfs staan-de. Het sal my derhalven genoech syn, om alhier te verklaren, 't geen men van den oor-sprong van dat voortreffelijk Huys gelooft. Het selve heeft syn begin uyt *Griekenland*; en is voortgekomen, van een Prins van 't Huys van de *Paleologuen*, een Broeder van den Key-ser van 't Oosten. Die Prins veroverde of defendeerde *Toledo*; Want men verhaalt t'een en t'ander, en om de geheugenisse van die gelukkige uytslag onsterffelijk te maken, so nam hy de bynaam van *Toledo* aan, en bragt deselve over aan syne nakomelingen. **van het Huys van Toledo.**

Syn nakomelingschap wierd besaamt, en syn Familie wierd vrugtbaar in groote Ka-piteynen, en in persoonen, die niet minder glorie door haare Krygs-deugden verkregen, als door de hoedanicheden, die de grootste Staat-Amptenaars, en de Staatkundigen t'al-derdoorslepenst maken. So groot als haar glorie ook geweest is, so wierd deselve niet te min als verduystert door die van onsen *Ferdinand*. **Graven van Alba.**

Onder die van deselve Familie, die sig t'aldermeest gedistingueert hebben, so merkt men aan *Ferdinand* van *Toledo*, Graaf van *Al-ba*. Denselve commandeerde de *Spaanse* Le-gers tegen de *Saracenen*, behaalde op die on-gelovigen verscheyde volkome overwinnin-gen, en nam haar een heel groot getal Stan- *Ferdinand*,

daards af. Begerig synde om aan de synd een eeuwige leffe na te laten van 't geen sy doen moesten, om hem na te volgen, en om tot den Tempel van de glorie te komen, hy liet een gedeelte van die Standaards rondom het Schild van syne Wapens schilderen. Syne nakomelinge hebben gecontinueert deselve te voeren.

Garsias. *Garsias de Toledo*, maakte sig veel meer considerabel door het Kabinet als door de Wapenen; Hy slaagde beter in de Raads-Vergaderingen als in de Legers. Hy beminde de letteren, sonder dat die liefde eenigsints de grootheyt van syn gemoed verswakt heeft. Hy bequam het Viceroyschap van *Castiljen*, en dat van het Koningrijk van *Leon*. Hy leefde onder de regering van *Hendrik* de IV. Koning van *Castilien*, en meriteerde syn agting. *Ferdinand* de Catholijke, de Navolger van *Hendrik*, had bysondere agtingen voor den Grave van *Alba*, en hy considereerde den selve niet alleen, ter oorsake van syne verhevene hoedanicheden, en wegens syn getrouwicheyd, waar van hy preuven had gehad; Maar ook om dat hy aan hem vermaagtschapt was. *Ferdinand* was de Soon van *Johanna Henriques*, de Suster van *Maria*, Gemalinne van den Graaf van *Alba*.

Frederik d'eerste Hertog van Alba. *Frederik* de tweede van dien naam, en eerste Hertog van *Alba*, d'outste Soon van *Garsias* en van *Maria Henriques*, had de deugden van syn Vader, en die van syn Grootvader, dat is te seggen, dat hy gelijkkelijk in de Veldslagen, en in het Kabinet slaagde. Hy commandeerde en chef het *Spaanse* Leger, in de befaamde Belege-

regering van *Grenada*, voor de komste van den Koning *Ferdinand*, en hy wierd daar na Generaal onder den selve Koning, tot het innemen van die gewichtige Stad toe, dewelke een eynde vande Heerschappye der *Mooren* in'*Spanien* maakte. Hy commandeerde na die tyd in verscheyde Provintien, dan als Viceroy, en dan als Generaal vande Legers. Hy sloeg de *Fransen* in *Navarra*, en dreef deselve daar uyt. Hy verselde, gelijk wy reeds vermelt hebben, den Koning *Ferdinand* in syn vertrek naar *Arragon*, en in syn Reyse naar *Napels*. Men merkte dat vertrek aan als een ballingschap. *Philippus* eenige maanden daar na gestorven synde, so nam *Ferdinand* * de Regering van heel *Spanien* weder aan, en door de standvastige getrouwicheyd van den Hertog van *Alba* bekoort synde, so distingueerde hy den selve onder alle de Grooten van syne Rijken, gaf hem sitting in alle syne Raads-Vergaderingen, en maakte hem de tweede persoon van syn Koningrijk. Want men had dat geluk onder *Ferdinand*, dat het genoech was het verdient te hebben, om het te verkrygen. Eenige Jaaren daar na sond de *Spaanse* Monarch *Garsias*, Graaf van *Alba*, d'outste Soon van *Frederik*, met een Leger in het Eyland van *Gerbes*. De Graaf leverde een Veldslag met de *Mooren* met so veel tegenspoed, dat hy daar in sneuvelde. Hy wierd van alle eerlijke Luyden beklaagt. Deselve beschreyden syn dood. *Frederik* was'er dubbeld van gefaakt. Hy verloor heel veel in syn particulier, en hy wist ook dat het Rijk geen minder verlies leed. Hy soude niet te troosten syn geweest, so hy niet een saak die heel groot was, in onsen

* Den 15. Sept. 1506.

Ferdinand, d'outste Soon van *Garsias* aangemerkt had. Hy had den selven geteelt by *Beatrix de Piemontel*, Dochter van *Roderik Alfonso Piemontel*, Grave van *Benevento*, en van *Maria Pacheco* syne Gemalinne.

Geboorte van den Hertog van *Alba*.

Ferdinand was geboren in den Jaare 1508, en hy was niet meer als vier Jaaren out, wanneer syn Vader stierf. *Frederik* besloot nietwes tot syn opvoeding te versuymen: Hy was de hoop van syn Familie, hy geleek volkomentlijk syn Vader, en beloofde alle desselfs goede hoedanicheden. Hy nam die opvoeding op hem selven, en wilde daar aan besteeden al 't geen syn ouderdom, syne groote bedieningen, syn eygen ervarentheyd, en de geduyrige oeffening van deuchden hem geleert hadden: met een woord geseyt, al 't geen hy geloofde bequaam te wesen, om te volmaken de verhevene qualiteyten, die hy met vermaak in syn Neefje aanmerkte. *Ferdinand* profiteerde van de lessen van so een wijs en so een geautoriseert Governeur: Hy kreeg een bevatting van alle de Heldhaftige gevoelens, die hy besorgt was hem in te boesemen, en liet in korte tyd blijken, dat hy deselve t'eeniger tyd soude konnen in 't werk stellen. De dood van syn Vader die hy meer besefte, als men van een Kind van syn Jaaren soude hebben konnen verwachten, had hem een doodelijke afkeer van de *Saracenen* verwekt. Hy kreeg heel jong een weersin in de Kinderspeelen, alhoewel de syne niets als yets Martiaals behelsden, en dat hy in 't gemeen niet als met Wapenen speelde. Hy verknogt sig niet aan de studie vande Latynse spraak, als voor so veel een groot Heer, die tot den Oorlog geboren

Wierd van syn Grootvader opgevoed.

boren is, deselve van noden heeft. Hy vreesde dat die studie syn verstand mogt verderven, en dat hy sommige groote Mannen, welkers wetenschap alle haar verdienste maakt, en die in de ledicheyd verflauwen, gelijk mogt worden. Ondertusschen also hy een overgroot verstand en verknogtheyd had, so wist hy 'er in korte tyd so veel door, als syn Grootvader geloofde dat hy weten moest, en hy was noch uyt syn Kindse jaaren niet getreden, wanneer men ophield hem meer te laten studeren.

III. HOOFDSTUK.

De Hertog van Alba word in den Oorlog gebragt.

FRederik bragt hem fluks naar het Leger, so tot syn bysondere vertroosting, als om hem by tyds het Ambagt van den Oorlog te doen leeren, hem te verharden in den arbeyd, en te gewennen aande gevaarlijkheden, gissende uyt de overgroote begeerte die dat jonge Kind had, om sig met de Wapeden in de hand te sien, en om glorie te verkrygen, dat hy t'eeniger tyd een vande grootste Kapiteynen vande Wereld soude worden, en dat 'er de fortuyn, noch geen aan *Spanien* had gegeven; die meer als hy beloofde. Hy liet hem alle syne Krygs-oeffeningen in't midden van 't Leger leeren, 't welk hy tegen de *Fransen*, en de Onderdanen van den Koning van *Navarre* commandeerde. Hy liet hem opmerken de wijse, op welke de Troepen haare evolutien deeden, hoe dat men deselve in Slagordening moest stellen, haar ten Strijd aanvoeren, en haar commanderen. Hy vergunde hem ook door dien hy van syne

trammen verwonnen wierd, om somwijlen in ligte Schermutselen die tusschen de beyde Legers quamen te geschieden, tegenwoordig te mogen syn. Maar verstaan hebbende dat hy sig lichtvaardiglijk gewaagt had, alhoewel hy noch de kragt niet had om syne Wapenen tet degen te gebruyken, en dat het weynig gescheelt had, of hy soude gevangen syn geworden; so besloot hy hem in 't Leger te houden.

Frederik dien Oorlog met soo veel glorie als succes geeyndigt hebbende, quam weder in *Castilien*, en bragt *Ferdinand* ook wederom. Hy bemoeyde sig doen geheelijk met syn opvoeding, gaf hem uytstekende Meesters, dewelke last hadden, om hem te perfectioneren in al 't geen een Krijgsman weten moet, en om dat jeugdig vuyr, 't welk hem buyten de paalen van de reden vervoerde, te matigen.

Syne besic-heden. Men bemerkte alle dagen, dat hy een ongemeene voortgang maakte; Men sag hem de aldervierigste Paarden temmen, alhoewel die oeffening syne krachten scheen te boven te gaan, de spies uytwerpen, en alle soorten van Wapenen met een wonderlijke behendicheyd handelen. De Verhaalen van de Veldslagen gaven hem vermaak, het voorstel vande aldergruwsaamste gevaaren, behelsde nietwes, 't geen hem een schrik kon aanbrengen; In tegendeel so betoonde hy een krachtig verlangen, om sodanige gevaaren te braveren, hy haakte niet als naar vuyr, naar bloed, en naar de Wapenen. Het Hof, desselfs vermakelijkheden, en de sagte lieffelijkheden van

een gemakkelijk en lang leven, baarden een schrik in hem.

De gemeene Man in *Spanien* opgestaan synde, en *Frederik* sig niet hebbende konnen bevinden aan het hoofd van de Koninklijke Legers, om de Rebellen te dempen; Vermits syn hooge Ouderdom hem sulks niet toeliet; so versogt hem den Graaf van *Toledo* * tot verscheyde maalen met de traanen in de oogen, om hem een Regiment te geven: *Wel*, seyde hy, *sal ik alleen onnut blyven? Terwijle dat de Jonge Adel van het Koningrijk, sig een groote naam met het Rapier in de hand verwerft, sal ik dan alleen het Spaansse bloed onwaardig schijnen te wesen? Mijn Jonkheyt moet my alhier niet houden, noch men moet daar selfs geen aanmerking op nemen; Maar men moet alleenelijk mijn kragt en mijn moedigheyd aanmerken.* Die versoeken en die vertooningen waren onnut. De Hertog van *Alba* liet sig niet bewegen, en liet hem syne oeffeningen continueeren. Hy verhoogt sich krachtig aan het lesen van de Boeken van *Vegeca*, die met so veel geleertheyd de Krijgstugt der *Romeynen* behandelt, en leerde deselve by na van buyten.

* So noemde men den Hertog van *Alba* voor de doot van syn Grootvader.

Op sijn ouderdom van dertien Jaaren, so begon hy de lessen, die sijn Grootvader en sine Meesters hem gegeven hadden, in praktijk te brengen. Hy liet een hoop Kinderen van qualiteyt, of Soonen van voorname Borgers, de oeffeningen doen. Dan maakte hy van haar eens twee Battaillons, voerde deselve tegen malkander aan 't chargeren, leverde kleyne Strijden of gevegten, en commandeerde deselve met een oordeel, 't welk te verwonderen 1521.

deren was. Somwijle liet hy haar kleyne Forten, die men expres gemaakt had, attakkeren. Sijn vreugde was heel groot, wanneer de partye die hy commandeerde d'Overhand had, en hy ging daar over heel glorieus van syn Grootvader, de lof of de prys die hy verdient had, ontfangen; Want de Hertog van *Alba*, schoon hy reeds heel out was geworden, geloofde nietwes tegen syn graviteyt te begaan, wanneer hy sig by die Strijden tegenwoordig bevond; en wegens d'overhand der Strijders syn oordeel gaf.

'tWelk hy van de Krygs-tugt gaf. Het was op die wijse dat de Graaf van *Toledo* de Krijgs-tugt in de grond leerde, die hy so wel verstaan, en die hy so hoog geagt heeft, hy seyde dikmaals dat het de starkte vande Troepen was, en dat het deselve onverwinnelijk maakte; Dat alles haar ligt om doen viel, wanneerse wel gedisciplineert waren; Dat in tegendeel de sodanige die het niet waren, met overgroote moeyten te regt quamen, heel ligt in stukken wierden gehouwen, of sig selven ruïneerden.

IV. HOOFDSTUK.

1524. De Hertog van *Alba* doed syn eerste Veld-togt. INden Jaare 1524. Belegerde Don *Iniguez de Velasco*, Connestabel van *Castilien*, de Stad *Fontarabien* tegen de *Fransen*. De Graaf van *Toledo* alsdoen sestien Jaaren out synde, solliciteerde syn Grootvader heel stark, om hem te willen vergunnen, van sig in die Belegering te laten vinden. Het wierd hem geweygert onder voorwendsel, dat hy alsnoch te jong was. Ongeagt deselve weygering, so liet

hy

hy in't heymelijk Relaisen maken, en vertrok des nagts met eenige jonge Luyden, die van verlangen waren brandende, om in die Belegering te mogen uytmunten, waar in hy sig by na alleen te post begaf. *Velasco* ontfing hem heel wel, en selfs met eere, maakte syn Vrede daar na by sijn Grootvader, en stelde hem in de rang van de voornaamste Bevelhebbers van syn Leger. De Graaf geloovende dat hy sijn bestaan met eenige rugtbaare daad moest justificeren, liet sig op alle plaatsen vinden alwaar eenige glorie te verkrijgen was. Wanneer de *Fransen* uytvallen deeden, 't welk dikmaals gebeurde, so vond hy sig altijd d'eerste om haar te rug te drijven, en hy was grotelijks verblijd, wanneer hy een van sijne Vyanden ter nedergevelt, of op de vlugt gedreven, of yemand van sijne medgesellen verlost had. De Hoofden mogten schoon haar best doen om hem te weerhouden, het was te vergeefs, en hy spatte in weerwil van haar uyt. De Connestabel bemerkt hebbende dat de moedicheyd van den Graaf hem te ver vervoerde, oordeelende wijders dat hy niet dulden moest, dat een Heer die so veel beloofde, sig op die wijse in de waagschaal stelde, en dat het niet regt soude wesen, den Hertog van *Alba* te beroven van al 't geen, dat hem in sijn ouderdom soude konnen vertroosten, verbood aan *Ferdinand* op heele strenge straffen, om sonder sijn bevel te marcheren; Niet te min om hem niet te vergrammen, so vertoonde hy aan hem sagtsinniglijk dat hy wagten moest, tot dat sijne Jaaren hem kragten genoech gegeven hadden, om sig uyt de gevaaren te redden,

Waagt sig al te veel.

Men verbied hem om

ſonder bevel niet te marcheren.

den, voor dat hy ſig daar in wikkelde.

De Graaf het ambagt van Soldaat niet meer dervende oeffenen, wilde dat om te commanderen leeren. Hy quiteerde den Conneſtabel niet, hy obſerveerde tot de minſte van ſijne daaden toe, maakte ernſtige aanmerkingen nopende de bevelen die hy gaf, examineerde met opmerkinge de tijd en de gelegentheden, hy verſelde hem in het beſichtigen van het Leger en van de werken, wanneer hy de Schildwagten ging uytſetten, en de Ronde ging doen. Hy verknogt ſig om de rangeringe aan te merken, en om de Soldaten te kennen. Hy beminde de dappere Mannen, en voedde de haat die de Bevelhebbers tegen de Guyten hadden, die hy tragte te doen ſtraffen. Hy informeerde ſig met opmerking wegens de nuttigheyd van alle de machinen, en van alle de werktuygen, dewelke men in die Belegering gebruykte, en liet ſig onderwijſen van de wijſe om ſig daar van te bedienen. Indien hy een ſiek, gequetſt, of arm Soldaat vond, ſo aſſiſteerde hy dien met ſyn dienſt, met ſyn credyt, en met ſyn beurs. Syn Tafel was rijkelijk, alhoewel zedig en ſyne klederen modeſt; Syn gelaat behelſde niets wreets noch gemaakt, hy was eenvoudig, en niet te min vol van Majeſteyt, 't welk

1524. Verwerft ſig de vriendſchap vande Troepen.

hem d'eerbied van al de Wereld betrok. Hy was beleeft, believend en milddadig. Die hoedanichheden betrokken hem d'agting en de genegentheyd van alle de Bevelhebbers: Sy trokken daar voorſpeldingen uyt, dewelke haar deden geloven, dat hy een voortreffelijk Kapiteyn ſoude worden: Alle wenſten ſy het ſelve, en alle badense den Hemel van niet te

wil-

willen toelaten, dat een Heer van so een schoone hope, in het bloeyen van syne Jaaren weggerukt soude worden.

Niets deed den jongen Graaf sodanig verwonderen als syn volstandicheyt, die sodanig was, dat men deselve wenste in de Soldaten, die in den arbeyd 't aldermeest verhard waren. De Belegerden defendeerden sig met moedicheyd de heele Belegering door, die sy noch den gansche volgende Winter uythielden. De koude die ongemeen was, bragt de Belegeraars tot uytterlijkheden, die het opbreken van de Belegering deeden dugten. Men vond Schildwagten die dood gevroren waren, de Soldaten konden haar geweer niet meer houden: En de aarde door de Vorst verhard synde, kon niet anders als met ongeloofelijke moeyte bearbeyd worden. De soldaten wanhopig synde, stonden alle dagen gereet om te murineren, de Krijgstugt had geen kracht meer, men versmaade deselve. Velasco geloofde de Soldaten niet in bedwang te sullen konnen houden, als door deselve te prikkelen. Hy nam mitsdien een Byle, en begon voor de front van syne Bevelhebbers daar mede de boven vlakte van de aarde die bevroren was, te hakken: Elk volgde hem daar in na, en mitsdien so sag men de Loopgraven en de Linien continueren, de Soldaten arbeydeden sonder murmureering, en het soude voor haar een schande geweest hebben, so sy haar Generaal niet nagevolgt hadden. Hy deed meer, hy trok voor haar front op de wagt, gekleed synde gelijk sy waren. Hy stelde sig in de Loopgraven op de bestormingen, en om de uytvallers terug te dryven in de waagschaal: Met een woord ge-

1525. Syn volstandicheyd, om de ongemeene strengheyd van de koude uyt te staan.

geseyt, hy liet af van Generaal te wesen, om alle de diensten van de minste voetknegt te doen. De Graaf verliet hem noyt, en arbeyde met een verwonderlijke gestadicheyd. Also hy levendig van Geest was, en aangenamelijk railleerde, so verweet hy dikmaals aan de oude Soldaten, en aan de Bevelhebbers, dat sy niet meer als hy, en somtyds noch minder deeden, maar die verwijtingen geschiededen op die wijse, dat hy hen tot wakkerheyd en tot yver opwekte, sonder haar grammoedig te maken. Men twijffelt of die wijse van doen van minder nutticheyd waren, om de muyterye van de Soldaten te beletten, als de sorgen van den Generaal. Ook maakte die groote Man gansch geen swaricheyd, om de overgave van *Fontarabien* aan de volstandicheyt van *Ferdinand* toe te schrijven, en 't was daarom dat hy hem het Governement van die gewichtige Plaats toe vertrouwde: Ondertusschen so was de Graaf, indien men het so mag seggen, noch niet meer als een Kind, want hy had noch nauwelijks seventien Jaaren bereykt. Maar de Connestabel had die prijsselijke gewoonte, van groote eere te bewijsen, en tot d'eerste Ampten van de Militie te verheffen, de jonge Heeren die sig distingueerden. Hy deed sulks om haar moed te geven, en om aan andere een Edelmoedige begeerte te inspireren, om sig uytmuntende te toonen. Het was aan die sorge dat *Spanien* verschuldigt was, de groote Kapiteynen, die uyt het School van *Velasco* voortgekomen syn, die gelijk ik vermelde, haar met eeren, ampten en karessen, mildelijk beschonk.

De Hertog van *Alba* word tot Gouverneur van *Fontarabien* aangestelt.

V.

n·
n.
en
n-
r-
a-
er
ar
e,
k-
en
n-
la-
al.
a-
an
n,
nt
n-
fo
d,
en
e-
,
f-
.
n
-
r
,
.



Huwlyk van den Hertog van Alba.

V. HOOFDSTUK.

DE Belegering van *Fontarabien* deed *Ferdi-*
nand een schoone agting verkrijgen, en
het Gouvernement van de Stad gaf hem veel
meer aannoping om sig in de Legers te signale-
ren. Hy verbleef eenige Maanden in dat Go-
vernement, het welke hy verliet om syne huys-
selijke saaken te bevorderen. *Frederik* Hertog
van *Alba* syn Grootvader stierf in 't begin van 1526.
den Jare 1627. Hy was op d'eerste tyding van — Hy
syn siekte vertrokken, maar hy kon niet tyds — verliest
genoech aankomen, om hem te sien sterven. — syn
Hy vond hem mitsdien al overleden, liet hem — Groot-
de eeren vande Lijkspligten genieten met alle — vader.
die pragt, dewelke men in die gelegenheden
komt aan te wenden. Waar na hy de qualiteyt
van Hertog van *Alba* aannam, dewelke wy hem
ook in 't vervolg geven sullen. De sorge om het
Huys van *Toledo* waar van hy het Hoofd was,
te vereeuwigen, deed hem by tyds gedachten
nemen om te trouwen. Hy trouwde mitsdien
Maria Henriquez, de Dochter van *Don Diego*
Henriquez de Gusman, Graaf van *Alba d'Aliste*,
en van *Catharina van Toledo*, syn eerste Vrouw. 1527.
Die Dame dewelke van d'eerste Adel van het — Be-
Koningrijk was, voegde de Zedicheyd, de — geeft
Wijsheyd, de Goetheyd, en alle andere Zede- — sig ten
lijke en Christelijke deughden, die de Vrou- — huwe-
wen betamen, by een seltsame schoonheyt, — lijk.
by een Statuur van de alderbeste geschat, by
heel veel gauwicheyd, en by een sekere Maje-
stueuse en Edelhaftige gedaante, 't welk haar 1528.
de herten gewonnen de agting van al de Wereld
betrok.

1529. De bekoorlijkheden van soo een volmaakt persoon, kondenaan den Hertog van *Alba* nietwes doen verliesen van die eerste vierige begeerte, die hy tot het verrigten van groote daaden in sich gevoelde. De Vrede hem niet toelatende om ten Oorlog te trekken, so tragte hy om sig volmaakt te stellen in al 't geen, 't welk een Man van syn rang paste. 'T was alsdoen dat men, niet sonder verwondering bespeurde,

1530. Syn verstandicheyd en bequaamheyd in de Raads-Vergaderingen.

dat hy alfo veel verstand en Wijsheyd had, als hy betoont had dappermoedicheyd te hebben. Hy deed by ondervindinge sien, dat men ook een Man van den Raad in't midden van de schrikken van den Oorlog kon worden, en dat de verstandicheyd dikmaals niet alleen plaats in hooge maar in rijpe Jaaren heeft. Hy was nauwelijks een en twintig of twee en twintig Jaaren out, wanneer hy in een oogenblik d'alderswaarste saaken besefte, en selfs ook de aldermoeyelijkste saaken beslifte, met een ongelooffelijke vaardicheyt van verstand. Hy wist alles en nietwes onsnapte syn vlyticheyd. Hy beweerde 't geen hy voorbragt met soo veel bondicheyd als goet verstand. Hy was niet te min deswegen niet trotser tegen syne mindere, noch driftiger tegen syns gelijken. Wanneer hy bemerkte dat men niet weygerachtig was om in syne gevoelens over te komen, als om dat men hem haatte, so had hy kragt genoech op syn selven, om niet hertnekkig te syn, boven al wanneer hy met oude Mannen te doen had, voor welkers Ouderdom hy eerbied behoorde te hebben; Maar so men deselve alleenelijk om syn Jonkheyt versmade, so onderschraagde hy deselve met voorbeelden en met redeneringen,

die deselve buyten twijfel stelden, en betoonde daar noch gramstoricheyd noch vervoering over, dan wanneer hy bemerkte, dat men hertnekkig genoech was, om sig aan redenen die buyten tegenspreken waren niet te willen overgeven.

Indien het oude Mannen waren, alsdan beschaamt wordende over hare onwetenheyd, so wagte hy sig echter van deselve te bestraffen; Hy nam dan met haar de toon en de wijse van spreken als van een Mensch die bid, 't welk hy niet doen konde, sonder de prijsingen van elk een te verdienen, noch sonder sig afgunstigen te maken, wesende sy alle verwondert van in een jong Mensch, soo veel wijsheyd en goed verstand te sien.

De Hertog van *Alba* was heel schoon van gelaat, en wel gemaakt; Hy had de oogen vol afvuyrl, maar somwijlen ook streng: Een bequaam postuur, een Edelmoedige en Majestueuse gedaante, een stark Ligchaam, en een vaste gang. Hy had heel goede minen te Paard, en men sag weynig Ruyters die so geswind als hy waren. Hy was miltdadig sonder verquistende te syn, en gaf noyt yetwes als met verkiesing: 't Is waar dat syn Ouderdom dewelke alle syne andere deuchden merkelijk vermeerderde, de dese verminderde, selfs tot so verre toe, dat men hem van giericheyd beschuldigde. Hy was beleeft en railleerde aangenamelijk, selfs tot in syn Ouderdom toe. Indien syne railleryen yemand quamen te quetsen, en dat hy sulks gewaar wierd, so verschoonde hy sig daar van aanstonds. Hy gaf heel weynich aan syne vermakelijkheden, maar Syn beeldsel.

hy wist deselve af te breken wanneerse begonnen te bekooren. Hy was zedig sonder gemaaktheyd of viesicheyd. Hy beminde de Paarden. Syne Stallen waren voorsien van de schoonste of beste die *Europa* voortbrengt. Hy bediende sig van geen Karosse als in syn Ouderdom, en tot deselve toe, deed hy alle syne Reysen te voet of te paard.

So syn Stal een gedeelte van syne vermakelijkheden uytmaakte, hy maakte het sig weder tot eere, om syn Huys met een groot getal van jonge Adel te vervullen, hy sag dat gevolg voor een verciersel in Vreedens tyd, en een getrouwe Lijfwagt in Oorlogstijd aan. Syn Huys was geregeleert, in voegende Edelluyden met afgunst sig benaarstigden, om haare Kinderen onder het getal van syne Pagien te verkrijgen, en die gene welkers Soonen daar toe verkosen waren, sagen die verkiesing als voor een geluk van haar Familie aan. 'T is waar dat de Hertog een groote sorge voor dien jongen Adel droeg: Want niet te vreden synde van haar uytstekende Meesters te geven; so nam hy ook de moeyte om haar selfs in die soorten van besicheden te oeffenen, dewelcke het leven van een Edelman vervullen moeten. Wyders so droeg hy sorge om haar te bevorderen, en de Legers van syne Catholijke Majesteyt vonden sig met Adel vervult, die door den Hertog van *Alba* opgetrokken was. Een eere die hy niet als met weynig Kapiteynen gemeen had, vermits 'er weynige gesien syn, die haare optreksels by na in alle Ampten hebben gesien, die in deselve soo veele levendige getuygenissen van haare deuchden, so veele gedenk-

tekenen van haar glorie, en soo veele Lijfwachten van haar persoon, als tekenen van haar grootheyd en van haar magt, gehad hebben.

VI. HOOFDSTUK.

KEyser *Carel* de V. was alsdoen in *Spanjen*. De lange onderhoudingen die hy met den jongen Hertog van *Alba* had, en het verhaal van de syne gaven hem te kennen, dat hy een Man van d'eerste verdienste was. Hy bemerkte met heel veel vermaak wat onderwerp de voorsienicheyd hem gegeven had, en wat geluk het voor *Spanien* was, een Burger van dat merkteken te hebben. Door een seker voorgevoelen dat hy t'eeniger tyd de medgesel van syne arbeyden soude wesen, en dat hy niet weynig toebrengen soude, om syn glorie te ondersteunen, so begon hy hem veel gemeensamer te sien, en die by na gestadige besoekingen, gaven een seer merkelijke aangroeying aan syne verhopingen, en aan de agting die hy voor den Hertog had.

Den Hertog van *Alba* volgt Keyser *Carel* de V. in *Duytsland*.

Hy beval den selve om hem in *Duytsland* te volgen, alwaar hy sig tegen de voortgangen van *Soliman* ging kanten. Hy begaf sig met een gedugt Leger in *Oostenrijk*, 't welk door de *Hongaren* die de Graaf *Thomas Nadasti* commandeerde, vergroot wierd. Die groote Man defendeerde *Offen* tegen *Soliman*. Hy was onverwinnelijk soo lang als syn Garnisoen getrouw was, en dat het selve gehoorsamen wilde: Het selve verried hem, en leverde hem, handen en voeten gebonden synde, aan den *Grooten Heer*, aan wien het selve te gelijk de 1531.

Graaf *Nadasti* defendeert *Offen*.

Poorten vande Stad en van het Kasteel opende. *Soliman*, soo grooten *Barbaar* als hy ook was, verfoeyde dat verraad, en strafte het selve. Hy liet alle die Verraders door dood-straffen ombrengen, en wilde, gelijk men seyt, ook hebben, dat *Nadasti* het vermaak had van die kastyding te sien. Hoe dat het ook sy, het Garnisoen wierd in stukken gehouwen, de *Groote Heer* gaf schoone prijsingen aan de deucht van *Nadasti*, gaf hem merkelijke geschenken, en sond hem onder een goet convoy aan *Ferdinand* Koning van *Hongaryen*.

De Hertog van *Alba* verknogt sig eenichlijk aan dien Kapiteyn, volgde hem overal, vergat nietwes om syne gevoelens te beseffen, en om van hem te leeren 't geen hy van den Oorlog verstont. Hy versogt den selve dikmaals om hem van de Krijgstugt der *Turken* te onderrechten, en van 't geen men doen moest om deselve te overwinnen. *Nadasti* hoorde hem met soo veel vermaak als verwondering: Hy beminde hem, en nam vermaak om hem te leeren 't geen hy verlangde, wanneer hy hem op een tijd met aandagt beschouwde, en ter selver tijd aanmerkingen op syn gelaat maakte, soo seyde hy door een Profetisse geest aan de gene die by hem waren: *Gy siet dien jongen Man: gebeugt eens 't geen dat ik u segge: of mijn wetenschap en mijn ondervinding bedriegen my, of hy sal groote Legers commanderen, en uytmuntende overwinningen behalen; en soo een ontydige dood hem niet in de bloem van syne Jaaren wegbaalt, soo sal hy niet alleen de grooste Kapiteynen van dese tyd, maar ook d'aldervermaarste van de outheyd, te boven gaan.*

Die de toekomen de grootheyd van den Hertog

De

De uytterlijke blijken hadden aan den wijsen *Nadasti* gelegenheyd gegeven, om tot in't binnenste van het gemoed van den Hertog door te dringen. Waarlijk, God heeft ons sekere tekenen gegeven, door welke men eenigermate bemerken kan 'tgeen, waar toe syn heylige voorsienicheyd ons destineert; Alhoewel echter die soorten van kennisse seer verward en weynig seker syn, en dat men daar van seggen kan als van die schijnbaarheden, dewelke ons de regens of schoon weder doen voorseggen. *van Alba voorseyt.*

Men hield een Krijgsraad in de tegenwoordicheyd van Keyser *Carel*, om te weten of men *Soliman* in syn aftogt aantasten soude. De Hertog van *Alba* sig daar in bevindende, seyde syn gevoelen daar over; *Nadasti* die hem hoorde, en die te gelijk bemerkte het vuyr, 't welk in syn oogen glinsterde, riep segt men, in den vollen Krijgsraad uyt, *dat Spanien noyt grooter Man voortgebragt had:* Verwondert synde dat een jong Bevelhebber van drie en twintig Jaaren, sulke verstandige en heylsame Raadslagen kon geven. Want de Hertog was d'eenigste die daar op aangedrongen had, dat men *Soliman* vervolgen soude, alle de andere Hoofden en de Keyser selfs, waren van een contrarie advijs.

Het voornemen van Keyser *Carel*, en de verhaaste aftogt van *Soliman* niet toelatende, dat men het gansche Leger hem soude doen na marcheren, so versogt de Hertog syne Keyserlijke Majesteyt instantelijk, hem te willen toestaan, dat hy de agterhoede der Vyanden in haar vlugt vermoeyen mogt. 'T wierd hem

geweygert, onder voorwendsel dat hy Curassiers commandeerde, en dat het gewigt van derselver wapenen haar belette, om met de nootwendige vlyticheyd tot die onderneming te marcheren. Die weygering verwekte in hem soo een gevoelige spijt, dat hy so ras als hy in syn Tent gekomen was, traanen daar over storte. Syne Vrienden vertoonden aan hem, om hem te troosten, de gevaren die hy soude hebben moeten lopen. Sy voegden daar by, dat het niet regt soude geweest syn, dat een Heer die so veel beloofde, aan so een baarblijkelijk gevaar in de waagschaal soude gestelt syn geworden. Hy antwoorde aan deselve met een diepe versuchting: *Hoe dog! Ongemakkelijke en moeyelijke Vrienden, vertoont gy my mijne oneere, en 'tgeen my mijne meeste spijt veroorsaakt. Wat soude my lieffelijker hebben konnen gebeuren? Wat dat eerlijker, en wat dat waardiger was aan 't bloed 't welk my bezielt, en volgens het voorbeeld van mijn Vader als om myn bloed tegen de ongelovigen uyt te storten, om aan de nakomelingschap een eeuwig gedenkteken van onse godvruchtigheyd en van onse dapperheyd over te laten. Ik neem God tot getuyge, dat ik noyt yets met meer drift gewenst hebbe, als om met de wapenen in de hand tegen de Ongelovigen, voor het geloof, voor mijn Vaderland, en om de glorie van myn Voorsaten te ondersteunen, strijdende te sterven.*

VII. HOOFDSTUK.

1532. SOliman uyt *Hongarien* verdreven, en al het
1533. Land langs den *Donau* gelegen, door syne
1534. troepen geruineert synde, so verdeelde Keyser

ser *Carel* de Winter quartieren aan syn Leger, en begaf sig over zee weder naan *Spanien*. De Hertog van *Alba* die hem verselde, ging op syne Landen de Hertoginne syne Gemalinne besoeken. Deselve verdroeg onverduldichlijk de droeffenissen van syn afwesenheyd. Hy was aldaar besig, om de saaken van syn Huys in een betere staat te brengen, dewelke syn afwesenheyd in eenige wanorder gebragt hadden: Die sorgen bekommerden hem minder als d'opvoeding van *Frederik* syn oudste Soon: Hy voegde den selve verstandige Snyden toe, om hem ter goeder uyre tot de deucht op te wekken, en ervarene Meesters, om hem in de betamelijke oeffeningen van een Heer van syn hoedanicheyd te onderwijsen. Die sorge dewelke een weynig voorbarig ten opsigte vande Jonkheyd van *Frederik* scheen te wesen, was een uytwerking van de Edele hertstogt van den Hertog van *Alba* tot de deugt. Hy vreesde dat detedere liefde van de Hertoginne syne Gemalinne, en de snelheyd van de hertstogten van de Jeugt, dat kind vervoeren mogten. Hy dugte dat hy in syne tederste Jaaren gewoonten mogt aannemen, die niet ligt te verbeteren souden vallen, wanneer het vuyr van de hertstogten wat grooter soude geworden syn: Hy wist eyndelijk dat de deuchden die yemand van kinds beenen af ingeboesemt worden, met de Jaaren opgroeyen. Die voorsorge was niet onvrugtbaar. *Frederik* soude syn Vader gelijk geweest hebben, so hy langer tijd geleeft had, en by aldien de Vyanden die hy aan 't Hof had, hem niet hadden doen weygeren de bedie-

De Hertog komt weder in *Spanien* en verbleef daar in drie Jaaren, en syne besicheden in die tyd.

ningen, die syn geboorte, syn verdienste, en syne uytnemende diensten, hem moesten doen verhopen.

1535. Keyser *Carel* de V. de verovering van *Tunis* besloten hebbende, so kreeg de Hertog bevel, om sig in die expeditie te laten vinden. Hy bragt daar syn Soon mede, uyt vrese dat in syn afwesenheyd, de streelingen en de liefde van de Hertoginne syne Gemalinne, hem tegenstrijdige gevoelens aan de sodanige, waar mede hy hem als doordringen wilde, inboesemen mogte.

De Hertog neemt syn Soon mede in *Africa*.

Frederik was noch maar een Kind, 't welk by na onmagtig was de bewegingen van een Schip te konnen verdragen. Die aanmerkinge gaf reden aan de Vyanden van den Hertog van *Alba*, om hem daar een misdaad van te maken: sy beschuldigden hem van hardicheyd, en van gebrek van liefde: Sy vonden het quaad, dat hy aan de ongemakken van de Zee, die de alderstarkste Menschen nauwelijks weerstaan konden, gewaagt had een Soon, die noch uyt syn Kindse Jaaren niet was gekomen, en die d'eenigste hoop van syn Huys was.

Waar over hy van syne Vyanden gelaakt word.

'T is waar, dat de Vrienden van den Hertog, en selfs alle de sodanige, die haare herttogten vryheyd gaven, om gesond van syne daaden te oordeelen, niets dat te laken was in 't selve doen vonden: sy kenden de droevige gevolgen van de vleyende streelingen der Moeders, en vande dienstbaare believenthe-den der domestijken, die dikmaals de alderbeste naturellen komen te bederven. Haar was niet onbekent, dat *Alexander de Groote*

noyt

noyt het groote Rijk der *Persianen* en 't geheele *Oosten* verovert soude hebben, indien syn Vader *Philippus*, hem in syn aldertederste Jaaren, de wijse van overwinnen niet geleert had. 1535.
Sy waren wijders versekert, dat die selve *Philippus*, de palen van syn Rijk van *Macedonien* tot aan de uyt-eynden van *Griekenland* niet uytgebreyd soude hebben, indien hy voor Pandsman by de *Thebaniers* synde, *Epaminondas* hem in syn Jeugt, de wijse van Zeegepralen over de alderbehendigste en Krijgs-ervarenste Volkeren, niet geleert had. Sy hadden wijders voor oogen het voorbeeld van *Hannibal*, den welke soo als hy pas uyt de wieg quam, van syn Vader die schoone lessen leerde, dewelke in praktijke gestelt synde, de Republijke van *Romen* tot op twee vinger breedte na aan haar verderf bragten. Inder daad de deugden die in de jonge Jaaren geleert worden, syn degene, die de meeste indruk maken, en die 't minst vergeten worden. De Hertog van *Alba* was daar een levendig voorbeeld van; Misschien soude hy d'eerste Kapiteyn die alsdoen onder de *Spaanse* Natie was, niet geweest hebben, als om dat syn Grootvader sorge gedragen had, om hem in den oorlog te brengen, eer dat hy selfs kragt genoech had, om de wapenen te konnen dragen.

VIII. HOOFDSTUK.

De toebereydsels tot de onderneming van *Tunis* voltrokken synde, soo ging Keyser Carel de V. met een magtig Leger t' scheep; en

Geweldig onweder.

en syn overvaring was gelukkig. Hy liet syne
1535. Troepen digte by de ruinen van het oude en befaamde *Carthago* voet aan Land setten. Hy belegerde *la Goletta*, welkers situatie tussen de groote Meeren het selve by na ontoegankelijk maakt. *Chairardin*, gebynaamt *Barberossa*, vermaart door duysend verrichtingen, die hem uyt het stof tot den Troon verheven hebben, had die Plaats voorsien van al 't geen, 't welk deselve tot een lange en dappere tegenstand noodsakelijk was. Die belegering wierd gedenkwaardig door een geweldig Tempeest, waar door de Hertog middel vond, om het tot syn glorie te doen dienen.

De Hemel had sig met swarte en dikke wolken bedekt, dewelke beginnende te bersten, een regen quamen uyt te storten, die men by een Vloed kon vergelijken; ter selver tyd verhief sig ook een geweldige wind, die hoopen van sand in 't Leger bragt, en de Loopgraven en Linien mede vulde. De donkerheyd van de nagt was ongemeen, en de vlammen dewelke uyt de wolken schitterden, vermeerderden de schrik, en deeden de moed van de alderstoutste, ter neder sinken. Daar was in het Leger niet anders als gekrijsch, als verwarring, als vrese en als wanorder. De vyanden schenen alsdoen geresolveert te syn, om te proffiteren van so een generale neerslachticheyd, *Alfonso de la Cueva* trok haar voor het hoofd der *Spaniaards*, die sy de wapenen hadden doen opvatten, te gemoet. Wanneer hy kraggiglijk gedrongen wordende, de vlugt begon te nemen, ter tijd wanneer de Hertog van *Alba* met de Ruyterye aanquam; den selve bestreed

De *Mooren* bespringen het Leger.

ftreed de vyanden met syne gewoone dapperheyd; en bragt deselve op de vlugt, en dat so veel te ligter, om dat sy niet waren verwachtende tegenstand te sullen vinden: sy geloofden dat de vreese het *Spaanse* Leger t'eenemaal verslagen had, en dat sy sig maar behoefden te vertoonen, om het selve in stukken te houwen. 1535. Die door den Hertog van *Alba* op de vlugt gedreven worden.

De *Moren* weg gedreven synde, so quam de Hertog weder in 't Leger, hy vond de Soldaten op haar posten; dog wegens den Keyser ongerust synde, so ging hy den selve op soeken, van *Barnardin de Toledo* syn jongste Broeder, en een goet getal van Bevelhebbers, gevolgt synde. Hy vond den selve uyt den Bedde opgestaan, met *Heiston* het Leger besichtigende, en tragtende de Soldaten te herstellen van de neerslachticheyd, waar in het onweder en d'aankomste van den vyand het selve gebragt hadden. Hy maakte den selve de nederlaag der *Mooren* bekent. Keyser *Carel* betoonde daar veel vreugde over, sprak groote lof nopende de dapperheyd en getrouwicheyd van den Hertog, en van syn Broeder, en prees de moedicheyd der Troepen. Doen hy vond de syde der vyanden beveyligt was, so ging hy in syn besigtiging van 't Leger voort, en ontmoette niewes, om de Soldaten weder moed te doen vatten, of om deselve haar pligt te doen continueren. Sijne woorden hadden misschien minder uytwerking als syn tegenwoordicheyd: de Soldaten waren beschaamt, dat sy niet met dapperheyd die vermoeyenissen souden verdragen, aan welke haar Monarch sig als de minste exponeerde. Wakkerheyd van Keyser *Carel*.

Key-

Vloot geruineert, en syne beste Troepen in
1535. stukken gehouden sag, so verloor hy echter de moed niet. Hy d'een en d'ander fortuyn gewent synde, besloot syn noodlot aan een Veldslag te wagen: Hy bragt in korte tijd een groot Leger op de been, en ging aan het Hoofd van eenige water-springen, die voormaals het water binnen *Cartago* bragten, legeren. Hy maakte sig door dat middel meester van d'eenigste putten van soet water, die in het Land waren, 't welk voor het Keyserlijk Leger een vry groote ramp was, alsoo de hitte in dat Land, boven al op de middag onverdragelijk was, alsdan verwarmt de Sonne daar niet, maar sy verbrand en verteert alles, soo ten minsten de Zee-winden of eenige Nevels haar hitte niet matigen. De hitte was alsdoen in syn grootste kragt, men had den 21. der Maand July, en by gevolge de versmagtende hittens van de Hondsdagen.

De Keyserssen begaven sig des morgens op de marsch. De hitte dewelke altyd geweldig in dat Climaat is, ontroerde haar so sterk, dat wat vertooningen men aan haar ook doen mogt, sy hadden voor elf uyren al het water dat sy medegebragt hadden al uyt gedronken: op de middag soo maakte de ongemeene hitte en de dorst, die alsdoen onverdragelijk wierd, haar wanhopig, en sy hadden geen vertroosting in dien erbarmelijken staat, als het voorbeeld van den Keyser, den welke deselfde ongemakken leed, en haar met een verwonderlijk geduld verdroeg. De hitte die gedurig vermeerderde, en de dorst

Groote dorst die de Keyserssen leden.

door

door deselve, bragten de Troepen in vertwijfeling. Sy half gebraden; en haare natuurlijke vochticheyd by na uytgedroogt synde, soo blevense als onbewegelijk. Het waren de voetknegten niet alleen, noch de ongeagste Luyden van het Leger; dewelke sig met die groote en schrikkelijke ramp beladen vonden; de Ruyters en selfs Luyden van de eerste qualiteyt, waren daar niet vry van. Men bespeurde sulks boven al aan den Grave van *la Corogno*, een *Italiaans* Heer, en Generaal van de Troepen van dat Land. Die in syne wapenen verbrand, en door den dorst uytgedroogt synde, half doot van syn paard viel. Syne Soldaten gelovende dat hy dood was, trokken hem syne klederen al uyt, wanneer syne Soonen quamen toelopen en sorge voor hem droegen. Het gansche Leger begon sig in deselve staat te bevinden, wanneer een ontmoeting van vyanden het selve in slagordening rangeerde. Sy waren ten minsten honderd duysend Man te voet en twintig duysend paarden. Dat gesigt gaf eenige mate het leven aan de Christenen weder, de hoope van haar ramp door een nederlaag van de *Mooren* te sien eyndigen, en de begeerte van glorie verquikte haar; en gaf haar de moed en de kragt weder. 1535.

De *Spaansen* die de rechter vleugel hadden, marcheerden moedig aan den vyand, smeeten den selve over hoop, verdrevense uyt de ruinen die sy besloegen, en bragtense op de vlugt. De gedaante van de strijd was heel anders in de linker vleugel; de *Italianen* die soo ras van haare vermoeyenissen niet hadden konnen verquik-

Keyser *Karel* tast den Vyand aan.

quikken, konden nauwelijks de efforten van de ongelovigen uytstaan. De *Duytsers* die in 't corps de reserve waren, bleven onbewegelijk, besloten hebbende den vyand niet te bestrijden, indien sy niet geattakkeert wierden. De *Mooren* souden die vleugel gansch verslagen hebben vermits de swakheyd der *Italianen*, en de lafhertigheyd van de *Duytsers*, so den Hertog van *Alba* deselve niet te hulp was gekomen.

1535.

De Hertog van *Alba* moedigt de linker-vleugel aan, en verslaat den Vyand.

Die groote Man, vol van de geheugenis van de dood van syn voortreffelijken Vader, geloofde dat de tyd gekomen was, om daar een volle wraake van aan de daaders van dien te nemen, en voor sig een onsterffelijke glorie te behalen. Hy deed de Curassiers die hy commandeerde aannaderen, en gaf haar met weynich woorden te begrijpen, dat sy moesten overwinnen of verloren gaan. Hy vertoonde haar dat wat voordeel de *Mooren* ook schenen te hebben, dat men daar echter niet over gealarmeert moest syn, dat als men deselve met dapperheyd, en eer dat de *Italianen* de hielen gewent hadden, bestreed, sy sonder moeyte haar alle die voordeelen souden doen verliesen; die de eere van die dag aan de *Spaniaards* beschoren had; en dat haar voorbeeld de Geallieerden met een nieuwe dapperheyd soude bezielen, en haar de hoope wedergeven; eyndelijk dat de overwinninge alleen haare ongemakken kon doen ophouden; en dat de wateren die sy soo grootelijks van noden hadden, in 't midden van het Leger der Vyanden waren. Hy hief vervolgens syne handen naar den Hemel, en bad God dat

hy

hy aan *Spanien* een volle overwinninge wilde verleenen, de wraake die hy van de Moord van *Garsias* syn Vader nemen wilde, begunstigen, en toe te laten, dat onder syn bestier de *Spaniaards* in het bloed der ongelovigen, de schande die haar in die gelegenheyd bedekt had, afwasschen mogten. 1535.

Dat gebed geeyndigt synde, so maakte hy twee groote Esquadrons van syn Ruyterye, gaf 'er een van aan syn Broeder, en beval hem deselve te bestrijden. Hy ging voor het hoofd van het ander de Vyand steuyten, en deed den selve swigten. *Barnardino* was niet minder gelukkig, hy dreef de *Musulmans* tot onder het vuyr van haar Infanterye. Die twee gelukkige bestrydingen, gaven aan de *Italianen* de tijd, om weder te versamelen.

De Hertog den Vyand geaarselt siende, commandeerde als een Meester aan de *Duytsers* te marcheren. Hy stelde deselve inslagordening, en alsdoen de bediening van enkel Bevelhebber varen latende, nam die van Generaal aan, en vervulde daarin verwonderlijk alle functien. Hy dreef de Vyand op de vlugt, en wikkelde sig niet in om den selve heel verre te vervolgen. Hy wederhield de viericheyd van de Ruyterye, en trok naar de putten toe. Hy was bevreest dat de Soldaten, sig tot het vervolgen een weynig te verre vervoerende, en reeds ongemeen vermoeyt synde, misschien niet in staat souden syn, om weder te keeren; of dat de *Mooren* die heel ligt de vlugt nemen, en die sig van selfs weder hersamelen, niet een onvoorsiene bestryding souden mogen doen, die de ontrangde Ruyte-

rye niet wederstaan soude konnen; wijders
1535. soo geloofde hy, dat het vande uytterste onvoorsichtigheyd soude wesen, sig door een ligtvaardige drift in de waagschaal te stellen, om een overwinning die door dapperheyd verkregen was, weder te verliesen, en die de fortuyn door een uytwerking van desselfs gewoone grillicheyd weder soude konnen wegnemen.

X. HOOFDSTUK.

Lofgeving van den Hertog.

NIemand twijfelde daar aan, of die groote overwinninge was voor een gedeelte het werk van den Hertog. Hy vogt als een Leeuw, en commandeerde als een volleert Kapiteyn in het ambagt, en alhoewel hy niet anders als Colonel Generaal vande Curassiers, of Gendarmes der *Spaansen* was, so deed hy niet te min alle de bedieningen van een Generaal. Hy herstelde de linker vleugel, die reeds heel onstelt was; Hy deed de *Duytsers* marcheren, en overwon haar hertnekkigheyd; 'tgeen daar in opmerkelijk is, sy door syne Majesteyt geraakt, en als ingenomen synde, van dat hy haar niet als nuttige bevelen gaf, en die wel overleyt waren, soo gehoorsaamdese sonder draalen; maar 't geen al de wereld verwonderde, was de sagtsinnicheyd, waar mede hy het vervolgen deed ophouden. Men wist dat hy van een levendig naturel, en vol van vuyr was, en dat hy wijders sterk aangedreven was door een begeerte, van de dood van syn Vader te wreeken: mitsdien so verwonderde men sig over





Belegering en Inneming van Tunis

over die gematigtheyd, boven al in een jong man, en men was genootsaakt te bekennen, dat de Hemel de groote personagien sodanig meester van haare complexie, en van haare neygingen maakt, dat sy sig daarvan niet bedienen, dan als het haar schijnt 't gevalligste voor het gemeene best te wesen. 1535.

De gematicheyd van den Hertog, was een constant bewijs van de bondicheyd van syn oordeel. De Soldaten waren afgemat en onbequaam tot swaare werken; De linker vleugel bestont uyt geen tien duysend man, en die van de Vyanden was van meer als van vijftig duysend; Die de welke tegen over den Keyser stont, vogt noch met dapperheyd. *Barberossa* was een man om van een quade beweging te profiteren, en de Christenen die den Hertog commandeerde, vonden sig so verswakt na de overwinninge, dat men doe men haar weder in de vleugel sag komen, geloofde datse op de vlugt geslagen waren.

Inneming van *Tunis*.

De Vyanden geslagen en aan alle kanten op de vlugt synde, so liet de Keyser syne Troepen haar een weynig verfrissen, en bragt deselve daar na voor *Tunis*. *Barberossa* was na de nederlaag van syn Leger daarin geweken, besloten hebbende sig daarin tot het uytterste toe te defenderen.

D'Opstand van vijf en twintig duysend Christen Slaven, die haare ketenen verbroken hadden, deeden hem andere resolutien nemen: Hy had de brand in de *Bains*, 't welk de ordinare gevangenis van die ongelukkigen is, willen steken, en deselve in d'assche leggen: Hy wierd daar in belet door verscheyde rijke Bor-

gers, waar aan een gedeelte van die Slaven
1535. toebehoorde. *Barberosso* salveerde sig gelukkelijk, en de Slaven openden de Poorten van *Tunis* aan den Keyser.

De Keyser vereert aan den Hertog van *Alba* de Wapenen van *Garsias*, syn Vader.

Die Monarch examinerende den buyt, dewelke in die rijke Stad gemaakt wierd, vond daar in de wapenen van *Dom Garsias*, Graaf van *Alba*, de Vader van den Hertog, den welke gelijk wy hier voren vermeld hebben, door de *Saracenen* op het Eyland van *Gerbes*, 't welk so vermaart door de gestadige verliesen van de *Spaniaards* is, gedood was geworden. Keyser *Carel* schonk die wapenen aan den Hertog van *Alba*, den welke deselve ontfing met alle die vreuchde, die hy in sodanige gelegenheyd hebben konde. De Keyser hem hebbende doen sien de tekenen van de quetsuyren die *Garsias* bekomen had, wekte hem op om de dapperheyd van dien ongelukkigen Vader na te volgen, maar wenste hem te gelijk meer geluk: De Hertog liet die wapenen naar *Spanien* brengen, men siet deselve tegenwoordig noch in het Tuyghuys van de Hertogen van *Alba*: Sy bewaren deselve als een onwedersprekelijk bewijs van de dapperheyd van *Garsias*, en een geduyrig Prediker, die haar de deugt, op de bondigste wijse van de wereld aanpredikt.

XI. HOOFDSTUK.

De Hertog gaat over naar *Italien*.

KEyser *Carel* hebbende *Muley Ashem* op syn Troon herstelt, en voorsorge tot de veylicheyd van dat Koningrijk gedragen, ging weder t'scheep op syn Vloot, en quam aan de Kus-

Kusten van *Sicilien*. De Hertog van *Alba*, volgde hem, en ging met den Keyser naar *Napels*. Hy verstont aldaar de droevige tydinge van de dood van *Barnardino de Toledo* syn jonger Broeder. Den selve kreeg een heete koorts tot *Palermo*, en stierf daar van. Die jonge Heer beloofde heel veel: Hy was beleeft, eerlijk, believende, dapper van persoon, en reeds seer ervaren in het ambagt van den Oorlog, met een woord geseyt, syne deugden souden de rest van de *Spaniaards* ingeboesemt hebben gehad, dat so hy geen Broeder had gehad, dat hy d'eenigste was, die het hem te boven soude hebben gehaalt.

1535.

Verliest syn Broeder.

De Hertog eenige dagen rouwe over dat verlies, tot syn ruste, en tot de nootsakelijke toebereydsels tot een Reyse naar *Vrankrijk* besteed hebbende, volgde Keyser *Carel* in dat Koningrijk. *François* d'eerste en de Keyser konden t'samen niet in Vrede leven, want alsoo sy van malkanders glorie jaloers waren, so haddense altijd de wapenen in de hand. Sy maakten somwijlen Tractaaten van vrede, en verbraken deselve weder heel ligt. Keyser *Carel* leyde daar van de schuld op de ligtvaardicheyd van *François*: en de dese weder op de quade trouwe van den Keyser. Eyndelijk den laatste heel glorieus over de verovering van *Tunis* synde, besloot een eynde aan so een langduyrigen Oorlog, door de verovering, of ten minsten een algemeene verwoesting van *Vrankrijk* te maken.

1536.

De Hertog in het *Milanees* gekomen synde, begaf sig naar *Pavia*, expres om het Veld te

1536. sien, waar in die groote Slag * geschied was, welke het gevangen nemen van *François* d'eerste, en de nederlaag van syn Leger, soo gedenkwaardig gemaakt hebben. Alles was daar een Schouwspel van schrik, men sag van alle kanten niet anders als heuvelen die wit waren van Menschen en van paarden-beenders door malkander gemengt. Men bespeurde aldaar noch de gestalte van de beyde Legers, en in 't bysonder de plaats op welke *François* d'eerste gevangen wierd. De Hertog heel voldaan van dat gesigte, en door het voorbeeld van *Pescarius* aangemoedigt synde om uyt te munten.

* Die Veldslag was op den 25. February 1525. geschied.

Keyser *Karel* houd verscheyde Krijgsraaden over den Oorlog tegen *Vrankrijk*.

De Keyser syn Leger versamelt hebbende: hield verscheyde Krijgsraaden over het Land 't welk hy soude gaan beoorlogen. De Marquis *Heiston*, en *Ferdinand de Gonsagues* waren van advys, dat men de *Fransen* uyt *Savoyen* en uyt *Piemont*, 't welk sy de Jaaren te voren verovert hadden, soude dryven. Want seydense, *Meester van de overtogt vande* Alpes *te wesen, so stelt gy uwe Staaten van* Italien *bedekt, en gy sult aan de* Fransen *een magtige diversie benemen, dewelke het beste gedeelte van uwe Troepen besig houd.*

Advys van den Hertog.

Dat advys behaagde den Hertog van *Alba* niet: Hy beweerde, *dat 'er de glorie en de grootheyd van syne Keyserlijke Majesteyt aan gelegen was, om ten spoedigsten in* Vrankrijk *te trekken, en aldaar den Vyand die swak was, aan te tasten, eer dat hy de tyd had om een Leger op de been te brengen: dat het Leger van den Keyser stark genoech synde, om de* Fransen *te verslaan; so sy selfs reeds*

al

al in staat mogten syn, om het selve t'Hoofd te bieden, men het geen langer tyd meer ledig moest laten; dat alles daar voor buygen soude, en dat niet wes machtig soude syn het selve te steuyten. Dat de tyd gekomen was, om de Fransen *over haar onstantvastigheyd te straffen; Dat het nu de tyd was om los te gaan, op al 'tgeen tegenstand soude bieden, en de Steeden aan de Soldaten ten plonderinge over te geven, om deselve van haare soldyen te voldoen, en haar dienst te belonen; dat een minder gestrengheyd niet machtig soude syn, om so een woelende Vyand vreede te doen houden, en dat eyndelijk de Koning niet meer te verschonen was.* 1536.

Antonio de Leva, en de Graaf van *Benevento*, presen dat advys, en voegden der so veele beledigende dingen aan d'eere van *François* d'eerste by, dat Keyser *Carel* het seer quaat vond, en haar met een gestrenge toon beval, van in syn Vyand de Majesteyt van een machtig Koning te erkennen, en om 'er op een ander tyd met meer eerbiedicheyd van te spreken.

D'Oorlog van *Vrankrijk* besloten synde, so beraatslaagde men lange tyd over de plaats, alwaar men de wapenen soude voeren. De Hertog was van advijs dat men het *Lyonnois* soude in trekken, en dat men *Lyons* een rijke, bevolkte en heel gesonde Stad, maar die onsterk was, 'teerst soude veroveren. *Want*, seyde hy, *in dien de Koning door de traanen vande* Lyonnoisen *of door syn eygen interest bewogen synde, sig met syn weynig Troepen in deselve Stad mogt werpen, dat soude een gemakkelijk middel syn, om den Oorlog te eyndigen: Dat men de marsch vande Troepen die uyt* Spanien, *uyt* Italien, *en uyt* Duytsland *quamen, doende verhaa-*

haasten, het nemen van dien Koning onwangelbaar soude syn. Dat men daar na het Leger in 1536. *verscheyde Ligchamen verdeylende, de Provintien van het Koningrijk soude konnen verwoesten, en* François *in een onmogelijkheyd stellen, om den Oorlog weder te konnen aanvangen: In tegendeel dat het noch een goet oordeel, noch volgens de regelen van den Oorlog was, een sterke Plaats te belegeren; Dat sulks tyd aan den Vyand soude gegeven syn, om alle syne Troepen te versamelen, om tot het ontset aan te komen, en om so veel te gemakkelijker een overwinninge te behalen, vermits de Soldaten afgemat, en haar getal misschien reeds seer merkelijk verminderd soude wesen; Dat indien de* Fransen *niet van humeur waren om een Veldslag te leveren, so soudense de levensmiddelen konnen afsnyden, de Passagien innemen, en het Leger ruïneren konnen, sonder dat het selve noch vegten, noch sig defenderen soude konnen.*

De Leva en *Doria* willen dat men *Marseille* belegeren sal.

Dat advys was van de smaak van veel Menschen, maar het behaagde aan *de Leva* niet: Die stelde sig daar tegen, en also hy meer credyt als den Hertog noch had, en dat men groote staat op syn ervarenheyd maakte, so quam men in syn gevoelen over, het welke strekte om *Marseille* te gaan belegeren: Hy geloofde het nemen van deselve Stad heel ligt te sullen vallen; en verbeelde sig, dat als hy aan de *Fransen* door die verovering de Koophandel van de *Levant*, en de communicatie van de *Middelandse-Zee* benomen had; men dan den Oorlog soude doen ophouden, of ten minsten dat men haar daar door besicheden genoech soude geven, om deselve te beletten, om haare wapenen in de Landen van syne Keyserlijke Majesteyt te brengen.

De-

Doria die sig het Governement van *Marseil-le* beloofde, en den welke bevroede, dat de Koning gevangen, of de Vrede gemaakt synde geworden, hy dan sonder employ en misschien sonder consideratie soude blyven; die eyndelijk brande van begeerte, om de Galeyen die in de Haven van *Marseille* souden gevonden worden, by syn Vloot te voegen; ried insgelijks de belegering van die Stad aan, hy vertoonde, dat sekerlijk de verovering van een ander Stad wel ligter soude vallen, maar dat desselfs verlies ook ligter soude syn; dat persoonen van een levendige Geest, sig door haar temperament lieten vervoeren, en niet genoech de glorieuse en duyrsame dingen van dien, welke meer schijnbaare blijk, maar veel minder bestendicheyd hadden, wisten te onderscheyden: Hy beloofde dat hy het Leger 't welk in *Spanien* was soude over brengen, en dat hy alsdan een passagie op de *Rhône* innemende, of aldaar een Brug doende maken, het ligt soude vallen de *Fransen* te steuyten, terwijle dat men *Marseille* wegnemen soude. De Keyser volgde dat advys, door syne deffeynen, of door een bovenmatig vertrouwen op *Leva*, een Man die verwaant en bygelovig was, en die sig groote voordeelen in het Koningrijk beloofde, overgehaalt synde. 1536.

Een Sterrenkijker had hem op een tyd voorseyt, dat hy in *Vrankrijk* soude sterven, en tot St. *Denys* begraven worden. De *Leva* beelde sig in, dat sulks in die vermaarde Abdye, dewelke tot een begraafplaats voor de Koningen van *Vrankrijk* verstrekt, en dat het

het niet als na een lange reeks van overwinningen, en niet na dat hy overwonnen soude syn, wesen soude. Die voorsegging kreeg ten deele haar vervulling, de *Leva* stierf in *Vrankrijk* onder de belegering, en hy verkreeg d'eer van een begraaf plaats in een Kerk, die aan St. *Denys* toegewyd was.

1536.

XII. HOOFDSTUK.

De Hertog gaat *Marseille* recognosceren.

DE Hertog van *Alba* siende dat de advysen van de oude Bevelhebbers het boven het syne, alhoewel redelijker synde, overhaalden, stelde sig in staat om te gehoorsamen. Hy trok over de *Alpes* voor het hoofd vande Gendarmes; Hy wierd wel haast van het gansche Leger gevolgt. De Keyser liet hem daar na met twee Esquadrons van ligt Paarde Volk, en vier Brigaden Voet Volk versterken; Want hebbende verscheyde engtens en eenige Rivieren te passeeren, en moetende voor het Leger trekken, so stont het te dugten, dat hy dikmaals door de Vyanden besprongen soude konnen worden. Dat was 't geen ook gebeurde, de Hertog kreeg verscheyde kleyne Corps Infanterye tegen, sloeg deselve op de vlugt, verwoeste alle de Plaatsen die in syn weg lagen, en stelde alles in Vuyr en in Vlam.

Eyndelijk soo quamen de Keysersen voor *Marseille*, De Keyser wilde selfs die Stad gaan recognosceren, hy naderde deselve met *Gonsuages* en met den Marquis van *Heiston*: Maar het geschut vande Vyanden, en de smekingen van de syne, deeden hem weder te rug gaan.

gaan. De Hertog wierd met die commissie beladen tot groote ongeneugte van *Gonsuages*, die jaloers van syn glorie was, en die veel meer ervarenheyd hebbende, niet dulden konde, dat hy hem in die gelegenheyd voor getrokken wierd, *Gonzagues* had veel meer deel in de vriendschap van den Keyser als den Hertog, den welke het niet te min op hem in alle voorvallen daar het 'er op aanquam, om een gewigtigen dienst te doen, te boven haalde, 't welk aan al de wereld deed seggen, „dat de Keyser den Hertog minder als *Gon-*„*suages* beminde, maar dat hy hem veel meer „estimeerde. 1536.

De Hertog naarderde de Stad met een Troep uytgelese Soldaten, en recognosceerde alle de buyten werken heel nauwkeurichlijk, en met deselve presentie van geest als of hy in volle Vrede was geweest: Deselve dan ter dege aangemerkt hebbende, so kon hy sig niet onthouden te seggen tegen de gene die hem verselden, *dat deselve sekerlijk niet soude genomen worden*, op die ondekking aandagtig synde, als ook om eenige gevangens te bekomen, so sag hy *Mouluc*, *Tavanes* * en eenige andere minder Bevelhebbers, die van een detachement der besetting gevolgt wierden, te voorschijn komen. Hy raakte met deselve hand gemeen, en drong met soo veel dapperheyd op haar aan, dat sy begonnen te buygen. Alſo hy veel sterker van Troepen was als sy waren, soo verborg hy een Standaard Ruyterye after eenige Hoogtens, om haar het middel vande aftogt te benemen. Na die voorhoede soo maakte hy een nieuw gevegt,

* *Basfius*, die daar na Marschalk van *Vrankrijk* is geweest.

vegt, 't welk noch veel furieuser als het eer-
1536. ste was; De Vyanden stonden het selve met moeyte uyt, en begonnen in goede ordere te rug te trekken. Sy vervielen daar op in die hinderlage, wanneer sy deselve gewaar wierden, so hersameldense sig terstond, en aan alle kanten stant houdende, soo hieldense de *Spaansen* af, en weeken in goede ordere op een verheven post, in welke sy niet als van vooren konden aangetast worden: Sy verbleven aldaar tot in de nagt, wanneerse weder in de Stad weeken.

De Hertog vernoegt synde, van geslaagt te hebben, keerde weder in 't Leger. Hy verstont uyt de gevangens die hy gekregen had, en die hy affonderlijk ondervroeg, dat de Stad overvloedig van alle soorten van Krijgs-voorraden voorsien was, en van een besetting van agt duysend Man gedefendeert wierd. Dat *François* d'eerste binnen *Avignon* met heel matige magten beslooten was; Dat hy twintig duysend *Switsers*, vijf duysend *Fransse* en *Duytse* Ruyters verwagte: Dat na de conjunctie van die Troepen, hy de Keysersen, die in de attakken van de Stad en tot het bewaren van de Linien verdeylt waren, moest komen aantasten. Met die tydingen ging hy den Keyser besoeken, bad en versogt hem instantelijk, *om het desseyn van de Belegering te laten varen; en om de Troepen die naar den Koning quamen, tegen te trekken, en deselve in stukken te bakken; Of ten minsten om so een algemeene verwoesting in 't gansche Land te doen, dat de Vyandlijke Monarch genootsaakt soude syn, om met ongelijke machten een slag te leveren; En dat naar hem geslagen*

De Hertog tragt den Keyser de Belegering af te raden.

te hebben 't geen niet mangelen konde, hy niet alleen Marseille en desselfs forten mogt gaan innemen, maar ook de rest van de Provintie sig onderworpen maken, dewelke buyten tegenspreken de vrugt van syne overwinninge sonde wesen: Dat de gronden van dien raad niet als al te sigtbaar waren, vermits men den weg aan de Switsers ende aan de Troepen, dewelke aanvaardeden om met het Leger van den Koning te conjungeren, afsnydende, hy genootsaakt soude syn sodanige Vredens conditien te ondergaan, als men hem soude willen opleggen, of om syne Landen ongestrafst te sien verwoesten: Dat men considereren moest, dat de lugt van Marseille seer ongesont was, en dat de wateren daar rondom by na alle verdorven waren; dat de siektens het Leger souden gaan ruineren; Dat het alsdan vry hard soude vallen, soo veele goede en Krijgs-ervarene Bevelhebbers en Soldaten, niet door het swaard der Vyanden; maar van ellende en siektens te sien omkomen; Dat men geen staat moest maken op het verstand, 't welk men geloofde in de Stad te hebben, vermits het voor de Burgers onmogelijk soude syn, om yets te ondernemen, of selfs te dorven bestaan in een Stad, dewelke van een besetting van agt duysend man gedefendeert wierd. 1536.

De Keyser bleef doof voor sulke goede en krachtige redenen, tot dat hy, maar al te laat, bemerkte, dat de siektens syn Leger geruïneert hadden. Deselve namen haar begin onder de *Duytsers*. Die Volkeren waar aan het water onverdragelijk is, geen Wyn meer hebbende, gingen de Druyven snyden die by na rijp waren, sy persten deselve in hare helmetten, en dronken met groote teu-

Opbreking van de Belegering van *Marseille*.

gen

gen het sop 't welk sy daar uyt deeden komen.
1536. Die Wyn veroorsaakte haar buykloopen, dewelke sig aan het gansche Leger mede deylende, haar in een erbarmelijke staat bragten, en een groot getal Volk wegrukten, en onder andere *Antonio de Leva*, den welke den Keyser tot die onderneming aangeset had.

Keyser *Carel* bemerkte alsdoen de misslag die hy begaan had, met sig tot die belegering tegen de dringende redenen van den Hertog in te laten: Hy brak deselve weder op, makende een schandelijke en haastige aftogt, en week weder naar *Italien*. De Hertog van *Alba*, volgde hem aldaar, en vond in syne Raads-vergaderingen den rang die hy in't Leger gesogt had. In den aan-
1537. vang had hy heel veel te lyden van den haat of afgunst van de oude Bevelhebbers en gewoone Raadsluyden van syne Majesteyt. Sy konden niet lyden, dat een jong man in so korten tyd so magtig quam te worden, en so veel credyt had, *Ferdinand de Gonzuages* was de hevigste van syne Vyanden: Hy was een considerabel Prins door syn dapperheyd, door syne lange diensten, en de gunste van Keyser *Carel*, die andersints heel verstandig was, en nietwes als naar rijpe overwegingen ondernam. De gunst van den Hertog scheen hem een nederploffende slag te syn: Hy had hem wel willen doen verplaatsen, of van het Hof verwyderen, maar hy wierd weerhouden door de erkentenisse van syn ouberispelijk leven, door syn behendicheyd, en door de vryheyd waar mede hy alle dingen seyde. Hy wist dat so hy sig vryelijk
en

en sonder vrese verklaarde, hy geen man was om een affront ongestraft te laten. Wyders so geloofde hy dat de Keyser, die uyt de natuur goet was, den Hertog van *Alba* niet beledigen soude, den welke hy wist een Vriend van de Soldaaten, en van alle die van syn Natie te syn. 1537.

De Hertog versagte al 't geen men hem van den haat, en vande raadslagen van syne Vyanden seggen konde: Hy continueerde te leven gelijk hy begonnen had, om syne advysen vrymoedig te uytten, en om opentlijk te bestryden de sulke, die door interest of vleyerye, aan den Keyser verderffelijke raadslagen gaven. Het was door die oprechte vryheyd, dat hy d'eere van syn Vorst, en te gelijk ook syn genegenheyd behield; en dat hy de agting van een ervare Kapiteyn, en van een verstandig Staatkundige, die hy verkregen had, vermeerderde.

XIII. HOOFDSTUK.

De Hertog behandelt de samenspraak tusschen *François* d'eerste en Keyser

NOyt bleek de grootheyd der Ziele van den Hertog meer, dan in 't geen hy na de samenspraak tot *Nizza* deed: De Paus had die met so veel sorge, als met moeyte en behendicheyd aangeleyt: Deselve had echter alle die uytslag niet die hy sig daar van belooft had: De twee Monarchen konden het over de conditien van een goede Vrede niet eens worden, sy sloten niet te min een Treves voor tien Jaaren: De Keyser vertrok daar op naar *Genua*, alwaar hy de Zee koos, om sig naar *Spanien* te begeven. Een hevig

1537. Karel de V. tot *Aigues-mortes.*

Tempeest nootsaakte hem om aan het Eyland St. *Margriet* te lopen, alwaar hy een bequame wind afwagte om weder onder Zeyl te gaan, wanneer *François* d'eerste hem de Havenen van syn Rijk liet aanbieden, hem versoekende om voet aan Land te setten, om den Koning syn Schoonbroeder te komen besoeken, en syn eyge Suster de Gemalinne van dien Monarch t'omhelsen. Keyser *Carel* quam tot *Aigues-mortes* ten anker: Hy vond aldaar de Cardinalen van St. *Paul* en van *Lotharingen*, en *Anne de Montmorency* Connestabel van *Vrankryk*. Deselve seyden tegen hem van wegen den Koning, dat so hy het goet agte, syne Majesteyt hem in een Bootje soude komen besoeken, en daar na op de Geleyen soude overgaan, en dat sy aldaar, malkander omhelsende, souden konnen eyndigen de bloedige Oorlogen, die haare Rijken waren verwoestende.

Keyser *Carel* ontfing de Ambassadeurs heel wel, gaf prysingen aan de edelmoedicheyd van den Koning: seyde tegen haar dat syne Majesteyt komen konde, so hy ten minsten niet raadsamer agte te wagten, tot dat hy hem soude komen vinden.

Cobes Secretaris van den Keyser, de gemakkelijkheyd van syn Meester verstaan hebbende, ging hem vinden, en vertoonde aan hem, dat hy gehouden soude syn, om de beleeftheyd van *François* den eersten te beantwoorden, daar na tot *Aigues-mortes* te gaan, en by gevolge sig aan de goede geliefte van den Koning te wagen. Also die Secretaris welsprekende en verstandig was, so boesemde hy

Keyser *Carel* heel sterk in, dat hy sig op syn Vyand niet kost vertrouwen, dat hy op syn woorden geen staat moest maken, en dat daar duysend passagien van in de Historien waren, die ons sodanige misslagen leerden: *Hy* vertoonde aan hem, seg ik, die saaken met sulk een kracht en so een quaataardicheyd, dat Keyser Carel van resolutie veranderde: Hy liet de Hertog van *Alba* roepen, en beval hem om den Connestabel na te trekken, en om tegen hem te seggen, dat hy den Koning versogt, om syn geheyligt persoon in geen Bootje te wagen, 't welk de minste slag van een wind soude konnen doen vergaan: dat sy malkander op het agterste van de Galeyen souden konnen sien, aldaar elkander de hand geven, en een onverbrekelijke Vriendschap maken. 1537.

De Hertog besefte aanstonds wie dat Keyser *Carel* die gevoelens, die syne grootheyd so onwaardig waren, had ingeboesemt. Hy besloot om hem deselve tegen wil en dank te doen veranderen, hy vertrok niet te min, maar hy bestierde de vaart van syn Schip sodanig, dat hy niet geloofde in de Haven te sullen konnen komen, als op het oogenblik dat de Koning daar uyt vertrokken soude syn. Dat desseyn gelukte, hy ging vervolgens mede in het Bootje van syne Majesteyt, sig gelatende als of de Keyser hem gesonden had, om hem te ontfangen en te begeleyden: Eyndelijk *François* quam aan, gevolgt synde van den Hertog van *Alba*, en uyt een verwonderlijke edelmoedicheyd, so trad hy by na alleen in de Galey van Keyser *Carel*. Die twee Monarchen

dewelke eenige dagen te vōren om het ge-
1537 bied vande wereld twisteden, en malkander een bloedigen Oorlog aan deeden, sy die met soo veele duysenden van dappere Mannen omringt fynde, sig nauwelijks buyten gevaar oordeelden te wesen, vonden in malkander te omhelsen de blydschap, de Vrede, d'eendragt, en de veylicheyd. Naar een vry lange onderhouding vertrok de Koning weder. Keyser *Carel* liet alsdoen syn Raad vergaderen, vroeg wat dat deselve van de edelmoedige vertrouwentheyd van Koning *François* dagt. En wat hy doen moest tot een gelijke vergelding. *Cobes* die syn Meester al te seer liefde, of die al te vreesachtig was, en die wyders weynige goede gevoelens had, seyde, *dat syne Keyserlijke Majesteyt sig niet moest overgeven aan de geliefte van een Monarch, die syn Vyand was, en die soo dikmaals met hem de Vrede gebroken had; Dat die vertrouwentheyd het niet moest overhalen op alle syne mangelingen van syn woord; Dat men niet verwondert moest wesen, dat hy verdagt hield van quade trouwe een Vorst, die so weynig religieus was, om te onderhouden de Traktaaten, die op t'alderplegtelijkste beswooren waren: Dat hy in waarheyd wel gansch geen swaricheyd gemaakt had, om sig aan den Keyser te vertrouwen, hebbende in syn gevangenis en in honderd andere gelegenheden bespeurt, dat hy een goedertiere Vorst is; Dat de enkele vryheyd die hy hem gegeven had voldeed aan al 't geen hy oyt aan syne Keyserlijke Majesteyt doen konde: Dat Keyser* Carel *alles moest vresen, en dat so Koning* François *hem niet liet vast houden, hy hem ten minsten soude konnen*

doen

doen vergeven; dat eyndelijk de eerste passen van een Vyand soo veel te verdagter waren, om dat hy te minder gehouden was deselve te doen. 1537.

De Keyser scheen smaak in dat advys te hebben. De Heeren dewelke van dien Raad waren, bleven onseker wegens 'tgeen sy voorstellen souden; Sy vreesden gelijkelijk, dat sy den Vorst in eenig gevaar souden werpen, en hem met schande doen beladen. Daar warender selfs so lafhertig, dat alhoewelse versekert waren, dat syne Majesteyt geen gevaar soude lopen, van hem met een droevig gelaat te versoeken, om syn geheyligde persoon, noch die van so veele brave Luyden niet in de waagschaal te stellen aan een Vyand, wiens ongerust humeur te dugten was.

Sulke lafhertige gevoelens deeden den Hertog van *Alba* beven, hy kon niet verdragen, dat na een voorbeeld van so hooge genereusheyd, men sonder misdaad kon geloven, dat de Koning bequaam tot een Guyten-stuk was, noch om den Keyser onder so een swak en onwaarschynelijk voorwendsel t'onteeren. Hy betuygde, *dat syne Keyserlijke Majesteyt niet voldoen soude aan 'tgeen hy aan sig selfs verschuldigt was, als met den alderchristelijksten Koning ook genereuselijk, en met deselfde vertrouwentheyd te handelen, als hy met hem gehandelt had: dat soo hy een quade uytduyding aan het doen van den Koning gaf, hy dan, indien hy hem bemint had, van alle gevoelens van liefde moest onbloot syn; en in die hy den selve gehaat had, dat hy dan alle schaamte had verloren. Dat die onrechtvaardicheyd een Bronne van een wreeden haat soude syn;*

1537. *Dat deselve genoech was, om de Vyandschap van dien grooten Koning so regtvaardig te maken, als sy tot noch toe geschenen had het niet te wesen: Dat die Monarch niet verdragen soude konnen, dat men hem na so een vertrouwentheyd, als een Verrader, en als een Vorst, die yemand sogt te verstrikken, handelde. Dat syne regtvaardige klachten aan alle de Potentaten van* Europa *de begeerte soude inspireren, om de wapenen in syn faveur aan te nemen tegen een Monarch, die slinkse verklaringen, aan de alderschoonste daaden gaf. Wyders wat dat de Onderdanen van syne Keyserlijke Majesteyt souden denken, wanneer sy souden weten, dat hy sig op so een onwaardige wijsse tegen een Koning gedragen had, den welke een ongemeene vreugde had getoont in hem te mogen ombelsen: Dat het beneden de grootheyd van de Ziele van den Keyser was, te lyden, dat* François *hem in vertrouwenheyd en genereusheyd soude te boven gaan: Dat een genereuse moedicheyd over veele saaken, die deselve niet t'eenemaal veylig toeschijnen, en die het echter syn, en maar van se so veel glorie als nutticheyd verkrygt, moet heen stappen: Dat het geen t'alderveyligst schijnt te wesen, het dikmaals 't minste is, dat de daad van Koning* François *pryssélijk, en van een generensheyd sonder voorbeeld was. Dat hy geensints wegens de trouwe van den Keyser bedenkelijk was geweest. Dat hy hem by na alleen had komen vinden, en sig aan syn geliefste overgegeven, en dat het niet te presumeren was, dat Koning* François *minder oprechticheyd soude hebben, als hy vertrouwenheyd had gehad: Dat het een teken van een kleyn verstand was, voorledene weldaaden te verwijten, en van een ondankbare, om de tegenwoordige diensten niet te waardeeren.*

Dat

Dat de tegenwoordige dankbaarheyd meer op een eerlijk man vermogt, als het eynde van een voorledene haat, vermits d'eerste vermaak toebrengt, en vreugde verwekt, en dat men aan de laatste niet als met schrik komt te denken. Dat soo het gebeurde, dat de Koning het recht der Volkeren met voeten tredende, den Keyser vast hield, of hem deed omkomen ('t welke niet te geloven was) soo soude soo een verfoeyelijke daad het voorwerp van den haat, en van de wapenen vande gansche aarde worden: Dat Spanien rijkdommen en Mannen van een groote moed had, dewelke het met vermaak tot wraake van haar Vorst soude opofferen, en dat wanneer selfs de Keyser al een gevangen was, syn geluk echter soude vry syn, en syne wapenen victorieus en onverwinnelyk soude maken, wanneer het 'er op aan soude komen om de ontrouwe van den Koning te wreeken. Maar, voegde hy 'er by, dat is sig selfs monsters gemaakt, om deselve te bestryden; wy beleven niet meer d'eeuwe der Tyrannen, die alles aan haare Hertstogten overgaven, hebbende de minste blijk niet noch van goede Zeden, noch van geschaaftheyd, noch van wetten, en die niet angeset waren, noch door de geboden van het Christendom, noch weerhouden door de vreese der oordeelen van een God, die te gelijk rechtvaardig en gestreng is. Verbeeld u vry, geheyligde Majesteyt; Dat Koning François u soekt te verrassen op een wijse, die heel verscheyden is van die, welke men quaataardiglijk u Majesteyt tragt te doen geloven: hy gelooft dat gy hem in genereusheyd en grootheyd van Ziele gelijk synde, hem noyt in vertrouwenheyd sult gelijk wesen, en dat hy u ten minsten daar in overwinnen sal, so hy u met de wapenen in de hand niet heeft

1537.

heeft konnen overwinnen. Doed hem van gevoelen
1537. *veranderen; geeft u selven gebeelijk over aan die genereusheyd, die u so natuurlijk is: volgt niet anders als desselfs bewegingen, waagt u selven aan al 't geen u daar door soude konnen overkomen, en weest versekert, dat gy onvergelijkelijk minder geemelijkheyt sult hebben, met aan Koning* François *sulke opregte beleefthedem te gaan betonen, als die syn, welke hy aan u tot in u Vloot heeft komen bewijsen: als in u te quyten met 't geen gy aan dien Monarch, aan u selven, en aan al uwe Onderdanen verschuldigt syt, die sig bloot gestelt sullen sien aan de droevige uytwerkingen van de gevoelicheyd van een Vorst, die rechtvaardichlijk van gramschap en van spijt aangemoedigt is.*

Die reden bragt den Keyser tot syn selven: Hy laakte de ydele vreesachticheyd van syne Luyden, en de weynig sorge die sy voor syn glorie droegen: Hy liet sig van den Hertog verséllen, en ging den Koning en Koninginne besoeken, die hem tot *Aigues-mortes* waren verwachtende. Hy wierd 'er van ontfangen, op een wijse die hem verlokte. 'T was in die gelegenheyd, dat de beyde Hoven een volmaakt afbeeldsel van die oprechticheyd der eerste Koningen sagen, die niet tegen malkander als met geschenken en wedersydse beleeftheden streeden. Men kan niet seggen hoe groot de vreuchde van den Hertog was, vermits Keyser *Carel* alsdoen bemerkte, dat hy sig met een eeuwige schande beladen soude hebben, so hy sig na de raadgevingen van syne lafhertige Hovelingen, gedragen had.

Die besoekinge geschiede en eyndigde met een

een wederſydſe voldoeninge: De Keyſer quam weder op ſyn Vloot, betuygde aan al ſyn Volk, dat hy nimmermeer de uytſteken-de dienſt van den Hertog vergeten ſoude, en noemde hem opentlijk *den behouder van ſyn glorie.* 1537.

XIV. HOOFDSTUK.

DE Keyſer ging met d'eerſte goede wind weder 't ſeyl, en begaf ſig in *Spanien*, hem met het beſigtigen van de Zeeplaatſen van ſyne Koningrijken beſig houdende, 't had niet veel ſchijn dat hy ſpoedig tot *Madrid* ſoude komen. De Hertog onverduldig ſynde om ſyne Gemalinne en ſyn Familie weder te ſien, nam afſcheyd van hem, en ging ten eerſten naar ſyne Landen. Hy ſtelde in weynig tijd ſyne huyſſelijke ſaaken in beter order, en trouwde ſyne Suſters uyt. Van alle de belemmeringen van ſyne Familie nu vry ſynde, ſo quam hy weder aan 't Hof, en liet de Hertoginne ſyne Gemalinne die hy tederlijk beminde, hem derwaards verſellen.

De Hertog komt weder in *Spanien.*

Hy quam na gewoonte in alle Raads-vergaderingen, en toonde wel haaſt, dat hy niet minder in vredens als in oorlogs-ſaaken ervaren was. Hy was van nature wys en verſtandig; Hy gaf vrymoediglijk ſyne advyſen, en ſogt deſelve niet te onderſteunen, met op ſyne ſchoone daaden te ſtoffen, noch met aan ſyn glorie de gelukkige ſucceſſen van de Veldſlagen, of van d'andere expeditien, waar in hy geweeſt was, toe te ſchryven. 1538.

ven. Hy wist te verswygen al 't geen in 't
1538. bysonder op hem sag, maar niets was machtig om hem met stilswygentheyd te doen verby gaan, 't geen het welwesen van den Staat, of de glorie van syn Vorst betrof. Door een sterke ontveynsing en nuttig te dienen, so quam hy den haat van syne Vyanden te boven, en sy begonnen alle op 't voordeeligste syn toekomende grootheyd te voorspellen.

De Hertog werd tot Generaal van de *Spaanse* Legers aangestelt.

Keyser *Carel* schikte sig alsdoen om naar *Duytsland*, 't welk de leere van *Luther* verdeylt had, en 't welk gereet stond om een Inlandsen Oorlog te krygen, te vertrekken. Hy liet den Hertog in *Spanien* om twee redenen. d'eerste was, om dat hy eenige bewegingen van de syde van *Vrankryk* vreesde. De tweede, om dat hy een Man van die deugt by den Prins *Philips* syn Soon, wilde stellen. Hy was bedugt, dat die jonge Prins sig door de drift van syne jaren, en door de flatteryen van de luyden van 't Hof mogt laten vervoeren, so hy niet door een Man van 't gesag en van de deugt van den Hertog, tegen gehouden wierd, na wiens advysen *Philips* gelast wierd sig als na souvereyne bevelen te gedragen. De Keyser had het op die wijse gewilt, versekert synde, dat het eenigste middel om syn Soon volmaakt te doen worden, was, den selven den Hertog te onderwerpen, wiens vroomheyd, dapperheyd en voorsichtigheyd hem bekent waren.

Quade uytslag

De saaken van *Duytsland* liepen heel gelukkig af, Keyser *Carel* besloot daar op de verovering van *Algiers*. Hy was van nature een Vyand der

der ongelovigen, en syn afkeericheyd was vermeerdert, door de gedurige roveryen der *Algerinen*, dewelke de kusten van *Spanien* verwoesteden; duysend dingen wendeden hem niet te min van dat desseyn af; en de Piloten vertoonden hem dat die Zee groote Tempeesten onderworpen was, boven al in den Herfst ('t was nu die tyd wanneer de Keyser sig op Zee begaf) en dat deselve geen goede Havens had. Niets was machtig om hem van dat desseyn te doen veranderen; Hy liet syn Vloot uytrusten, en de Troepen t' scheep gaan, en voer selfs ook over Zee van *Genua*. Hy was op de kusten van *Afrika* gekomen, en was selfs aan Land getreden ongeagt alle tegen pogingen der *Mooren*. Hy had reeds syn Veldleger afgetekent, en een gedeelte van syne Troepen formeerden de belegering al, wanneer 'er eens klaks een vervaarlijke storm opreees; een gedeelte van de Vloot versonk in Zee, en verscheyde Schepen wierde aan de kusten in stukken gesmeten. De *Mooren* van alle kanten toelopende, maakten sig Meester van deselve, hebbende het meestendeel vande gene die daar op waren de tyd niet gehad, om de wapenen in handen te nemen. Daar bevonden sig heel veel Luyden van qualiteyt op, sommige wierden gevangen, en in een ellendige slavernye gebragt, andere een glorieuse dood præfererende, storteden sig in 't midden der Vyanden, en wierden aldaar gedood. De Keyser sag alle die wanorderen met droefheyd aan, vermits de geweldicheyd van het onweder noch vermeerderde, 'twelk hem onophou-

1538. van de onderneming van Keyser *Carel* op *Algiers*

houdelijk voor een gelijk nootlot van syne
1538. Troepen deed bedugt syn: Eyndelijk so ontquam hy door een heel bysondere beschferminge Gods noch dat gevaar, en quam met de swakke brijsels van syn Leger weder in *Spanien*. Hy vond aldaar den Hertog, die door een gelukkige vertoeving, hem de Vloot, en den Adel van *Spanien* gesalveert had.

XV. HOOFDSTUK.

De Hertog wilde Krijgs-tugt in *Spanien* her-stellen.

DE Keyser had aan den Hertog van *Alba* bevolen, sig gereet te houden, om hem in de expeditie van *Algiers* te versellen. Hy gehoorsaamde dat bevel met sulk een volvaardicheyd, dat men in korte tyd een Vloot van twee honderd Schepen, en een talrijk Leger sag, 't welk vijf honderd jonge Edelluyden t'aldermerkwaardigst quamen maaken. De ondeugden van dien jongen Adel, of om het veel regtmatiger te seggen, de goddelijke voorsienicheyd was oorsaak, dat het selve Leger niet vertrok; willende God die verrichting overlaten aan een Vorst, die de wapenen niet als tot syn glorie voerde.

Dien Adel geensints de Krijgs-tugt van den Hertog gewoon synde; Maar die in de soeticheden en d'overvloed van de Vreede opgevoed was, begaf sig te Velde, gansch glinsterende van gout en van purper, en met een groot gevolg van Knegts en bagagie. Die na sleep behaagde den Generaal geensints, syn Vloot soude niet genoech geweest syn om deselve over te voeren. Hy wilde hebben dat alle die Heeren haare bagagien weder te rugge

sou-

souden senden, en niets als haare wapenen behouden; beneffens 't geen haar volslage nootsakelijk was. Dat bevel vermoeyelijkte haar, en sy quamen deswegen tot klachten en verwytingen; Sy wierpen de sorge die den Hertog voor de onderhoudinge van de Krijgs-tugt droeg, op syn giericheyd en op syn streng humeur. Hy die volslage hebben wilde dat men syne bevelen nakomen soude, haar hertnekkig siende om deselve niet te willen nakomen, so nam hy haar die bagagien af, en liet 'er sommige van in arrest setten, en andere haare wapenen afnemen. Haar gevolg hadden ook Hoertjes mede in 't Leger gebragt, hy liet deselve openbaarlijk geesselen en weg jagen. Hy liet ook eenige Heeren van een hooge geboorte by hem komen, en verklaarde aan deselve, dat hy deselve niet in syn Leger dulden konde, so sy ten minsten alle onnutte bagagie niet te rug souden, en dat sy sig alle de regelen van de Krijgs-tugt onderwierpen.

1538.

Dat doen verwonderde al de wereld so veel te meer, om dat den Hertog daar niet van af staan wilde. Alle seydense met verbaastheyd. „ Hoe groot sal syn gestrengheyd wel „ syn als hy out is, vermits deselve alsnu, daar „ hy maar drie en dertig Jaaren out is, so groot „ is. De Soldaten sullen alsdan onder hem niet „ leven konnen, de strop en de Galeyen sullen te gering syn, om de minste fauten „ uyt te wisschen. Die klachten waren te vergeefs, men moest gehoorsamen.

Het te rug senden van de bagagien was d'eenigste swaricheyd niet, die den *Spaansche*

Ge-

hebben om misnoegt over hem te syn; Alle
1538. brave Luyden hebben 't sig tot een vermaak gestelt, om onder hem te dienen, en gelijk ik reeds vermelt hebbe, soo lange als syn Krijgs-tugt bestaan heeft gehad, syn de *Spaniaards* onoverwinnelijk geweest. Dat is 'tgeen 't welk men meer als sestig Jaaren lang beproeft heeft, en al de wereld is het daar in eens, dat de Hertog de Vader en de Meester van de Krijgs-tugt der *Spaansen* is geweest.

Syne Vyanden hebben hem te last geleyt gehad, dat hy wreed over de Soldaaten was. 'T is waar dat de Bloodaards, de Verraders, en de Deugnieten, haar tyd heel slegt by hem versleten: Maar alle eerlijke Luyden beminde hy tederhertelijk, hy was tegen deselve sagtmoedig, beleeft, en selfs vriendelijk, wanneer hy yets bemerkte 't welk hem mishaagde, so had hy de goetheyd van de selve daar van te waarschouwen, en om haar als een Vriend te bidden, het selve te verbeteren.

Noyt was eenig mensch meer gevreest van de boosdoenders, noch meer van d'een en d'ander geagt. De sodanige die syn gestrengheyd laken, laken te gelijk het gedrag van een groot getal groote Koningen, en vermaarde Kapiteynen. Hy volgde maar der selver lessen, en bediende sig van haare voorbeelden. 'T was door dat middel dat hy de syne sulke edele gevoelens inboesemde, en sulke bequame Kapiteynen maakte: *Frederik* en *Ferdinand de Toledo*, syne Soonen, *d'Avila*, *Mondragon*, *Valdez*, *Figueroa*, en so veele andere Leger

Ge-

Generaals, syn 'er uyt syn Schoole voortgekomen, hebben onder hem alleen het Krijgs-Ambagt geleert, en hebben sig door hem na te volgen, een onsterffelijke reputatie verworven. Na de Schipbreuk van het Keyserlijke Leger, ging Keyser *Carel* weder naar *Spanien*, en bragt geen tien duysend man weder vande vier en twintig duysend man, die hy tot *Genua*, en in d'andere Havenen van *Italien* in gescheept had. Hy agte sig daar in gelukkig, dat de Hertog hem niet gevolgt was, hy gaf prysingen aan syn stantvasticheyd, en verre daar van daan, van syn nauwkeuricheyd om de oude Krijgs-tugt te doen onderhouden, te laken, so gaf hy sterke bestraffingen aan de sulke, die sig 't meest tegen dat glorieus voornemen quamen te kanten.

1538. 1539. 1540. 1541.

De Hertog bragt drie Jaaren aan het Hof door. Hy diende syne Majesteyt in syne Raads-Vergaderingen, en vatte de wapenen niet weder aan als in 't begin van den Jaare 1542.

XVI. HOOFDSTUK.

Koning *François* d'eerste de ruste moede, of van Keyser *Carel* qualijk voldaan synde, verklaarde den selve d'Oorlog: Hy bragt verscheyde Legers op de been, en deed 'er een van in *Italien* overgaan, besloot een tweede in *Vlaanderen* te laten ageren, en sond *Hendrik* syn outste Soon, den Dauphin in *Catalonien* voor 'thoofd van veertig duysend voetknegten, en van vier duysend paarden.

1542. De Hertog word Generaal gemaakt vande

1542. Troepen die tegen *Vrankrijk* geschikt waren.

Die jonge Prins den welke brande van een begeerte, om sig uytmuntende te toonen, vertrok met alle vlyd, geloovende dat hy de belegering van *Perpignan* soude konnen beginnen, eer dat men het in't Veld soude weten. Hy geloofde d'uytslag daar van so veel te sekerder te sullen wesen, om dat hy sig beloofde, dat de *Turken* een aanval op de kusten van *Spanien* souden doen, en dat de *Spaansen* op twee plaatsen belet synde, niet als een swakke tegenstand, en misschien gansch geen doen souden. Hy bedroog sig. Keyser *Carel* had aan het Hof van *Vrankrijk* en in den Raad Loontrekkers, die hem selfs van de aldergeheymste desseynen van den Koning berigt gaven. *Heiston*, den welke met die Verraders handel had, had aan den Keyser in 't eynde van het voorgaande Jaar geschreven, dat hy sig op syne hoeden moest houden, en hy had daar na dien Vorst de alderverborgenste desseynen van de *Fransen* ontdekt.

Die Catalonien buyten bespringing stelde.

De Keyser commandeerde den Hertog van *Alba*, om *Catalonien* en het *Roussillon* te defenderen: Hy beval hem ook om *Perpignan* in een staat te stellen, om de *Fransen* daar voor te bleyken te leggen, en selfs ook om sig met de uytgelesenste oude Troepen van *Spaansen* daar in te werpen. De Hertog begaf sig ten aldenspoedigsten in het *Roussillon*, met een kleyn ligchaam van Troepen, die gewoon waren te overwinnen. Hy liet in *Perpignan* veele Krijgs en levens-voorraden komen; herstelde de fortificatien van die Plaats, liet de Grachten schoon maken, voegde daar eenige

ge buyten werken toe, en liet Reduyten een kleyne musket schoot van de Stad opwerpen. 1542.
Door syne verspieders berigt gekregen hebbende van den weg die de Vyanden houden moesten, soo liet hy de passagien van de *Pyreneën* beslaan, en versterkte de sodanige, die hem 't ligst te veroveren scheenen. Na sulke wysselijke verleende bevelen, en voorhoeden die so billiklijk geschikt waren, so liet hy een sterke besetting in *Perpignan*, en besloot daar uyt te vertrekken. Hy kon syne verrichtingen niet binnen de muyren van eene Stad bepalen, deselve hadden een grooter Tonneel van noden. Hy sloeg voor om naar *Gironne* te gaan, 't welk hy voor een wapenplaats uytgekosen had, en onder welkers wallen hy de loop plaats voor syn Leger gestelt had.

Het gerugt van de aannadering der *Turken* bragt een neerslachtigheyd in *Catalonien*. De Volkeren waren bevreest, dat die ongelovigen alle de magten van *Spanien* na haar souden trekken; Dat *Perpignan* buyten hoop van ontset synde, capituleren soude, en dat desselfs verovering de ruine van *Catalonien* na sig slepen mogt. Sy versogten mitsdien den Hertog om met syne Troepen in die Plaats te willen blyven, tot uytvoering van de beveelen die hy ontfangen had.

Hy die niet ligt van raad veranderde, en die wist in wat staat dat hy die Stad had gestelt, en die beproeft had wat de moed en dapperheyd was van de besetting die hy daar in liet, antwoorde aan de sodanige, die het selve versoek aan hem deeden: *Dat hy niet le-*

leven konde wanneer hy in een Plaats opgesloten was; Dat hy liever door het Land met een kleyn Krijgs ervaren Legertje wilde trekken; Dat eyndelijk een Veldslag hem meer als een belegering behaagde: Dat hy in 't Veld blyvende gedurig aan den Vyand belemmering kon geven, desselfs Convoyen wegnemen, syne levens-middelen besetten; Den selve door verscheyde schermutsels vermoeyen, en van duysend gelegenheden om den selve te beschadigen proffiteren, die in een belegerde Stad niet voor quamen. Dat hem binnen de muyren alles te dugten stont, het geschrey van de Borgers, hongersnoot, en muyterye van de Soldaten, welkers bloohejd hem soude konnen nootsaken om te capituleren, en om syn reputatie tegen syn wil te verliesen: Dat hy eyndelijk de gewoonte had, om sig noyt tot die staat te laten beklemmen, dat hy genootsaakt soude syn sig aan een Vyand te onderwerpen; Dat echter die consideratien hem niet beletten souden om in Perpignan te blijven, so hy van den goeden staat der Stad niet overtuygt was, en so hy niet wist dat hy syne Majesteyt beter dienst in 't Veld als opgesloten soude doen. Dat hy sig beloofde so wel de gelegenheden om den Vyand te slaan te sullen uytkiesen, dat hy hem niet ontgaan soude konnen; dat een talrijk Leger geen seker voor teken van een overwinninge was; Dat die overwinninge dikmaals in een schijnvlugt, en in hinderlagen wierd gevonden, waar in het groot getal maar alleen de glorie van de Overwinnaars, de wanorder, de schande, en het verslaan van de overwonnenen quam te vermeerderen, dat eyndelijk een Generaal die syn ambagt verstont, hoe swak dat hy ook is, gelegenheyd vind, om een Plaats te ontsetten eer dat de selve noch eens in gevaar is.

1542.

XVII.

XVII. HOOFDSTUK.

1542.

DE Hertog de Borgers weder moed gegeven hebbende, en de besetting ook door de hoop van een spoedig ontset gemoedigt hebbende, vertrok voor 't hoofd van vier Terces Voet volk, en van vier Esquadrons Paarden uyt de Stad: Hy campeerde drie vierendeelen van een myle van de Stad af. Hy liet aanstonds syne Troepen inslagordening stellen, gaf haar syne bevelen, maande se aan om met benyding te arbeyden, als wesende d'arbeyd d'eenigste saak die haar tot glorie kon brengen: Waar na hy se aan de Linien liet arbeyden, op de wagt trekken, en exercitien doen. Men sag hem den ganschen dag bloots hoofd gewapent, als de minste Officier gekleed synde, syne kleynmoedigen aanmanen, en die gene vertroosten, dewelke reeds vermoeyt waren. Hy deed alle nagten de ronden in 't Leger, verwekte geduyrige allarmen, vond sig d'eerste in staat om stryd te leveren, leerde de Soldaaten selfs in de schrikken der alderdikste duysternissen haare Vaandels te volgen. Hy liet selfs aan syne Troepen de exercitie doen, en prees de sodanige die deselve wel deeden; komende de swakke te hulp om sig in haar pligt te quyten, hy was in den arbeyd als de minste Soldaat; Hy bevond sig des nagts op de wagt, en in al 't geen de Krijgs-tugt het rouwste en vermoeyenste heeft: 'twelk een vertroosting, een vreugde, en een groot voorbeeld voor alle eerlijke Luyden was. De misdaaden bleven

De Hertog campeert onder *Perpignan*; En exerceert syne Troepen.

in syn Leger niet ongestraft. Hy stelde de
1541. strasse tot de tweede of derde reyse niet uyt, maar hy lietse aanstonds doen. Die gestrengheyd had soo veel gewichte en kracht op het gemoed van de Soldaten; dat als men in haar Leger quam, men geseyt soude hebben, dat het geen Leger van nieuwe Troepen; maar van oude Legioenen van *Emilius Paulus*, of van *Fabius* waren. De straffen waren echter niet gestadig; d'eerste schrikten de Soldaten af, maakten deselve wijser, en deeden deselve haar pligt lieven; of ten minsten sy quetten sig daar in niet gereedheyt.

Keyser Carel houd een Staats Vergadering van *Arragon*.

Terwijle dat de Hertog van *Alba* de militie van *Catalonien* en de recruiten van syn Leger oeffende, so hield Keyser *Carel* een Staats-Vergadering van *Arragon* tot *Mouzon*. In de aanspraak die hy aan de Gedepateerden deed, so vergrootte hy de toebereydsels van *Vrankryk*, en versogt deselve om aan hem de noodsakelijke onderstanden te verleenen: *niet*, seyde hy, *om de glorie van het Keyserryk staande te houden, en om dessels Provintien te defenderen; Maar om u eygen Land, mijn Patrimonie, en u selven te bewaren. Ik sal voor u doen, hoewel 't geen gy u van mijn beloven kont, ik sal my aan alle soorten van gevaren wagen, om u te kennen te geven, hoe dierbaar dat u heyl en bescherming my syn, ik wagt daar toe maar alleen d'aankomst der magten van* Castilien, *en die van den Vyand.*

De *Spaniaards* maakten met benyding sulke machten als haar mogelijk waren: De *Castilianen* om alleen *Arragon* en dessels dependentien te beschermen, en de *Arragoniers*

om

om te doen sien, dat sy d'onterstand van de Volkeren van *Castilien* ontbeeren konden: 1542.
Mits dien so was in een oogenblik tyd gansch *Spanien* in de wapenen. 'T is waar dat het selve niet sonder vrese was. Men stroyde uyt, dat de Dauphin het *Roussillon* soude aantasten, dat de Koning met een Leger in *Navarre* moest komen, waarin men geloofde dat het Huys van *Albret* intelligentien had. De Commissarissen van Keyser *Carel* versekerden, dat de *Turken* een landing souden doen in de Provintien die langs de Middellantse-Zee lagen, en dat de Vlooten van *Vrankryk* en van *Engeland*, souden plonderen de Provintien die van den Oceaan bespoelt worden.

Keyser *Carel* geloofde *Navarre* in veyligheyd gestelt te hebben, sendende daar in voor onder Koning, *Dom Iniquez de Velasco*, Connestabel van *Castilien*; Hy onderwierp sig selven wyders alle de kusten van *Biskayen*.

De Hertog doed voorsiening tot de veylicheyt van *Navarre*.

Alhoewel de Hertog van *Alba* groote bescheden in het Land van syn Governement had, so had hy niet te min reeds tot de behoudenis van *Navarre* voorsiening gedragen. Hy had een lange-memorie opgestelt van al 't geen tot de bescherming van dat Land nodig was gedaan te worden, en om de opstand van de Inwoonders te beletten, so had hy deselve aan den Marquis van *Cantette*, die doe daar van Onderkoning was, doen hebben. De *Navarroisen* geinformeert synde, dat men aan haar getrouwicheyd getwijfelt had, deeden alles, om te toonen, dat syne Keyserlijke Majesteyt

geen getrouwer Onderdanen had. In der
1542. waarheyd men sag in die gelegenheyd geen Volkeren die meer onderdanig, dapperder en milder om haar bloed te storten, als sy waren. Die Natie is levendig, en word heel ligt vierig: Deselve is niet seer stantvastig, en maakt 'er weynig werk van, om van partye te veranderen; Maar sy heeft niets dierbaar noch gereserveert, tot bescherming van dien, die sy eens omhelst heeft.

Velasco onderwierp sig de bevelen van den Keyser, en hy vertrok alhoewel hy siek was: Hy liet groote toebereydsels ten oorlog maken, en besteede alle bedenkelijke sorgen, om den Vyand indien hy te voorschyn quam, af te weeren, wanneer men hem de Memorie van den Hertog van *Alba* communiceerde. Verwondert synde over de groote ordere die hy daar in bemerkte, in te sien dat elk ding daar in met deselfde nauwkeuricheyd gereguleert was, als of deselve na de uytkomste gemaakt was geworden, verwondert synde, seg ik, dat hy daar in vond de wijse, om den Vyand voor de Plaatsen te bleyken te leggen, en om den selve met verlies te verdryven, so riep hy vol van verwondering uyt: *Ik heb geen bevelen meer te geven, noch schikkingen meer te nemen, den Hertog heeft alles gedaan.* Dien edelmoedigen Connestabel, verre daar van daan, van daar over nydicheyt te tonen, volgde nauwkeurichlijk op, al 't geen die memorie hem voorschreef, en beval aan de Governeurs en aan de Generaals van syn Leger, om deselve van punt tot punt werkstellig te maken.

XVIII.

XVIII. HOOFDSTUK. 1542.

DE Dauphin quam voor *Perpignan* ontrent het midden van't Jaar 1542. Hy berende de Stad ter selver oogenblik, liet aan de Linien arbeyden, Batteryen maken, en met een heel groote naarsticheyd de trenchëen openen: Men merkte aanstonds dat hy niet van sins was de Belegering lange te doen duyren, en dat hy deselve so veel hem mogelijk was voortdringen soude. 'T is waar, dat het syn interest was. Hy was in een Bergagtig Land, waar in de hinderlagen van den Vyand te vresen waren, aan d'andere syde so was 'er geen Voeragie, en het was heel beswaarlijk deselve daar in te doen voeren.

Hendrik de II. Belegert Perpignan.

Die consideratien quamen den Dauphin minder te ontrusten, als de geresolveertheyt vande Belegerden, en de sterkte van haare wallen. Het geschut vermogt niet weynig tegen de laatste, en het was onmogelijk deselve te ondermynen, vermits het een levendige Rotse en seer hard was: De Belegerden defendeerden sig als Leeuwen, en deeden krachtige uytvallen. De besetting bestont ganschelijk uyt oude Soldaten die van den Hertog van *Alba* gedisciplineert waren.

Hy begon aan den uytslag van syn onderneming te twijfelen, gelovende dat hy geen storm konde wagen, sonder syne Troepen geweldichlijk in de waagschaal te stellen; Dat het selfs geen schijn had dat men verstand in de Stad soude konnen hebben; Dat eyn-

delijk deselve al te seer met levens-voorraden voorsien was, om te geloven, dat men deselve soude konnen uyt hongeren. Wyders so wist hy dat de Hertog van *Alba* heel digt by de Linien gecampeert lag; Hy geloofde desselfs Leger te talrijker te syn, vermits dien Hertog vast in syn Post, die hy selfs voor de Belegering beslagen had, was blyven leggen, en dat hy sig in geene plaats had willen begraven of bedekken.

1542.

De Belegeraars hielden verscheyde Krijgsraaden, *D'Annebaud* die onder den Dauphin commandeerde, was van advijs, dat men de Belegering soude opbreken. Want seyde hy, *Serbellon* en *Machicao beschermen* Perpignan *met het puijkje van het* Spaanse *Voet volk, die Stad die met Krijgs en levens-voorraden opgepropt is, is heel sterk van sig selfs; Desselfs wallen konnen de proef van het Kanon uytstaan: haare grondslagen konnen niet ondermijnt worden, en desselfs besetting en Borgers souden eer omkomen als capituleren; Keyser* Carel *nadert voor de front van den ban en Arrierban, en van de militie van* Spanien, *om deselve te ontsetten; Syn Vloot is in Zee, en moet een groot getal Troepen aan Land setten, ter tijd wanneer hy de Linien aantasten sal, mitsdien so soude hy heel ligt ons Leger, door de belegering vermoeyt, in verscheyde quartieren verdeylt, en wyders voor de uytvallen van de besetting bloot gestelt synde, konnen verslaan, indien de Keyser geen Veldslag wil doen, soo heeft hy sig maar van de passagien der* Pyreneen *meester te maken, en ons de levensmiddelen af te snyden, en hy sal ons nootsaken te vegten met al het nadeel 't welk hy begeeren sal, of misschien om ons op*

dis-

discretie voer te geven. Dat de Vloot der Tur-
ken noch heel verre was; dat het niet te presu- 1542.
meren was, dat deselve noch ras komen soude:
dat de Ruyterye die al half geruineert was, Voe-
ragie en brak; datter geen schijn meer was deselve
te sullen konnen vinden, vermits het een Berg-
agtig Land was: dat die Ruyterye alle de kracht
van haar Leger uytmaakte, en dat deselve niet te
min onnut in de Strijd soude syn, ter oorsake van
de situatie van 't Land, 't welk geheelijk met Rot-
sen doorsneden was: dat in tegendeel het Spaanse
Leger by na geheelijk uyt Voet volk bestont; dat
die Voetgangers met een ongemeene snelheyt toelie-
pen, het Land kenden, en gewoon waren tegen de
Bergen op te klouteren, die sy tot de minste
toe kenden: Mitsgaders dat sy overal met voordeel
souden vegten; het sy dat sy sig op de Bergen in
hinderlage wilden gaan leggen, of in de Valleyen
wilden blyven pal staan. Eyndelijk dat het opbre-
ken van de Belegering van Marseille *door den Key-*
ser, een voorbeeld was, 't welk de Dauphin kon na
volgen, sonder vrese van syn agting te kort te sul-
len doen.

Dat advys wierd goet gekeurt: *Hendrik* brak de Belegering van *Perpignan* op, en begaf sig by den Koning syn Vader. Denselve was tot *Montpellier*, om op het hooren van het gevolg der Belegering, sodanige schikkingen te nemen, die hy oordeelen soude het betamelijkste te syn: Want hy was noch onseker of hy sig in persoon voor 't hoofd van syne Legers soude begeven, of dat hy sig genoegen soude den Dauphin tegen de Vyanden te stellen, en te beproeven of het geluk van dien jonge Prins, dat van dien ouden Keyser soude overmogen. Het

1542. Het vertrek van het *Franse* Leger, bragt de stilte en de ruste weder aan *Spanien*. De Hertog dankte de militie en de recreuten af, leyde de oude Troepen in de Winterquartieren, en quam aan den Keyser, die sig tot *Saragossa* in het Land van *Arragon* ophield, berigt van den Veldtogt geven.

1543. Hy van de kommer en belemmeringen van den Oorlog bevryd synde, begaf sig geheel en al tot de bevestiging van syn familie, hy trouwde *Frederik de Toledo*, Marquis van *Coria*, syn outste Soon, aan *Hieronima d'Arragon*, Dochter van den Hertog van *Cordua* uyt. Die Dame was een van de volmaakste, die als doen in *Spanien* waren: Sy was volmaakt schoon, had heel veel verdienste en deugt, en wijders so had sy haar afkomste van de Koningen van *Arragon*.

Huwelijk van den outsten Soon van den Hertog van *Alba*.

De verdrietige tydingen die men uyt *Vrankryk* en uyt *Duytsland* kreeg, ploften de Hertog weder in de sorgen van den Oorlog. De *Duytse* Vorsten dreygden een aanstaande opstand, en de quade uytslag van de Belegering van *Perpignan*, had de *Fransen* niet doen aarselen. Keyser *Carel* nam een voornemen naar *Duytsland* te vertrekken, om de misnoegden te dempen, of ten minsten te beletten dat sy niet uytspatteden. Hy liet de regeringe van syne Koningrijken aan *Philippus* syn Soone, en betrouwde de bescherminge van *Spanien*, en het Generaalschap van syne Troepen aan den Hertog van *Alba*, hy wilde ook hebben, dat dien Hertog d'eerste plaats in de Raads-Vergaderingen soude behouden, en dat *Philippus* sig aan syne advysen,

ſen, als aan decifien ſoude houden: Hy liet nieuwe recreuyten doen, ſoo om de frontier Steden van ſyne Koningrijken te voorſien, als om een Leger te formeren, 'twelk machtig was den alderchriſtelijkſten Koning te ſteuyten. Hy was door ſyne Spions gewaarſchouwt, dat den ſelve *Navarre* ſoude aantaſten, maar die advyſen wierden vals bevonden. 1543.

Het vertrek van Keyſer *Carel* alarmeerde de *Spaanſen*, die van een gedugte Vyand gedreygt waren, ſy geloofden onder de regering van *Philippus*; een jong Vorſt en ſonder ervarenheyd niet veylig te weſen. Het doen van den Hertog gaf haar weder een herte. Sy bemerkten wel haaſt dat hy haar genoechſaam ſoude ſyn, om haar tegen de dreygementen van den Vyand bedekt te ſtellen. Hy ging de Provintien en de frontier-ſteden beſigtigen, gaf ſyne bevelen om de werken van de gefortificeerde Steden te herſtellen, en om andere te bouwen op de plaatſen, alwaar hy het nootſakelijk ſoude oordeelen, hy vernieuwde de beſettingen, vermeerderde de ſodanige die hem ſchenen 't meeſte in gevaar geſtelt te ſyn, met een woord geſeyt, hy voorſag met ſo veel ſorge tot de veylicheyd der frontieren, dat deſelve voor de aannaardering van den Vyand niet meer bedugt waren. 1544. 1545. Sorgen van den Hertog.

De Hertog deed een algemeene reveue over de Troepen, verbond de Kapiteynen om haare Compagnien compleet te maken, en ſette die Bevelhebbers af, of caſſeerdeſe, die de beſoldinge der Soldaten in hielden, of het geld 't welk tot inkoop van wapenen, en van

Kle-

Kleederen van deselve Soldaten geschikt was, in hielden.

1645.

Hy liet aan hem de sommen tot betalinge der Troepen geschikt synde, aantellen.

Also de Krijgs-Commissarissen, en selfs een deel van de Staat-Amptenaars deel in die wanorder hadden, so wilde de Hertog deselve sulks beletten, doende aan sig overleveren de sommen, die tot de kosten van den oorlog geschikt waren.

Hy moest tot dien eynde veele beswaarnissen te boven komen, en selfs in eeniger wijse, de verontwaardiging van *Philippus* op hem laden. Die Prins seyde, dat de Hertog syn magt te buyten ging, en dat het hem genoech moest syn de Troepen prompt te betalen. De sodanige die 't meeste deel in syn vertrouwentheyd hadden, lieten niet na de handelingen van den Hertog swart te maken, en om boosaardiglijk voor te wenden, dat de yver van het welwesen van het Rijk, hem maar tot een voorwendsel van syne sorgen verstrekte, maar dat syn gierigheyd daar de eenigste oorsaak van was.

De Hertog kon daar van niet afgebragt worden, hy quam alle hinderpalen te boven, en selfs ook de tegenstand van *Philippus*: Waar toe waarlijk die jonge Prins sig heel ligt overgaf.

D'ervarenheyd deed bevinden, dat onse *Ferdinand* niet anders als den dienst van syne Majesteyt, en het voordeel van syn Vaderland beoogde. Hy betaalde en onderhield met de ordinaris fonds, en dat selfs in overvloed, een veel grooter getal van Troepen, als de Commissarissen gewoon waren van deselve te betalen. De Soldaten gaven hem duysend

Ze-

Zegeningen; De Boer of Lantman betwees hem geen minder dankbaarheyd, vermits de Soldaat betaalt wordende sig niet meer ophield om te roven. Al de wereld verwonderde sig over die huyshouding, eerlijke Luyden presen deselve, en de geintereſſeerden waren 't maar alleen die deselve tegenspraken, vermits deselve voor haar bysonder fortuyn so verderffelijk, alsse voordeelig aan 't gemeene best was. 1545.

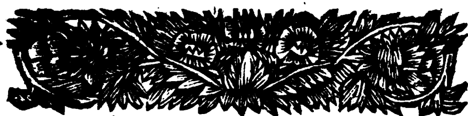
Spanien besat geen langen tyd so een wijse huishouding. De opstand van de Protestanten in *Duytsland* riep hem op een andere plaats. Na dat deselve lange dreygementen hadden gedaan, so haddense eyndelijk vast gestelt, sig vryheyd van conscientie te doen verleenen, om het gesag van syne Keyserlijke Majesteyt 't welk haar al te groot scheen, te verminderen. Keyser *Carel* had haare desseynen voorsien; En had sig ook van langer hand al toebereyd, om deselve te doen verdwijnen. Hy door de ongemeene verdienste van den Hertog aangeport synde, onbood den selve by hem, niet twijfelende of alles soude hem met soo een groot Kapiteyn mogelijk syn.

De Hertog beval de sorge van syn familie en van syne goederen, aan de Hertoginne syne Gemalinne, en vertrok naar *Brussel*, van een deftig geselschap van Adel gevolgt wordende: Hy quam gelukkig in *Vlaanderen*, en wierd van Keyser *Carel* ontfangen met alle d'eere, die een Onderdaan sig van syn Souvereyn beloven kan. Die Monarch den welke hem met ongeduld verwagte, maakte hem 1546.

Grootmeester van syn Hof; Waar na hy sig in
1545. *Duytsland* begaf. De Hertog volgde hem, en arbeyde ernstelijk aan de toebereydsels van een oorlog, die voor hem so veel te glorieuses was, om dat de Keyser hem Generalissimus van syne Legers maakte, en aan hem de gelukkige uytslagen van dien verschuldigt was.

Eynde van 't eerste Boek.

HET



HET LEVEN VAN FERDINAND ALVAREZ DE TOLEDO, *d'Eerste van dien Naam*, HERTOG van ALBA:

TWEEDE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.

DE leere van *Luther* was by na gansch *Duytsland* door verspreyd; 1546.
Syne navolgers waren machtig en Staat
in groot getal : Sy hadden t'se- van de
derd eenige Jaaren die besaamde saaken
Ligue van *Smalkalden* gemaakt, waar tegen van
de *Rooms*-Catholijken een andere confœdera- het
tie gemaakt hadden, die sy *de H: Unie* Key-
noemden. Die twee Partyen hadden sig een serrijk.

tyd lang in een soort van gelijkwichticheyd
1546. gemainteneert. De vrese van *Soliman*, en de believentheyd van syne Keyserlijke Majesteyt hadden haar belet, om in een openbare rupture te komen. Eenige Protestantse Vorsten hadden sig tegen eenige *Rooms* Catholijke Vorsten gewapent; Maar die oorlogen particulier synde, hadden niet als heel weynig de Vrede van het Keyserrijk verandert. Eyndelijk de Protestanten met een geheel verderf gedreygt synde, en versekert wesende dat men haare nieuwicheden niet meer verdragen konde, besloten de wapenen aan te nemen. De saaken verbitterden op die wijse, dat men in 't begin van den Jaare 1546. wel sag, dat het Jaar niet sonder een Inlandse oorlog soude ten eynde lopen, en dat men het niet minder quaat kon hebben, om de goede order en de ruste in het Keyserrijk te herstellen.

De Protestanten besluyten den Oorlog.

De Protestanten waren in een rechte eendragt, Vorsten van d'eerste en tweede rang, vrye en Hanze-steden, alle bragtense haare goederen toe, om vryheyd van conscientie te verkrygen. Daar wierd niet een enkeld persoon in die partye gevonden, die syne rijkdommen, syn arm, en syn leven voor de bescherminge van de gemeene saak niet aanbood. Sy vernieuwden haare verbonden, maar heel sekreet. Sy vreesden den Keyser, sy dorsten hem de tyd niet geven van sig te bereyden om haar te straffen; maar sy namen een voornemen om hem te verrassen. Hy moest sig op de Rijks-Vergadering tot *Regensburg* laten vinden; Sy wisten dat hy daar de sterkste niet wesen soude, en so wagtendese die gelegenheyd af.

Die

Die Rijks-Vergadering begon: Sy lieten sig aldaar vinden, en kanteden sig eenparichlijk tegen al 't geen men harenthalven statueren wilde, en selfs tegen 't geen de Keyser voor het gemeene best van het Keyserrijk deed voorstellen, en gaven selfs tegen haar wil duysend blijkelijke tekenen van een aanstaande opstand. Wanneer sy aldaar 't geen sy wensten niet verkrygen konden, soo vertrokkense alle, en lieten daar Gedeputeerden, met volle magt, om voor haar de rest van de Rijks-Vergadering te handelen. De dood van *Luther*, en de drift om sig op desselfs begraaffenis te vinden, had minder deel in haar wegtrekking, als de begeerte om sig tot een bloedigen oorlog te bereyden, en haare vryheyd van gewisse met het swaard te halen.

1546. Vertrekken van Regensburg.

Het vertrek van de Vorsten, de versmading die sy aan syne Keyserlijke Majesteyt door haare stoute redenen hadden getoont, bragt de neerslachticheyd in de gansche andere partye. Keyser *Carel* was 'er selfs over geallarmeert: Hy kon geen behagen krygen in eenige advysen die men hem gaf, noch in de besluyten die hy nemen kon, en bragt de nagt in een ongemeene ongerustheyd door. De Hertog van *Alba* wien die daad niet minder ontruste, quam der anderen daags morgens in 't Paleys, en liet de Keyser daar van berigt geven, den welke beval, dat men hem binnen soude laten komen. Syne Keyserlijke Majesteyt verklaarde hem in weynig woorden, de bekommering die hem het doen der Vorsten gaf, de verdrietige gevolgen die hy voorsag, en syn eyge swakheyd,

De Keyser kiest syn partye.

hebbende veel minder Troepen als hy sou-
1546. de moeten hebben, om haar tot reden te brengen, of ten minsten om haare voortgangen te steuyten. De Hertog wien nietwes verbaasde, wekte Keyser *Carel* op, om geen andere raad als van syn dapperheyd en van syn regtvaardige gevoeligheyd te nemen, en om sig opentlijk tegen sulke hoonende wijsen van doen te verklaren. *Die* raad behaagde syne Keyserlijke Majesteyt; Deselve ontlaste hem vande bekommeringen en de verdrieticheden, waar mede hy beladen was, en bragt hem sodanig weder tot syn selven, dat hy besloot de Vorsten den Oorlog aan te doen. Hy was echter by na sonder Troepen, en buyten hoop om so spoedig bystand te bekomen: Maar hy verwagte alles vande regtvaardicheyd van syn saak. Hy considereerde niet, dat by na gansch *Duytsland*, hem op den hals soude vallen, en dat de malcontenten met soo veel te meer drift en moed souden stryden, om dat sy haar ophulden met het specieuse voorwendsel van de behoudenis haarer nieuwe gosdienst, en om vryheyd van conscientie te verkrygen. Hy bleef stantvastig en luysterde niet als na syn groot herte, na syn agting, en 'tgeen hy daar aan verschuldigt was, mitsgaders na de onverwinnelijke moed van den Hertog van *Alba*.

II. HOOFDSTUK.

D'Oorlog besloten synde, so maakte Keyser *Carel* den Hertog van *Alba* Generalissimus,

mus, vertrouwde hem alle de sorge, om sig ten spoedigsten in staat te stellen, om de Vorsten het hoofd te bieden. De Hertog die gesien had, dat de sagte middelen van den Keyser niet bequaam waren, om de Protestanten over te brengen, had sig van een groot getal Colonels, van in dienst synde Kapiteyns, en van veele gereformeerde Officiers doen volgen. Hy liet deselve roepen; en haar aan syne Keyserlijke Majesteyt gepresenteert hebbende, so gaf hy aan haar bevel om sorgvuldichlijk nieuwe wervingen, met alle mogelijke naarsticheyd en geheym te doen. Hy belade verscheyde van die Kapiteyns met Brieven, eenige aan syne Heylicheyt, en andere voor *Vlaanderen*, *Spanien*, *Italien* en soo voort; alle strekkende om spoedige en machtige bystanden te versoeken. Sommige van die Brieven vielen in handen van de Gedeputeerden der Protestantse Vorsten op de Rijksvergadering. Die Vorsten waren reeds vertrokken. Sy communiceerden deselve malkander, en na datse daar van groot gerugt in de Stad gemaakt hadden, so gingense gelijkelijk naar het Paleys, en presenteerden aan syne Majesteyt een lang smeekschrift: Sulks was alsdoen de gewoonte van *Duytsland*, de Gedeputeerden spraken ordinaris niet als by een smeekschrift aan de Keysers: Sy presenteerden dan het selve, en haare Majesteyten lasen het aanstonds, en antwoordeden daar op, wanneer sy het raadsaam oordeelden.

—— 1546.

De Keyser beveelt nieuwe wervingen te doen.

Die Gedeputeerden klaagden met krachtige redenen: *dat syne Keyserlijke Majesteyt onder de*

De Gedeputeerden

1546.

hand groote toebereydsels van Oorlog maakte; dat hy sig daar toe van uytheemse Officiers bediende, en de Troepen van andere Natien tot syn bystand riep, toonende door dien handel, dat hy geen vertrouwen meer op de Duytsers stelde, alhoewel dat deselve voor syn persoon altyd veel eerbiedigheyd, gehoorsaamheyden genegenheyd hadden gehad; dat sy hem in de voorgaande Oorlogen met yver gedient, en aan hem geld, manschap, levensmiddelen en Paarden verschaft hadden: 't welk sy in dese gelegenheyd noch met de selfde drift wilden doen: dat sy hem versogten, dat hy op de Rijks-vergadering (gelijk de gewoonte was) d'oorsaak van dien Oorlog soude verklaren; dat in dien de selve, of tegen den Turk, of tegen eenig ander Vyand van syne Majesteyt, of eyndelijk tegen de Rebellen gevoert moest worden, de Duytsers d'eerste in de wapenen souden syn, en dat sy souden doen sien, dat hy geen Onderdanen had, die meer tot syn dienst overgegeven waren: eyndelijk dat sy verbaast waren, over dat groote geheym, 't welk haar deed beven, uyt vrese dat die toebereydsels tegen Duytsland mogten gemaakt worden.

Gedeputeerden ontdekken syn geheym, gaan hem vinden, en presenteren aan hem een smeekschrift.

Antwoord van den Keyser.

Keyser *Carel* moeyelijk sijnde, niet over dat smeek schrift; maar om dat syn geheym uytgelekt was; dat syn mistrouwentheyd hem soude doen verliesen de liefde en de vertrouwentheyd van de *Duytsers*, die niet lyden willen dat men haar fopt; en dat hy eyndelijk heel veel van syn hooge agting soude verliesen, en de misnoegden over brengen om uyt te spatten, antwoorde aanstonds aan de Gedeputeerden: *Ik kenne de genegenheyd en de getrouwigheyd van* Duytsland, *maar ik weet ook dat'er Vorsten syn, die ophouden getrouw te wesen. 't Is tegen haar dat ik Troepen*

Troepen werve; 't is tegen haar dat ik regtvaardiglijk vergramt ben; ondertusschen, myne Heeren, gy had my niet moeten voor komen; nooh myne desseynen willen doorgronden, eer dat ik goet vond die selve aan u te communiceren; 't is u pligt aan mijn rekenschap te geven, en ik vinde my in die verbintenis niet. Niets is verderffelijker voor een Staat, nooh meer strydig tegen de plicht der Volkeren, als in gehoorsaamheyd en eerbiedigheyd te mangelen, en te willen hebben dat een Souvereyn sig na haar wille sal conformeren; en hem rekenschap van syne handelingen doen geven. U pligt en u genegenheyd vereyssche, u altyd bereyd te houden om te gehoorsamen. Eyndelijk soo gy in beter gevoelens wederkeert (soo als het regt is) soo sult gy erkennen, dat ik niet alleen een goet Vorst, maar ook een Monarch ben, die alle uwe tederhertigheyd verdient. 1546.

Die antwoord was gelijk als het teken, 't welk gegeven wierd om een Oorlog te beginnen. De Gedeputeerden hadden het selve soo ras niet ontfangen, of sy begaven sig met alle vlyd by haare Meesters. Sy verwoorden aan de selve krachtiglijk, dat de Keyser maar toeleyde om sig te wreken; dat de party geheelijk verdelgt soude syn geweest, in dien men syne Majesteyt niet voor gekomen had; en dat men hem op 't lijf moest vallen, eer dat hy machtig was sig te defenderen, en dat sijne Troepen versameld waren.

De Protestanten nemen de wapenen aan.

Die opwekkingen hadden haar effect gelijk men daar van verwagten moest. Alle de Protestanten namen de wapenen aan. Men sag noyt grooter toebereydsels nooh met meerder vlytigheyd uytgewrogt. 't Is waar, dat de Vorsten en de Vry-Steeden die een Oorlog wa-

ren verwagtende, sig daar toe al van lange tyd onder de hand geschikt hadden: mitsdien soo was het Leger van de Geconfœdereerden af in't Veld, eer dat de Keyser geloofde dat het noch half geworven was.

1546.

Geligueerde Vorsten en Staaten.

De Keurvorst van *Saxen*, en den Landgraaf van *Hessen*, waren t'sedert eenige jaaren de Hoofden van de party, en hadden sig tot de behoudenisse van het *Luthersdom* geligueert; de Hertogen van *Wirtemberg* en van *Mekkelenburg*, en verscheyde andere Vorsten die minder considerabel waren, hadden sig in die Ligue begeven, en de Rijks Steeden *Augsburg*, *Straasburg*, *Ulm*, *Frankfurt*, *Hamburg*, *Bremen*, *Lubek* en verscheyde andere meer, die overtollig en selfs verdrietig souden syn alhier te noemen, hadden sig voor de geligueerde Vorsten verklaart. *Neuremberg*, *Norlingen*, en *Rottemburg* volgden de selve naar de Oorlogs Declaratie op't spoor. De Koning van *Denemarken* vergrootte de party alleen met syn naam, latende hem sommige dringende behoeftigheden niet toe om Troepen te senden; hy liet niet te min eenig geld ontfangen. De Keurvorst van de *Paltz* die t'sedert eenige Jaren de Leere van *Luther* omhelst had, weygerde standvastelijk de Ligue van *Smalkalde* te teykenen, en in die partye te treden: maar de selve uyt alle de Protestanten van *Duytsland* siende t'samen gestelt, soo beloofde hy eenige Ruyterye, 'tgeen hy als tegen syn wil deed. Hy was altijd getrouwelijk aan het Huys van *Oostenrijk* verknogt geweest; hy had een regten yver voor het wel wesen van het Keyserrijk, en het was hy die de machten van *Soliman* in den

Jaare

Jaare 1531. voor *Weenen* had doen schoon maken. ——— 1546.

III. HOOFDSTUK.

DE machten van den Keyser waren vry minder in getal als die van de Geconfœdereerden; de selve wierden van den Hertog van *Alba* gecommandeert, wiens naam reeds soo vermaart was. Keyser *Carel* met den arm en raadslagen van dien grooten Man, wiens getrouwigheyd onverbrekelijk was, geassisteert sijnde, geloofde hem niets onmogelijk te wesen, en wikkelde sig sonder draalen in een Oorlog, waar van hem in't begin alles gedugt voor quam. 't Is waar dat de selve heele quade gevolgen voor sijne Majesteyt soude gehad hebben, indien de Geconfœdereerden d'overwinninge behaalt hadden; en soo se selfs maar twijfelagtig was gebleven, het is buyten twijfel, dat de overwinninge in de binnenlandse Oorlogen d'aldergrootste en aldervervaarlijkste rampen syn, die een Staat konnen overkomen.

Keyser *Carel* versterkt sig.

Keyser *Carel* liet krijgs-ervare Troepen in een groot getal uyt *Spanien* komen, *Ferdinand* Koning van *Hongaryen* syn Broeder, en de Hertog van *Cleef* sonden hem mede bystand. De Hertog van *Beyeren*, soo Catholijk als hy ook was, wilde neutraal blyven, of was ten minsten onseker van party: alsoo den selve machtig was, geloofde de Hertog van *Alba* dat hy hem volkomen inwikkelen moest. De *Beyervorst* was met *Ferdinand* Koning van *Hongaryen* in geen goet verstand, vermits die Vorst

Staat van syne Geallieerden, en van syne Troepen.

Rooms Koning verkoren was. De Hertog had
1546. na die eer gestaan. Syne Keyserlijke Majesteyt bevredigde den selve weder, en bekrachtigde door de raad van syn Generalissimus die weder bevrediging, met een van de Dochters van *Ferdinand* aan den Hertog van *Beyeren* ten huwelijk te beloven. Die belofte had de gevolgen die men daar van verhoopt had. De *Beyervorst* liet wervingen in sijne Landen doen, en verklaarde sig openlijk tegen de Protestanten.

Keulen, *Aken*, *Trier*, *Metz*, en andere vrije Steeden, verschaften veele Soldaten, en weynig geld. Men had kruyt gebrek, Toralva * die last had het selve op te soeken, liet'er een groot gedeelte van naar *Regensburg* voeren. Ondertusschen alsoo men dagelijks tydingen van de groote toebereydsels der Vorsten bequam, soo liet Keyser *Carel* sijne Troepen naar *Regensburg* komen: hy liet met raad van den Hertog, de Colonels *Laysprand*, *Madruca*, *Georg Benspach* en *Kamburg*, welkers getrouwigheyd hem bekent was, komen, en gaf haar Commissien tot het werven van drie Regimenten. Hy beval aan den Marquis van *Marigny*, groot Meester van de Artillerye, om een vierde te werven. *Georg* van *Beyeren*, de Neef van den Hertog van die Provintie, bragt vier Regimenten Ruyterye op de been. *Maximiliaan* van *Egmont*, Graaf van *Buyren*, wierf in *Vlaanderen* twaalf hondert Voetknegten en drie duysend Paarden. De Colonels van de oude *Spaansche* Regimenten, de welke in *Italien* in't winterquartier lagen, versamelden uyt last van den Keyser soo veel Soldaten en geld, als haar mogelijk was. *Philippus* de II. voor het leven van

* Didier.

syn

syn Vader bedugt sijnde, liet nieuwe recreuten naar *Italien* overgaan, en arbeyde om met de uytterste naarstigheyd andere meer te maken. 1546.

Paulus de IV. die als doen de Stoel van den H. *Petrus* besat, spande groote krachten in, om den Keyser in dien Oorlog te onderstennen, de welke suyver voor de Godsdienst was; Hy sond den selve een bystand van twaalf duysend Voetknegten en van agt honderd Paarden, gecommandeert wordende van den Hertog van *Parma* * Neef van sijne Heyligheyt. De Hertogen van *Ferarra* en van *Florencen* voegden daar eenige Regimenten Ruyterye by. Men twijfelt of die *Italianen* aan de Catholijke partye niet eer tot een last als nuttig waren. Haare Bevelhebbers lieten de selve van honger vergaan, of by gebrek van betaling, of met de selve t'onpasse bloot te stellen, of met de selve by gelegenheyd te abandonneren. Die selfde Bevelhebbers passeerden voor Bloodaards, voor Gierigaarts, en selfs voor Verraders: men geloofde dat sy door geld van den Vyand ingewonnen sijnde, aan den selven de sekreten van sijne Majesteyt ondekten. Dat is 't geen 't welk men niet wel geweten heeft: maar waar is de gierigheyt niet bequaam toe?

* *Octavio Farnese.*

Keyser *Carel* beloofde sig groote bystanden van *Ferdinand* Koning van *Hongaryen*, syn Broeder. Syn verwagting was ydel, de *Turken* gaven al te veel besigheyd aan dien Monarch. Niet te min soo deed hy drie duysend *Spaniaards*, by *Alvyren Sandis* gecommandeert wordende, seven honderd Ruyters, en ses duysend *Duytse* Voetknegten komen. Die

Troe-

Troepen aangekomen ſijnde lange tijd voor
1546. die, de welke het Keyſerlijke Leger uytmaakten, ſoo liet Keyſer *Carel* de ſelve rondom *Regensburg* camperen. Die Stad was ſtark door konſt en uyt de natuur, haar ſituatie was voor de conjungering der Catholijken voordeelig; weshalven ſyne Majeſteyt beſloten had daar van niet te decamperen, dan wanneer hy machten genoeg ſoude hebben, om het Veld te konnen houden. *Regensburg* is groot, rijk en out, het ſelve leyt op de Frontieren van het Hertogdom van *Beyeren*, de *Donau* ſnyd de ſelve af, en faciliteert deſſelfs Koophandel die groot is. De Geconfœdereerden beſloegen de nabuyrige Plaatſen, de ſelve waren meer eendragtig als afvalligen gemeenelijk ſyn; ſy hadden een groot Leger, levens middelen en krijgsvoorraden in overvloet, nietwes onbrak haar dan Kapiteynen, die bequamer of vlytiger waren. *Duytſland* is, gelijk al de wereld weet, een van de conſiderabelſte Staaten van den Aardbodem. Men vind weynig Natien die magtig ſyn het ſelve te wederſtaan, maar het moet tot dien eynde wel vereenigt ſyn. De verſcheyde Vorſten die het ſelve commanderen, en de verſcheydentheyd van haare belangen, ſyn in't gemeen groote hinderpalen aan die volmaakte eendrachtigheyd. Wanneer de *Duytſers* oneenig ſijn, ſoo verſlaanſe haar ſelven. *Duytſland* is ſeer groot, deſſelfs Rivieren, Boſſchagien en Moeraſſen, maken het als ongenaakbaar, en het heeft geen beter ſterkten gehad, om ſig tegen de *Romeynen* te defenderen.

IV. HOOFD-

IV. HOOFDSTUK.

1546.

DE Borgers van *Augsburg* waren d'eerste, die vyandelijkheden begonnen te plegen. Sy eenige bystand van den Hertog van *Wirtemberg* ontfangen hebbende, soo bragtense een Leger van vyftien duysend man te voet, en van vyftien honderd Paarden te Velde, en gaven aan 't selve agt en twintig stukken geschut.

Die van *Augsburg* plegen d'eerste Vyandelijkheden.

Schertel een Koopman in wynen, die voormaals Soldaat onder de Guardes van den Keyser was geweest, die de selve met syn agting gehonoreert had, en als doen den rijkste Borger van *Augsburg* was, wierd Generaal van dat Leger. Hy was een out Soldaat die verdienste had, en die het ambagt verstond. Hy was wyders wel sprekende, en wist het Volk waar toe hy wilde, op te wekken; 't gunt in de Vry-Steeden van *Duytsland* niet beswaarlijk valt, waar in het geringe Volk, uyt de natuur jalours sijnde, om syn vryheyd te behouden, heel ligt gelovig valt.

Schertel komt in *Tyrol*.

De *Alpes* scheyden *Italien* van *Duytsland*, en geven heel weynig doortogten aan een Leger, 'twelk in een van die Landen wil komen. Men vind'er in de *Grisons*, en in de Landen van *Venetien*; maar de Keysen was daar geen meester van. Hy besat maar alleen die van het Land van *Trenten* en van *Tyrol*, de welke soo veel te gemakkelijker voor de *Spaansen* syn, om dat sy haare Legers in het *Milanees*, 'twelk haar toekomt, versamelen konnen, en de selve daar uyt in het Land van *Trenten*

'twelk

1546. 'twelk daar aan grenst, en uyt het Land van *Trenten* in *Tyrol*, konnen doen komen. Wanneer men uyt het Land van *Trenten* trekt, soo passeert men de *Alpes* door een diepe Valleye, die naar *Insprük* heen leyd. Op het uytgaan van die Valleye syn twee wegen, die vry verre van malkanderen leggen, die naar de Frontieren van het Hertogdom van *Beyeren* heen strekken; d'een door *Keusteyn* een kleyn Stedeken in *Tyrol*: ende dese is ook de veylighste, soo om dat *Keusteyn* een sterke Plaats is, als ter oorsake dat de Troepen after van den *Main* die daar aanstroomt, bedekt syn.

D'andere leyt naar *Swabenland*, de selve is ongemakkelijk door desselfs lange omdrayingen, en verschrikkelijk, door diense met steyle Rotsen en met digte Bosschagien beset is. De selve is besloten met een Vesting, de welke de Inwoonders van dat Land *Chiusa*, dat is te seggen, de *Heyning* of de Poort hebben genaamt. Dat Fort is bedekt met het kleyn Stedeken *Fiessa*, gelegen op de Lek, desselfs fortificatien, en de situatie die voordeelig is, maken het onnemelijk, en by na ontoegankelijk.

Maakt aldaar veroveringen. *Schertel* geinformeert sijnde dat de Troepen van den Paus, en die de welke de *Spaansen* in *Italien* onderhouden, in het Land van *Trenten* gekomen waren, en dat sy aannaarderden om voor sig doortogten te maken, besloot om de selve voor te komen. Hy wende mitsdien alle mogelijke vlyd aan, maakte sig meester van *Fiessa*, 'twelk hy sonder defensie vond, en nam *Chiusa* door de bloohertigheyd van den Gouverneur, hy op die gelukkige uytslagen

trots

trots wordende, soo spoede hy sig naar *Inspruk*, waar van de verovering hem niet beswaarlijk toescheen. Maar hy bedroog sig, *Castellalto* die daar van Gouverneur was, was een man van hooge Jaaren, maar dapper van persoon, die in het ambagt bedreven was, en van een verwonderlijke daadelijkheyd. *Ferdinand* die hem van lange tijd in sijne Legers in qualiteyt van Colonel had sien commanderen, had hem de bewaring van *Insprук*, en te gelijk die van het gansche Land toevertrouwt. *Castellalto* had in korte tijd tien duysend Voetknegten en duysend Paarden op de been gebragt, voor de front van welke, hy sig tegen de desseynen van den Vyand met soo een gelukkig gevolg kante, dat hy de selve uyt de gansche Provintie verdreef, en de Plaatsen weder nam, die hem meester van de Passagien maakten.

1546. Word van de selve bestreden.

De tyding van die gelukkige uytslag, onthefte sijne Majesteyt en den Hertog van *Alba* van een schrikkelijke belemmering. De Hertog nam daar uyt reden, om van den uytslag van dien Oorlog een goede voorspelling te maken, en selfs om de Malcontenten in de tegenwoordigheyd van de Heeren van het gevolg van den Keyser, uyt te lagchen. Die Vorst verbaast sijnde over een vreugde en een scherssing, die hem soo ontydig scheen, boven al in een man van de statigheyd van den Hertog, vroeg hem in gramschap, waar dat selve vrolijk humeur uyt onsproot, op een tijd wanneer hy syne Majesteyt met het gewigte der sorgen en geemelijkheden beladen sag, de welke dien Oorlog hem veroorsaakten? De

De Hertog lagt met het beleyd van de Malcontenten.

Her-

Hertog antwoorde hem met een vrolijk ge-
1546. laat, en een vernoegt aangesigt; *dat hy in't begin van dien Oorlog voor de geheyligde persoon van syne Majesteyt geheeft had, dat hy gevreest had, dat syne Vyanden hem binnen* Regensburg *hebbende komen belegeren, hy daar toe gebragt mogt syn geweest, om schandelijk weg te vlugten, of misschien tot moeyelijker uytterlijkheden gebragt syn geworden; dat hy als doen de schikkingen, de welke hy tot de defensie van die Stad nootsakelijk geloofde te wesen, was nemende, vermits hy de bystand noch verre af, en de Vyanden meester van de Passagien sag: maar dat hy althans syn vreugde niet kon bedwingen, siende de Vyanden uyt de passagien gedreven synde, haar tijd in ydele dreygementen besteeden, en niet wetende te profiteren noch van de gelegenheden, noch van de ogenblikken, synde de byslanden digte by, en de saaken by na in die staat, daar syne Keyserlijke Majesteyt de selve in soude konnen wenschen.*

Schertel uyt *Tyrol* gedreven synde, quam digte by *Donaweerd* camperen: waar van hy syn Wapen-plaats wilde maken. Die Stad: de welke niet meer als tien mylen van *Regensburg* af leyt, is considerabel, soo door de sterkte van dessels Wallen, als door dessels voordeelige situatie. De *Donau* die aan de voet van dessels muyren heen loopt, brengt de selve van *Ulm* en van *Augsburg* alle de dingen die sy nodig heeft. Want de *Lek* die verby *Augsburg* loopt, en die *Swabenland* en *Beyeren* van een scheyd, werpt sig ontrent *Ulm* in die groote Rivier, beladen met de waaren die de Landen welke hy besproeyt, voortbrengen. Dat selve maakte voor een gedeelte die consi-

deratien,

deratien, dewelke *Schertel* overbragten om by *Donaweert* te camperen. Hy wierd daar toe ook gebragt door de nabuurschap van het Hertogdom van *Wirtemberg*, een rijk en bevolkt Land, waar van hy by noot, levensmiddelen in overvloed en goede Troepen soude konnen trekken. 1546.

De Landgraaf van *Hessen* en de Keurvorst van *Saxen*, haare Legers versamelt hebbende, twijfelden niet meer aan het goet gevolg van dien oorlog: Sy beloofden aan haare Gconfœdereerden een spoedige uytdryving van Keyser *Carel* buyten *Duytsland*: Sy hadden ook de stoutmoedicheyd van aan hem te schrijven, en af te vragen, *dat sy hem versogten haar te kennen te geven, wat Vyanden hy ging aantasten, en waarom hy sulke groote toebereydsels maakte?* Sy voegdender by, *dat sy niet gewapent waren, als om sig by hem te voegen, en om syne bevelen te gehoorsamen: dat so het tegen haar was dat het onweder soude uytbarsten, hy so veele magten niet van noden hadde, en dat haar saak soo rechtvaardig was, dat sy sig gaarne de wetten en costumen van het Keyserrijk souden onderwerpen: en dat eyndelijk de kracht overtollig was tegen Luyden die smeekten, en die geen bescherming als in haar onschuldigheyd sogten.*

De Keurvorst van Saxen en den Landgraaf van Hessen schrijven aan den Keyser.

Die Brieven vergramden den Keyser ten alderhoogsten, hy wierp deselve tegen d'aarde, en wat de Hertog van *Alba* ook doen mogt om syn toorn te stillen, hy gaf daar op geen antwoord.

1546.

V. HOOFDSTUK.

De Geconfœdereerden begeven sig te Veld.

DE geconfœdereerden gansch geen antwoord bekomende, geloofden dat sy niets meer te vieren hadden: Sy begaven sig naar *Donaweert*, synde de Plaats dewelke tot de Loopplaats van haar Leger beraamt was. De reveu daar van gedaan synde, so vonden sy het selve tagtig duysend man te voet, en twaalf duysend paarden sterk. De bagagie was heel talrijk, en haar Artillerye bestont uyt honderd stukken geschut. Haare Vaandels quamen met duysend inscriptien die uyt de H: Schrifture genomen waren, sig te verbeelden.

Kennen *Nieuburg* niet innemen.

Soo een talrijk Leger verhefte haar het herte: Sy geloofden dat alles voor haar buygen soude, boven al. Doen sy de kleyne Stad *Rhain* stormenderhand ingenomen hadden: *Nieuburg* sloot voor haar de Poorten: Deselve wierd van twee Vaandels *Hoogduytsers*, die *Ottho Herniz*, een jong geresolveert Heer, en die considerabelder door syn eyge deugt was, als om dat hy aan de Huysen van *Beyeren* en de *Paltz* was geallieert, commandeerde. Die jonge Heer spotte met de beloften en pogingen van de Protestanten; die echter geen belegering wilden of dorsten ondernemen. Sy geloofden dat sy naar *Regensburg* moesten trekken om de Keyser te dwingen, als den welke daar in opgesloten was, of ten minsten om na dat sy den selven op de vlugt hadden gebragt, hem de bystand af te snyden; en hem uyt *Duytsland* te dryven.

Alhoewel die raad heylsaam en wel overleyt was, so bleefse echter sonder werkstellicheyd, dorvende de Geconfœdereerden geen Stad aantasten, die van den Keyser en den Hertog van *Alba*, beneffens een besetting van elf duysend oude Soldaten, die geresolveert waren liever te sneuvelen, als van overgeven te spreken, gedefendeert wierd. Sy veranderden mitsdien van desseyn, en formeerden dat, om *Landshut* te belegeren, wesende een Plaats tusschen *Regensburg* en *Insspruk* gelegen, en het eenigste geweest waar door de Troepen van *Italien*, en der Erflanden langs de *Alpes* gelegen, passeren konden.

1546.

Dorven *Regensburg* noch *Lansshut* niet belegeren.

De Keyser door syne Emissarissen van dat desseyn berigt bekomen hebbende, vreesde voor het gelukken: Hy was bedugt dat die Plaats beslagen synde, syne Troepen niet souden konnen conjungeren. Hy liet derhalven den Hertog komen, en gaf aan den selve de nodige bevelen tot de bewaringe van een doortogt van dat gewigte. De Hertog de bequaamheyd van *Prosper Colonna* kennende, en wetende met wat dapperheyd hy de aanval der *Fransen* in *Marignan* uytgehouden had, so beval hy den selven de defensie van *Landshut*, en om sig met vier duysend *Duytsers*, en drie honderd *Spaniaards*, ten aldereersten daar binnen te begeven: Hy beval hem ook om binnen *Regensburg* te laten, die levens en Krijgsvoorraden, en al de rest van de Artillerye behoeften, die de Keyser langs den *Donau* uyt *Oostenrijk* had laten komen, en versogt hem alleen om vlyd aan te wenden, hem versekerende dat de Geconfœdereerden ge-

1546. loven souden, dat *Landshut* versekert was gestelt, so ras als sy verstaan souden hebben, dat syne Majesteyt daar secours had laten inkomen.

De Hertog begeeft sig te Velde, tegen het gevoelen van de andere Generaals.

De Hertog vertrok vervolgens met het gansche Leger uyt *Regensburg*, 't welk de tegenwoordicheyd van den Keyser onverwinnelijk maakte, en ging tegen het gevoelen van alle Bevelhebbers onder *Landshut* camperen, als dewelke versekerden, *dat daar te willen camperen, de Troepen tot een gewisse nederlage in de waagschaal was gestelt, en de Keyser tot de schande om in de Stad te moeten vlugten, ingevalle de Vyand de swakke verschanssingen van het Leger quam te forceren. Wat bystand,* seydense, *sal ons overig syn, wanneer de wegwijking van syne Majesteyt, ons van t'eenige 't welk ons noch overig is, berooft sal hebben, vermits syn tegenwoordicheyd alleen ons moed kan geven, en de overwinninge doen verhopen? Maar indien, 't welk God verhoede, als wy besig syn om in de Stad te wijken, de Vyand ons drukt, en dat de Soldaten verschrikt synde de nauwe uytgangen van ons Leger stoppen; daar sal het wesen, dat men dan sal moeten omkomen, en dat het Leger in stukken gehakt sal worden, met soo veel te meer ramp, om dat het niet als dappere Luyden syn, dewelke in sulken gevalle, het hoofd bieden, en die onder de slagen van haare tegen partyders ter neder vallen.*

De Keyser die vertooningen moede synde, geloofde aan sulke yverige persoonen voor syn eere, en voor de bescherminge van syn persoon eenige voldoeninge te moeten geven. Hy ging mitsdien het Leger besigtigen.

gen. Na dat hy desselfs voordeelige situatie, de goetheyd van de verschansingen, de drift der Soldaten, de blymoedicheyd van de sodanige die hem groetten, en de wakkerheyd van den Hertog, die by het arbeyden tegenwoordig was, aangemerkt had, so seyde hy luyt op: *dat die verschansingen hem beter en sterker als de wallen vande Stad toeschenen; en dat so de Vyand die forceerde, dat'er dan gansch geen veyligheyd in* Landshut *was, waarin men genootsaakt soude syn sig te begeven, wanneer men veel honger soude hebben uytgestaan, en men sig als wilde Beesten opgesloten soude sien.* 1542.

De Hertog nam daar op het woord, en sig tot den Keyser wendende: *Ik wist wel*, seyde hy, *dat myn doen veele Luyden mishaagde; maar ik heb daar van tegen uwe Majesteyt niet willen spreken; 't is voor my veel meer eere, dat hy van selfs goet keurt, 't geen ik gedaan hebbe; en hy trekt 'er selfs ook eenig voordeel van. Want het is goet dat een Vorst en syn Generaal in de selfde gevoelens komen, want den laatsten bekomt dan daar door meer credyt, en de Troepen stellen dan ook meer vertrouwenheyd op hem; en alhoewel de regelen van de Krijgs-tugt niet toelaten, dat een Generaal van syne desseynen aan syn Leger rekenschap geve, so geloof ik echter dat ik in dese gelegenheyd die regelen overtreden mag. Ik heb het altyd voor een maxime gehouden, dat een Kapiteyn sig noyt in een Plaats hoe sterk dat die ook is, moet opsluyten, so ten minsten syn Leger niet schandelijk de vlugt heeft genomen, of dat het selve niet in stukken gehouwen is. Wijders, wat ervarenheyd dat hy ook heeft, hoe dapper dat syne Soldaten ook wesen mogen, hy kan daar mede niet han-*

delen als in't volle Veld: Syne Vyanden nemen oor-
1546. sake om hem te versmaaden, en hy belijd overwonnen te syn van het oogenblik af, wanneer hy sig after wallen opgesloten houd. Hoe meer dat de vestingen van een Plaats op de proef syn, hoe meer dat de Soldaat sig daar op verlaat; Hy maakt geen staat als op deselve, d'arbeyd mishaagt hem, hy muytineert ligtelijk, en soekt niet als ruste. De Generaals verliesen ook heel veel van haar stantvasticheyd. De Steden hebben de onverwinnelijke moedicheyd van Hannibal en van Alexander verwijft gemaakt. 'T is sodanig met een Leger niet gelegen. De Soldaat stelt daar in alle syn hoop in syn wapenen en in syn pligt. De daadelijkheden, hoe hard deselve ook syn, matten hem te minder af, vermits het door deselve alleen is, dat syn behoudenisse versekert word. Hy is daar door wakkerder, en meer aan den arbeyd overgegeven, hy loopt door het Veld met vermaak, en heeft in een Veldslag geen Huysen, om syn vlugt en bloohеyt te bedekken, noch geen muyren om hem van de dood te veyligen; hy weet dat hy dan overwinnen of sterven moet, en doed alles om het laatste te vermijden. De Troepen van Vespasianus attakkeerden Romen, sonder te geloven dat 'er gevaar was, sy wierden weerhouden door de slagboomen van het Leger, sy dorsten de storm niet bestaan, ondertusschen die van Vitellius waren in haare vermakelijkheden versonken, en hadden niets dat gedugt was als haar Leger plaats, Pyrrhus en Corbulo hebben in haare Leger-plaatsen de aldergedugste Vyanden gebraveert, en sy hebben daar in niet te vresen gehad als haare Soldaten, dewelke het verblijf in de Steeden week tot den arbeyd, en gereed had gemaakt, om tegen haare Bevelhebbers

te mutineren; mitsdien, geheyligde Majesteyt, in-
dien ik selfs al geloofde, dat de muyren van Lands- 1546.
hut *veel veyliger als mijne verschansingen waren,*
soo wilde ik dog de Soldaten daar niet in laten trek-
ken, de mistrouwentheyd brengt heel veel tot ons
heyl toe, en die gelooft niets te vresen te hebben,
laat sig heel ligt overrompelen. Wijders, de saa-
ken syn in een staat, dat men voor ons beweeren
moet, dat de faam yetwes voor ons sal verrigten,
sonder deselve so syn wy verloren, en uwe Maje-
steyt kan de bystand niet bekomen, als door deselve
te gemoet te trekken, en de passagien voor haar te
openen. Ik verswijge de rest, geheyligde Maje-
steyt, en geloof dat ik my genoech tegen u ver-
klaart hebbe, wegens 't geen gy doen moet, en ik
verwagte een gelukkige uytslag van uwe dessey-
nen.

Keyser *Carel* opgetogen synde van syne Legers aan een Hoofd van dat gewigte vertrouwt te hebben, seyde tegen hem met een voldaan gelaat, en op d'alderverpligtenste wijse van de wereld: *Hertog vaar voort om de fondamenten van onse overwinninge te versterken, ik heb besloten glorieuselijk te sterven, liever als uyt* Duytsland *te vertrekken, en ik beloof my van uwe sorgen en van uwe kracht, dat ik 'er niet uyt vertrekken sal, dan na dat ik de malcontenten gedempt sal hebben.*

VI. HOOFDSTUK.

De Hertog laat Troe-

DE Hertog verstaan hebbende, dat de Geconfœdereerden *Ingolstad* dreygden, sond daar twee honderd Musketiers in, aan welke hy beval gaf nagt en dag te marcheren, tot

—— tot dat sy daar in gekomen souden syn, *Pedro de Gusman* een *Spaans* Heer, die de Keyser met syn agting eerde, en aan wien hy een Ampt in't hof had gegeven, was Governeur van die Stad. Syn garnisoen 't welk niet meer als van twee Vaandels *Duytsers* was, was al te swak, en men dorst op haar getrouwicheyd geen staat maken.. De voorsichtigheyd van den Generaal had gelukkige gevolgen, de Vyanden verstonden door haare Lopers, dat 'er secours in die Plaats gekomen was; Sy dorsten deselve mitsdien niet aantasten, en marcheerden naar *Landshut*. Sy verstonden dat de Hertog daar ook secours ingesonden had en dat hy daar om heen gecampeert lag. Die tyding verbaasde haar, sy dorsten noch het Leger antasten, noch op *Regensburg* yets ondernemen; Maar sy weken in wanorder af, en gingen eenige mijlen van *Ingolstad* af camperen. Het was uyt dat Veldleger dat de Keurvorst van *Saxen*, en den Landgraaf een Trompetter en een Pagie aan den Keyser sonden, om aan hem den oorlog te verklaren. De Page droeg een Brief aan het boven eynde van een Piek, volgens de gewoonte van de oude *Duytsers* vast gemaakt synde, dewelke sulks gewoon waren, wanneer sy aan haare Vyanden den oorlog wilden verklaren. Die Brief was met hoonende woorden van den Paus en van den Keyser vervult. Keyser *Carel* die van de stoutheyt der Geconfœdereerden overtuygt was, wilde deselve niet lesen, en traptese met voeten; maar niet te min so sond hy de Pagie met den Trompetter aan den Hertog van *Alba*.

1546. Pen in *Ingolstad* trekken.

De Geconfœdereerden verklaren den oorlog aan den Keyser.

Die

Die groote man liet deselve in syn Tente komen, en seyde tegen haar met een statig en streng gelaat: *u onbeschaamtheyd soude verdienen, dat men u ter dood straffe sond; Maar de Keyser wil considerabelder slagt-offers hebben: Hy moet niet minder hebben als het hoofd van den Keurvorst, en dat van den Landgraaf, om de andere Rebellen uyt te roeyen: en segt tegen haar, dat syne Majesteyt de wapenen niet sal ter neder leggen, dan na dat hy deselve t'eenemaal onderworpen, en de sententie van uytbanninge, die hy regtvaardiglijk tegen deselve gevelt heeft, geexecuteert sal hebben.* Hy sond deselve aanstonds met die Sententie beladen synde weder te rug, om haare stoute Brieven daar mede te beantwoorden. 1546.

De dreygementen van den Hertog waren geen Rodomontaden, hy had waar mede hy deselve vervullen konde, want op den 5. Augustus quamen de bystanden die men van *Italien* verwagte in het Leger: deselve bestonden uyt tien duysend man te voet van de Troepen van den Paus; *Octavio Farnese*, Hertog van *Parma*, en Soons soon van syne Heylicheyt, die deselve commandeerde, had daar vijf honderd paarden bygevoegt, en de Hertog van *Ferrare*, mitsgaders de groot Hertog van *Toskanen* elk drie honderd. Het Regiment *Duytsers* 't welk in het *swarte Wald* geworven was, had sig na een heel lange marsch reeds in 't Leger begeven, wesende die Troepen genootsaakt groote omwegen te maken, om de Vyanden niet te ontmoeten. D'oude *Spaanse* Terces of Regimenten, dewelke de weg van *Styrien* en van *Karinten* genomen hadden,

Staat van het Keyserlijke Leger.

den, waren ook met het Leger geconjungeert.
1546. *Johan* Markgraaf van *Brandenburg*, had'er agt honderd paarden ingebragt, *Wolphang* Grootmeester van *Pruyssen*, twee honderd, en de Soon van *Albert*, Hertog van *Brunswijk*, die den Landgraaf van syne Staten had berooft, en die hy gevangen hield, agt honderd. Drie duysend vijf honderd *Duytsers* langs den *Rhijn* geworven, waren aldaar den Graaf van *Buyren* verwachtende, om sig met te meer veylicheyd naar het Leger te begeven.

Na de conjunctie van die Troepen, so liet de Keyser een generale reveu doen, hy vond dat syn Infanterye uyt sestien duysend *Duytsers*, elf duysend *Italianen*, en uyt agt duysend *Spaniaards* bestont. Syn Ruyterye bestont uyt twee duysend Gendarmes, en dertien honderd ligte paarden. Dat Leger was als een niemedal by toepassinge op het groot getal Soldaten, waar uyt dat van de Geallieerden bestont. Ondertusschen so was het selve veel geduchter, door de dapperheyd van de Soldaten, en d'ervarentheyd van desselfs Hoofden, door d'eendrachticheyd, door de tegenwoordicheyd van Keyser *Carel* de V. en het behulp van syn geluk, eyndelijk door de gemeende rechtvaardicheyd van de oorsaak die haar deed handelen, en om dat het selve stont onder de bevelen van den Hertog, een wakker, bequaam en ervaren Kapiteyn, onvergelijkelijk meer als alle de gene, die in de contrarie partye waren.

VII. HOOFDSTUK. 1546.

KEyser *Carel* geloofde na de conjunctie van die Troepen in staat te syn, omt Veld te konnen blyven houden. Hy nam vijftien groote stukken geschut, en vijftien Veld-stukken mede; en ging onder *Ingolstad* camperen, geresolveert synde om by d'eerste gunstige gelegenheyd slag te leveren; Want hy wist dat soo veele Hoofden, dewelke souvereynelijk in het geconfœdereerde Leger commandeerden, het noyt te regt eens souden syn, en dat de *Duytsers* oneenig synde niet veel te vresen syn: Wanneer hy dichteby *Neustad* gekomen was, so liet hy twee Schipbruggen over den *Donau* leggen, als wanneer de Renbooden quamen berigten, dat de Vyand naar *Regensburg* marcheerde. Hy bedugt synde dat sy die Stad aantasten mogten, 't welk sy te vooren gedaan moesten gehad hebben, so sond hy twee Brigades van *Duyts* Voet volk, en vijf hondert *Spaanse* paarden derwaards, dewelke sig met vlyticheyd daar in begaven. Die voorhoede gedragen hebbende, so liet de Hertog van *Alba* de Bruggen voltrekken, trok aan d'ander syde van den *Donau*, veel eer met toestemminge van den Keyser als volgens syn advys, en campeerde op een plaats die hy daags te voren selfs had wesen recognosceren. Het selve Leger wierd aan d'een syde met diepe en onbruykbare Moerassen besloten, een diepe Beek liep daar nevens aan de tweede syde, en de *Donau* sloot de rest die ledig was. De Generaal geloofde dat hy

Keyser *Carel* begeeft sig te Velde.

Trekt over den *Donau*.

hy die gestalte van Leger plaats nemen moest, vermits hy swak van Ruyterye was, en dat 'er de Vyand heel veel had. Hy liet verscheyde Bruggen over die Beek leggen, dewelke het selve afscheyde van een vrugtbaar en overvloedig Land, waar uyt hy levensmiddelen en Voeragie kon trekken, en in't 't welke het voor hem gemakkelijk viel, eenige gelegenheden te nemen, om den Vyand te slaan, ingevalle den selve te voorschijn had dorven komen.

1546.

Doed de desseynen der Vyanden op verscheyde plaatsen te niet lopen.

Het swakke secours 't welk in *Regensburg* wierd geworpen, maakte de Geconfœdereerden kleynmoedig; Sy dorsten die Plaats niet aantasten: De tyding dat de Hertog aan d'oversyde van den *Donau* gecampeert was, deed haar vresen, dat hy haar de levensmiddelen mogt afsnyden; sy weken derhalven haastig te rug, en gingen onder *Ingolstad* camperen. Die afwijking geschiede met een ongemeene verhaasting en groote wanordere; En geduyrende die togt, dewelke van vier *Hoogduytse* mijlen was, hielden de Soldaten geen halte. Alsoo sy Bosschen en engtens doortrekken moesten, waarin het haar onmogelijk was in slagordening te marcheren, soo onsloopten sy sig t'eenemaal, en elk nam de weg die hem het veyligste of gemakkelijkste toescheen. Die tyding quam in 't Leger, de Hertog wierp het op een lagchernytje uyt vrese dat Keyser *Carel* die vol vuyr was, niet in 't hoofd mogt krygen, den Vyand te gaan bestryden. Alle de Bevelhebbers wildender aan, en sy geloofden altesamen dat de overwinninge seker was: maar de

de Hertog verwierp die tyding en dien raad, de wegen waren syn Leger onbekent, en dat van de Geconfœdereerden eygen, wyders so was het nagt, en het stont te vresen, dat de Keyserfen in die engtens en Bosschen, geduyrende de duysternisse ingewikkelt synde, ligt souden mogen verslagen worden, of datse met een overgroote vrese bevangen synde, 'twelk in sulke gelegenheden heel gemeen is, de vlugt mogten nemen. 1546.

De Keyser die voor *Ingolstad* bevreest was, quam tot op drie mijlen by dessels wallen campeeren, in een Post, die hy door *Jan Baptista Castaldo* had laten beslaan. De Hertog vertrok uyt dat Leger met twintig Ruyters, en ging de staat van de Stad recognosceren, beneffens de situatie van een terreyn, alwaar hy ten selven dage campeeren wilde, op syn wederkomste vond hy den Prins van *Sulmona*, en *Antonio de Toledo*, voor het Hoofd van twee honderd Kurassiers, en van vijf honderd ligte paarden om het Leger van de Geconfœdereerden en haare bewegingen te observeren, en eenige scharmutsels te houden. De Geconfœdereerden lieten eenige Ruyterye uyttrekken, en bestreden de Keyserfen heel dapper, sulks dat het deselve vry quaat hadden. Keyser *Carel* beschouwde die Stryd, en verstoort synde, dat hy syne Soldaten in stukken sag houwen, soo beval hy dat men den aanval soude slaan, en om de rest van het Leger te doen aan naderen.

De Generaal ten alderhoogsten verbaast synde, over een bevel 't welk soo qualijk aangeleyt, en soo weynig met de belangen van syne Maje- De Hertog belet

Maje-

1546. Majesteyt over een komende was, liep naar hem toe, en gaf hem te kennen: *Dat die resolutie syne desseynen ruineren, en de overwinninge in banden van den Vyand leveren soude: Dat hy dappere Luyden die alles voor hem waagden minder in gevaar moest stellen; dat het een groot man en een wijs Kapiteyn paste, om niemedal uyt verwijfeling en onvoorsichtiglijk te doen; dat de voorsichtigheyd de kracht van de Generaals moest syn, en dat eyndelijk het openbaar geweld dikmaals minder als de ervarentheyd, de behendicheyd, en de langwijlicheden vermogt.*

de Keyser om slag te leveren.

VIII. HOOFDSTUK.

De Keyserssen komen onder *Ingolstad* camperen.

HOe scharp dat die vertooning ook wesen mogt, soo namse syne Majesteyt niet alleen ten goede op, maar hy agtervolgdese ook. De Hertog liet het Leger wederkeren, en de Strijders met eenige Esquadrons ondersteunen, dewelke de Vyanden deeden aarselen, en deselve tot in haar Leger dreven.

Die Strijd gelukkiglijk geeyndigt synde, so rangeerde de Generaal het Leger inslagordening en decampeerde: Hy begaf sig in de voortogt, daar de Keyser mede in was; minder om dat het syne waardicheyd betaamde dien rang te beslaan, als om dat hy by syne Keyserlijke Majesteyt wilde syn, om niet te lyden, dat hy tot een algemeene Veldslag soude komen, ingevalle de Vyand deselve beproeven wilde. Men begaf sig met Sonnen ondergang op de marsch, en men quam niet in 't Leger voor dat het nagt was. De Keyser recognosceerde daar van de stantplaatse, hy vond

vond deselve heel voordeelig. Het Leger had aan de linkerhand den *Donau* en Moerassen, en aan de rechterhand andere onbegankelijke Moerassen, en een kleyne hoogte, dewelke sig onbemerkelijk verheffende een Veld commandeert, 't welk het hoofd van het Leger besloot; agter den rugge lag *Ingolstad*, en dichte daar by een digt Bosch, 't welk bequaam was om Soldaten in hinderlagen te leggen. De Hertog commandeerde arbeyders om daarin Boomen af te hakken, en andere om verschansingen te maken.

1546.

Sy arbeydeden alle beyde met soo veel vlytigheyd, dat de Linien by na des anderen daags morgens voltrokken waren. Al de wereld was daar over verwondert, en de Arbeyders selfs. Men vroeg malkanderen hoe dat men so ras so een groot werk had konnen ten eynde brengen. Men geraakte uyt die verwondering niet, dan na dat men verstaan had, dat de Hertog de nagt in den arbeyd had door gebragt, en dat hy met de Bijle of de spade in de hand, niet afgelaten had, de Soldaten door syne woorden en voorbeelden aan te moedigen.

Het Vyandelijk Leger besloeg een heel voordeelige Post. Den Landgraaf de langwijlicheden, de ongeresolveertheyd, en de quade raadslagen van die van syn Partye verdrietende; naarderde het Keyserlijke Leger wat meer, en campeerde in een Vlakte die met eenige hoogtens versterkt was: Hy beschanste sig in dat Veld, het welke niet meer als twee mijlen van dat van den Keyser aflag. Een Vloed liep op een gelijke afstand van t'een tot

Veld-leger vande Geconfoedereerden.

tot het ander ; de reſt waren Vlaktens of
1546. Heuvelen, van een ſoete en gemakkelijke af helling.

Keyſer *Carel* ſig buyten belediging ſiende in de Poſt die hy beſloeg, beſloot daar in de Troepen uyt *Vlaanderen*, die van den Graaf van *Buyren* gecommandeert wierden, af te wachten; want de Legers lagen in malkanders tegenwoordicheyd, en deſelve konden niet uyt haar Poſt trekken, ſonder in een algemeene actie te geraken. Indien de Keyſer had willen weg trekken, ſo had hy ſyn after hoede en Ruyterye, die minder als die van den Vyand was, in de waagſchaal geſtelt, of ten minſten *Ingolſtad* ſien overweldigen. D'inneming van die Stad ſoude de nederlaag van den Graaf van *Buyren* onvermijdelijk hebben gemaakt, of ten minſten hem de paſſagien t'eenemaal geſtopt hebben. Syne Majeſteyt diepe aanmerkingen over die gevaren makende, en niet wel ſiende, hoe dat hy ſig daar uyt ſoude konnen redden, ſoo liet hy den Hertog roepen, en beval hem om als Meeſter te handelen, en van alle dingen te ordonneren, ſo als hy het raadſaam ſoude agten. Hy bedankte den ſelve over ſoo een byſondere vertrouwentheyd, en ſtelde ſig in ſtaat om hem te kennen te geven, dat hy ſulks niet onwaardig was. Hy liet *Alvarez Sandis* en *d'Arciez*, Colonels van twee oude Terces *Spaanſen*, met duyſend uytgeleſe Voetknegten vertrekken, en beval aan deſelve, om haar marſch aan de Vyanden te verbergen, doende deſelve door het Boſch, en om haar Leger ter midder nagt te beſpringen. Die bevelen

De Hertog laat een quartier

len wierden heel gelukkig uytgevoert, de Keyserſen overvielen de wagten en de ſchildwagten half in ſlaap ſynde, forceerden de verſchansingen, en doodeden meer als vijf honderd van de Vyanden: ſy verloren niet meer als drie mannen, maar ſy hadden veele gequetſten; want alſoo ſy malkander door de duyſterniſſe niet wel hadden konnen onderſcheyden, ſoo haddenſe op malkander vuyr gegeven. 1546. van den Vyand op-ſlaan.

Die gelukkige uytſlag prikkelde den Hertog van *Parma* van yver: hy geloofde dat hy ſig ſignaleren moeſt, communiceerde ſyn deſſeyn aan *Johan Sabellic*, Generaal van het Voetvolk van den Kerkelijken Staat, en aan den Heere *Alexander Vitelli*, die de Ruyterye van den H. Stoel commandeerde. Sy vonden het ſelve goet, en gingen te ſamen ſyne Keyſerlijke Majeſteyt verſoeken, om d'uytvoeringe van dien te conſenteren. Hy weygerde ſulks aan de ſelve niet, en de Hertog wilde ſig daar niet tegen kanten, uyt vreſe dat men geloven ſoude, dat hy het uyt jalouſie deed, en om dat hy de glorie van andere niet verdragen konde. De Hertog van *Parma* word van de Geconfœdereerden qualijk gehandelt.

Hertog *Octavio* leyde by na alle het *Italiaans* Voetvolk in't Boſch in hinderlage, en ſond eenige Eſquadrons uyt, om den Vyand in de hinderlage te lokken. Alles gelukte qualijk. De Geconfœdereerden, het ſy datſe van deſſelfs deſſeynen berigt waren, of het ſy datſe hem miſtrouwden, poſteerden Troepen op een plaats, daar hy paſſeren moeſt om haar Leger te genaken. Hy vertoonde ſig aldaar, wierd afgewesen, en genootſaakt, om met

heel veel verlies weder naar het Leger te wyken.

1546. De Hertog mat de Vyanden af.

Die stoot bragt den Hertog van *Alba* eenigermate vermaak toe; de gestadige voordeelen van de Keyserſen, hadden de selve het herte verheven, sy konden niet langer agter haare verschansingen gehouden worden, en begonnen de regelen van de Krijgstugt niet meer te onderhouden; sy moesten yets diergelijks aan de hand hebben, om haar vierigheyd te matigen. De *Spaanse* Generaal gaf echter geen ruste meer aan de Vyanden. Hy continueerde met de selve door geduyrige allarmen, en met kleyne aanvallen die regt op syn tijd gedaan wierden af te matten, en noodsaakte haar om nagt en dag in de wapenen te blyven. Die wakkerheyd deed haar verslappen, want de *Duytsers* gewoon synde meer als eenige andere Natie van *Europa* te drinken, wilden slapen; mitsdien niet tegenstaande het verbod van de Kapiteynen, soo leydense de wapenen ter neder, en gingen gerust leggen slapen; 'twelk dikmaals goed spel aan den Hertog van *Alba* verschafte, den welke gansch niet ruste.

De Graaf van *Marigny* Grootmeester van de Artillerye, ruste een ligt Fregat uyt by de mond van de *Lek*, waar door de levens middelen, die men voor de Vyanden van *Augsburg* en van *Wirtenberg* deed komen, passeren moesten, hy nam verscheyde Schepen, en boorde eenige andere in de grond.

Hoe swak dat de selve uytslag ook was, soo hadse niet te min groote gevolgen: de Geconfoedereerden t'elken dage bemerkende, dat

de

de Keyserschen den Oorlog beter als sy verstonden, besloten tot een algemeene Veldslag te treden, eer dat de Troepen van *Vlaanderen* aangekomen waren. Sy sagen wel dat alle de levens-middelen, die sy uyt de naburige Landen trekken konden, nauwelijks genoech waren, om haar Leger te voeden: dat het niet langer mogelijk was, dat sy vereenigt konden blyven, soo sy ten minsten haar selven niet verlosten met een overwinninge, door de wyse die de Vyand haar door syne gestadige voordeelen veroorsaakte: dat wat post sy ook nemen mogten, en wat verschansingen dat sy maakten, sy het gestadig slimmer souden krygen, vermits de fortuyn veel meer de bespringers begunstigt, als die gene die maar defensyf gaan. 1546.

IX. HOOFDSTUK.

De Landgraaf nadert het Leger van de Keyserschen, en canonneren.

DIe redenen deeden den voorschreve Vorst tot een Veldslag besluyten, en op den 29. Augustus trok de Landgraaf ook uyt syn Leger, en naarderde tot op een myle na by dat van den Keyser. De volgende dag rangeerde hy syn Leger in slagordening, en begaf sig op de marsch. De wind en de Sonne de Nevels verdreven hebbende, de welke uyt de naburige Moerassen opgeresen waren, soo ondekten de Keyserschen dat groot Leger; een gedeelte daar van klom nouch van de Heuvelen, de welke een breede en gemakkelijke afhelling hebbende, in de forme van een Amphitheater de gansche schikking van de ryen deed sien, en een gedeelte strekte sig in de

vlakte uyt. Men bemerkte aanstonds vyftien
1546. duysend gedugte Paarden, in tien Esquadrons verdeylt, met honderd dertig stukken geschut voor af in de front. De Infanterye volgde daar op, t'negentig duysend man sterk: de selve was verdeylt in Bataillons, met soo veel ordre gerangeert, dat het eenaan t'ander het gesigt niet benam, en dat sy wyd genoech afgescheyden waren, dat de Ruyterye met Esquadrons door de tusschen-ruymtens kon passeren, sonder sig te scheuren, en dat een Bataillon 'twelk qualijk gehandelt was, afwyken kon, sonder op een ander Bataillon te storten. Een bagagie op syn *Hoogduyts*, dat is te seggen heel talrijk, en met Vrouwen en Kinderen belemmert, ses duysend Pionniers, agt honderd wagens met ammonitien van Oorlog en gereetschappen tot d'Artillerye geladen; drie honderd, die Pontons voerden, en een groot getal andere vol levens middelen en bagagie, contribueerden niet weynig, om dat Leger veel grooter te doen schynen, als het inder daad was.

De Hertog stelt syn Leger in slagordening.

De Hertog merkte de order van dat Leger op, en het Terreyn 'twelk het selve ging beslaan; wyders sonder sig over dat groote getal te bekommeren, 'twelk hy voor een aanwas van glorie voor sig aanmerkte, soo stelde hy langs syne linien syne Troepen in slagordening. Hy posteerde de *Spaansen* voor het Hoofd van de linker Vleugel, en schikte de Musquettairen van die Natie op de banketten van de retrenchementen, die tegen haar aanstonden. Het Regiment van *Lanspark* quam daar na, en had de *Italiaanse* Infanterye by hem, behalven eenige Bataillons, die de Her-

tog had laten blyven tot de bescherming van een retrenchement, 'twelk voor een Moeras gemaakt was. Aan de linker hand stonden de *Duytsers*. De plaats, waar door men tot in de Stad kon gaan, was sonder verschansingen: de Hertog liet daar de Leger-wagens plaatsen, after welke hy de Ruyterye stelde in Esquadrons geschikt, op dat soo de Vyand, de linker Vleugel attakkeerde, sy sig wyd genoch uytspreyden kon, om de Vyanden in de staart te vallen, en dat die Ruyterye desselfs efforten onder faveur van die barricade soude konnen uytstaan, tot dat d'Infanterye by de selve soude konnen komen. 1546.

De Keyser heeft misschien noyt meer begeerte om te vegten, als in dese gelegenheyd doen sien: heel wel te Paard sittende en een heel kostelijk wapen aan hebbende, soo sag men hem van Bataillon tot Bataillon ryden, en de syne door syne woorden aanmoedigen; door de vreugde die uyt syn aangesigt scheen, en door een seker vuyr, 'twelk uyt syn oogen blonk, soo betoonde hy genoechsaam sijn dapperheyd en vertrouwentheyd. De Hertog van *Alba*, en d'andere Grooten van het Leger, baden hem te vergeefs, om syn persoon niet in de waagschaal te stellen; sy verkregen alleenelijk, dat hy sig naar het Esquadron, 'twelk tot syn bescherming gelast was, begaf. Ondertusschen soo naarderden de Vyanden in goede ordre, en doense een weynig buyten het bereyk van een musket schoot gekomen waren, soo breydense haare vleugels uyt, als offe de verschansingen omringen, en op alle kanten aanvallen wilden.

Keyser Carel schikt de syne tot den stryd.

Men bereyde sig om se wel t'ontfangen; 1546. wanneerse eenslals bleven staan, en haar Artillerye op het Leger begon te donderen met sulk een geweld, dat men op geen plaats veylig was: en men was het selfs binnen *Ingolstad* niet.

Syn onver-saagt-heyd. Soo de Keyser een ongemeene begeerte had om een Veldslag te leveren, wanneer de Vyand sig vertoonde, soo liet hy ook een Heldhaftige onvertsaagtheyt blyken, gedurende de negen uyren, dat het gedonder der Vyanden duyrde: men sag hem over al de syne met gebaarden en niet syn stemme moed geven: verscheyde van de gene die by hem waren, wierden door het Kanon van de Vyanden weg genomen, sonder dat hy afliet over al te gaan, alwaar hy geloofde dat syn tegenwoordigheyd noodsakelijk was. Hy deed sig aan syne kostelijke wapenen kennen, aan een goude Scharp van *colour de feu*, met een lange goude frange beset, en aan een groote pluym die op syn Helmet sweefde. Hy sat op een kostelijk Paard, hebbende een schabrak op van root karmosyn fluweel met gout geborduyrt. Sprak de syne moed in. Al de wereld had het ooge op dien grooten Keyser geslagen: syn onvertsaagtheyt gaf aan de syne moed, alle waren se maar voor hem bekommert, bleven al t'samen stantvastig, geresolveert synde om te sneuvelen, of om te overwinnen voor een Vorst, wiens dood of quetsuyre, misschien haar nederlage soude veroorsaakt hebben. Alle deedense eenparichlijk wenschingen voor de behouding van den Keyser, en misschien was hy syn behoudenis aan haar verschuldigt,

want

want een Kanon kogel viel voor syne voeten neder sonder haar yets meer te roeren. De soodanige die den Oorlog kenden, seyden uyt vleyerye tegen syne Majesteyt, dat het een mirakel was, en dat God die kogel had swaar gemaakt, om te behouden het leven van een Vorst, die het selve niet als tot de behoudenis van den *Rooms* Catholijken Godsdienst in de waagschaal stelde: ik weet niet of het een mirakel was, maar al de wereld is het daar in eens, dat een kogel sig twee a drie maal van d'aarde verheft, en dat de minste van die weerstuyten dood al 't geen se ontmoet, 't sy menschen of paarden. —— 1546.

De Hertog van *Alba* stelde sig niet minder als Keyser *Carel* in de waagschaal. Hy was voor de front van het Voetvolk, en rende van Bataillon tot Bataillon, om de Soldaten moed te geven, welke het swaar geschiet van den Vyand verbaasde. Een Kanon schoot nam'er een tegen wien hy sprak weg, en het bloed van dien ongelukkigen spatte hem in't aangesigt: hy wiste het met sijn Scharp af, en reed na sijne Kanonniers toe, die ophielden te schieten, en beval haar om gestadig met de selfde kragt te continueren, sy dorsten sulks niet doen, om dat het Kanon al te door heet was, waar van vier stukken reeds geborsten waren, en sy vreesden dat d'andere insgelijks bersten souden, mitsdien soo was'er op haar Baterye meer voor haar selven te vresen, als de Vyand daar nadeel door kon bekomen. Den Hertog is in gevaar.

De saaken waren in die staat, wanneer de Geconfedereerden begonden op te houden te schieten, en sy sloten haare rangen. Die beweging Geest bevelen tot den stryd.

weging deed den Hertog geloven, dat hy
1546. geattakkeert soude worden. Hy begaf sig ten spoedigsten voor de front van de Infanterye; wekte de Soldaten op om sig dapper te dragen, en verbood haar te schieten, tot dat de Vyanden maar dertig schreeden van haar af souden syn, op dat alle haare schooten gewis souden syn, en dat het groot getal van menschen, het welke op die lossing onder de voet vallen soude, de Vyanden steuyten, of ten minsten dessels rang breken mogt. Bedugt synde dat de Geconfœdereerden de rechter Vleugel aantasten mogten, die hy wist dat de swakste was, soo tragte hy de selve op de linker Vleugel, die uyt *Spaniaards* bestont, en de welke met retrenchementen, die de proef uytstaan konden, bedekt waren, te betrekken. Hy liet eenige Brigaden uyttrekken, om sig meester te maken van een Dorp, 'twelk de Vyanden in hadden: de selve queten sig daar in met heel veel dapperheyd, en drongen krachtiglijk de soodanige die haar dorsten afwagten. De Landgraaf liet de selve door andere ondersteunen, die hy geloofde dat de Keyserfen souden konnen verdryven. Hy verwagte dat der selver vlugt hem eenige gunstige gelegenheyd soude konnen verschaffen, om in haar Leger te komen. Hy bedroog sig daar in, want sy defendeerden sig tot den avond toe met een onvertsaagtheyd, die sig deed verwonderen. De Sonne begon onder te gaan, wanneer de Generaals van de Geconfœdereerden, verwondert synde over de kloekmoedigheyt en ervarentheyd van de *Spaansen*, de aftogt lieten slaan, en haar Leger lieten ver-

verschansen, gevende eenige hoope, dat sy des anderen daags wederon beginnen souden. 1546.

Op die wijse eyndigde die groote dag, die soo veel gerugt gemaak heeft: de Geconfœdereerden deeden seven honderd Kanon schooten in het vyandelijk Leger, sonder meer als heel weynig menschen gedood te hebben. Daar syn'er die seggen, dat de Keyser niet meer als agtien Soldaten en eenige Bevelhebbers verloor. Hoe dat het ook sy, het getal der dooden en gequesten was heel middelmatig, wesende het vyandelijk geschut te hoog gestelt, alhoewelse het Leger t'eenemaal souden hebben konnen schoon vegen, vermits haare Batteryen het selve commandeerden.

Verwaantheyd van den Landgraaf.

Die stoot verminderde geensints de moedige trotsheyd van den Landgraaf: want hy des avonds aan tafel sittende, en al vry wat gedronken hebbende, soo nam hy een groot glas, en sig aan *Schertel* vervoegende, soo seyde hy tegen den selve: *laat ons eens drinken op de gesontheyd van de soodanige, die ons geschut naar d'andere wereld heeft gesonden: Schertel* die minder gedronken had, antwoorde hem koeltjes: *ik weet niet, mijn Heere, of haar getal heel groot is; maar ik heb aangemerkt; dat soo ras als'er een Soldaat gevallen was, een ander weder syn plaats in nam, en dat'er niet een syn post verlaten heeft.* Die aantwoord vertoornde den Landgraaf, en hy seyde tegen dien Colonel, hem quaataardichlijk raillerende: *het syn niet te min die Luyden, die gy seydet, dat men van after haare verschansingen moest trekken: 't welk men volgens u advijs sonder moeyte soude*

 konnen

Huys bemerkt hebbende, soo wilde hy het selve beslaan. Hy liet de linien tot dat Huys toe graven, en voltrok de selve op den vollen dag, hebbende syn Ruyterye den ganschen dag de Vyanden werk gegeven, en door geduyrige en furieuse scharmutsels afgewesen. Agt honderd *Spaansen* distingueerden sig ongemeen. Haar Generalissimus had de selve gecommandeert om de Pionniers te ondersteunen: sy smeten verscheyde Esquadrons die haar dorsten komen bestryden, over hoop. De Landgraaf liet de syne ondersteunen van ses honderd Paarden; de selve niet twijfelende of sy liepen naar een overwinninge, verdeylden sig in drie Esquadrons; het een maakte het corps van reserve, en de twee andere vielen aan met neergebukte hoofden, en de speer in de hand. De *Spaansen* slooten haare gelederen, ontfingen de *Duytsen* met musket schooten, en smeeten de alderheetste over hoop. Weynig van dat voordeel voldaan synde, soo gingense de selve wyders bestrijden en versloegense, hakten ook het derde in stukken, en vervolgden d'een en d'ander tot aan de slagboomen van haar Leger toe: sy bleven daar ook post houden en weeken niet af, dan na dat men met Kanon op haar had begonnen te schieten.

1546. wil sig meester van een buyten post maken.

Schoone actie van de *Spaansen*.

Syne Keyserlijke Majesteyt, die de waare verdienste wist te erkennen en te belonen, vervoegde sig aan de slagboomen van syn Leger plaats, en gaf groote prysingen aan die Brave mannen, wanneer sy daar weder in quamen. Hy noemde de selve dan eens syne *Kinderen*, dan eens syne *Broeders*, en weygerde selfs de glorieuse naam van Vader niet

aan

aan de ſulke, die't haar ouderdom eerwaardig maakte. 1546.

De Hertog van *Alba* geloofde ſyn Legerplaats noch niet genoech verſchanſt, noch ver genoech uytgebreyd te ſyn: hy wilde de ſelve uytſtrekken tot ſeker Dorp, waar in de Vyanden haar generaal quartier hadden. Hy liet nieuwe linien afteykenen, die van verſcheyde kleyne forten gedefendeert wierden: hy liet de ſelve graven door vier duyſend uytgeleſe *Spaanſen*, en door twee duyſend *Beheemſe* Pionniers. Men weet wel dat'er *Bohemen* veel bequamer als eenige andere Provintie van *Duytſland*, en miſſchien *Europa* verſchaft. *Alvarez Sandis* had laſt om met ſyn Regiment die Arbeyders te onderſteunen.

De Landgraaf met geemelijkheyd ſiende, dat men die verſchanſingen tot op vier honderd ſchreeden na van het Dorp had gebragt, ſond verſcheyde Bataillons en eenige Eſquadrons, om die linien overhoop te werpen, en de Arbeyders in ſtukken te houwen. De ſelve naarderden met vrymoedigheyd; maar *Sandis* gaf ſoo braaf vuyr op de ſelve, dat hy ſe van een ſcheurde, vervolgde, en tot in haar Leger dreef.

De Gecon-fœdereerden komen het Leger der Keyſerſen an-

De Landgraaf door ſoo veele quade uytſlagen vergramt ſijnde, trok op den tweeden September uyt ſyn Leger, en quam nochmaals de linien met geſchut beſtrijden: hy ſchoot meer als duyſend Kogels, een gedeelte trof de werken, en andere quamen tot in het Leger toe. Keyſer *Carel* liep in die gelegenheyd twee maal gevaar van ſyn leven: een Kogel nam een Hellebaard van een Sergeant

op

op, en dreeffe in den buyk van een Heer, die aan de syde van syne Majesteyt stont; een andere kogel boorde door syn Tente, en verbryselde syn bedde, terwijle dat hy aan Tafel sat.

1546. der maal attakkeren.

De werken die de Hertog aan de linkerhand had laten opwerpen, hielden den Vyand, die de ganscht linker vleugel schoon veegde, en waar in de Soldaten sig op geenerhande wijse bedekt konden stellen, een weynig verder af. De Generalissimus had besloten noch nieuwe linien aan die syde te trekken; Maar hy was bevreest dat de Vyand sig daar dan van meester mogt maken. Hy liet *Alphonsus Vivas* met vijf hondert *Gens-d'armes* uyttrekken, om deselve te dekken. De Landgraaf geloofde dat die Ruyterye hem gelegenheyd soude geven, om een generale strijd te beginnen, of ten minsten, profiterende van de quade bewegingen, die hy de selve soude gaan maken, *pêle mêle* met de vlugtenden in de linien soude konnen treden, en sig van deselve meester maken. Hy detacheerde twee duysend man te voet en drie duysend paarden; *Alphonsus* de partye so sterk en ongelijk siende, peynsde over het besluyt dat hy nemen moest, en had selfs vreese; Maar de vierigheyd die de syne blyken lieten, gaf hem weder moed, hy voerde deselve aan den strijd, sloeg en bragt ook de Geconfoedereerden op de vlugt. Sy wierden door verscheyde groote detachementen ondersteunt: Dog *Vivas* stont alle haare efforten uyt, en de nagt alleen was maar bequaam om dat gevegt te eyndigen.

De twee Legers bragten die nagt nogmaals in de wapenen door, en de *Spaansen* continueerden

haare affnydingen, en gaven aan de Geconfoedereerden verscheyde allarmen. 1546.

Des anderen daags den derden September begonnen de Geconfoedereerden het Leger der Keyserssen met de selfde woede en met de selfde vergeefsheyd te bevegten: In tegendeel soo liet de Hertog deselve dikmaal attakkeren, en vermoeydese de gansche dag: Hy had reedsfyne verschansingen tot het Dorp toe uytgebreyd, en had daar in Musketteiers dewelke een continueel vuyr gaven.

XI. HOOFDSTUK.

IK geloof met geen stilswijgen verby te mogen gaan, een voorbeeld van een uytsteekende deugt, en van een al te groote gestrengheyd, en te gelijk ook van een vry merkelijke swakheyd, 't welke gerugt in de weereld heeft gemaakt, en waar van men heel verscheydentlijk gesproken heeft. Een Protestant van de statuur van een Reus, en die geloofde den Held van syn eeuwe te syn, quam sig dagelijks tusschen de beyde Legers vertoonen, gewapent met een Hellebaard, en daagde de alderdapperste van de Keyserssen ten strijd uyt. Keyser *Carel* liet op levensstraffe aan alle de syne verbieden, d'uytdaging van dien moetwilligen aan te nemen: 't was niet om dat hy hem so gedugt agte, maar hy vreesde dat ingevalle een van syne Soldaten het te quaat kreeg, d'andere daar over neerslachtig worden, en slinkse voorspellingen daar uyt trekken mogten. Die Blaas-kaak quam alle dagen weder, genakende het Quartier

Een Lijfgevegt en desselfs gevolgen.

tier der *Spaanschen*, en verweet deselve haar bloo-
1546. herticheyd, op de alderhoonenste wijse en woorden. *Martin Tamayo* een simpel musketier, en Voetknegt in een Terce van syn Natie, kon de baldadicheyd van dien nieuwe *Goliath* niet verdragen: Hy nam de Hellebaard van een van syne Makkers, en op't best dat hy kon langs de verschansing afglydende, ging den selve bestrijden, en bragt hem sonder gequetst te syn geworden, een steek met de Hellebaard door de strot, en smeet hem alsoo half dood synde ter aarde. Hy nam daar op het swaard van dien ellendigen, hieuw hem daar mede het hoofd af, en bragt het selve in 't Leger. Hy ging het syne Majesteyt presenteren, en sig te gelijk voor syne voeten ter nederwerpende, versogt van hem levens-genade. Keyser *Carel* nam ganschgeen opsigt op de dapperheyd van *Tamayo*, hy beoogde niet anders als de quade gevolgen dewelke dat voorbeeld hebben konde, en wilde dat hy geharquebuseert soude worden. De voornaamste Bevelhebbers intercedeerden voor soo een dapper man, en gaven syne Majesteyt te verstaan, dat hy in die toestand der saaken, het gemoed van de Soldaten, en bysonderlijk van de *Spaanschen* vieren moest, als dewelke het puykje van syne Troepen waren, en die de versmading met de uyterste ongeduldicheyd leden: Dat het gevaarlijk was gestrengheyd in die toestand der saaken te gebruyken, en een schoone daad te straffen gelijk of het een misdaad was; Dat het gansche Leger sig met minder drift en vlyticheyd in sijn pligt soude quyten, als het sag dat dappere Luyden met

soo

soo veel hardicheyd gehandelt wierden. De Prins van *Hongarien*, de Cardinaal *Farnese*, de Legaat van den *Paus*, de Prins van *Piemont*, de Hertog van *Parma*, met een woord geseyt, alle de geene, welkers geboorte, credyt, of ampten, haar vryheyd om te spreken gaf, versochten den Keyser, niet om te vergelden de dapperheyd van dien braven man; Maar ten minsten om hem syn genade te verleenen: *Want*, seydense, *'t is de hertnekkicheyd, noch d'onafhangelijkheyd niet, maar de enkele dapperheyd die hem hebben doen handelen: een gemeen Soldaat prikkelt sig niet van groote wijsheyd; Hy bedenkt niet als seer selden de gevolgen die syne daaden hebben konnen, en hy brengt sig niet te binnen, dat de waare glorie in het gehoorsamen bestaat. Wijders dat so hy selfs ongehoorsamelijk uyt het Leger was gegaan, syn overwinning syn misdaad uytwist, en dat men hem met geen meer gestrengheyd soude konnen straffen, wanneer hy overwonnen was geweest. Dat het hem voordeeliger geweest soude hebben, het leven in den strijd te hebben verloren, als sig het selve door de handen van den Beul te sien benemen. Dat het hem genoech gestraft was, hem so hard gehandelt te hebben, tot beloning van so een schoone daad, en gave God, dat die hardicheyt niet te verre ging, om voor de beloning van so een glorieuse daad een Sententie des doods te wijsen, vermits de tegenwoordige toestand van saaken yets sagter vorderde.* 1546.

De Hertog van *Alba* nam gansch geen deel in die saak, hy liet noch door syne gebaarden, noch door syne woorden blijken, hoe hem deselve ter herten ging. Hy geloofde

dat het tijd soude syn daar van te spreken, 1546. wanneer de gramschap van syne Majesteyt een weynig bedaart soude syn; En dat hem yets daar van in de hitte van syn gevoelicheyd te kennen te geven, syn gramschap maar soude vermeerdert syn.

De Keyser gestadig onversoenelijk blyvende, wilde volslage hebben, dat men dien ongelukkigen executeren soude, den welke door een waare of valse edelmoedicheyd, van hem geen genade meer versogt, na dat hy de Sententie van syn dood uytgesproken had. Hy genoegde sig met het hoofd van den Protestant in syn hand te nemen, en wanneer men hem ter dood straffe heen leyde, soo vertoonde hy het aan syne Makkers, en hield haar voor, dat het selve d'eenigste misdaad was, die hem deed omkomen. Hy vertoonde ook het Swaard 't welk hy den selve Protestant afgenomen had aan deselve syne Makkers, en versogt haar om hem het selve door syn lijf te booren, op dat de getrouwe Onderdanen van den Keyser, syne Majesteyt niet souden mogen verwijten, dat hy in syn Leger de dood vande Vyanden wraakte. Eyndelijk men blinde hem reeds de oogen, wanneer de *Spaansen*, die ten getale van negen duysend in het Leger waren, haare posten verlieten, en den Keyser met de uytterste uytterlijkheden dreygden, soo hy geen pardon verleende aan een braaf Soldaat, wien syn dapperheyd alleen crimineel maakte.

Die oproerige dreygementen verbaasden Keyser *Carel*, en hy antwoorde met een helder gelaat, aan de geen die hem vertoonde, dat

dat het te dugten stont, dat sy deselve werk- ———
stellig mogten maken: *Dat de* Spaansen *gelijk* 1546.
hadden van tegen hem te mutineren, vermits hy tot veragting vande Krijgs tugt, aan sig genomen had het gesag, 't welk hy geheelijk aan den Hertog van Alba *had toevertrouwt: dat het aan hem stont om souvereynelijk van haar leven en sterven te disponeren, en dat voor so veel hem aanging hy bekende haar tot geen straffe, welke het ook soude mogen syn te hebben konnen condemneren.* De Generalissimus verstont daar uyt lichtelijk dat de Keyser pardon gaf; mitsdien na dat hy hem duysend dankseggingen gedaan, en betuygt had, dat hy geensints soo veele goetheden verdiende, soo begaf hy sig met alle vlyd naar het Quartier van de *Spaansen*. Deselve beroert, sonder ordere noch rang, en gereet om alles te dorven bestaan siende, soo seyde hy tegen haar: *Dat* Tamayo *de dood waardig was, dat men hem geen genade kon doen, als met alle regelen vande Krijgs-tugt te buyten te gaan: dat hy niet te min kennende de goedertierenheyd van syne Majesteyt, en syn overgroote liefde voor de* Spaanse *Natie, hy hem het leven schonk, maar dat hy hem niet kon afwasschen de infamie die hy gehaalt had, van tegen de scharpe bevelen van den Keyser gevogten te hebben.*

'T was op die wijse dat de Hertog aan syn Vorst, de liefde en de vertrouwentheyd der Soldaten weder gaf, die een rechtvaardige gestrengheyd, maar die echter ontydig was, hem had doen verliesen. De *Spaansen* keerden aanstonds weder op haare Posten, selfs sonder dat men haar commandeerde: 't is niet te min waar, dat sy niet aflieten te mur-

murmureren, en opentlijk uyt te seggen: *wat heb-*
1546. *ben wy te verwagten, vermits onse Monarch onse alderschoonste daaden op die wijse beloont? Wie van ons soude sig by na in blijkelijke gevaren willen begeven, so ons leven in minder veyligheyd in ons Leger, als in 't midden van het Strijdveld is. Eyndelijk wat sal 'er van ons worden, wetende dat syne Majesteyt onse Natie haat, dat hy desselfs bloed te vergieten bemint, als 't welk hem veragt en versmadelijk schijnt te wesen, en dat hy sig het tot een vermaak stelt, om met dat Schouwspel de Vreemdelingen of geswoore Vyanden, of de afgunstigen van onse glorie t'onthalen?* Sy voeren niet te min voort, om met deselve dapperheyd en met de selfde yver te dienen, en men heeft niet konnen bemerken, dat het selve voorval haare genegenheyd voor Keyser *Carel* verslapt heeft.

Die saak maakte een groot gerugt in de wereld: Men vroeg, of de Keyser wel so veel gramschap in die gelegenheyd had behoren te bewijsen, en te verwagten, dat de muytenering van de Soldaten hem moest afperssen een genade, die hy haar stantvastelijk op haare traanen en op de instantien van de groote Mannen van syn Leger geweygert had; En eyndelijk of het voor hem niet schandelijk en selfs infamerende was, dat hy verdragen had dat men een Sententie, die hy so solemnelijk gevelt had verbrak? Alle waren se by na voor de negative, en seyden dat Keyser *Carel* op het voorbeeld van den grooten *Alexander*, de grootste Mutineerders moest by de kop hebben gaan vatten, alleen met syne Majesteyt gewapent synde, die alles op Onderdanen ver-

mag

mag, dat hy deselve by de kop, seg ik, had moeten gaan vatten, en al t'samen in syn tegenwoordicheyd, en aanstonds doen straffen hebben. 1546.

Men spaarde ook den Hertog niet, men laakte grootelijk syn doen, men seyde dat het van syn pligt was, om syn leven eer in de waagschaal te stellen, als om dat bestaan aan de Majesteyt van den Keyser te dulden; dat men alles ondernemen en alles dorven moest, eer dat men toeliet, dat de mutinering vande Soldaten, het boven de bevelen van haar Souvereyn, en de regelen van de tugt overhaalde. Men verhaalde ten dien eynde de befaamde exempelen van *Manlius Torquatus*, en van *Papyrius*, Dictators: D'eerste liet syn eygen Soon het hoofd afslaan, alhoewel hy overwinnaar was, en de tweede Velde de Sententie des doods tegen *Quintus Fabius*, Overste der Ruyteren * en retrakteerde deselve niet, als na de expresse bevelen van den Senaat en van 't Volk, en d'opstand van syn Leger.

Die voorbeelden syn gedenkwaardig, en komen weynig over een met het onderwerp, 't welk deselve so t'onpasse deed oppronken. *Alexander* was overwinnaar, en had nietwes te dugten, wijders so hy het in dat voorval te-

* Wanneer men tot *Romen* een Dictator verkoor, soo nomineerde men te gelijk een Overste over de Ruyterye: D'eerste was het Hoofd vande Republijke, en Generalissimus van de Legers; en de tweede was Luytenant Generaal onder den Dictator wanneer hy te Velde was, en Generaal in syn afwesenheyd.

gen de Mutineerders overhaalde, hy was in
1546. een andere gelegenheyd weder genootsaakt, om aan deselve het leven van *Amyntas* en van syne Broeders te schenken. Men weet de gevolgen die de gestrengheyd van *Papyrius* had, en hy was genootsaakt deselve te laten sakken. Al de wereld versoeyde het quaat naturel van *Manlius*, en het Volk en de Soldaten beladeden hem met scheldingen, selfs geduyrende syn Zeegepraling, en hy had niet als scheldingen en vermaledydingen van syne mede Borgers voor toeyuygchingen.

Laat ons tot onse Historie wederkeren. De oproer geheelijk gestilt synde, so liet de Hertog van *Alba* de *Spaansen* by een komen, en bestrafte met een strenge en dreygende stemme haar ongehoorsaamheyd en muytterye. *Hoe*, seyde hy tegen haar; *is het regt, dat gy tegen u Vorst opstaat, wanneer hy bevelen geeft tegen 't geen gylieden wenst? Wie van de Bevelhebbers sal u dan doen volbrengen de diensten die van u pligt verkregt syn; u de wetten van de krijg doen agtervolgen, of u de bevelen van uwe Oversten doen gehoorsamen? Wat sullen de Schelmen niet dorven bestaan, wanneerse dan u so veele beschermers als Mannius vinden? Wat mangelt u meer om t'ondernemen, als om van alle dingen na uwen wille te disponeren, om te marcheren werwaarts en wanneer het u gelieven sal, en om het met een woord te seggen, ons te commanderen, om van het leven van syne Majesteyt en van uwe Generaals te bevelen, en om haar een pertinente rekenschap van alle haare handelingen, en van de bevelen die sy aan u gegeven hebben, te doen geven.* De Soldaten van de Majesteyt van haar

Gei

Generaal en van de grootheyd van haar misdaad getroffen synde, bekenden met de traanen in haare oogen, dat sy schuldig waren; Sy baden om syn goedertierenheyd, en hem, sommige *haar Vader*, *of haar waarde mede Vaderlander*, en andere haar *medgesel des Krygs*, en alle een *heel goet Borger* noemende, so smeekten sie hem, om by syne Keyserlijke Majesteyt voor haar te intercederen. *Tamayo* vertrok naar *Spanien*, meer vermaart door het gevaar 't welk hy geloopen had, als door syn glorieus gevegt. Hy kon niet lyden, dat de Keyser hem met een quaat ooge aan sag, en hy was wanhopig dat hy oorsake tot de muytinering van syne Makkers gegeven had. —— 1546.

XII. HOOFDSTUK.

IK heb in het tiende hoofdstuk aangemerkt, dat de Hertog van *Alba* syne verschansingen naar het Leger der Vyanden sonder ophouden deed voortsetten, en ik voeg daarby, dat dien arbeyd met soo veel drift en gevolg gecontinueert wierd, dat de twee Legers sig by na aan malkander gevoegt vonden. Hy wilde, 't koste wat het megt, van het Dorp meester wesen, gelovende, dat wanneer hy daar van meester was, het hem ligt soude vallen de Geconfedereerden te nootsaken te decampeeren. Hy verstont uyt syne gevangens, dat syne verschansingen aan de Vorsten geducht wierden, dat men alles waagde met in of uyt haar Leger te gaan, en dat men selfs dag nog nagt daar niet in veyligheyd was. In der daad, de *Deytsers* hadden noyt

De Hertog continueert syne verschansingen, en valt de Vyanden af.

 een

een ongemakkelijker Vyand; De Hertog die
1546. deselve kende, en die ook wist wat dat syne Soldaten vermogten, gaf aan d'een noch aan d'ander geen ruste. De Geconfœdereerden sagen sig besprongen wanneerse daar 't minst om dagten; Des daags warender niet als scharmutsels, en des nagts niet als allarmen. Die wijse van oorlog te voeren maakte deselve wanhopig; Want gelijk ik vermeld hebbe, de *Duytsers* willen met vryheyd eeten en drinken, en ter degen slapen. 'T is soo met de *Spaniaards* niet gelegen: Deselve leggen minder tyd te bedde, als de *Duytsers* doorbrengen om een Maaltijd te doen: Noyt was 'er een suyniger en wakkerder Natie; mitsdien soo namen sy een vermaak in 't geen de Geconfœdereerden doode. Weshalven de dese een doodelijke afkeer van d'andere hadden; Daar waren geen rampen, die sy haar in dese en in d'andere wereld niet waren toewenschende.

De Geconfœdereerden trekken te rugge. Eyndelijk de Geconfœdereerden voor sig noch veylicheyd noch ruste in haar Leger-plaats siende, besloten deselve te verlaten: Sy sonden haar grof geschut en bagagie naar *Nieuburg*, en verlieten haar Leger-plaats des nagts tusschen den tienden en elfden September. De Renboden sulks synde komen seggen, en de Schildwagten het gewaar geworden synde, soo begaven sig de Hertog van *Parma*, *Castaldo*, de groot Meester van de *Duytse order*, en by na alle de groote Bevelhebbers van het Leger, met menigte naar de Tente van den Keyser, en versogten syne Majesteyt eenparichlijk, *Den Vyand in syn*

af-

aftogt aan te tasten, dat hy maar op de moed van de syne had agt te slaan, dewelke het onmangelbaar op het groot getal der Vyanden souden te boven halen, en om geen gelegenheyd, die hy misschien noyt weder soude vinden, te laten verloren gaan. De Hertog van *Alba* viel deselve in, hy laakte haar ongeduldicheyd, en deed haar sien, dat haar noch onbrak de ervarenheyd die de Generaals hebben moeten; Hy verwierp haare raadslagen, en vertoonde, *dat het geraden was de vlugt vande Vyanden te begunstigen, en om noyt de vlugtende te veel te dringen, uyt vrese dat de wanhope, de plaats van de vrese innemende, haar niet deed verkrijgen een voordeel, die haar bloberticheyd deselve had doen verliesen. Wijders, dat de Vyanden niet overwonnen waren, dat sy niet waren vlugtende, en dat sy haar Post niet verlaten hadden, als om dat het Keyserlijk Leger gedayrig geweygert had, om 'er mede in een generale actie te komen; Dat het te vermoeden was, dat sy maar afweeken om de Keysersen te betrekken; dog soo sy selfs al gansch andere gevoelens mogten hebben, dat men sig echter wagten moest deselve in 't volle Veld aan te tasten, waarin het groot getal heel voordeelig is, vermits het selve een kleyn Leger omringen kan; dat indien syne Majesteyt strijd wilde leveren, dat men dan een voordeelige Post, een gebroken Land, Moerassen of Engtens moest kiesen; met een woord geseyt een Strijdveld, waar in de machtige Ruyterye van den Vyand onnut wierd.* Hy voegde daar by, *dat 'er een andere wijse was om de Vyanden te overwinnen, dat 'er syne Majesteyt weynig aan gelegen lag, of het 't Swaard, 't Vuyr, of de ongemakken waren, die haar weder tot haar*

1546.

De Hertog weerhoud Keyser *Carel* haar te bestrijden.

pligt deeden komen, en dat 'er ſyn glorie en ſyn in-
1546. *tereſt aangelegen was, om ſoo veel als hem moge-*
lijk was, het bloed van ſyne Onderdanen te ſparen;
dat niet wes haar tot den Strijd nootſaakte, en dat
alles haar daar van ſcheen af te wenden, haar
kleyn getal, het Veld daar de Vyanden in wa-
ren, de groote menigte van deſelve Vyanden, haar
geſchut, en haar Poſt. Dat in der waarheyd de
Soldaten van ſyne Majeſteyt wel onvertſaagt wa-
ren; maar dat de dapperheyd der Geconfœdereer-
den ook niet te veragten was; dat een groot Ka-
piteyn geen Strijd waagde, dan wanneer de over-
winninge ſeker was; en dat voor ſoo veel hem aan-
ging, Hy van advijs was, dat de Keyſer in ſyn
Leger de Troepen, die de Graaf van Buren *aan-*
bragt, ſoude afwagten, en dat na der ſelver con-
junctie het alsdan tijd ſoude ſyn om offenſif te han-
delen, en de Vyanden aan te taſten, tot wat plaat-
ſe men deſelve bejegenen ſoude.

Syne Majeſteyt volgde het advijs van ſyn Generaliſſimus, hy ſond Renboden af om de Vyanden te obſerveren, en avanceerde ſelfs langs de Rivier met den Hertog, om het gedrag van de Vyanden te recognoſceren. Hy mitsdien de ſchoone ordere, en de uytgeſtrektheyd van 't Veld daar ſy door afrokken, bemerkt hebbende, ſo ſeyde hy tegen den Hertog, hem aan de hand drukkende: *Gy hebt gelijk gehad van niet toe te ſtemmen, dat ik ſe ſoude gaan aantaſten, en ik beſpeur alle dagen, dat ik aan mijne Troepen geen bequamer, noch geen ervarener Generaal, en die meer aan mijne belangen, en aan mijn perſoon verknogt is, ſoude konnen geven.* Hy quam eenige oogenblikken daar na weder in ſyn Leger, beſlogen hebben-

bende den Graaf van *Buren*, en de rest van de *Duytsers* daar in af te wagten. 1546.

De Geconfoedereerden bleven twee dagen by *Nienburg* in een heel voordeelige Post door syn situatie, en wegens de gemakkelijkheyd van de levens-middelen en voeragien: Wyders de steene Brugge van deselve Stad, waar van sy de meester waren, opende haar den ingang van het Hertogdom van *Beyeren*, en stelde het selve bloot voor haare geweldenaryen: Maar God geliefde haare oogen niet te openen, dat sy de voordeelicheyd van die Post bemerkten; Sy verlieten deselve en gingen tot *Donawert* legeren; vreesende voor *Rain* en voor *Augsburg*, soo detacheerdense duysend Man, en sonden deselve om de Oevers van de *Leck* te defenderen, en de Graaf van *Buren* aan de overtogt van die Rivier te steuyten. Om daar in met meer gemak te slagen, so wierpense daar eenige forten op, dewelke met linien en diepe retrenchementen communicatie hadden.

De Geconfoederteerden verlaten Nienburg.

De Landgraaf die met de Keurvorst van *Saxen* het groote Leger commandeerde, ging *Lauingen*, 't welk niet meer als een mijle van syn Leger aflag, belegeren en innemen. Hy maakte daarin groote Magasynen van koorn, vermeerderde de Fortificatien, liet 'er een goede besetting in, en quam daar na weder by haar Leger.

XIII. HOOFDSTUK.

MAximiliaan van Egmont, Graaf van *Buren*, was tot *Koblentz* op den eersten Sep-

September over de *Moesel* getrokken, en had sig op den Oever van den *Rhijn* gelegert: Hy verstont dat de Graven van *Aldemburg*, *Biklingen* en *Remburg*, op d'ander syde van den Oever van die Rivier lagen, besloten hebbende hem d'overtogt te betwisten. Hy sig selfs te swak gevoelende om het met geweld door te halen, soo geloofde hy eenige arglisticheyd te moeten gebruyken. Hy liet mitsdien tien Vaandels voet volk, en twee Esquadrons Ruyterye in verscheyde Schuyten gaan, en gaf haar een groot getal van Trompetters en Trommelslagers mede: alle blevense verborgen tot de nagt toe, wanneerse de Rivier sonder gerugt opvoeren, en passeerden deselve tot boven de verschansingen der Vyanden, onder faveur van eenige Bosschagien, dewelke haar dienstig waren, om haar kleyn getal en haar landing te verbergen. Sy sonderden sig van een, en trokken wyd van malkander af, alsdoen de Trompetters en Trommelslagers van alle kanten een groot geschal makende, soo geloofden de Vyanden, dat het gansche Leger van den Graaf overgekomen was, en sy weeken naar *Frankfurt* op den *Main*.

1546. De Graaf van *Buren* trekt behendiglijk over den *Rhijn*.

Hy die niet anders als die wegtrekking wenste, trok aanstonds den *Rhijn* over met de Schuyten, die de Keurvorst van *Mentz* hem had laten besorgen. Hy rangeerde syn Leger in slagordening vervolgt, afterhaalt, en drijft de Vyanden op de vlugt, en campeert heel digt by *Frankfurt*. Hy continueerde syn weg heel vreedsamelijk tot op den Oever vande *Nido*, die hy sonder verhindering over-

trok.

trok. Hy vertoefde twee dagen op den Oever van die Rivier, en geinformeert synde, dat de Vyanden alle de overtogten beset hadden, so trok hy naar *Swabenland*, en quam na lange omwegen op den veertienden September, in het Leger van syne Keyserlijke Majesteyt. 1546.

Hy bragt drie duysend paarden mede, die in *Vlaanderen* geworven waren, by welke *Albert van Brunswijk* en de Beampte van den Grootmeester van de *Duytse order*, vier duysend *Duytsers* gevoegt hadden. D'Infanterye bestont uyt ontrent vijf en twintig duysend man, vier duysend naturelle *Spaansen* daar onder begrepen. Na d'inneming van St. *Dizier*, soo warense het Leger van *Hendrik* de VIII. Koning van *Engeland*, wesen vergroten, en sy hadden dien Monarch nuttig gedient: Maar verstaan hebbende dat haar Vorst in gevaar was, so versogtense Koning *Hendrik* haar te willen vergunnen, om naar *Duytsland* te vertrekken; 't geen hy haar edelmoediglijk toestont.

Conjungeert met het Keyserlijk Leger.

Keyser *Carel* deed de reveu over syn Leger, weynig dagen na dat de Graaf van *Buren* daar mede geconjungeert was. Hy vond het selve vijftig duysend man te voet, en tien duysend paarden stark, want de vrye Steeden van *Duytsland*, en selfs sommige vande Geconfœdereerden hadden hem twintig duysend Voetknegten, en twee duysend Ruyters gesonden.

Die Steeden, en de rest van *Duytsland* begonnen van het effect van de schoone beloften van den Landgraaf te wanhopen; Hy had geswoo-

Beloften van

1546. den Landgraaf van *Hessen.*

swooren dat hy syne Majesteyt in minder als drie Maanden tyd uyt gansch *Duytsland* soude dryven, of dat hy hem tot een gevangen soude maken, die Vorst geloofde ondertusschen niet wes van syn trotsheyd te mooten verminderen, en hy stroyde noch uyt, *dat hy den Keyser in syn Leger besloten hield, waar in hy drie duysend Kanonschooten had gedaan, dewelke het puykje van syn Adel en het beste gedeelte van syn Infanterye gedood hadden; dat de rest in een erbarmelijke staat was gebragt, after de uytterste verschansingen, of doolende in de Bosschen en in't midden van de Moerassen, en tot alle uytterlijkheden gebragt synde, gevangen was geworden.*

XIV. HOOFDSTUK.

Inneming van *Nieuburg.*

DE Keyser gaf niet meer als twee dagen ruste aan syne Troepen, waar na hy syn Leger opbrak. Men had Krijgsraad op de operatien van de rest van den Veldtogt gehouden, en men had de belegering van *Nieuburg* besloten. Alsoo dessels Brugge aan de gene diese besat, deselve Meesters van d'een en d'ander syde van den *Donau* maakte, so hieldse de Steden *Ulm* en *Augsburg* in bedwang. Die redenen waren d'eenigste niet die d'inneming daar van deeden wenschen. Het stont te duchten, dat men een Stad van dat gewigte after sig latende, de Vyand sig daar van bedienen mogt, om het Keyserlijk Leger de levens-middelen af te snyden, en het selve groote verliesen te veroorsaken.

Syne Majesteyt liet op den 16. September decamperen. Het Leger trok over den *Donau*

kau over drie Bruggen, namentlijk over de steene Brugge van *Ingolstad*, en over twee Schipbruggen die de Hertog had laten slaan, en begaf sig met vlyd in 't gesigt van *Nieuburg*. Keyser *Carel* sette aanstonds voet aan Land, en ging met den Hertog van *Alba* alleen verselt synde, alle de buyten werken van de Stad recognosceren, marcherende d'een en d'ander met sagte schreeden als in volle Vrede. Die daad is aanmerkelijk; maar sy is ook berispelijk, en het was van de uyterste ligtvaardicheyd voor een machtig Monarch, en een groot Veld Heer, met haare persoonen het gansche Leger in de waagschaal te stellen: ik seg haar gansche Leger, want dikmaals hangt der behoudenis van dien van het leven van desselfs Hoofden af. Men kan wel seggen, dat het 'er in die gelegenheyd ganschelijk van athing, en het is te geloven, dat de *Italianen* en de Onderdanen van de *Spaanse* Kroon, heel veel te lyden souden hebben gehad, soo de Keyser dood geschoten was geworden: De fortuyn begaf hem niet; en maakte van een lichtvaardige daad, een daad van gerugte, en die een groote onvertsaagtheyd te kennen gaf. 1546.

De Borgers van *Nieuburg* sonden Gedeputeerden aan Keyser *Carel*, om hem de sleutels van haare Stad onder eerlijke conditien aan te bieden. Hy beval deselve om sig aan den Hertog te addresseren. De dese ontfing haar heel wel, en hoorde se met al het geduld 't welk sy wenschen konden: Hy bedagt hem eenigen tyd sonder haar te antwoorden, in sig selven overwegende, hoe voordeelig de spoedige overgave van die Stad aan syne

Maje-

Majesteyt, en hoe schadelijk een langwijlige
1546. belegering aan hem soude wesen, daar de Vyanden so na by waren. Hy overwoog, seg ik, alle 't geen 't welk hem gunstige condition aan de Borgers konde doen toestaan, en niet te min so seyde hy met een statige en strenge stemme tegen haar, dat so sy sig binnen een uyr tyd niet op discretie overgaven, hy se altemaal over de kling soude doen springen.

Die gestrengheyd, die anders heele quade gevolgen moest gehad hebben, deed echter alle de uytwerkinge die de Generalissimus sig daar van beloofr had; De Borgers bevreest synde, openden de Poorten op de tyd die haar gestelt was, tot groote verwonderinge van alle de wereld. Syne Majesteyt gebruykte harenthalven een seltsame goedertierenheyd, hy liet het garnisoen ontwapenen, en sond de Soldaten wederom naar haare Huysen. Hy had de Hoofden van deselve gehouden om haar te straffen; Maar sy alle roepende dat noch haat noch gramschap, deel in haar opstand had gehad; Maar dat de dwaling of de nootsakelijkheyd haar daar in betrokken hadden, soo warense eer medelyden als straffe waardig; en hy verleende haar mitsdien genade, en betuygde dat hy wenste, dat alle de gene die tegen hem opgestaan waren, sig op de selfde wijse regtvaardigen konden, en dat hy een vermaak soude nemen haar sulks te pardonneren. De Keyser leyde een matig garnisoen in *Nieuburg* trok weder over den *Donau*, en ging een kleyne mijle van de Vyanden af camperen.

Hoe

Hoe na by dat de twee Veld-Legers ook waren, soo was het echter niet mogelijk om hand gemeen te worden, een Bosschagie scheydense van elkander; de nabyheyd van desselfs boomen, en de dichte van desselfs stravellen maakte het selve by na ondoorgankelijk. 1546. De twee Veld-Legers camperen dichte by malkanderen.

De Hertog die na eenige gelegenheden verlangde, om sijne Vyanden hinderlagen te leggen, wilde selfs dat Bosch gaan recognosceren. Hy mitsdien met een kleyn getal van de sijne verselt sijnde, soo ging hy besien of'er niet ruymte genoech tusschen het selve en het Leger der Vyanden was, om eenige Troepen in slagordening te konnen stellen. Hy liet eenige Arbeyders voor af gaan, die door het afhouwen van de takken van de stravellen en van den opschot die het selve stopten, een weg maakten. Hy observeerde alle desselfs wegen, en quam'er aan den Keyser rapport van doen. Hy seyde tegen hem dat'er een kleyne vlakte aan geen syde was, maar dat de selve gansch onder het bereyk van het kanon van de Vyanden was, en datse eyndigde in een diepe Valleye, die als voor een graft aan het hoofd van't Leger der Vyanden verstrekte: hy voegde daar by, dat de rechter syde van dat Leger tegen de *Prens* * en aan de linker syde tegen den *Donau* quam, en dat de staart door de verschansingen van de Stad gedefendeert wierd.

* Een kleyne Rivier.

Dat rapport voldeed syne Majesteyt niet geheelijk, maar alsoo hy krachtig wenste om tot een generale actie te mogen komen, soo versogt hy den Hertog om die ruymte voor

de tweede maal te recognosceren. Hy gehoorsaamde, en deed op syn wederkering syne Majesteyt op soo een baarblykelijke wijse bevroeden, dat men het Leger aldaar niet brengen konde, sonder het aan een volkome verderf te wagen, dat hy geen gedagten van een slag meer nam.

1546.

Alles hem strydig tegen syne desseynen schynende, soo behield hy den Hertog alleen in syn Tent, en overwoog langen tijd met den selve, op wat wijse men dien Oorlog spoedig soude konnen eyndigen. Sy hadden voor haar een Landkaart van *Duytsland*, de welke alles tot de minste doornhage toe verbeelde; de Keyser had de selve met heel veel sorge, en kosten laten maken, want alhoewel hy gansch *Duytsland* gesien had, en dat hy het Land waar in hy den Oorlog voerde heel wel kende, soo geloofde hy den Soldaat op de ontrouwe van syn Memorie niet in de waagschaal te moeten stellen: na rype overwegingen soo beslotense de Belegering van *Widingen*. De Vyanden hadden aldaar groote Magasynen gemaakt, en men konde veel voeragien uyt de omleggende Plaatsen trekken: het Leger quam des avonds voor de selve Plaats, en campeerde gelijk het selve gewoon was. De voorhoede bleef in slagordening tot de aankomst van het ligchaam der Bataille, 'twelk in de wapenen verbleef, tot dat de agter hoede in't Leger gekomen was, en sig in staat had gestelt om den Vyand wel t'onfangen, en de agter hoede leyde de wapenen niet ter neder, dan wanneer de twee andere ligchamen geheelijk gelogeert waren, en na dat men de kleyne en groote wagt geposteert en

Wijse van campeeren van den Hertog van *Alba*.

en de schildwagten uytgeset had, soo gaf *Widingen* sig op d'eerste sommatie over. 1546.

De Keyser deed daar op naar *Nordlingen* marcheren, en hy was soo ras onder het bereyk van het Kanon van die Stad niet gekomen, of hy deed de selve Stad sommeren om sig over te geven. De Trompetter wierd met veel versmading ontfangen, men deed hem selfs dreygementen, en de Borgers bevalen hem, om syne Majesteyt te versekeren, dat sy liever alle souden omkomen eer dat sy sig souden overgeven. Na die antwoord, liet de Hertog het Leger camperen, en vergunde aan den Soldaat om sig te verfrissen. De Keyser vervaarlijk van de Jigt gequelt synde, wilde de nagt in de wapenen overbrengen, uyt vrese dat de Vyanden eenige uytvallen mogten doen: hy had geweygert te bedde te gaan, alhoewel alle de gene die d'eere hadden van tot hem te genaken, hem daar toe gebeden hadden, en hy begaf sig niet te bedde, als op het versoek van den Generalissimus, die de sorge op sig nam om voor alles te waken. Die Generalissimus begaf sig in een Rosbaar, waar in syne onpasselijkheden en syn ongerustheyd hem niet toe lieten om de minste ruste te nemen. Hy ging ontrent ten vier uyren des morgens te paard sitten, hebbende de party-gangers hem berigt, dat sy een considerabel corps Ruyterye hadden sien marcheren, en dat men wat verder een heel groot gerugt hoorde. Hy liep daar op naar de Tent van den Keyser, en gaf hem die tyding te kennen. Syne Majesteyt stont straks op, commandeerde de ligte *Spaanse* paarden om den Vyand te volgen. Het gerugt

 rugt

rugt sterk vermeerderende, soo twijfelde hy
1546. niet of de Geconfœdereerden waren gede-
campeert, hy versogt den Hertog, om opal-
les ordre te stellen. De dese liet blasen om te
paard te steygen, versamelde de Troepen, en
stelde dese voor den dag in slagordening. Noyt
waren de Soldaten vrolijker of meer vernoegt,
sy seyden tegen malkander, dat eyndelijk den
dag gekomen was, dat sy door de nederlage
van den Vyand, de ruste aan *Duytsland* en aan
haar selven souden gaan weder geven, en sig
verlossen van de moeyte, van de sorgen, en
van de ongemakken, die aan der selver ver-
deeltheden vast waren. De tegenwoordigheyd
van syne Majesteyt, de blydschap en de ver-
trouwentheyd, die in syn aangesigt uyt blon-
ken, deeden haare verhopingen vermeerde-
ren, en versekerden haar van een volle over-
winninge. 't Is waar dat sy gewoon waren
onverwinnelijk te syn, strydende in de tegen-
woordigheyd en onder de bevelen van dien
grooten Keyser. Keyser *Carel* eenige verfris-
singen in de Tente van den Hertog van *Alba*
genomen hebbende; liet sig te paard setten,
latende syn Jigteuvel hem niet toe, om daar
op te steygen, noch selfs om daar op te sit-
ten. Hy was half gekromt, leggende syn
linker been in een sluyer van geel lywaat; hy
reed door het geheele Leger, en van rye tot rye
passerende, soo maande hy elk een aan om
wel te doen. Hy vertoonde aan eenige de glo-
rie, de welke sy in die gelegenheyd souden
gaan behalen, en hy moedigde andere aan
met de hoope van ruste, en van de belooningen
die sy bekomen souden. Hy boesemde haar
in,

Het Keyserlijke Leger schikt sig tot een Veldslag.

in, dat sy voor een regtvaardige saak stryden-
de, de Hemel haar gunstig soude syn, en 1546.
syn toorn tegen haare Vyanden soude doen uytbarsten. Hy versogt haar van haare dapperheyd, haar ervarenheyd, en haar behendigheyd in agt te nemen, en de blooheyd, d'onkunde en bottigheyd van haare Vyanden aan te merken, de welke onder malkander verdeylt synde door de verscheydentheyd van haare belangens, met geen eendrachtigheyd of gelijke moedigheyd vegten souden.

'tWas nu al heel dag geworden, maar een dikke nevel deed het een van de donkerste nagten gelijken; de wind en de Sonne verdreven de selve niet als op de middag. Men kon de Geconfœdereerden als doen gemakkelijk sien, maar de selve niet aantreffen, want tegen al 't geen men sig beloofd had, soo had de Landgraaf soo een naarstigheyd gebruykt, dat syn gansche Leger reeds de hoogtens van *Norlingen* had gewonnen; de selve syn niet seer verheven; maar behalven dat de selve van een beswaarlijke toegang syn, soo formerense op haar kruyn een vry groote vlakte. De Hertog de situatie gerecognosceert hebbende, sag wel dat het niet mogelijk soude syn dien Vorst tot een Veldslag te krygen, niet te min om op eenigerley wijse de begeerte, die de Keyser had om hand gemeen te worden, te vleyen, soo seyde hy tegen hem dat de Vyand in de vlakte afsquam, en dat voor soo veel men uyt desselfs gedrag en uyt syne bewegingen gissen kon, hy vegten wilde. Dat geseg boesemde syne Majesteyt vreugde in, de selve syne handen en oogen naar den

—— Hemel op heffende, seyde: *wel aan laat ons*
1546. *haar gaan verlenen 't geen sy vorderen, en 't geen wy met ongeduld verwagten.* Syn Jigt hem niet toelatende om de voet op d'aarde te setten, soo liet hy syne wapenen aan doen sonder van het paard te steygen, en sond den Graaf van *Buren*, om *Lanoy* den Prins van *Sulmona* te gaan ondersteunen. Die Prins den welke de ligte Ruyterye commandeerde, had een doorwaade gevonden om een groote Beek over te trekken, de welke aan de voet van de Wallen van *Norlingen* heen loopt; maar de grond van die doorwaade vol van modder synde, soo konden de Paarden niet als na lange tijd en heel veel moeyte, daar weder uyt getrokken worden. Niet te min soo had dien Prins sig in een heel heete scharmutseling in gelaten, met een oogmerk om den Vyand in 't volle Veld te trekken.

XV. HOOFDSTUK.

Schikking van het Keyserlijk Leger.

DE bevelen tot een Veldslag gegeven synde, soo trok de Hertog regt op de Vyanden, maar heel langsaam aan: siet hier hoedanig de schikking van syn Leger was, hy had seventien duysend man te voet in tien gedugte Bataillons gerangeert, de welke in front marcheerden: haare vleugels waren met drie duysend Paarden gedekt, die in verscheyde Esquadrons verdeelt waren. De Hertog van *Alba* en de Graaf van *Buren* moesten de Troepen commanderen; maar den laatste eenige tegensin getoont hebbende, om onder den eersten

ften te dienen, soo gaf syne Majesteyt hem bevel om *Lanoy* te ondersteunen. 1546.

De Keyser was in't corps der Bataille, in't midden van een groot Esquadron van Adel, die de Prins van *Piemont* aanvoerde. Het Regiment van *Madruzo*, en het Italiaans Voetvolk maakten dat corps uyt, 'twelk ondersteunt wierd van twee Esquadrons Kurassiers; de Prins *Maximiliaan* van *Hungaryen*, en *Johan* Markgraaf van *Brandenburg*, Broeder van den Keurvorst, commandeerden de selve. Het Corps de reserve bestont uyt sestien Brigades *Duyts* Voetvolk, uyt twee duysend Paarden van de selfde Natie, en uyt een Regiment *Burgundiers*.

Het selve Leger was veertig duysend man te voet, en negen duysend Ruyters sterk, alhoewel de Krijgs-Commissarissen het op sestig duysend man begrooteden.

Keyser *Carel* en de Hertog van *Alba* namen een hoogte in, waar van sy het gansche Leger der Vyanden beschouwden. Sy lieten verscheyde scharmutsels houden, om de selve in de vlakte te lokken, maar het was te vergeefs: want alsoo sy geloofden dat het niet mogelijk was de selve in haare linien te forceeren, soo blevense vast leggen. De Keyser liet d'aftogt slaan, minder om de soodanige die tragteden de Vyand tot den strijd te lokken, te doen weder keren, als om te rug te roepen den Graaf van *Buren*, die sig in de Moerassen begeven had, waar in hem de Geconfedereerden onmangelbaar in stukken souden gehouwen hebben. Verscheyde scharmutsels.

De Vyanden verloren vry veel Volk en heel

veel Bagagie in die aftogt, 't welk vry moeyelijk voor haar viel, alhoewelse heel wel aangeleyt was. Sy verschansten sig wyders in haar Veld-Leger by *Norlingen*.

1546.

Den volgende dag smorgens deed sijne Majesteyt de Vyanden noch eens toetsen: hy continueerde selfs om haar eenige dagen after een te belemmeren, dog te vergeefs. Hy kon haar niet over brengen tot de begeerte om een Veldslag te leveren, noch haar uyt haar post dryven, de welke heel voordeelig door haar situatie, en door de gemakkelijkheyd van de levens-middelen en de voeragien was.

Inneming van *Donaweert*.

De Hertog van *Alba* geloofde een ander middel gevonden te hebben, om de selve hand gemeen te doen worden, of om haar te ruineren. Hy versogt sijne Majesteyt om sijn Leger naar den *Donau* te brengen, en om te tragten *Ulm* en *Augsburg* in te nemen, of ten minsten om geduyrige uytlopen in de omgrensingen van die twee Steeden te doen, de welke als de twee borsten van dat groote Leger waren. Hy voegde daar by, dat het niet gelooffelijk was, dat de Geconfœdereerden niet tot bystand van dat Land souden komen; en dat soo sy sulks versuymden, syne Majesteyt sig daar van meester soude konnen maken, sig van de kosten van den tegenwoordigen Oorlog doen schadeloos houden, en voorraad tot kosten van de vyandelijke Landen van geld en van krijgs-behoeften maken, om daar mede in de volgende Veldtogt sijn Leger te konnen onderhouden en betalen.

Keyser *Carel* vond dien raad heylsaam, en

om

om eeniger mate een begin tot de werkstelligheyt van dien te maken, soo detacheerde hy den Prins van *Parma* met sijne Italianen, en het Regiment van *Schaumburg*, en beval hem sig van *Donawert* te versekeren. Het sekreet van die onderneming was voor de rest van't Leger onbegrypelijk, de Generalissimus die sulks geraden had, en de Hertog die het selve uytvoeren moest, hadden'er alleen kennis van. 1546.

De Hertog van *Parma* begaf sig met alle vlyd naar *Donawert*, en sonder aan de Inwoonders de tijd te geven van sig te beraden, soo liet hy haare voorsteeden die sy gefortificeert hadden aantasten, en namse stormen der hand in. Sy waren bevreest dat haar Stad 't selfde lot mogt hebben, en gaven sig mitsdien over sonder eenige conditien te vorderen. Sy hadden ook geen reden om daar van leetwesen te hebben, want den Hertog van *Parma* handelde haar heel gunstiglijk. Na dat hy voorsiening tot de behoudinge van die verovering had gedaan, soo quam hy weder in't Leger. Niemand wist noch by na de reden niet, die hem daar uyt had doen vertrekken, en de selve was de Vyanden t'eenemaal onbekent, die het verlies van *Donaweert* eer verstonden, als dat sy wisten dat het belegert was. 't Is waar dat om haar de kennisse daar van te benemen, en haar geheelijk in haar Leger besig te houden, de Hertog van *Alba* de gansche dag de mine had gemaakt, als of hy haare linien attakkeren wilde.

Des anderen daags week syne Majesteyt uyt syn Leger, en ging digte by *Donaweert* langs den De Keyser

den *Donau* camperen. De Vyanden dorsten hem in syn aftogt niet aantasten, alhoewel die in haar tegenwoordigheyt geschiede. Sy bleven onbewegelijk in haar post: de Keyser was daar over verwondert, hy geloofde dat de Landgraaf al te goede Kapiteyn was, om soo een gelegenheyd te laten verby gaan. 't Is waar dat hy vry sterker van Ruyterye als de Keyserse sijnde, hy deselve schrikkelijk belemmert soude hebben, soo hy sig van eenige engtens die sy genootsaakt waren door te trekken, had willen versekeren, en hy soude haar ten minsten sonder verschansingen, sonder vuyr en ammonitien hebben doen camperen; soo hy haar selfs geen grooter ongemakken toegebragt soude hebben; maar d'inneming van *Donawoert* had hem in d'uyterste neerslachtigheyd gebragt.

1546. komt onder *Donawoert* camperen.

De Hertog van *Alba* die verwagt had, dat hy geattakkeert soude syn geworden, had het puykje van syn Ruyterye in de afterhoede geplaatst, en had de engtens en eenige Bosschagien door het Voetvolk, 'twelk de ligte Paarden ondersteunde, doen beslaan: maar siende dat de Vyand onbewegelijk bleef, soo nam hy soo veele voorhoeden niet meer, en ging sig meester van *Tillingen* maken: hy ontfing in die Stad de Gedeputeerden van *Hyshut*, die hem daar de sleutels van quamen brengen.

Inneming van *Laugingen* en van

De Geconfedereerden hadden in *Laugingen* een sterke besetting geleyt; de Inwoonders wierden daar trots op, sonden met veragting den Trompetter van den Hertog te rug, en bevalen hem om tegen syn meester te seggen, dat de Hertog van *Saxen* en de Landgraaf des ande-

anderen daags met het gansche Leger tot haar onser souden komen. Hy die geloofde dat sy de waarheyd souden konnen seggen, maakte alle nootsakelijke toebereydsels, om voor den dag een storm op haar te doen. De Borgers waren sulks niet verwagtende; en van haare besetting verlaten sijnde, soo gavense sig op discretie over. De Hertog wilde weten hoe dat het had konnen geschieden, dat sy die trotsheyd soo ras verloren hadden, met welke sy d'eerste opeyssing hadden afgeslagen. Sy gaven hem te verstaan, dat *Schertel* de volgende nagt met sestig Ruyters gekomen was, en dat hy haare fortificatien niet in staat gevonden hebbende, om de minste tegenstand te konnen doen, haar besetting weg genomen had, die hy de weg naar *Augsburg* had doen nemen. Hy liet de selve vervolgen door *Johan Sabellic*, voor de front van de ligte *Italiaanse* Paarden, en van twee Compagnien *Spaanse* Curassiers.

1546.

andere Plaatsen.

* *Gudlingen* opende sijne Poorten aan de gene die de Hertog derwaarts gesonden had, eer dat hy uyt *Laugingen* vertrok, waar in hy een menigte levens-voorraden vond, die de Geconfœdereerden sorg gedragen hadden daar in te doen brengen. Na die veroveringen, soo trok hy over de *Prens*, en ging in het Dorp *Solsteyn*, hy was daar nauwelijk gekomen, of syne Loopers quamen hem seggen, dat de Vyand sig vertoonde. Alsoo de vrese dikmaals de voorwerpen vergroot, soo geloofde hy sig niet te moeten houden aan 't geen sy hem daar van seyden, maar hy naarderde tot aan de kant van 't Bosch, om alles met

syn

syn gewoone nauwkeurigheyd gade te slaan. De Geconfœdereerden quamen tot op een myle daar van daan, en begonnen sig daar te verschanssen.

1546. De Keyser wil de Vyand aantasten, maar werd daar in van den Hertog belet.

Die nabyheyd wekte den Keyser op, hy had gansch geen moeyte om sig te gedragen na het advys van alle de groote Bevelhebbers, de welke hem voor hielden, dat men den Vyand moest bevegten, eer dat hy de linien van syn Leger voltrokken had; hy gaf mitsdien sijne bevelen tot den strijd, en versogt den Hertog om het Leger in slagordening te willen stellen, en om den strijd aan te vangen. Hy gehoorsaamde, maar met geemelijkheyd, hy wist dat het terreyn heel nadelig voor de sijne was; want hy had het selve langwylig en nauwkeurig gerecognosceert. Hy liet aanstonds de Ruyterye marcheren; een gedeelte daar van streed, en wierd geslagen. Die stoot, d'aanmerking van het terreyn, en van de voordeelige post der Vyanden, daar men niet by konde komen, als met alles in de waagschaal te stellen, nootsaakten hem om den aftogt te doen slaan, en om weder in het Leger te keeren.

Dat gedrag ergerde by na alle de Bevelhebbers, sy toonden sulks opentlijk, en laakten in de tegenwoordigheyd van sijne Majesteyt, de langwyligheden en de vervaartheyd van sijn Generalissimus, wiens getrouwigheyd sy selfs verdagt hielden.

De Graaf van *Buren*, een Heer die voor de glorie geporteert, en seer violent was, seyde voor de front van het *Spaanse* Voetvolk: *Ik voor my ben gansch geen Lutheraan, en ik bespeur*

speur nietwes in mijn gedrag, 'twelk men behoort of selfs mag laken; maar ik geloof dat de Keyser 1546.
en syn Generalissimus moeyte sullen hebben om desen Oorlog te eyndigen. Mitsdien om de geemelijkheyd niet meer te hebben van soo veele swakheden, en gebreken tegen gesonde herssenen te sien, en om niet meer magtig te syn van goede raadslagen te geven, vermits de selve te vergeefs syn, soo wil ik veertien dagen lang sonder ophouden gaan sitten drinken, mijn reden geheel in de wijn versuypen, en de selve in debauche verliesen.

Het doen van den Hertog wierd van elk een niet afgekeurt, en ervarene Kapiteynen presen hem daar over. Want de Vyanden besloegen een terreyn, dat met graften en diepe Poelen doorsneden, en by na geheelijk met Bosschagien omringt was; een breede en starke levendige Hegge, dekte haar rechter, en digte boom-gewassen, defendeerden haar linker en agterste syde, en de front was met de *Prens* bepaalt. Die Rivier is in der waarheyd wel kleyn; maar de Herfst-regens hadden de selve soo op geswollen, datse nauwelijks doorwaadelijk was. Alsoo de selve aan alle syden over liep, soo waren desselfs Oevers afgeweekt, en de Paarden sakten daar in tot de cingels toe, en de Infanterye had alle moeyte van de wereld om daar uyt te raken. Mitsdien soo sagmen genoech, dat de Vyand niet gemangelt soude hebben, om van dat nadeel te profiteren, en om het beste gedeelte van het Leger in stukken te houwen, eer dat het selve die kleyne Rivier over getrokken soude syn. Wyders soo was het reeds heel kout, de Voetknegt was genootsaakt
die

1546. die Rivier te voet door te waden, en het water 't welk uyt de natuur kout is, soude den selve verkleumt, of ten minsten desselfs klederen door nattende, soude den selve seer geincommodeert hebben. Ook soo verstont men daar na, dat de Vyanden een groote blydschap toonden, wanneerse het Keyserlijke Leger sagen aannaarderen, dat sy sig een van de volslagenste overwinningen beloofden, en dat haar spyt heel groot was, wanneer de Hertog d'aftogt liet slaan.

XVI. HOOFDSTUK.

MEn sprak heel nadeelig van de voorsichtigheyd van den Hertog van *Alba*, in het Leger en in de Tenten van den Keyser, en selfs had syne Majesteyt ook getoont, dat hy daar over niet voldaan was. Hy van die onregtvaardigheyd gevoelig synde, kon niet langer stil swygen, hy liet mitsdien de voornaamste Bevelhebbers in de vertrek Kamer van den Keyser vergaderen, en wilde sig regtvaardigen. 't Geen hy met dese woorden deed: *geheyligde Majesteyt, vermits ik van alle kanten met quaatsprekende treeken van de nijd aangevogten, en van vreesachtigheyd, van hertnekkigheyd, van weynich deferentie aan uwe bevelen, en van gesogte langwyligheden, beschuldigt worde, soo wil ik mijn saak bepleyten, niet om my te regtvaardigen, noch om aan u mijn onschuldigheyd te betonen; want ik geloof dat mijn oprechtigheyd u al te wel bekent is, om te geloven dat ik daar toe bequaam ben; maar om aan uwe Bevel-*

Bevelhebbers, over welke gy gewilt hebt dat ik commanderen soude, te toonen, op wat wijse dat ik desen Oorlog in die staat gestelt hebbe, daar hy sig in bevind, en hoe dat ik die continueeren wil, Gy weet, onverwinnelijke Monarch, dat wanneer gy my by u deed roepen, het minder was in de hoope, dat ik aan u van eenige onderstand soude syn, als in de verwachting, dat ik u tot eenige vertroosting soude konnen strekken, in de staat, maar in wen geloofde, dat het grooter aantal van magten der Geconfedereerden u brengen soude: maar eyndelijk van den Hemel by gestaan synde, en onder de begunstigingen van uwe Majesteyt agerende, soo syn wy onkomen alle de rampen die wy waren dugtende; en ik seg het sonder verwaantheyd, gy weet dat mijne langwyligheden, en mijn wijse van strijden, ons de weg tot de overwinninge geopent hebben, selfs van de tijd af dat gy my vergundet, om met u Leger 'twelk heel swak was te Velde te trekken. Na dat wy door de onderstand uyt Vlaanderen versterkt syn geworden, is u niet onbekent, dat ik d'eenigste ben, die ons Veld Leger doende versterken, de Vyand door kleyne dog gedurige scharmutsels afmattende, u dapperheyd en de ongestuymigheyd van uwe Hoofden tegen houdende, de beste Steeden van de Vyanden innemende, en haar haare levens-middelen afsnydende, u Leger in een bloeyende staat gehouden, en dat van de Vyanden byna geruineert hebbe. Alle die succesen, onverwinnelijke Keyser, syn minder het werk van mijn bequaamheyd, als dat van u voorsichtigheyd, die aan syne Troepen een verstandig Generaal heeft weten te geven. Wy syn eyndelijk tot sodanigen hooge trap gekomen, waar van onse enkele vermetelheyd ons weder kan afwerpen. Vermits wy den een 1546.

een weg bewandelen, die ons sekerlijk tot de over-
1546. winninge heen leyd, waarom willen wy ons dan begeven op beswaarde wegen, en die bequaam syn, om ons in een oogenblik te beroven van de voordeelen, die wy aan onse groote sorgen, en vervaarlijke moeytens verschuldigt syn? Waar toe sal het goet syn de fortuyn te tergen, sy die soo blind is, welkers bevattingen soo grillig syn, en die sig dikmaals vermaakt in ongelijkheden die men niet verwagt had? Weet men niet wat sy vermag? Heeft mense niet wel honderd maal de overwinning aan de Overwinnaars weder sien ontrukken, en in de schoot van de overwonnenen overbrengen? Maar sonder ons op te houden met 't geen sy kan doen, soude het niet van de uytterste onvoorsichtigheyd syn, om de natuur vande plaatsen te willen braveren, sig in de Rivieren, in Moerassen, en in Heggen te begeven, waar in de Vyand onvergelijkelijk minder beschadigt, als wel die soorten van Plaatsen doen. 'T is aldaar dat een moedig Soldaat; wat dat hy ook doen mag, het onderwerp van de slagen van een Bloodaard, en van een ellendigen word, onder welke hy beswijkt. Wanneer selfs het voordeel van de plaats egaal soude mogen syn, wat konnen echter de animeusheyd, de gramschap en de wanhope niet doen. Maar om in het verhaal van de tegenwoordige staat van onse saaken te treden, wat verbind ons tot den Strijd? Is het de Honger, de ellende, of de Vyanden? Is het niet glorieuser en selfs niet voordeeliger sonder uytstorting van bloed te overwinnen? Om geen Veldslag te wagen boven al in een Borger krijg, waar in den Overwinnaar alles verliest, en noyt gewint? Indien, mijne Heeren, wendende sig tot de Bevelhebbers, syne Keyserlijke Majesteyt quam te sneu-

sneuvelen, 't welk niet onmogelijk is, wat soud'er van ons na de overwinninge worden? Tot wat uyterlijkheden souden wy niet gebragt syn? Dat selve kan niet verklaart worden! Maar laat ons daar aan niet denken, en laat ons aanmerken dat alles volkome vereenigt in ons Leger is; Wy hebben niet als een eenig Hoofd, 't is van hem alleen dat wy bevel ontfangen, en wy hebben dessefs belangen maar gade te slaan. 'T is sodanig met de Geconfœdereerden niet gelegen, honderd Vorsten of Vrye Staaten, commanderen in haar Leger, haare bevelen en haare besluyten worden ook soo verscheyden gevonden, als haare interessen verscheyden syn: Men kan haar Leger vergelijken by een talrijke Vloot, die stark vande geweldige slingeringen van een ontroerde Zee, door een Tempeest geslagen word. Die tweedragt alleen versekert ons de overwinninge en het verderf van haar partye. Dat is 't geen 't welk ons duysend voorbeelden uyt de oude Historien getrokken, en in 't bysonder die van de Grieken *bewijsen. Haar Republijke was bloeyende, haare verdeyltheden ruineerden haar, en maaktense tot een verovering van* Philippus *Koning van* Macedonien, *den welke het hoofd niet soude hebben dorven opsteeken, so 'er maar de minste eendrachticheyd onder de* Grieken *geweest was. Wijders soo hebben wy overvloed van levens-middelen en van geld; Onse Soldaten syn getrouw, niets komt ons voor dat wy te vreesen hebben, als alleen ligtvaardige raadslagen; Waarom souden wy ons dan daar na gedragen; Waar toe soud het goet syn met een blymoedig herte sig in d'alderbaarblijkelijkste gevaaren te begeven, en onnuttelijk onse Troepen op te offeren? Indien ik niet wist; dat de overwinninge ons door dat middel niet konde mangelen,* 1546.

soo soude ik u aanstonds aan den Strijd brengen.
1546. *Mitsdien, geheyligde Majesteyt, ons heyl alleen in de conservatie van u doorluchtig persoon bestaande, onse schijnelijke bevreestheyd ons de overwinninge verseekerende, onse langsaamheden een geruste veyligheyd, en de Vyand geen heyl als van een Strijd verwachtende, so konnen syn woede, syn vertwijffeling, en syn gramschap hem alleen overwinnende maken; en geensints twijfelende, of wy sullen hem sonder herstellinge met tyd te winnen ruineren, sulks dan so synde, souden wy mitsdien niet van advys en van wijse veranderen.*

Niemand kon op sulke bondige redenen yets antwoorden. Syne Majesteyt scheen echter daar mede niet gansch voldaan te syn, dan wanneer hy met syne eyge oogen het terreyn, op 't welke men de Vyanden attakkeren moest, en de overgroote opgeswollenheyd van de *Prens* gerecognosceert had. Hy seyde alsdoen, *dat God hem een seer gewichtigen dienst gedaan had, en dat hy op een andere wijse te werk gegaan hebbende, de nederlaag van syn Leger onvermydelijk was geweest.*

Men hield wijders Krijgsraad om te weten, of men *Ulm*, een rijke en wel gefortificeerde Stad soude gaan belegeren. De gevangenen gerapporteert hebbende, dat deselve van een seer talrijke besetting gedefendeert wierd, en van alles was voorsien 't geen tot het uythouden van een lange belegering nootsakelijk was, so geloofde men daar aan niet te moeten tarnen. Het Leger vande Vyanden was magtig; Het selve soude in alle de Steeden die langs de *Donau* lagen, konnen binnen komen, het gebruyk van de Rivier afbreeken, en syne

Majesteyt genootsaakt hebben, om deswegen tot een algemeene veldslag in eenige nadeelige post te komen, of hem tegen syn dank weder naar *Bryeren* doen keeren konnen hebben. 1546.

XVII. HOOFDSTUK.

HEt desseyn van de belegering van *Ulm* van geen smaak synde, soo wilde de Keyser hebben dat men in deselve post soude blyven: De Hertog voer voort op syn gewoone wijse te handelen, dat is te seggen, de Vyand des daags met gedurige scharmutsels, en des nagts door veelvuldige allarmen, en somtyds door aanvallen die vry heet waren, af te matten. Alhoewel de Geconfoedereerden het daar inne altyd het quaatst hadden; soo wilde hy echter yets meer hebben; De beyde Veldlegers lagen dichte by een Bosschagie, hy had het selve nauwkeurig gerecognoscéert; en het had hem gelegen geschenen om eenige Troepen daar in te verbergen. Hy leyde drie duysend *Spaanse* Musketiers daarin in een hinderlage, en commandeerde den Prins van *Sulmona* met de ligte Ruyterye, om te tragten den Vyand daar in te lokken. Hy queet sig daar in volmaaktelijk wel, en sloeg in den aanvang eenige Esquadrons, die hem dorsten bestryden. De Landgraaf liet deselve van verscheyde andere, en daar na ook van eenige battaillons onderstennen. Hy keerde doen syne Hielen en trokse allengskens verby de hinderlage. Alsdoen sig omwendende, so bestreed hy deselve van vooren, en de *Spaniaarts* van agteren

Verscheyde Scharmutsels.

1546. de Geconfœdereerden verbaaſt ſynde, wilden ſig defenderen, maar krachtiglijk gedrukt wordende, ſoo wierd 'er een deel van in de pan gehakt, en een gedeelte ontvlugte het. De Overwinners vervolgdenſe tot aan de ſlagboomen van haar Leger toe, van waar het geſchut haar deed afwijken.

De Keyſer wil de Vyanden in de nagt beſpringen.

Die gelukkige uytſlag inſpireerde aan Keyſer *Carel* het deſſeyn, om het Leger van de Vyanden by nagt te beſtormen; Hy liet de *Duytſe* Ruyterye te paard gaan ſitten, wilde dat het voetvolk in de wapenen ſoude blyven, en verſogt den Hertog om eenige Bevelhebbers te poſteren op een plaats, van waarſe de ſtryd konnende beſchouwen, ſy hem mogten komen waarſchouwen, wanneer het nodig ſoude ſyn, om d'een te doen marcheren, en d'andere te doen onderſteunen. Men verbond de Soldaten om hembden over haare wapenen aan te trekken, om malkander in de donkerheyd te konnen kennen, en om haare lonten te verbergen. De Hertog moeſt ſig voor de front van de *Spaanſen* en *Italianen* begeven, de Groot-meeſter van *Pruyſſen*: en de Hertog van *Brunſwijk* voor die van de *Hoogduytſers*. Alle trokkenſe in 't Boſch, d'uyre van den Strijd afwagtende. Deſelve ſoude geſlagen worden, wanneer de Generaliſſimus met vier van ſyne Edelluyden het Leger der Vyanden had weſen recognoſceren: Hy vernam niet ſonder heel veel verbaaſtheyd, de Schildwagten veel wakkerder, als na haar gewoonte, en al de wereld wel geſchikt om haar wel te ontfangen. Hy waarſchouwde daar van ſyne Majeſteyt,

ſteyt, die noch te paard ſat in ſyn mantel gewonden ſynde: Den ſelve had noyt in ſyn vertrek willen gaan, ſchoon hy heel ſwak, en dat het ook reeds vry-kout was. 1546.

Men verſtont des anderen daags uyt gevangenen, dat de Geconfœdereerden van het voornemen ſynes Majeſteyts, door eenige Soldaten van haar Godſdienſt, en *Duytſers* van geboorte, dewelke voor eenige tyd onder haare mede Vaderlanders waren geſlopen, gewaarſchouwt waren. Die ramp in een binnenlandſe Oorlog onvermijdelijk ſynde, ſoo deed de Hertog ganſch geen onderſoek naar die Verraders, om aan de reſt van de *Duytſers*, onder welke ſy waren, geen reden te geven van te geloven, dat men quade gevoelens van haare getrouwicheyd had.

Dat deſſeyn miſlukt ſynde, ſoo beſloot de Keyſer nochmaals het met de hinderlagen te beſoeken, hy liet 'er mitſdien verſcheyde in het Boſch leggen: *Lanoy* deed ook het ſelve, maar alles was te vergeefs: De Vyanden tot haaren nadeele wijs geworden ſynde, bleven vaſt in haar Legerplaats. Dat middel om haar te verſwakken weg genomen ſynde, ſo hield de Hertog de Soldaten beſig, om met malkander hutten te maken, weſende de koude reets al te ſterk geworden, om onder Tenten te blyven. Hy commandeerde verſcheyde Brigaden van Muskettiers, om den Vyand geſtadig des nagts te belemmeren, en wilde dat *Lanoy* volgens ſyn gewoonte voort varen ſoude, haar den ganſchen dag af te matten. Hy ſond verſcheyde partyen in het Boſch, om alle de paarden die ſy op Voeragie ſouden vinden

den den hals te breeken. Sy doodenhder ook veele en by na alle de bagagie-paarden. Die slag onthutste de Vyanden: In 't begin van den Oorlog haddense altyd langs den Donau gecampeert, en haare bagagien in Schuyten laten vervoeren; Maar 't sedert dat sy genoodsaakt waren geweest sig van die Rivier te verwijderen, soo had men voorraad van paarden moeten maken, men wist dat sulks een groote saak was, want al de wereld weet, dat 'er geen Natie is die meer Bagagie met sig sleept als de *Duytsen*, en die meer bevreest is om deselve te verliesen, mitsdien haare draagbeesten te dooden, is haar ten halven daar van te beroven, vermits 'er geen Soldaat onder haar is, die niet meer sorge voor syn plunje als voor de Krijgs-tugt draagt. Hebbense geen paarden, so dragense haar bagagie op haar rug, en marcheren mitsdien sonder wapenen, sonder ordere en sonder rang, en die haar alsoo belemmert synde aantasten soude, soudese gemakkelijk meester worden; aan d'andere syde het verlies van haare equipagien, of de moeyte om deselve te dragen, veroorsaakt onder haar klagen, murmureringen, opstanden en selfs gevegten.

1546. De Hertog laat alle de paarden van de Vyanden ombrengen.

De Hertog, die daar van ten vollen geinformeert was, maakte syn werk om alle haare paarden den hals te doen breeken, op hoope van het Leger in syn aftogt te sullen konnen aantasten, en het in stukken houwen. Hy wist dat het selve haast decamperen moest, en dat daar in de levens-middelen begonnen te ontbreken.

Niet te min een hooger schikking wierp alle

syne

syne ontwerpen om verre; De siektens begonnen in het Keyserlijke Leger te regeren, deselve maakten een begin in het quartier van de *Italianen*. Volkeren die onder een heel sagt climaat en selfs vry warm opgebragt syn, konnen de vermoeyenissen van den Oorlog nochte van de *Duytse* lugt, die uyt de natuur koud en grof is, niet uytstaan. De *Spaniaards*, hoewelse in de vermoeyenissen van den Oorlog verhard syn, konden echter die siekte niet ontgaan: Deselve taste selfs de *Duytsers* en *Vlamingen* aan, alhoewel die onder een grove en swaare lugt geboren syn.

1546. De siektens verswakken het Keyserlijk Leger.

'T is waar dat men t'sedert den Oorlog altyd in heele ongesonde plaatsen gecampeert had; Men had de Oevers van den *Donau*, noch gevolglijk de Moerassen en de Bosschagien niet verlaten; en t'sedert het begin van den Herfst had men het slijk tot de knien toe.

Die siektens waren van de Soldaten tot de eerste mannen van het Leger overgegaan, de Colonel *Georg Ransperg* stierf 'er van: Hy wierd van al de wereld beklaagt, wesende een Man van een groote verdienste, en die getrouwelijk aan de belangen van den Keyser verknogt was.

De Keyser selfs wierd van syn Jigt opgegeten; Hy kon noch te paard, noch in de Rosbaar over eynde sitten.

De Hertog van *Alba* bleef by na alleen volkome gesont over, en altijd onvermoeyt. De Soldaat had geen vertroosting in syne elenden, als om dat hy sag dat die groote Man daar deel in had, en alle de diensten vande minste

Volstandicheyd van den

 van

1546. Hertog van *Alba.*

van 't Leger vervullen. 'T was niet yets seltsaams hem onder de Arbeyders met een schop in de hand te sien, neffens het Volk van de Bagagie, om haar een Wagen, of een Beest dat onder syn last ter neder gevallen was, te helpen weder opbeuren.

Een affuyt van het Kanon in de slijk stekende, en de Conducteurs alle moeyte ter wereld aanwendende, om het selve daar weder uyt te trekken, so steeg de Hertog van syn paard af, en hielp deselve. De Keyser hem in die staat siende, het aangesigt gansch met slijk bespat, seyde al laggende tegen de gene die by hem waren. *Hebben wy niet een netten en wel opgeschikten Generaal? Maar wat soude het treffelijker syn, so hy die slijk in het bloed der Vyanden had willen afwassen: Hy heeft verkiesing van syn ramp gedaan, en hy verdraagt deselve met alle die stantvasticheyd, die ik my van syn dapperheyd beloofst hebbe.*

De voornaamste *Duytse* Bevelhebbers laggen daar over met den Hertog: Dat behaagde hem niet, en hy antwoorde haar, sig gramsteurig toonende: *Die slijk die u soo lelijk toeschijnt, is voor ons een teken van eere, en een volstandig getuygenis van onse liefde tot syne Majesteyt. 'T is soo met u lieden niet gelegen, myne Heeren, die arbeyd schynt uwe grootheden onbetamelijk te syn, en verre daar van daan, van deselve tot de conservatie van u Vorst te ondernemen, soo hebt gy hem door uwe verwaantheyd en uwe quade raadslagen aan haarblijkelijke gevaren willen bloot stellen; Wijders soo is het veel glorieuser voor een Genenaal voor Opperman te spelen, als hem te laten onsnappen een overwinninge, die hy glorieuselijk verkregen heeft.*

Hoe

Hoe volstandig dat de Hertog ook in syne desseynen was, die siektens, en de dringende beveelen van den Keyser, deeden hem deselve veranderen. Hy bragt het Leger weder naar *Laugingen*. De Soldaat herstelde sig daar van syne vermoeyenissen, en bequam syn gesontheyd weder. 1546.

D'aftogt geschiede heel vreedsaam, en de Landgraaf quam niet uyt syn Leger, alhoewel hy vijftien duysend man bekomen had, die uyt het Hertogdom van *Wirtemberg* gekomen waren: Hy genoegde sig met eenige Esquadrons Ruyterye te laten uyttrekken; en om het Keyserlijk Leger van het bovenste syner verschansingen te beschouwen. Het scheen hem al te gedugt te syn, en hy had al te dikmaal beproeft, wat dat het geattakkeert wordende, doen konde; Wijders so geloofde hy dat syne Majesteyt de Winterquartieren van syn Leger ging betrekken.

XVIII. HOOFDSTUK.

Gelukkige successen van de Keyserlijke wapenen op de Elve.

DE wapenen van den Keyser Zeegepraalden niet alleen op den *Donau*, maar sy waren ook overwinnende op de Oevers van de *Elve*, want men moet weten, dat syne Keyserlijke Majesteyt, om het getal van syne Vyanden te verminderen, door syne Manifesten verkondigde, dat hy het op de Protestantse Godsdienst niet geladen had, dat deselve suyver een Oorlog van Staat was, en dat hy de wapenen niet aannam, als om de Rebellen, gelijk hy se noemde, te straffen, of tot haar pligt te brengen. Eyndelijk om sulks te krach-

——— tiger te bewijsen, en de Protestanten door
1546. haare eyge wapenen te overwinnen, so sloeg hy de Keurvorst van *Saxen* in den ban van het Keyserrijk, beval de executie van dien aan syn Cosyn * *Mauritz* Hertog van *Saxen*, beloofde hem het Keurvorstendom en het Hertogdom van *Saxen*, na de uytdryving van *Johan Frederik*, den grootmoedigen Keurvorst. *Mauritz* was ook *Luyters*, hy scheen selfs yverig te syn, alhoewel hy in de grond geen Godsdienst als syn interest had; wesende een dubbelhertig en ongetrouw Vorst, maar dapper van persoon en een groot politijk. Hy alleen geen

* *Frederik* de II. geseyt de vreedsame, Keurvorst van *Saxen*, liet van *Margareta van Oostenrijk*, de Suster van Keyser *Fredericus* de III. twee Soonen na, namentlijk *Ernest* en *Albert*, *Ernest* Keurvorst stierf in 't Jaar 1486, nalatende van *Elisabeth van Beyeren*, *Frederik* en *Johan*: *Frederik*, de wijse genaamt, weygerde de Keyserlijke waardigheyd: liet *Carel* de I. verkiesen, beschermde *Luther*, wierd selfs *Luthers*, en stierf in den Jaare 1525. sonder Kinderen; *Johan* de standvastige genaamt, Keurvorst na syn Broeder, stierf in 't Jaar 1532, en liet na *Johan Frederik* den grootmoedige Keurvorst, wesende de geen daar wy van spreken. *Albert*, die de stoutmoedige wierd gebynaamt, stierf in 't Jaar 1500, nalatende van *Zedena* de Dochter van *Georg Podiebrak*, Koning van *Bohemen*, *Hendrik*, den Godvruchtige genaamt; den selve wierd *Luyters*, en stierf in 't Jaar 1541, nalatende van *Catharina*, de Dochter van *Magnus*, Hertog van *Mekkelenburg*, *Mauritz* die de executie van den Ban had; en die daar na Keurvorst wierd; en *Augustus*, geseyt de rechtveerdige, die hem succedeerde.

geen machten genoech hebbende, om *Saxen* te veroveren; so conjungeerde hy met het Leger van *Ferdinandus*, Koning van *Hongarien* en van *Bohemen*, de jongste Broeder van den Keyser. Die Koning begaf sig voor 't hoofd van syn Leger, weynig tyd na dat het selve in *Saxen* getrokken was. Hy en *Mauritz* deeden aldaar groote veroveringen, en onderwierpen het selve by na geheelijk. 1546.

De Keyser bequam daar van de tyding, eenige dagen na dat hy syn Leger van *Solsteyn* opgebroken had. Hy liet 'er groote vreuchde-tekenen over toebereyden, 't welk den Hertog van *Saxen* niet wel aanstond, den welke echter geloofde, dat hy in syne Landen bemint, en beter Kapiteyn als *Mauritz* en *Ferdinandus* synde, wel haast alle syne verliesen weder soude bekomen; En dat was 't geen 't welk ook gebeurde.

De Keyser vond sig in syn nieuw Leger niet minder geincommodeert, als hy in het laatste geweest was. De geduyrige regens deeden een Meer, 't welk daar aanlag sodanig opswellen, dat het Leger 'er by na van geinundeert was. Syne Majesteyt en den Hertog van *Alba* gingen een bequame plaats tot een andere Legering besigtigen. Dat was een kleyne Heuvel van een middelmatige hoogte; Deselve eyndigde in een vlakte, dewelke aan d'eene syde tegen het selve Meer aanstrekte, en aan d'ander tegen een heel digt Bosch, en eyndelijk met noch een andere syde tegen een kleyne verhevenheyd, dewelke al het geburig Land commandeerde. Men bragt daar op al het geschut derwaarts, onder

der welkers geschiet de paarden in alle vey-
1546. licheyd passeerden. De Soldaten gaven aan die post den naam van *des Keysers Leger*. Alsoo deselve niet meer als een vierendeel van een mijle aflag van de geen die sy verlieten, soo behelsde haar aftogt ook niets bysonderlijk: Sy sloegen daar haare Hutten op, en continueerden de Vyand door geduyrige scharmutsels af te matten. De Hertog sond veele partyen uyt, dewelke aan de Geconfoedereerden eeniger mate de communicatie van *Dunkelspiel*, van *Ulm*, en van *Augsburg* benamen. Sy konden niemedal van die Plaatsen doen komen; als onder faveur van groote begeleydingen, die somwijlen geslagen, en de Convoyen weg genomen wierden. De Hongersnood onder haar heel groot beginnende te worden, en sig niet meer veylig in haar Leger gelovende te wesen, soo warense maar een gunstige gelegenheyd afwagtende, om daar uyt te vertrekken, wanneer de Hertog het desseyn formeerde, om haar daarin te forceren. Haar Leger wierd gecommandeert van een Heuvel die vry verheven was, hy besloot om sig daar van meester te maken, en syne Majesteyt keurde dat desseyn voor goet; Hy maakte tot dien eynde groote toebereydsels, dewelke onnut wierden; Want *Norlingen* beloofde sig op heele sagte conditien over te geven, en die Stad aan syne Majesteyt deselfde voordeelen verschaffende, die hy van den Heuvel soude hebben konnen trekken, so trok men daar syne gedagten van af.

De Hertog mat de Vyanden af.

Soo veele ramspoeden onthutsten de Geconfoedereerden, en deeden deselve na vreede

De Gecon-

wen-

wenschen. *Adam Topius* Secretaris en Staat amptenaar van den Keurvorst van *Brandenburg* wierd versogt, om de middelen te beproeven van daar toe te geraken. Die man schreef in syn naam aan *Johan* Markgraaf van *Brandenburg*, Broeder van den Keurvorst, en maakte hem bekent, dat de Geconfœdereerden alle dagen nieuwe machten bekomende, het te geloven stont, dat den Oorlog lange tyd geduyren soude: Niet te min dat by aldien syne Majesteyt haar vreede op redelijke conditien wilde verleenen, sy deselve gaarne souden aannemen; Beloven souden haare Troepen in *Hongarien* te sullen brengen, en de wapenen niet te sullen ter neder leggen, dan na dat sy de *Turken* gansch uyt dat Koningrijk souden gedreven hebben, en versekerden dat indien syne Majesteyt den Hertog van *Alba*, en den Graaf van *Egmont* wilde senden, om met haar te handelen, dat sy ter wat plaatse hy voor d'een en d'ander 'tbequaamst soude vinden, gansch geen swaricheyd souden maken, om sig aldaar te laten vinden.

1546. fœdereerden doen voorslagen van Vreede.

De Markgraaf liep met die Brieven naar het Quartier van den Keyser, hy liet deselve aan syne Majesteyt sien, en versogt hem om die Luyden gunstiglijk gehoor te geven, en om niet te weygeren het middel van onderhandeling, 't welk altyd veel voordeeliger, als dat van de wapenen in een binnenlandse Oorlog was. De Keyser gaf tot antwoord, dat sy de wapenen moesten ter neder leggen, en sig onderwerpen de wetten die hy haar soude willen op leggen, en dat sy sonder dat geen vreede verwagten moesten.

On-

1546. Ondertusschen soo handelde *Norlingen* gestadig sonder sig over te geven; Dat doen vertoornde den Keyser, hy beval den Hertog van *Alba* sig meester van dien Heuvel te maken, om van daar het Leger van de Geconfoedereerden te beschieten. Hy maakte alle nodige toebereydsels tot d'uytslag van dat desseyn, en hy verwagte tot uytvoering van dien maar den volgenden dag, wesende den 26. van November, en de wederkomste van de Loopers, die hy ter middernagt had laten vertrekken. Deselve quamen niet weder als ontrent de middag, en rapporteerden, dat de Vyand gedecampeert was.

De Hertog vervolgt den Vyand.

De Hertog vertrok op die tyding, en viel met de ligte Ruyterye op de Troepen der Geconfoedereerden, hy maakte eenige gevangens, en quam weder te rugge. Hy vond de Keyser by den ingang van het Leger der Vyanden, en seyde tegen hem, dat de Gevangens hem verfekert hadden, dat de Vyanden naar *Frankenland* de Winterquartieren gingen nemen. Syne Majesteyt begaf sig daarop voor het Hoofd van de *Vlaamse* Ruyterye, en beval aan het Leger om met alle mogelijke vlijd te volgen. De Hertog siende, dat die groote Vorst sig in de waagschaal ging stellen, bad hem met het gros der Troepen te blijven, op dat hy deselve soude konnen doen voortrekken, om syn geheyligd persoon beter te sparen, en om hem de sorg van het vervolgen over te laten. Hy consenteerde daar in, en de Generalissimus trok met volle ren naar de Vyanden. D'alderluyste vervielen onder syne slagen, hy dreef eenige Esquadrons die de

Land-

Landgraaf hem tegenstelde op de vlugt, en bragt sulk een diepe verslagenheyd in 't herte 1546.
van dat Hoofd vande Vyanden, dat hy syn Ruyterye onder het bereyk van de musketten deed aanstelen. Hy had een kleyne hoogte beslagen, deselve verliet hy, en trok met sulk een spoed te rugge, dat het den Hertog by na onmogelijk was hem aan te treffen. Hy nam die hoogte in dewelke de Vyanden verlaten hadden, en hy liet eenige Esquadrons afdalen, om de marsch van die vlugtende te stremmen, wanneer Keyser *Carel* met syn gansche Ruyterye aanquam, hy liet syne Karabyners, die de *Duytsers* de *swarte benden* noemden, ter oorsake van de Verwe van haare wapenen, in de vlakte defileren, en stelde het Voet volk in slagordening aan de voet van deselve hoogte, het quam aan, en had by na so ras als de Ruyterye, een groote anderhalve *Duytse* mijle weg gemarcheert.

De Geconfoedereerden waren niet minder prompt; Alleenelijk bedagt synde om haar selven te salveren, sy gewonnen een Heuvel, die ontrent een vierendeel van een mijle aflag van die, dewelke sy verlaten hadden; sy geloofden aldaar soo veel te meer in veyligheyd te wesen, om dat deselve seer steyl was. Sy maakten daar ook eenige Bateryen op, die de Keyserse nootsaakten, om ten spoedigsten te rug te wijken.

De Keyser niet siende dat het mogelijk was de Vyand tot een Strijd te brengen, noch om den selve in syn post te forceren, quam met het Voet volk weder in 't Leger, en liet den Hertog met syne Ruyterye blyven,

1546. ven, om die hoogte die hy beslagen had te bewaren, en de gelegenheden die sig souden konnen op doen waar te nemen. So swak als hy ook was, soo stont hy ten vijf uyren smorgens op, en liet de Soldaten inde wapenen komen; Hy wilde ter selver uyre vertrekken, maar hy moest wagten tot dat het dag wierd. Het had dien nagt so sterk gesneeuwt, datse meer als twee voeten hoog lag, mitsdien soo kenden de Soldaten noch quartier, noch Weg, noch Vaandels, noch Bevelhebbers meer. Men heeft weynig sodanige calamiteyten gesien gehad; De koude was so streng, datmen Schildwagten dood vond, en dat een groot getal Soldaten de oogen verloren. Sommige bevroren de Vingeren en de Neus, en daar warender die 'er siektens uyt kregen, die sy alle de rest van haar leven behouden hebben: Met een woord geseyt, daar was niet een mensch in het Keyserlijke Leger, waar aan die nagt niet doodelijk was, en aan wien sy niet eenige tekenen van desselfs ongemeene strengheyd heeft doen dragen.

Ongemeene strengheyd van koude.

XIX. HOOFDSTUK.

De Geconfœdereerden trekken af.

DE Landgraaf bediende sig van dien nagt voordeeliglijk om syn aftogt te doen. Om niet gevolgt te worden, en om aan de Keyserssen te doen geloven, dat hy nergens minder om dagt, als om te vlugten, so liet hy op verscheyde plaatsen groote vuyren aansteken. Hy vertrok ter middernagt uyt syn post, en tegen de gewoonte van die van syn Natie, soo leyde hy twee en half groote *Hoog-*

duyt-

duytse mijlen weegs af, eer dat het dag was geworden. *Louis de Quixada*, Heere van *Villa Garsias*, den welke voor vrywillige in de Troepen van het *Milanees* diende, trok als het dag was geworden met de Ruyterye uyt, en kreeg eenige gevangenen, dewelke altsamen rapporteerden, dat de Geconfœdereerden haare Winterquartieren in *Frankenland* gingen nemen. —— 1546.

Het was dien dag vervaarlijk kout, de Noorde winden die van den ogtent af met heel veel geweld wayden, joegen de sneuw in de oogen, en maakten op sommige plaatsen heele hooge hoopen: Wijders soo vroor het met een vervaarlijke kracht, soo dat menschen noch paarden sig niet over eynde konden houden, noch voortspoeden: Men hoorde in het Leger niet als klachten, als murmureringen; als geschreyen, als suchtingen; En al de wereld scheen in een swaare droeffenisse te syn.

De Keyser wil de Geconfœdereerden agtervolgen: maar word 'er van den Hertog belet.

De Keyser bleef alleen onverwinnelijk van soo veele rampen, besloten hebbende om van de gelegenheyd der verhaaste vlugt van de Geconfœdereerden te profiteren, hy wilde syn Leger in verscheyde Ligchaamen verdeelen, om met minder belemmering de Vyanden agter naar te marcheren. De bevelen waren reeds gegeven, en men ging de marsch slaan, wanneer de Hertog vertoonde, dat het onmogelijk was het Leger in soo een koude en ongemakkelijke tijd te doen marcheren. Hoe, seyde de Keyser al sugtende? *Is het mogelijk dat mijne Soldaten die jong syn, de moeyten die ik, alhoewel met swakheden beladen, en reeds stok out synde drage, ook niet dragen souden?*

De Hertog nam daar op het woord, en
1546. seyde tegen hem met syne gewoone vryheyd,
maar op een heel eerbiedige wijse: *'t is het
selfde niet, onverwinnelijke Monarch, wat de drift
die uwe Majesteyt beziels, en wat die de welle
uwe Soldaten doed ageren. D'uwe ontspruyt uyt een
grootheyd van ziele, die gansch Koninklijk, en uyt
een moedigheyd, die tot Heldhaftige daaden gewoon
is: de begeerte om te overwinnen, om het getal
van uwe Laurieren te doen aangroeyen, en om de
Rebellen die uwe bevelen ongehoorsaam syn te straf-
fen, geven aan den selve nieuwe krachten. Den selve
steunt op de hoop dat het wel sal gelukken, en op
duysend voorbeelden van daaden, die veel beswaar-
lijker waren, die gy nochtans soo gelukkig uytge-
voert hebt. De betaling, de hoop van winst of
van beloningen, eenige swakke begeerte om uyt te
munten, en somwylen selfs de vrees van straffe,
syn de eenigste beweegredenen die de Soldaten doen
ageren: mitsdien soo moet men van de selve niet
willen afvorderen yets, 't geen boven haare
krachten strekt. Sy syn althans seer afgemat, soo
van den arbeyd, als door de ongemakkelijkheden
van het saysoen; en wanneer haar yver voor den
dienst van uwe Majesteyt haar al nieuwe krachten
quam te geven, soo souden sy ook versse paarden
moeten hebben. 't Is nu by de twintig weken dat
de haare in een geduurige actie syn geweest: mitsdien
hoe nodig dat men het ook heeft, sy moeten sig ver-
versschen en uytrusten. Wyders, waar heen soude
men gaan? de vorst heeft de bovenste deelen van de
Moerassen en van de Poelen hard gemaakt, en al-
les is met sneeuw bedekt; mitsdien soo salmen sig
tegen syn dank in plaatsen wikkelen, daar men on-
mogelijk niet weder uyt sal konnen komen. In dien*

ons

ons de Vyand dan geduurende die belemmering komt aan te tasten, wat wil'er dan van worden? Maar laat ons eens stellen, dat alle die rampen ons niet sullen over komen, de Soldaat is afgemat, de Paarden noch veel meer: men kan sig niet ondersteunen, en by gevolge soo sal men tegen syn wil en dank langsaam moeten marcheeren. Hoe sal men dan de Vyanden konnen aantreffen, die ten minsten twee groote uuren voor uyt hebben, en aan welke de vreese vleugels verschaft. Mitsdien, gebenedyde Majesteyt, soo soud ik van advijs syn, dat men sonder tijdverlies tot het vervolg van de Geconfœdereerden, de korste wegen in sloeg, om de passagien naar Frankenland *te stoppen. Die Provintie is seer rijk en seer overvloeyende; soo sy daar in haare winter quartieren komen neemen, soo sullen sy sig sonder moeyte van de afmattingen des Veldtogts herstellen: sy sullen sig met de plonderingen der Catholijken verrijken, de schatten van de Kerken sullen haar verstrekken om nieuwe wervingen te doen, en om sig in staat te stellen van den Oorlog in de aanstaande Lente tijd, met een veel talrijker Leger weder te konnen aanvangen. Misschien dat sy tot haare schade wijs geworden synde, niet weder vallen sullen in de fauten die sy begaan hebben, en dat sy uwe Majesteyt nootsaken sullen, om defensyf te agenen, of om in de Bosschen en Bergen, en in de Morrassen te gaan dwalen, aan alle de veranderingen der saysoenen bloot gestelt synde.* 1546.

De Keyser keurde dat advys goet, en gedroeg sig daar aan: ondertusschen verkleumden de Soldaten die in de wapenen stonden van koude: moede synde van soo veele uyt te staan soo hielden se geen ordere, liepen in de by gelegene Bosschen, maakten in korten tijd

Staat van het Keyserlijke Leger.

—— tijd een groote versameling van hout, daar sy
1546. den brand in staken, de welke niet alleen de kleyne boomtjes verteerde, maar selfs ook de alderdikste Boomen. De selve by die groote vuyren wesende gaan neder leggen, soo verlorense de geheugenis van de Vyanden, en van haare doeningen, de koude maakte plaats voor de luyheyd, het was niet meer mogelijk om haar te doen bewegen, en sekerlijk in dien de Vyand niet in soo een erbarmelijke staat was geweest, soo soude het hem ligt gevallen hebben, het gansche Leger in stukken te kappen.

De koude verdreven synde, soo bande de reden ook de luyheyd uyt, de Soldaten schaamden sig, dat sy haare ordeningen, haar rang en haare wapenen verlaten hadden, sy gingen de selve tegen den avond weder aannemen: sy bragten twee dagen in die post door, waar in het groote vuyr, en d'overvloed van goede wijn haar eeniger mate vergold den arbeyd, en de koude van den ses en seven en twintigsten.

XX. HOOFDSTUK.

Gedrag van de Geconfœdereerden. DE Geconfœdereerden hadden sig verschanst op een plaats die uyt de natuur sterk was, en die overvloed van alle soorten van levens-middelen had: de selve was aan d'eene syde bepaalt met een Meer, en aan de twee andere door een Bosch, en aan de vierde syde met de Vesting van *Heiden*, welke het Hoofd quartier was. De gemakkelijkheyd van die post, en de levens-middelen die sy

in

in overvloed van de omleggende Plaatsen bequamen, verslapten haar drift, sy gedachten niet meer aan de vorige rampen, noch aan haare eerste desseynen: maar sy besteedden haar nodige tijd om in *Frankenland* te trekken, met drinken en slapen. 1546.

De Hertog gedroeg sig op een heel andere wijse; te vreden synde met aan syn Leger eenige dagen ruste gegeven te hebben, soo begaf hy sig voor *Bossinguen*, een kleyn nabu-rig Stedeken van *Norlingen*. De Borgers lieten sig niet sommeren, maar quamen haare sleutels syne Majesteyt aanbieden. De Troepen van den Graaf van *Oetingen* hadden het Kasteel beset, het selve wierd voor onnemelijk gehouden, boven al in de winter. De besetting die daar op vertrouwde, antwoorde stoutelijk aan den Trompetter die haar sommeerde om sig over te geven. D'overgave van *Bossinguen*, en de goedertierenheyd van Keyser *Carel*, deed haar die trotsheyd verliesen: eenige uyren daar na versogtense om te capituleren; sy wierden daar toe ontfangen, en syne Majesteyt vergunde haar om met haar geweer, bagagie en toegeslage Vaandels, te mogen uyttrekken. Die Soldaten door de goetheyd van dien doorluchtigen Monarch bewogen synde, seyden dat hy het alleen was, en niet syne wapenen, die haar uyt soo een sterke Plaats, en van alles, 'twelk tot een lange belegering nootsakelijk was, voorsien synde, had doen trekken. Dat Kasteel overgegeven synde, soo naarderde den Hertog *Norlingen*, de Borgers van het garnisoen verlaten synde, 'twelk de nagt te voren de vlugt had genomen,

Inneming van *Norlingen* en van verscheyde andere Plaatsen.

1546. men, quamen de sommatie voor; sy gaven sig op discretie over, en deeden door dat gedrag sien, dat haare voorgaande vertragingen minder d'uytwerking van haar halsterrigheyd in de Vyandelijke party waren, als wegens haar swakheyd tegen een besetting, die meester van de Wallen en Poorten was.

De Keyser meester van *Norlingen* synde, sond den Graaf van *Buren*, met het Leger 't welk hy mede uyt *Vlaanderen* had gebragt, om het Kasteel van *Oetingen* te belegeren. Men beelde sig in dat die Plaats het lang uythouden soude, om dat de selve goet, en dat de besetting van *Norlingen* daar in geweken was: maar de fortuyn en de sagtmoedigheyd van Keyser *Carel*, namen die beswaarnissen weg, en de Graaf van *Buren* aan de Soldaten toegestaan hebbende, om haare Vaandels mede te nemen, en met haar geweer en bagagie uyt te trekken, soo gavense hem de moeyte niet van het te belegeren.

De Keyser gaf het Governement van het Kasteel en het Graafschap van *Oetingen*, aan een van de Broeders van den Graaf van dat Land. Die Broeder was standvastichlijk aan syn partye verbonden gebleven, en niet wes was machtig geweest, om hem de nieuwe opinien te doen omhelsen.

Syne Majesteyt besetting in *Norlingen* gelegt hebbende, waar in hy den Bisschop van *Augsburg* liet, om Magasynen te maken, ging syn intrede binnen *Dunkelspiel* doen, 't welk den Hertog van *Alba* tot syn pligt had gebragt: hy hield daar in verscheyde Raads-vergaderingen, en alhoewel hy het desseyn geformeert

had,

land, om tot Rotemburg op den Tauber te naderen, soo wilde hy echter de Bevelhebbers eerst polsen. Alle warense van advys om het Leger in de winter quartieren te verdeylen: het selve had salks ten hoogsten van noden, en men kan wel seggen, dat het heel veel liefde voor syn Vorst had, een getrouwigheyd die alle proef kon uytstaan, en een bestendige dapperheyd, maar soo weynich krachten, dat het selve niet genoech tot de minste dieningen kon syn. De koude was tot op syn hoogste trap gekomen, en men verhaalt dat verscheyde Soldaten de vingeren daar van afvielen, en dat andere haare oogen daar door verloren. 1546.

Die koude was vry gevoeliger voor de Italianen, als aan yemand anders. Sy onder een heel gematigt en selfs warm climaat geboren synde, hoe konden die dan in soo een koud land als Duytsland was, leven? ook hoorde men de selve klagen, sugten, haar erbarmelijke staat beschreyen, en naar haar lieve Vaderland hunkeren: sommige beklaagden haare Vrouwen, haare kinderen, haare bloedmagen, en haare Vrienden, alle riepense dat sy de selve noyt weder sien souden, en dat sy uyt haare Huysen waren vertrokken, om noyt van haar leven daar weder in te komen. De gierigheyd van de Krijgs-Commissarissen, had niet weynig aan de ramp van die arme Luyden toe gebragt; sy hadden haare betalingen niet ontfangen, 't welk oorsaak was dat sy half nakt waren: voegt daar by, dat het quade verstand onder haare Bevelhebbers, en der selver geduyrige haardragingen, haar de erbarme- Staat van de Italiaanse Troepen.

1546. barmelijke overblijfsels van twaalf duysend man, heel net, wel gekleed, en wel uytgerust, hadden gemaakt.

De rest van de Soldaten was in der waarheyd, in vry beter staat als de *Italianen*, sy bevonden sig niet te min al t'samen tot sulke verdrietige uytterlijkheden gebragt, dat de Bevelhebbers eenparichlijk protesteerden, dat men haar sonder wreetheyd niet langer in't Veld konde houden. De Hertog van *Alba* was alleen van't gevoelen van syne Majesteyt, en van verstand dat men sig meester van *Rottemburg* soude gaan maken: *want* seyde hy, *'t is te vergeefs dat wy son veel gedaan hebben, soo wy ons van die Plaats niet versekeren, en dessels inneming sal onse overwinning kroonen. De Vyanden van die passagie berooft synde, sullen genootsaakt wesen sulke lange omwegen te maken, en sulke verdrietige en ongemakkelijke wegen te nemen, om in* Frankenland *te komen, dat sy aldaar in geen langen tijd sullen konnen aankomen, en dat ongetwyfelt het grootste gedeelte van haar, in de Bergen die sy sullen moeten passeren, omkomen sal, eer dat sy soo een lange marsch voleyndigt sullen hebben. Wyders, soo sal die onderneming het Leger niet als seer weynig afmatten; het sal in twee dagen daar mede gedaan syn, en gelijk het te geloven staat, sonder het rapier eens te trekken.*

XXI. HOOFDSTUK.

De Stad *Rottemburg*

DAt advijs wierd met een algemeene goetkeuring aangenomen, het Leger begaf sig op de marsch en quam des anderen daags voor *Rottemburg*. Die Stad hoewelse de *Luytersse*

leere toegedaan was, had sig echter niet openbaarlijk in de Ligue begeven, men gelooft selfs datse een nauwe onpartydicheyd, en heel veel verknogtheyd aan de belangen van den *Keyser* onderhouden had. De Burgemeesters quamen syne Majesteyt te gemoet, boden hem logement, levens-middelen en geld aan; protesteerden dat sy sig niet aan syne wapenen souden over geven, als hebbende noyt yets gedaan 'twelk de selve betrekken moest, hebbende nietwes noch tot den opstand, noch tot den Oorlog van de Geconfœdereerden gecontribueert gehad, en dat de selve een volkome vreuchde gevoelden, vermits een Vorst die sy liefden, haar van de vrese verloste; dat sy niet onder de magt van syne Vyanden, die ook de haare waren, souden vervallen. Die redenen wierden met vermaak aangehoort, om datse volgens de waarheyd waren; en de Borgemeesters wierden, met al het onthaal, 'twelk sy souden hebben konnen wenschen, ontfangen.

—— 1546. opent syne Poorten voor den Keyser.

De Hertog verdeylde het Leger in de omleggende Dorpen, en behield niet als een Troep Ruyterye en veel Adel, met welke hy syne Majesteyt tot desselfs intrede binnen *Rottemburg* verselde. 't Was in die Stad dat sy vernamen, wat dat de Vyanden deeden.

Sy waren gelijk ik reeds vermelt hebbe, tot *Heyden* gelegert, en verloren aldaar met drinken, en met krijgsraaden te houden, de tijd die sy hadden moeten besteeden, om sig naar *Frankenland* te begeven. Sy gelovende dat nietwes haar sulks beletten konde, soo hadden sy de Troepen van de vrije Steeden, en in't

De Geconfœdereerden vertrekken.

in't bysonder die van *Ulm* en van *Augsburg*
1546. weder naar huys gesonden; en die van de Vorsten, de welke als nog wel veertien duysend man bedroegen, waren in't Leger gebleven; sy schikten sig om het selve te verlaten, en om haar door *Rottemburg* naar *Frankenland* te begeven, als wanneer sy verstonden dat de Keyser sig meester van die Plaats gemaakt had.

Die tyding maakte haar neerslachtig, en verbrak alle haare schikkingen. Na een lange krijgs-raad, soo vondense niets bequamer als om te vluchten. Na dat sy te samen vijf *Duytse* mylen weegs afgeleyt hadden, soo verliet de Landgraaf het Leger, liet sig door het puykje van dessels Ruyterye escorteren, en begaf sig naar syne Landen. Wanneer hy binnen *Augsburg* gekomen was, soo versogten de Borgemeesters hem, om haar te raden wat haar in de doemalige toestand van saaken, t'bestamelijkst te doen stont; hy genoegde sig met haar te antwoorden: *dat elke Vos sorge voor syn staart moest dragen*. Men weet niet voor waarheyd, of de vrese of de raillerye hem die taal deeden voeren; maar men is versekert, dat de *Duytsers* sig alsdoen van dat spreekwoord niet bedienden, als om aan te toonen, dat de saaken vertwijfelt stonden; en dat men maar alleen voor sig selven had sorge te dragen.

De Keurvorst van *Saxen* liet het Leger in de Winter-quartieren trekken, liet syn swaare bagagie en syn artillerye in de sterke Plaatsen blyven, en nam de weg naar syne Landen, met het puykje van syne Troepen, met hoop om weder te nemen alle de Plaatsen, die de Koning van *Hongarien*, en Hertog *Mauritz* hem afgeno-

afgenomen hadden. Hy verwoeste alle de Catholijke Steeden die hy in syn marsch vond, plonderde de Abdyen, Kerken en Conventen, en versamelde op die versoeyelijke wijse, een groote somme gelds, de welke hem voor de onkosten van den voorgaanden Oorlog betaalt stelde, maar de welke het getal en het gewigte van syne misdaaden vermeerderende, hem misschien alle de rampen, die hem in't volgende Jaar over quamen, betrokken. 1546.

De Geconfoedereerden op de vlugt en haar Leger gescheurt synde, soo oordeelde Keyser *Carel*, dat hy ook een gedeelte van't syne moest verlof geven, en niet behouden als 't geen hem volstage noodsakelijk was, en als de sulke, op welkers dapperheyd en getrouwigheyd hy 't meeste vertrouwen stelde. Hy sond den Graaf van *Buren* met syne *Vlamingen* weder heen, en beval hem, om een beproeving op *Frankfurt* aan den *Main* te doen. Die Stad is groot, rijk, bevolkt, en vry sterk; sy hadden den Graaf konnen doen smelten; maar sonder hoope van onset synde, en sig voorstellende, dat de Keyser liever door syn goedertierenheyd over de herten van syne Onderdanen soude willen zeegepralen, als over haare dapperheyd door syne wapenen, soo versogtense te capituleren. De Graaf stont haar eerlijke conditien toe, en een amnestie sonder eenige reservatie: sy wierden niet geplondert, maar het koste haar geld.

De Graaf van *Buren* neemt *Frankfurt* in.

Hall, een Keyserlijke Stad van de Provintie van *Swaben*, wilde op haar beurt de goethe-den van Keyser *Carel* beproeven. Sy sond aan hem Gedeputeerden, bequam pardon van den

Verscheyden de Steden ge-

haare

—— haare lichtvaardige verbintenis, en gaf niet
1546. anders als geld. Syne Majesteyt begaf sig der-
ven sig waards na dat hy de saaken van *Frankenland*
over. gereguleert had, besloten hebbende aldaar de
reſt van de winter te passeren. Syne Jigt py-
nen beletteden hem te paard te sitten, en selfs
om uyt syn Kamer te gaan: hy bleef daar in
niet te min niet ledig, vermits hy aldaar de
Gedeputeerden van verscheyde Steden die
openbaarlijk opgestaan waren, of die men
vermoede dat het waren, ontfing, welke ge-
sonden waren om aan hem haare sleutels aan
te bieden, en sig te onderwerpen de conditien
die hy haar soude willen opleggen.

De Keurvorst van den *Paltz* maakt syn Vrede.

De Keurvorst van de *Paltz* quam daar in persoon, men kon niet twijfelen of hy was schuldig aan de misdaad van gequetste Majesteyt, en dat hy de Geconfœdereerden met syne Troepen, met syn geld, en met syn raad geassisteert had. Syne Majesteyt ontfing hem sittende op een Troon die vry verheven was, van syne Lijfwagten omringt wesende, en met 't geen syn Hof het sindelijkst en het aldergrootst had. Die eerwaardige oude man wierp sig voor de voeten van Keyser *Carel* neder, en de oogen vol traanen hebbende, versogt van hem vergiffenis met krachtige onderdanige redenen. Syne Majesteyt antwoorde hem; *dat hy waarlijk ontroert was over de staat daar hy hem in sag, en over het leet wesen 'twelk hy van syne feylen blyken liet; maar dat het gedrogtelijk was, dat hy syn Geallieerde synde, en daar hy van hem duysend tekenen van agting, van tederhertigheyd, en van goetheyd ontfangen had, de wapenen tegen hem had opgevat,*

in

in een oudterdom, waar in het hem onmogelijk was, syn feyl op syn Jonkheyd, of op syn onvoorsichtigheyd te werpen: niet te min, voegde hy daar by, *alhoewel gy onwaardig syt d'uytwerkingen van onse goedertierenheyd te smaken, soo vergeven wy het u echter met vermaak, en wy stellen al ons geloof op uwe traanen; wy geloven dat gy ons u gansche genegenheyd sult weder geven, met de selfde oprechtigheyd, als wy u onder het getal van onse waarachtige Vrienden doen weder komen.* 1546.

Keyser *Carel* stont vervolgens over eynde, omhelsde den Keurvorst tederlijk, deed hem neffens sig ter neder sitten, en liet de conditien op welke hy hem syn Vriendschap weder gaf oplesen. De selve waren soo voordeelig als de Keyser die had konnen verleenen, wanneer hy syn agting en verknogtheyd had willen kopen. Alsoo de selve nietwes tot mijn onderwerp konnen by brengen, soo ga ik die met een stilswygen verby, uytgesondert twee van haar: wesende d'eerste; „ dat'er een eeu-
„ wigduyrende alliantie en confœderatie tus-
„ schen de Huysen van *Oostenrijk* en de *Paltz*
„ soude syn. En de tweede; „ dat de Keur-
„ vorst een seker getal Troepen ten dienste
„ van den Keyser, tot het sluyten van de
„ Vrede van *Duytsland* toe, soude onderhou-
„ den.

Syne Keurvorstelijke Doorluchtigheyt ratificeerde die conditien aanstonds. Men merkte niet sonder veel droefheyd aan, dat hy byna gestadig de traanen in d'oogen had. Was het inderdaad ook niet erbarmelijk, een man van tagtig Jaaren te sien voor de voeten van een Vorst, voor wien de Keurvorsten hem

gepre-

gepreferreert hadden; want al de wereld weet, dat sy hem het Keyserrijk hadden aangeboden, 'twelk hy edelmoediglijk weygerde. Was het, seg ik, niet erbarmelijk, d'eerste wereldlijke Keurvorst van *Duytsland*, een van de machtigste Vorsten van dat Land, een man van een seer voortreffelijke familie te sien, vergiffenis van syn misdaad versoeken, en syn leven te eysschen, 'twelk hy verdiend had te verliesen, om dat hy sig ingelaten had in een opstand van by na alle de Protestanten van *Duytsland*.

1546.

Ik heb reeds vermelt dat de Keyser omringt was, van 't geen syn Leger en syn Hof 't voortreffelijkst en het grootst hadden, en ik voege daar by, dat aan syn rechter hand, en onmiddelijk by syn persoon, *Maximiliaan* Prins van *Hongaryen*, en aan syn linker hand de Hertog van *Alba* saten.

De Stad *Ulm* send syne sleutels aan Keyser *Carel*.

De weder bevrediging van den Keurvorst van den *Paltz*, bragt de onderwerping van de Stad *Ulm* te wege. Die Stad, welker situatie op den *Donau* haar soo gelegen maakt als sy gewichtig is, d'aldermagtigste van de Keyserlijke Steeden van *Duytsland*: de selve is heel groot, heel rijk, en wel bevolkt, haare fortificatien passeren voor goet, en het groot getal van desselfs Inwoonders, stelt de selve altijd in staat, om een lange belegering uyt te staan. Sy had tot noch toe met de bevelen van syne Majesteyt gespot, sy was van de alderverknogste aan de partye der Geconfoedereerden, sy had het geconfoedereerde Leger met een goet getal Troepen vergroot; ondertusschen soo geloofde sy niet, dat sy het tegen

gen het geluk van Keyser *Carel* souden konnen uytstaen; sy fond haare Gedeputeerden naar *Hall*, en onderwierp sig selven. D'andere Steeden tusschen den *Rhyn* en den *Donau* gelegen, conformeerden sig met haar voorbeeld, en syne Majesteyt herstelde de Vrede en de ruste in de Landen, die tusschen die twee groote Rivieren lagen. 1546.

XXII. HOOFDSTUK.

1547.

De Hertog van *Wirtemberg* onderwerpt syn Hertogdom aan den Keyser.

DE Hertog van *Wirtemberg* was d'eenigste van de Vorsten van die Contreye van *Duytsland*, die geene Gedeputeerden gesonden had, en die selfs scheen heel verre daar van af te syn om sig te onderwerpen. Keyser *Carel* gereet staande, om den Oorlog in *Saxen* over te brengen, kon niet besluyten om after hem te laten een Vorst, die soo machtig en syn Vyand was: aan d'andere syde soo maakten de Geconfœdereerden groote toebereydsels, en men was niet heel versekert van de getrouwigheyd dier Steeden, die men quam weder te nemen. Die aanmerkingen bragten syne Majesteyt over, om de werkstelligheyd van syne desseynen op het Hertogdom van *Wirtemberg* aan te dringen. De Winter was seer fel, en de koude seer geweldig; want men was noch maar in't eynde van de maand Januarius, wanneer de Keyser van alle kanten gewaarschouwt synde, dat de Hertog die hem niet als in de Lente verwagte, sig schikte om hem wel t'ontfangen; wanneer, seg ik, de Keyser den Hertog van *Alba* in *Wirtembergerland* met drie Tercen *Spaanschen*, twee Regimenten

—— menten *Duytsers*, drie duysend *Italianen* (daar
1547. warender niet meer overig van alle de gene, die in't voorlede Jaar over gekomen waren) agt honderd ligte paarden, en vyf honderd Curassiers sond. Hy naarderde tot by *Heylbron* met de rest van de Ruyterye, en het Regiment van den overleden Colonel *Ransperg*, 't welk hy aan Graaf *Johan van Nassau* had gegeven.

De Hertog liep gansch *Wirtemberg* in minder als een maand af, en maakte sig meester van alle de Plaatsen, behalven drie, die heel voordeelig gelegen en wel gefortificeert waren, gedefendeert wordende van garnisoenen, die besloten eer om te komen als te capituleren, en overvloediglijk van krijgs en levensvoorraaden voorsien synde. De belegering van die Plaatsen, scheen hem in die tijds toestand een swaare saak te syn, het saysoen was seer onbequaam, de tijd presseerde, hy had weynig Troepen, en de Hertog van *Wirtemberg* armeerde sterk. Eyndelijk hy vreesde dat hy niet te regt soude geraken.

In die belemmering, soo besloot hy door alle soorten van middelen den vyandelijken Vorst te nootsaken, om de Vreede te versoeken. Hy maakte verscheyde corps van syn kleyn Leger, en sondse elk naar haar kant, met bevel om alles in vuyr en in bloed te setten, en om nietwes te sparen. Noyt wierd een bevel beter uytgevoert, *Wirtemberg* stont in minder als veertien dagen gansch in vlam; de Troepen die te voorschyn dorsten komen, wierden tot hutspot gekapt, en de gene die men ontmoette, kregen geen quartier: missdion

dien soo wierd dat schoone Land in minder als een oogenblik tijd het eyssellijkste Schouwtonneel, 'twelk men oyt gesien heeft. Men weet dat het t'alderrijkste en t'alderbevolkste van *Duytsland* is: Het selve wierd t'effens tot een Woestyne gemaakt; De Volkeren salveerden haar selven, soo sy best konden, op de Rotsen, en in't diepste der Bosschen. Die laatste waren geen schuylplaatsen voor deselve, de Soldaten staken daar de vlamme in, en verscheyde wierdender van verteert, en dat so veel te lichter, om dat de vorst noch met heel veel gestrengheyd continueerde. 1547.

De Hertog maakte een onwaardeerlijke buyt in dat Hertogdom; Hy bragt 'er een overgroot getal groot en kleyn Vee uyt; Hy trok 'er overgroote sommen geld van, so door de contributien, als van de Steeden die sig van de plondering wilden vry kopen; Hy remonteerde syne Soldaten, dewelke haar selven insgelijks verrijkt hadden, betaalde haar alle de soldye die sy ten agteren waren, en gaf haar wijders noch verscheyde maanden op de hand. Hy vond in de Magasynen van syne Majesteyt een wonder groote menigte van graanen, en had 'er noch meer van geruineert, als hy had konnen mede voeren.

De Hertog van *Wirtemberg* versoekt Vrede.

De Hertog van *Wirtemberg* over die verwoesting neerslachtig synde, liet door Ambassadeurs syne Majesteyt verseekeren, dat hy sig op de conditien die hy hem soude willen opleggen, soude overgeven, en hem versoeken, om den Hertog van *Alba* te rug te roepen, of ten minsten hem te bevelen van op

op te houden syn Land door Vuyr en Swaard
1547. te verderven, vermits sulks niet meer het Land van een Vyand, maar van een onderworpen Vorst was, vaardig synde om de bevelen die men geraden soude vinden hem op te leggen, werkstellig te maken.

De Generalissimus drong in tegendeel daarop, dat de Keyser den Hertog niet in genade aannemen soude: *Want*, seyde hy, *'t is uwe Majesteyts eere en interest, om de schrik en de vreese in de herten van d'andere Rebellen te werpen, ten minsten door de straffe van eenen: ongestraftheyd aan alle te verleenen, dat is alle Geusen op te wekken om de wapenen aan te nemen, en men moet een exempel van gestrengheyd stellen, boven al aan dien Vorst, die sig niet onderworpen heeft, voor dat hy daar toe genootsaakt is geworden. Wy syn meester van 't geheele Land, wy hebben besetting in de Steeden geleyt; 'T is niet te vermoeden dat drie of vier van deselve, die de Vorst noch van overig heeft, ons langen tijd sullen ophouden, buyten hope van ontset en van alle syden geblokkeert synde, soo sal de honger haar overbrengen, en selfs soo sullense dat uyterlijke niet afwachten, de vreese van de straffen sal de besettingen wel haast verbinden om te capituleren.*

Die redenen gewonnen het niet, de Hertog kreeg dringende bevelen, om uyt *Wirtemberg* te trekken, hy gehoorsaamde, en na dat hy op syn weg heel rijke buyt gemaakt had, soo begaf hy sig naar *Heylbron*, om den Keyser die naar *Ulm* vertrok, te vervolgen. Syne Majesteyt gevoelde een rechte vreugde, wanneer hy de Troepen die uyt *Wirtemberg* gekomen waren, net, rijkelijk en wel uytge-

gedoſt ſag, in plaatſe dat deſelve half naakt en ſonder geld derwaarts gegaan waren. Hy gaf groote lof aan de ſorgen en aan de voorſienicheyd van den Hertog, proteſteerde dat hy een dienſt van dat gewichte niet genoech beloonen konde, als met aan de geen die deſelve toegebragt had, het Hertogdom van *Wirtemberg* te geven. Alle andere buyren den Hertog van *Alba*, ſouden een geſchenk van die natuur, met een onuytſprekelijke vreuchde aangenomen hebben, boven al na de ſterke inſtantien, die ſyne Majeſteyt aan hem deed om het niet te weygeren: Want, ſeyde hy, myn intereſt leyt 'er in, en myn veylicheyd leyt 'er ook ten hoogſten aan gelegen, dat die groote en rijke Provintie door u beſeten worde, die een *Spaniaard*, getrouw in alles, en een groot Kapiteyn ſynde, my tegen de by na geſtadige opſtanden van de *Duytſers*, ſulk beſchermen.

—— 1547.

De Keyſer bied den Hertog van *Alba* het Hertogdom van *Wirtemberg* aan.

Syne vertooningen deeden ganſch geen uytwerking op de groote Ziel van den Hertog; Hy betuygde, *dat de hoop van beloningen hem niet uyt* Spanien *had doen vertrekken; Dat het geenſints dat was, 't welk hem de gevaren die onafſcheydelijk aan den Oorlog verknogt ſyn, deed lopen; Dat hy niet als door de liefde tot ſyne Majeſteyt en door een vyerigen yver, om hem alle dienſten toe te brengen, die ſyn geboorte, ſyn pligt, en ſyne ampten van hem vorderden, genoopt wierd; Dat hy niet tragte als naar het geluk, om hem nuttig te mogen ſyn, en niet naar de groote goederen die hy van ſyne edelmoedige miltdadicheyd verhopen konde; Dat ſyn patrimonie hem genoech was, om ſtilletjes en ſelfs met luyſter in ſyn familie te le-*

ven, en datter nietwes was, 't welk hy voor die ge-
1547. lukkige stilheyd niet veragte. Wijders, voegde hy 'er by, soo staat het te geloven, dat de Duytsers, die met soo veel moeyte de heerschappye van haar natuyrlijke Vorst verdragen, sig niet aan die van een Vreemdeling, en boven al aan een Spaniaard gewennen sullen konnen, als wesende een Natie die in Duytsland niet bemint is, en die de Ketters, soo noemde hy de Inwoonders van Wirtemberg, tot ter dood toe haten. Mitsdien, geheyligde Majesteyt, so soude u geschenk my verderffelijk syn; en soude voor my een onuytdrogelijke Bronne van haat, van afgunst, van dreygementen, en van geduyrige belagingen op myn leven, en dat van de myne syn. Niet te min, edelmoedigste Monarch, soo sal ik noyt de geheugenisse van soo een merkelijke weldaad verliesen, en ik sal altijd gedenken, dat uwe Majesteyt my soo een groot geschenk heeft willen doen, dat syn magt daar door een groote vermindering soude hebben gekregen. Maar soo gy my eenige beloninge waardig kent, verleent my dan die, van u te gedragen na den raad die ik u sal gaan geven. Doed een geschenk van het Hertogdom van Wirtemberg aan een Vorst van het doorluchtige Huys van Oostenrijk, of liever vereenigt het selve aan het Keyserrijk, en laat het door Governeurs administreren; Weynige sullen daar tegen yet te seggen hebben, en de Majesteyt van het Keyserrijk sal 'er niet weynig door vermeerdert syn. Wy hebben reeds d'een en d'ander groote voordeelen genoech van uwe miltdadicheyd bekomen, ik met deselve te weygeren, en gy van de troost en het vermaak te hebben, van onder het getal van uwe Onderdanen te rekenen een Man, die u om u selfs wille dient, en die schoon dat gy hem met rijkdommen hebt willen ophoopen,

sig

sig met de syne, alhoewel die maar middelmatig syn, genoegt. 1547.

Keyser *Carel* wierd soo bekoort door de grootheyd des gemoeds van den Hertog, dat hy sig niet bedwingen konde, om syne ongeinteresseertheyd en syne diensten, tot den Hemel toe te verheffen.

D'Oorlog van *Wirtemberg* had den Keyser tot doen toe belet, om tot *Ulm* te komen, niet te min alsoo desselfs Inwoonders hem daar toe versogten, en de staat van syne saaken sulks vereyste, soo begaf hy sig derwaarts, met den Hertog van *Alba* verselt synde. De Borgers deeden hem een deftige intreede aan, en een van haare Borgemeesters sig met een gestudeerde aanspraak quytende, om haar opstand eeniger mate te verschoonen. So viel hem de Keyser in syn reden, en seyde op een aangename wijse; *Dat de verschoningen te vergeefs waren*; *Dat de* Duytsers *niet schuldig aan opstand waren, en dat sy eenichlijk in een dwalinge waren vervallen.* Die vier woorden gaven de Borgers weder moed, en verlosteden haar van de vrese en bedeestheyd, die haar misdaad haar geinspireert had.

Ondertusschen soo quam den Hertog van *Wirtemberg* tot *Ulm*, de Keyser was aan Tafel gaan sitten, wanneer hy deed versoeken om hem te mogen spreken. Syne Majesteyt wilde dat hy in een kamer soude wagten, tot dat de Tafel opgenomen wierd. Hy ontfing hem daar na, op een redelijk hoogverhevene Troon, sittende: Hy versogt vergiffenis op deselfde wijse, en met deselfde ceremonien, als den Keurvorst van de *Paltz* had gedaan. Daar

De Hertog van *Wirtemberg* word in genade aangenomen.

was maar alleen dit onderscheyd in, dat hy
1547. in een Stoel gedragen wierd, latende hem syn voet euvel niet toe, noch om te gaan, noch om op syne knien te vallen. Hy onderwierp sig op de conditien van vreede, die syne Majesteyt hem wilde opleggen, en gaf tot een onderpand van syn getrouwicheyd, de drie beste Kasteelen van syn Hertogdom in bewaringe, dewelke weynige dagen daar na Keyserlijke besetting in kregen.

Erfurt bragt ter selver tijd de Keysersen ook binnen dessels muyren; Sy vonden daar levens-middelen genoech, om aldaar een talrijke besetting drie jaaren lang te onderhouden: Sy vondender ook heel veel Artillerye, en al het kanon van den Keurvorst van *Saxen* en van den Landgraaf.

De Steeden van *Augsburg* en *Straasburg* bleven alleen hertnekkelijk aan de partye van de Ligue verknogt, en het stont te vresen, dat sy sterk, en de meesters van twee gewichtige en wel bevolkte passagien synde, haar hertnekkigheyd quade gevolgen mogt hebben; Niet te min de vrese maakte deselve week; Sy fonden haare Gedeputeerden, en verkregen vergiffenisse van haar opstand.

Sodanig was de vrugt van een Veldtogt, welkers ontknoping, heel strydig scheen te wesen, aan 't geen de Protestanten daar van verwagt moesten hebben: Sy hadden een gedugt Leger, een schoone Artillerye, veel geld en levens-middelen: Sy waren meester van alle de Steeden van den *Donau*, en hadden voor sig den haat van de *Duytsers* tegen syne Keyserlijke Majesteyt, wiens grootheyd en magt

Aanmerkingen over de vorige Veldtogt.

haar

naar seer verdagt waren. Sy hadden voor sig niet meer als een kleyn Legertje, 't welk 1547. sy hadden konnen wegligten soo ras als het geformeert wierd, indien sy de moed en het besluyt hadden gehad, om het aan te tasten: Ondertusschen soo verloren sy allengskens die voordeelen: De Keyserse wierden van dag tot dag sterker, drevense op de vlugt, en maakten sig eyndelijk meester van haare Steeden. Wat kon nu anders die verwonderlijke uytwerkingen voortbrengen, als de fortuyn, en de volstandicheyd van den Keyser, en de bequaamheyd van syn Generalissimus?

'T is waar dat alles voor dien Monarch boog, en dat syn tegenwoordicheyd niet minder schrik aan de Vyanden als kragt en geduld aan syne Troepen inspireerde. Want kan men wel geloven, dat de Soldaat soo standvastelijk de afmattingen van de campagne, die uytermate groot waren, verdragen sonde hebben? so hy dien grooten Monarch deselve niet had sien verdragen met een geduld, 't welk noch te meer te verwonderen was, om dat de voet-euvels hem op een heel strenge wijse plaagden: Men sag hem over al daar eenige moeyte of gevaar uyt te staan, en eere te verkrijgen was; Men hoorde hem noyt klagen; In tegendeel soo was hy d'eerste te paard of in de linien. Maar wat deed de Hertog van *Alba* ook niet? Men kan wel onbeschroomt seggen, vermits het den Keyser selfs bekende, dat hy alle die gelukkige uytslagen aan hem verschuldigt was. Met kragt van tyd te gewinnen, so ruineerde hy de Geconfedereerden: Hy begaf sig met een

handje vol volk in 't Veld, en met de Bijl of
1547. Spade in de hand, soo spotte hy met alle de krachten van haar groot Leger. Syn voorsichticheyd behield alle de Plaatsen die van de hand gelegen waren, in een tijd dat de Vyand alles vermogt soude hebben, in dien hy met een min bequaam Kapiteyn te doen had gehad.

Het Keyserlijke Leger wat sterker geworden synde, soo verswakte hy de Vyanden sodanig, leggende deselve hinderlagen, haar nagt en dag attakkerende, haar de levensmiddelen afsnydende, haare Plaatsen beslaande, haare Bagagie-paarden doodende, en met een verwonderlijk oordeel haare aldergeheymste raadslagen ondekkende, so dat van aggresseurs diese waren, hy haar nootsaakte om alleen defensijf te gaan.

Die diensten syn gewichtig; Echter soo synse niemedal nopende de gene, die de Hertog aan syne Majesteyt deed, in hem te beletten van tot geen Veldslag te komen; Hy moest het deswegen honderd maal wagen om dien Monarch te misnoegen, en om de speelpop van de nijd, van de quaatsprekenheyd, en van de versmading van de groote Bevelhebbers van het Leger te worden, dewelke gelijk hy niet considereerden, dat als de Keyser een Veldslag leverde, hy alles in de waagschaal stelde. Indien hy deselve verloor, soo moest hy of nieuwe Troepen maken, of sig salveren: En indien hyse gewon, soo was syn verlies derhalven niet te minder, de Overwonnenen syne Onderdanen synde, soo soude syn overwinninge hem mitsdien niet voordeeliger

ge-

geweest syn, als die van *Ravenna* aan de *Fransen* was; wetende al de wereld wel, dat deselve volkome was, en dat echter niemand als haare Vyanden daar van profiteerden. Eyndelijk wat vermogten de wijse raadslagen van den Hertog niet? 'T was aan deselve dat syne Majesteyt de overgave van de Steeden op den *Donau*, de houding van de Geconfœdereerden uyt *Frankenland*, haar geld, en haar levens-middelen, waar van hy sig geduyrende de Veldtogt soo voordeelig bediende, soo als wy alhier beschryven, verschuldigt was. 1546.

Eynde van het tweede Boek.

1547.



HET LEVEN VAN FERDINAND ALVAREZ DE TOLEDO,

d'Eerste van dien Naam,

HERTOG van ALBA.

DERDE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.

Gelukkige successen van den Keurvorst van *Saxen*.



Erwijle de saaken van syne Keyserlijke Majesteyt toe namen in de Landen, die tusschen den *Donau* en den *Rhijn* leggen, en dat alles hulde aan syn geluk, en aan de rechtvaardicheyd van syn saak quam te doen, soo warense aan de *Elve* van een heel andere gestalte.

De Keurvorst van *Saxen* had in weynig da-

dagen alle syne Steeden weder genomen, en by na alle de Landen van Hertog *Mauritz* verovert. Hy dreygde *Bohemen* met een aanstaanden Oorlog, en hy was van de uytslag van dien Oorlog soo veel te meer versekert, om dat de Protestanten de machtigsten in dat Koningrijk waren. Aan d'andere syde so was het Huys van *Oostenrijk* daar in niet bemint, en de *Bohemers* sagen haare Vorsten aan, niet als haare wettige Souvereyns; maar als haare Tyrannen. Sy hadden voor *Ferdinandus* noch liefde noch agting: Sy vreesden hem niet, en syne groote verliesen in *Hongarien*, maakten hem aan haar verachtelijk. Dien Vorst was haar dispositie niet onbekent, en sag alsoo weynig op wat wijse hy deselve in haar pligt soude houden. Hy fond alle dagen Renbooden naar den Keyser, en versogt hem instantelijk van niet te willen toelaten, dat een Koningrijk, 't welk door syn huwelijk pas aan haar Huys was gekomen, door gebrek van bystand soude verloren worden: Hy liet hem selfs ook weten dat hy syn leven niet veylig was, en dat de Protestanten hem alle dagen nieuwe binderlagen leyden.

1547.

Opstand van Bohemen.

Die verdrietige tydingen veroorsaakten een rechte geemelijkheyd aan syne Keyserlijke Majesteyt: Hy liefde den Koning syn Broeder tederlijk, en had al te veel sorge voor syn behoudenisse, om hem langer voor het bestaan van syne wrevelige Onderdanen bloot gestelt te laten: Hy gaf sijne bevelen aan den Hertog van *Alba* tot recreuteringen, en tot alle noodsakelijke toebereydsels voor den Oorlog die hy weder ging beginnen. Hy detacheerde

de den Markgraaf *Albert* van *Brandenburg* met agtien honderd paarden, om tot bystand van den Koning van *Bohemen* en *Hongarien* te trekken. Die bystand deed d'uytwerkinge niet, die Keyser *Carel* daar van verwagt had. De Hoofden verwarden sig, en haar tweedragt veroorsaakte haar omkoming, de Keurvorst hieuw deselve tot *Roklinzen* in stukken, en nam Markgraaf *Albert* gevangen.

1547. Nederlaag van den Markgraaf *Albert* van *Brandenburg*.

Hy heel trots wegens die overwinning geworden synde, soo formeerde hy het desseyn om *Bohemen* te veroveren. Hy liet den Generaal *t'Zumern* met een vry redelijk corps Troepen daar in trekken; minder nochtans om veroveringen te doen, als om de dispositie van de Protestanten te recognosceren, en om de desseynen van *Ferdinandus* te polsen. Hy deed meer als men van hem gedagt had; Syne vlyticheyd die heel groot was, en de opstand van de Protestanten, maakte hem in korte tijd meester van *Zocopi*, en van alle de naburige Steeden. Hy liep het Veld af als een blixem, bragt het vuyr en Swaard door het gansche Land, en bysonderlijk in de Landen en Huysen vande Grooten, die noch aan de belangen van het Huys van *Oostenrijk* verknogt waren. Hy wilde door dien handel, of haar de partye van den Koning doen verlaten, of ten minsten haar niet alleen onnut, maar ook lastig aan dien Monarch maken, die van haar niet anders als middelmatige bystand konnende trekken, echter gehouden soude syn haare familien te onderhouden. *'TZumern* soude tot die uytterlijkheden niet gekomen syn geweest, als alleen op den raad vande Protestan-

Verrichtingen van *t'Zumern*.

ſtanten van *Bohemen*. 'T is waar, dat die Volkeren ganſch geen eerbiedicheyd voor *Ferdinandus* hadden, hy was voor haar een voorwerp van haat en van verſmading, en ſy gingen ſelfs tot die ongebondenheyd toe, dat ſy tot *Praag* ſyne Dochters arreſteerden, ten eynde ſeydenſe, dat deſelve haar voor onderpanden, tot veylicheyd van die van haar partye ſouden verſtrekken, dewelke het ongeluk ſouden hebben van in de handen van haar Vader te vervallen. 1547.

Keyſer *Carel* ontſing die tyding in 't eynde van de Winter, deſelve deed hem ſyn vertrek verhaaſten. Hy vertrok aanſtonds van *Ulm*, waar in hy een ſterk garniſoen liet, en begaf ſig naar *Norlingen*. Syne voet-euvels en ſyn overgroote ſwakheyd nootſaakten hem aldaar te blyven, en geneeſmiddelen te gebruyken, en om ſig eenige dagen lang met geen andere ſaak beſig te houden, als om ſyn geſontheyd te herſtellen. Keyſer *Carel* vertrekt naar *Saxen*.

Uyt vreeſe dat ſyn ſiekte, de marſch van het Leger, 't welk hy tegen de Proteſtanten voerde, niet ſoude vertragen, ſo gaf hy aan den Hertog van *Alba* het bevel daar over, met laſt om *Neurenberg* te paſſeren, en om de voorvallende ſaaken te reguleren, ſo als hy raadſaam ſoude agten.

Het Leger beſtont uyt agt duyſend *Spaanſen*, in drie Regimenten verdeylt ſynde, waar van *Alvarez de Sande*, *Pieter d'Arries*, en *Johan Vivas* Colonels waren; Uyt tien duyſend *Duytſers*, die door den Marquis van *Marigny* en *Johan Walter* geleyt wierden, want den brave *Madruca* was in de Winter tot *Ulm*

ge-

gestorven. De Ruyterye bestont uyt seven
1547. honderd *Italianen*, en twaalf honderd *Duytsers*, onder den Prins van *Hongarien* de Grootmeester van *Pruyssen*, en *Johan* Markgraaf van *Brandenburg*.

De Hertog verseekert sig van Neuremberg.

De Hertog trok met een gedeelte van dat Leger in *Neuremberg*, en leyde daar in het Regiment van *Madruca* tot garnisoen, want hy geloofde niet dat syne Majesteyt, die de weg naar *Saxen* moest nemen, soo ras als hy de genees-middelen genomen soude hebben, tot *Neuremberg* veylig kon wesen, soo hy aldaar de sterkste niet was.

Het Governement van die Stad, die een Keyserlijke Stad is, bestaat half uyt den Adel en half uyt het Volk. D'Adel had gansch geen deel in de voorgaande opstand gehad, deselve had alles beproeft om het Volk in syn pligt te houden. Sy had daar in alleen niet geslaagt, maar sy was ook het deel van de ongebondenheden en van de quade onthalen van het gemeene Volk geweest. De Hertog die buyten twijfel de minste bysonderheden, van 't geen 'er binnen *Neuremberg* voorgevallen was wel wist, quam daar binnen als de sterkste, en wat instantien dat des Volks Magistraat die de *Duytsers Decemviri* noemen, ook aan hem deed, hy logeerde syne Troepen in de Huysen der Borgers, betekende de Logementen van syne Majesteyt en van de Grooten, een huyse van de Edellnyden, dewelke daar inne heel aangenamelijk consenteerden, en in de Citadelle. En om het Volk geheelijk in syn pligt te houden, soo liet hy twaalf stukken geschut

schut op de wallen van de Citadelle bren- ——
gen, aan de syde daar deselve de Stad com- 1547.
mandeert.

II. HOOFDSTUK.

Keyser *Carel* bequam tot *Norlingen* verscheyde Renbooden, dewelke hem de tyding van het gansche gestel der nederlage van Markgraaf *Albert* van *Brandenburg* bragten, en van de tegenstrevingen die *Ferdinandus* korteling van syne misnoegde Onderdanen bekomen had. De begeerte om daar van een volle wraake te nemen, deed hem vergeten, dat hy buyten staat was, om de vermoeyenissen van soo een lange reyse te konnen verdragen. Hy vertrok des anderen daags, en begaf sig naar *Neuremberg*. Hy verbleef aldaar, tien dagen, sodanig met de pijnen van de Jigt overstolpt synde, dat alle de Bevelhebbers van 't Leger die aldaar verblijf hadden, geloovende dat het hem onmogelijk soude syn de campagne te doen, sig in een Krijgsraad versamelden, en besloten hem *en corps* te gaan vinden, en syne Majesteyt instantelijk te smeeken, om meer sorge voor syn gesontheyd te dragen, en het Generaalschap van 't Leger aan den Hertog van *Alba* te vertrouwen, wiens getrouwicheyd, dapperheyd en ervarenheyd, hem bekent waren. Sy protesteerden alle dat sy den Hertog met deselfde onderdanicheyd, die sy aan syne Majesteyt souden konnen hebben, gehoorsamen souden, en dat sy se selfs souden trachten te vermeerderen, om aan syne Majesteyt noch reden om over haar te klagen

Keyser *Carel* wil sig op de marsch begeven, 'tgeen syne Bevelhebbers hem ontraden.

te

te geven, noch syne gesontheyd, welkers con-
1547. servatie haar soo nootsakelijk was, te wagen.

De Keyser ontfing haare vertooningen heel wel, hy betuygde haar selfs, dat haare dringende sorgen hem een regt vermaak waren, dat hy deselve soude weten te erkennen; maar dat hy sig niet kon ontslaan de campagne te doen: *Want*, seyde hy tegen haar, *ik weet heel wel dat mijn tegenwoordicheyd niet nootsakelijk is, om u mijn Generaal te doen gehoorsamen. Ik sal ook gansch geen swaricheyd maken, om hem het bevel van mijne Legers aan te vertrouwen. Ik ken syn verdienste, en ik ben wel versekert, dat de geen die den Oorlog op den* Donau *geeyndigt heeft, ook deselve met gelijke uytslag soude konnen eyndigen; Maar 't geen mijn belemmert, is dit, mijn Broeder sal syne Troepen met de mijne conjungeren, hy commandeert deselve in persoon, en hy sal altyd in 't Leger blyven. Ik geloof dat hy en den Hertog in veele dingen niet accorderen souden. Het soude dwaasheyd syn te geloven, dat het de Hertog in die gelegenheden soude te boven halen; Gy sult alle den Koning van* Bohemen *eerbieden, en de Soldaten sullen beter smaak in syne beveelen, als in die van den Hertog hebben, voor welke sy ingeval van tegenstand, niet als haat en toorn souden hebben; Mitsdien so soude ik het Catholijke Leger voor alle soorten van rampen in de waagschaal stellen. Maar wanneer al dat selve al niet gebeuren mogt, soude het niet schandelijk syn, dat in myn afwesenheyd yemand anders als myn Broeder, myne Legers commanderen soude.*

Hoedanic- Die voornaamste Bevelhebbers gaven aan den Hertog van *Alba*, maar al te laat, het

bevel

bevel van het Leger over: Het soude seer voordeelig geweest hebben, dat sy sig in de selfde dispositie gevonden hadden, wanneer de Markgraaf voor 'thoofd van de bystanden, waar van wy reeds gewaagt hebben, wierd gesonden. Want die Vorst die dapper van persoon was, en die den Oorlog verstont, had noch voorsichtigheyd noch gestrengheyd, noch sorge van Krijgs-tugt. Hy was sottelijk op een van de Susters van den Landgraaf verlieft, en die liefde maakte in hem het ernstigste van syne besicheden. Hy bragt voorts aan tafel en op syn bedde de rest van de tijd door, en bekommerde sig heel weynig met de sorge van syn Leger. De Keurvorst van *Saxen* overrompelde hem in syn Leger, en selfs op syn bedde, sonder lijfwagten of Schildwagten, en hy soude syn gansche Leger tot hutspot gekapt hebben, het welke insgelijks in de slaap bedolven lag, soo hy sig die agting van een goedertieren overwinnaar niet had willen verwerven, en die van syn Natie liever aan syn partye willen hegten, als haar bloed uytstorten.

1547.
heyd en van Markgraaf *Albert*.

De hulpmiddelen die Keyser *Carel* tot *Neuremberg* nam, deeden meer als al de wereld sig daar van beloofd had. Die groote Keyser vond sig in staat, om hem op weg te begeven, ter tijd wanneer syne Vyanden voorgaven dat hy ging sterven. Hy begaf sig in weynig dagen tot *Egra*, een Stad die op de grensen van *Saxen* en van *Bohemen* was gelegen. De Hertog van *Alba* quam daar met het gansche Leger aan, en men verwagte aldaar in korte dagen de Troepen van *Ferdinandus*,

dus, en die van Hertog *Mauritz*; gansch *Bo-*
1547. *hemen* was by na op gestaan, en de Vyanden
Toe- besloegen de passagien, die sig op den weg
stand van *Egra* vonden, met een voornemen om
van *Ferdinandus* daar in te verrassen, maar het was
Bohe- te vergeefs. Die Monarch nam groote om-
men. wegen, verborg syn marsch inde Besschen en in de Gebergtens. Eenige Heeren welkers Landen en Huysen in syn weg waren gelegen, droegen sorge om hem alle soorten van Krijgs-voorraden te verschaffen; 't welk maakte dat hy rasser en met veel minder moeyte, als hy selfs gedagt had, aanquam.

Bohemen vind sig van alle kanten in heele hooge Bergen besloten, dewelke op verscheyde plaatsen sulke dichte Bosschagien bedekken, dat nauwelijks de straalen van de Sonne daar door konnen dringen. D'aankomst van de syde van *Moravien* valt veel lichter, de Bergen syn aldaar minder steyl, de Bosschagien begaan baarder, en de Valleyen vry grooter en uyt-gestrekter. Dat Koningrijk is heel vrugtbaar, behelst een heel groot getal van Steeden, van groote Burgten en van Dorpen, alle seer wel bevolkt synde. De *Bohemers* volgen ge-woontens, die so weynich gelijk met die van haare nabuyren syn, dat men seggen soude, dat sy een ander wereld bewoonden. Sy verwierven sig in de voorgaande eeuwen een schoone agting. Sy passeerden altoos voor dappere mannen, maar men agt deselve al-thans sodanig niet meer. Haar Ruyterye be-diend sig van deselfde wapenen als die van *Duytschlandt*, en haar voetvolk had in de tyd daar ik van spreke, seele onderscheydene van

de hedendaagse, het selve bediende sig noch van pijlen en van werp-spiessen, en verstond ganisch niet het musket te handelen; Het selve had 'er echter; maar deselve belemmerden haar maar. Noyt was 'et een Natie meer tot nieuwicheden noch tot dwalingen geneygt; en noyt heeft eenig Volk meer de Jagt bemint. Het selve maakt daar van een van syn ordinare besicheden, vindende het Land sig krachtig met wild gevogelte vervult. 1547.

Gaspar Fluks een van de considerabelste Heeren van het Land, had alle de engtens, Bruggen en Kasteelen, door welke sy oordeelden dat *Ferdinandus* passeren moest, doen besetten. De malcontenten hadden hem tot haar Hoofd aangestelt, niet om dat hy een groot Kapiteyn was; Maar om dat hy groote goederen besittende, en tot verspillingen genegen synde, het meeste gedeelte van het Leger op syne kosten onderhield: 't welk het Volk van de contributien, die het genootsaakt soude syn geweest sig selfs op te leggen, verloste.

III. HOOFDSTUK.

De Koning van *Bohemen* komt in 't Leger.

KOning *Ferdinandus* en Hertog *Maurits* gelukkig d'ontmoeting van haare Vyanden vermijd hebbende, quamen ontrent een kleyne mijle van de Stad *Egra* camperen. Sy trokken daar den volgende dag in, onder de toeyuygchingen van het Volk en van de Soldaten, en gingen op het Kasteel, alwaar syne Majesteyt haar seer wel ontfing.

1547. De Koning was maar met agt honderd Curassiers, en de Hertog met twaalf honderd Voetknegten verselt; *Johan* Keurvorst van *Brandenburg*, wiens Voorsaten altijd Geallieerden van de Koning van *Bohemen* waren geweest, hád vier honderd ligte paarden tot bystand van Koning *Ferdinandus* aan gebragt. Negen honderd *Hongarisse* Ruyters, die men gewoonelijk *Hussaren* noemt, vermeerderden weynig dagen daar na de Troepen van haar Monarch. Men siet weynig Ruyterye de welke boven die van de *Hussaren* kan geagt worden, die meer bequaam syn om den Vyand af te matten, en die op een grilliger wijse gewapent syn. Sy droegen als doen schigten, die sy met soo veel raddigheyd als moedigheyd uyt wierpen; sy dekten haar soo wel met haare kleyne Schilden, dat het seltsaam was datse eenige schoot of slag kregen, soo se ten minsten niet door dat Schild henen ging. Sy vogten met breede gekromde Sabels, waar van de minste houw doodelijk was. In de aftogt bedienden sy sig by na al t'samen van Sikkels averegts om geset, die soo scherp als de beste Scheermessen waren, haare paarden syn kleyn en mager, maar ligt en onvermoeyt.

Wapenen der Hussaren.

De *Spaansen* deeden die *Hussaren* een wonderlijk onthaal aan, bragtense in haare Tenten, en vergaten nietwes van't geen haar vermaak konde aan doen. 't Is waar dat'er geen Natien syn, die sig meer beminnen als de *Hongaren* en *Spaniaards*. Een gemeene afkomste alhoewel van de alderoudste eeuwen, heeft die liefde voortgebragt. Verscheyde

History-

Hiſtory-ſchryvers van de vierde en vyfde eeuwen verſekeren, dat de *Gotten* en *Wandalen*, uyt het diepſte van *Scbytien* op trekkende, om in *Italien* en *Spanien* te komen, van de *Hunnen* haare mede Vaderlanders en Geallieerden verſelt waren. Dat die laatſte door de andere geholpen ſynde, *Pannonien* veroverden, en aan de ſelve haar naam mede deylden, waar uyt door verderving die van *Hongarien* ende de *Hongaren* geformeert ſyn geworden. Die Volkeren hebben als nog de geheugeniſſe van haar oorſprong niet verloren, ſy beminnen de *Spaniaarden*, en alhoewelſe een doodelijke afkeer voor den naam van *Keyſer* en *Rooms-Koning* hebben, ſoo vogtenſe echter met vermaak onder de Vaandels van Keyſer *Carel*, alleenelijk om dat hy Koning van *Spanien* was. Maar om tot onſe Hiſtorie weder te komen, *Ferdinandus* was genootſaakt by na al ſyn Voetvolk weder heen te ſenden, vermits het ſelve of weynig getrouw, of weynig Krijgs-bedreven was. Hy behield ſig niet meer als vier Bataillons, waar van hy'er drie in de Stad *Drens* liet, en het vierde in de Stad *Egra* in beſetting leyde. De Troepen van *Maurits* wierden naar *Leypſig* en naar *Zuicaw* geſonden, vermits de Keurvorſt van *Saxen* die beyde Steeden met een belegering dreygde. 1547.

Die Vorſt had een veel machtiger Leger als Keyſer *Carel* gelooft had; het ſelve beſtont uyt agt duyſend alle uytgeſogte Krijgs-ervarene, en van tien duyſend oude Soldaten, die al van lange tijd in ſyn dienſt geweeſt waren. Die Troepen konden ſonder moeyte ver-

Beweegingen van den Keurvorſt van *Saxen*.

vergroot of by gesprongen worden, hebbende de Keurvorst niet minder als vyftien duysend man gereguleerde Troepen in syne Plaatsen, en een Leger in *Bohemen*: hy deed noch alle dagen nieuwe werwingen, en bereyde sig met spoed, om de efforten van den Keyser te weerstaan, terwyle hy den Landgraaf, die niet sliep, afwagte.

1547.

De swakheden van Keyser *Carel* continueerden selfs met geweld, en gaven haar tijd om adem te scheppen. Wyders soo wilde dien devote Vorst de feestdagen van Paassen binnen *Egra* vieren: hy geloofde dat hy die voldoening aan de Borgers moest geven, welkers getrouwigheyd aan God en aan haare Souvereyns, soo veel te verwonderlijker was, om datse met Protestanten en Malcontenomringt waren, die haar gestadig d'uytterste rampspoeden dreygden.

IV. HOOFDSTUK.

Opening van den Veldtogt.

DE Hertog vertrok eenige dagen voor syne Majesteyt van *Egra*, en begaf sig met het beste gedeelte van't Leger te velde. Hy maakte een detachement van twee Brigaden Voetvolk, en van drie Esquadrons Ruyterye, en sond haar om sig in de Bosschen te posteren, de welke aan de Wal van een kleyne Plaats lagen, waar in een swakke besetting van de Vyanden was. *Antonio de Toledo*, een jong Heer van de familie van den Hertog van *Alba*, wierd voor het Hoofd van dat detachement geset. Den selve sloeg een gedeelte van de besetting, de welke hy tot een gevegt betrokken had,

had, en vervolgde het selve met soo veel dapperheyd, dat hy'er mede in de Stad drong, als wanneer de selve capituleerde. De Inwoonders wierden niet geplondert, en de besetting verloor niet meer als desselfs wapenen en bagagie, en trok naar de Plaatsen van desselfs partye. 1547.

De Hertog trok voor het Leger heen met een Troep ligte-paarden en Voetvolk, hy nam alle de passagien in die de Vyanden beset hadden, en de Kasteelen daar sy garnisoen in geleys hadden. Hy moest duysend kleyne scharmutsels leveren, hebbende den *Sax* sorge gedragen, om selfs tot de minste engtens toe door goede Soldaten te doen bewaren, die somtijds die scharmutsels heel bloedig maakten. Niet te min soo was haar tegenstand te vergeefs, de Hertog liet het meestendeel van de selve over de kling springen, dreef de rest op de vlugt, en alles in vlam en in bloed stellende, soo verspreyde hy heel verre de schrik van syn naam en van syne wapenen.

Vlytigheyd van den Hertog.

Na de feestdagen van Paassen, begaven sig de Keyser en de Koning syn Broeder in't Leger met de rest van de Troepen. De Hertog voor haare Majesteyten bevreest synde, verdubbelde syne sorgen en syne vlytigheyd, hy liet alles tot selfs het minste voetpad toe recognosceeren, en alle de sterke Plaatsen van hoe weynig gewigte sy hem ook toeschenen, bestaan.

Die voorsorgen waren niet t'onpasse; want hy voerde den Oorlog in een Bergagtig Land, met Bosschagien beset, met groote Beeken doorsneden, en vol van Plaatsen synde, waar

—— in het ligt viel hinderlagen te leggen. Wyders, gelijk ik reeds vermelt hebbe, al 't geen waardig had geschenen bewaart te worden, wierd ook door goede Troepen bewaart, waar van het meeste gedeelte haar post niet als met haar leven verlieten. Die waarheden waren aan den Prins van *Sulmona* en aan den Colonel *Aldano* soo bekent, dat sy niet als met moeyte de commissie aan namen, om het Land waar door het Leger passeren moest, te recognosceren.

1547.

De Hertog mangelde noyt om sig voor de front van de Avantgarde te laten vinden, hy attakkeerde al 't geen sig tegen syn marsch stelde, syne goedertierenheyd aan de soodanige die sig over gaven, en syn gestrengheyd tegen de sulke, die sig tot het uytterste toe defendeerden, en waar aan hy geen quartier gaf, verschrikte den Vyand soo sterk, dat hy in weynig dagen verliet al 't geen hy aan dees syde *d'Elve* besloeg. De Hertog mitsdien niets meer van die syde te vresen hebbende, ging ontrent *Mersburg* camperen. Het Leger was noch nauwelijks verschanst, of de Partygangers van Koning *Ferdinandus* rapporteerden, dat *t'Zumern* met een magtig Leger van *Saxen* en *Bohemers* dichte by was, en dat het te dugten stont, dat hy het Leger mogt komen bestryden, terwyle het selve in slaap was, 'twelk groote wanorder soude maken.

Vals allarm.

De Koning en Hertog *Maurits*, die gewoon waren door de *Saxen* geslagen te worden, geloofden dat rapport vastelijk. Sy lieten de wapenen op nemen, en stelden haare Troepen ten spoedigsten in slagordening: syne Keyserlijke

lijke Majesteyt begreep genoechsaam de valsheyd van dat verhaal; niet te min om tegen de regelen van de voorsichtigheyd niet te sondigen, de welke willen dat men alles van een Vyand vresen moet; soo liet hy den Hertog komen, en gelaste hem de bevelen te geven, die hy geloofde nootsakelijk te syn, om een verbaastheyd te beletten. ——— 1547.

Hy sonder te laten blyken, dat hy gansch geen geloof aan dat berigt gaf, en sonder te schynen bevreest te syn over de ramp waar mede de Troepen gedreygt wierden, antwoorde aan syne Majesteyt, *dat het niet nodig was den Soldaat, die den ganschen dag gemarcheert of gearbeyd had, af te matten; dat hy voor haar alleen waken soude, en dat sulks genoech voor de veyligheyd van het Leger was.* Niet te min uyt vrese dat men hem beschuldigen mogt, dat hy in't nakomen van de bevelen van den Keyser gemangelt had, soo detacheerde hy vyf honderd paarden, om te observeren 't geen'er rondom het Leger om ging. Dat doen quam de Generaals gansch nieuw voor, die gemenelijk niet meer als twee of vier man om kondschap in te halen, uyt sonden: sy spotteden over sulks daar mede, en *Ferdinandus* met *Maurits* berispteden het in den Hertog als een botte faute. Hy die van het tegendeel overtuygt was, gaf haar met weynig woorden te kennen; „ dat het rapport van een kleyn getal „ Soldaten noyt opregt was, dat de schrik die „ de selve besat, en de vrese dat sy den „ Vyand ontmoeten mogten; hen den selven over al deeden sien daar hy niet was; „ dat soo sy by geval eenige party quamen

Nieuw doen van den Hertog om de Vyanden te laten recognosceren.

Het welke hy beweert.

 „ te

1547. „ te ontmoeten, de vrese die de voorwerpen „ vergroot, haar de selve veel sterker deed „ schynen: wyders alsoo sy niet als by nagt „ marcheerden, soo quam haar de minste „ beweging, een kleyn gerugt, en een schaduwe van yets te verschrikken, en deed haar „ rapporten geven, die niets waerachtigs be„ helsden. Het viel hem niet swaar om die saak met voorbeelden te bewijsen. Hy had'er een dat heel vorsch was voor handen. Syne vijf honderd man vonden niets, en daar was die gansche dag niet een enkel Vyand in't Land verschenen.

Hy deed haar wyders bevroeden, „ dat „ considerabele partyen, en die door goede „ Bevelhebbers gecommandeert wierden, „ noyt die mislag begingen; maar dat sy steu„ nende op haar getal, gerustelijk marcheer„ den tot de Slagboomen van een Leger, of „ van een Vyandelijke Stad toe; dat sy tot „ het minste voetpad toe recognosceerden; „ dat d'ondekking van d'eene party, de quade „ gesigten van d'andere verbeterde; dat het „ een schande en voor haar selfs nadeelig was „ te liegen; en dat men eyndelijk ook dat „ voordeel van haar getal genoot, dat sy ge„ vangens maakten, de welke alles bekrach„ tigden 't geen sy gesien hadden, en som„ tijds ook yets meer berigteden.

Die twee Vorsten konden tegen sulke dringende redenen niet inkomen; sy presen het gedrag van den Hertog, alsoo veel als sy het gelaakt hadden, en merkten dien grooten man op een heel andere wijse aan, als sy te vooren gedaan hadden.

De

De Ruyters die op kondschap uyt gereden waren, ter middernagt weder gekomen synde, hielpen elk een uyt den druk, en bragten gevangens mede, de welke rapporteerden, dat de Keurvorst van *Saxen* digte by *Mulberg* was komen campeeren. 1547.

De Hertog sond die Soldaten naar haare quartieren en ging naar bed toe. Des anderen daags smorgens ging hy naar de Tent van den Keyser, en gaf hem kennisse van 't geen hy van de gevangens verstaan had. Syne Majesteyt was noch te bedde, en had niet konnen slapen. D'ongerustheyd welke hem dien Oorlog baarde was op syn aangesigt geschildert, de Hertog bemerkte sulks, ging op syn eene knie leggen, en smeekte dien goeden Vorst, om hem d'oorsaak van syn quellinge bekent te willen maken: die vryheyd mishaagde de Keyser, beschaamt synde, dat syne oogen en aangesigte syne geheymen verrieden, en seyde tegen den Hertog met een streng gelaat en stemme: *mijn Heer, uwe voorsichtigheyd mishaagt my; ik bemin geen Generaal die op sulke ligte tekenen mijn alder geheymste gevoelens ondekt. Ik heb geene bekommeringen als die, de welke mijne Jigt my verwekken. Soo gy bespeurdet dat ik'er anders gevoelde, soo was het u pligt, om'er my door uwe dapperheyd van te verlossen, en niet om de selve door een onnut gesprek, en 'twelk my confusie veroorsaakt, te vermeerderen.*

Keyser *Carel* toont sig over de nieuwsgierigheyd van den Hertog gramstoorig.

De Hertog had niet veel moeyte om gewaar te worden, dat Keyser *Carel* geheelijk vergramt was, hy geloofde mitsdien dat hy sig excuseren moest, en deed sulks met dese woorden: *weest niet verwondert, geheyligde Maje-*

Die sig verdedigt.

Majesteyt, dat een getrouw Onderdaan en die u
1547. *oneyndelijk bemint, in uwe oogen d'oorsaak van syne vreuchde of van syne droefheyd soekt, wesende met die verscheyde bewegingen als doordrongen, wanneer hy de selve op u doorluchtig aangesigt siet geschildert: die vryheyd de welke uwe Majesteyt mishaagt, en die de selve aanstotelijk is, is niet anders als een voortbrenging van die tedere en delikate liefde, de welke altijd ongerust is van het heyl van de persoon die hy lieft. Weest niet ontroert, aldermachtigste Monarch, dat ik bekommert in dese gelegenheyd schyne, vermits het uwe wakkerheyd is, die alle onse veyligheyd maakt. Vergunt ons dan dat wy eerbied en dankbaarheyd voor uwe weldaaden hebben, en dat wy uwe sorgen in eere houden. Het syn de selve die niet hart als aan u selfs synde, onse gemakkelijkheyd maken, ons beschermen, en ons bedekt stellen tegen de wapenen van onse Vyanden. 't Is uwe grootheyd van gemoed alleen, die ons de overwinninge versekert, en die ons onverwinnelijk maakt, en daar is niemand als wy, die oorsaak van uwe wakingen, van uwe arbeydingen, en van uwe geemelijkheyd syn. Waarom dan, altijd onoverwinnelijkste Keyser, syt gy moeyelijk dat wy ons selven schuldig kennen, en dat wy aan u ten minsten door onse eerbiedigheden betuygen, dat wy geene ondankbaare syn? soude ik u derven vertoonen, dat uwe Majesteyt ten mijnen opsigte, en ten opsigte van syn Leger gerust moet syn, en hem versekeren, dat ik wel sal beletten, dat de Vyand u niet verrassen sal, het sy by dag of by nagt: wy syn d'een en d'ander de selve die wy geweest syn, ons gemoed is niet ter neder geslagen, wy syn van geen gevoelens verandert, wy syn gereet om u over al te volgen, en om ten uwen dienste de laatste*

drop-

druppel van ons bloed uyt te storten. Uwe Majesteyt sal aan de Oevers van de Elve *geen Vyanden voor krijgen, die meer te vresen syn, als sy op den* Donau *waren, wanneerse op syn Leger met drie duysend Kanon schooten donderden, een glorieuse dag voorwaar voor uwe Soldaten! vermits uwe Majesteyt de selve onbewegelijk onder dat vervaarlijk gedruys siende, sig niet onthouden kon te seggen, dat het soo veel zuylen, en onverschrokke gemoederen waren.* De Hertog ging daar op aanstonds heen, en liet aan de Soldaten last geven om te eeten, en om sig te schikken haare wapenen op te nemen. 1547.

V. HOOFDSTUK.

DE Keurvorst van *Saxen*, wien de syne van de aankomste van den Keyser, en van de magt van syn Leger geinformeert hadden, maakte syn hoofdsaak om hem d'overtogt van *d'Elve* te beletten. Hy liet de Brugge van *Mersburg* ruineren, leyde binnen die Stad een goede besetting, en ging onder *Mulberg* camperen, om drie voorname redenen. D'Eerste om dat die Rivier op verscheyde plaatsen ontrent die Stad doorwaadbaar is, en dat hy vreesde dat de Keyser sig van die doorwaadingen tot syn nadeel bedienen mogt, de tweede, vermits de selve by na op een gelijke afstand van *Wirtemberg* van *Schwinits* van *Gotta*, en van *Holdrungen* gelegen is; en dat hy sig heel ligt met syne Troepen na d'een of d'ander van die Plaatsen, die heel sterk waren, kon begeven, in gevalle syne Majesteyt de Brugge van *Mersburg* herstellen deed; en dat de bele-

De Keurvorst versterkt sig onder *Mulberg*.

lege-

1547. legering van die Stad hem maar een dag ophield; de derde, dat wanneer selfs de Keyserlen de doorwaaden in syne tegenwoordigheyd weg namen, hy altijd in het Kasteel van die Stad kon wyken, en de selve langen tijd tegen houden, en misschien haar Leger ruineren, wesende al het Land aan hem.

Die Keurvorst campeerde mitsdien onder het geschut van *Mulberg*, liet verschanssingen op de Oevers van de *Elbe* maken, en voorsag de selve met twee en twintig stukken geschut, de welke volkomentlijk d'andere Oever van die Rivier, die vry lager legt, commandeerden.

Die Post kon niet beter uytgesogt worden, hy had een wel gefortificeerde Stad op syn rugge, van vooren een breede Rivier, die diep en heel snel-vlietende was, en die almoe wel op de uyteynden doorwadelijk synde; het echter in't midden niet was. De paarden moesten daar in swemmen, en haare orderen brekende, groote wanorderen veroorsaaken; die het vuyr van het Kanon en van de Musketten van de verschanssing, sonder verhelpen souden hebben gemaakt. Met een woord geseyt, de Vorst geloofde die Post soo veylig te syn, dat hy noyt gedagten nam om naar *Wirtemberg* te wyken, 'twelk een van de beste en van de sterkste Steeden van *Europa* is. Laat ons bekennen, dat de maate van dien Prins vol was, en dat sonder een bysondere bystand van de goddelijke voorsienigheyd, die hem straffen wilde, en sonder wonder-daaden van dapperheyd, hy in syn Leger niet kon geforceert worden. Wyders soo hy sig binnen

Wirtem-

Wirtemburg had begeven, soo soude dessels inneming beswaarlijk syn geweest, en het soude noyt geweest hebben als op conditien, die minder swaar voor hem souden syn geweest, als die hy genootsaakt was te onder gaan. 1547.

De Keyser die den Oorlog in tijds wilde eyndigen, en sig in't saysoen van de Winter niet in laten, wilde in persoon d'Oevers van de Rivier en de situatie van het Leger van den Keurvorst recognosceren. Hy liet sig van den Hertog van *Alba* versellen, en sy recognosceerden alles 't geen'er in aan te merken viel. Op syn wederkomst in't Leger hield hy een grooten Krijgsraad, en stelde het voornemen 'twelk hy geformeert had om de *Elve* over te trekken voor, sy merkten die overtogt voor de geheele ruine van het Leger, de volle overwinninge van den *Sax*, en selfs voor een onmogelijke saak aan. Alle d'andere Hoofden waren van 't selfde gevoelen, en alle quamen-se daar in over een, *dat de Oever aan d'ander syde leggende uyt de natuur steyl was, en dat het by na onmogelijk was tegen de selve op te komen, wanneer selfs de Vyanden die verlaten hadden: dat de Ruyterye genootsaakt synde de loop van het water al swemmende door te snyden, en by gevolgen sig in wanorder te begeven, het vuyr van het geschut en van de musketten haar soude doen te gronde gaan, voor dat de selve eens de tijd soude hebben van sig te erkennen: dat de Keurvorst dapper van persoon, wakker, en in't ambagt van den Krijg ervaren was: dat syne Troepen Krijgs-bedrevenen waren, en uyt het puykje van de Jeugt syner Landen, en uyt alle de Protestantse Landen van* Duytsland *bestonden: dat de Rivier heel breed,*

De Keyser en de Hertog, recognosceren de Rivier.

Alle de Hoofden van 't Leger syn van geen advys om d'*Elve* te passeren.

1547. *breed, de doorwadingen weynich bekent, en met groote steenen vervult waren, die de paarden souden doen ter neder vallen: dat de Ruyterye werk genoech soude hebben, om haare paarden te bestieren, sonder noch een magtig Vyand te bestrijden te hebben, en dat de Voetknegt naakt en met swemmen belemmert synde, sig niet soude konnen defenderen, noch de Bespringers afweeren, en dat verre daar van daan van op d'andere syde post te vatten, het niet te geloven was, dat'er een overkomen soude, sonder met schooten doorboord te syn: mitsdien dat het raadsaam soude wesen, om weder in* Bohemen *te trekken, om aldaar de Bruggen op de Rivier te bouwen, en na dat men de selve met weynig gevaar over getrokken soude hebben, als dan op den* Sax *te komen storten, om te eyndigen een Oorlog, die de langwyligheden van den voorgaanden Veldtogt noch deeden geduyren.* Op die woorden viel de Hertog haar in: *wanneer de Vyanden ons op den* Donau *swaarlijk drukten, soo was ik het, mijne Heeren*, seyde hy tegen haar, *die sulke gematigde raadslagen gaf, en die de langwyligheden, de welke u mishagen, in't werk stelde. Ik wilde my liever tegen u beknibbeling, tegen de gevoeligheyd van syne Majesteyt, en eyndelijk tegen alles in de waaschaal stellen, als aldaar hand gemeen te worden. Want hoe meer de Vyand aandringt om u te bestrijden, hoe meer het u voorsichtigheyd past, om hem daar in te verhinderen. Weshalven gy verwondert sult syn, met heden die langwyligheden te laten varen, ik beweere dat men alles wagen moet, om een eynde van den Oorlog te maken, en gy sult wel haast sien, dat ik geen minder dapperheyd hebbe om te strijden, wanneer men het doen moet, als wijsheyt om de Strijd*

De Hertog van *Alba* beweerde, dat men de selve over trekken moest, en syn raad wierd gevolgt.

te weygeren, wanneer de gelegenheyd om de selve van te vangen niet gunstig is. D'overtogt van de 1547.
Elve *doed u beven, en waarom dat? Het is om dat niemand de selve noch onderstaan heeft, en dat de saaken die niet geschied syn, schynen niet te konnen geschieden; maar wy sullen u doen sien dat het geschieden kan. Niemand had de* Granicus *en de* Tanais *voor* Alexander *de* Macedonier *over getrokken, en de* Rhone *soude noch niet door getrokken syn geweest, in dien het door* Cæsar *niet geschied was. 't Is soo met* d'Elve *niet gelegen. Onse Ruyterye, segt gy, sal geslagen worden, men moet het beproeven, soo d'eerste gelederen over hoop gesmeten worden, soo sullen de volgende haar plaats in nemen: soo sy het selve lot hebben, soo sullense te rug trekken; en ik ben versekert dat de Vyand niet dapper genoech is, om de selve te vervolgen: mitsdien soo sullense in alle veyligheyd weder by ons komen. Gy segt dat de Rivier heel breed is; soo veel te beter, sy isser te minder snel en te minder diep om: weshalven men d'overtogt beproeven moet. Gy spreekt van den Oorlog op den* Donau *niet, de selve heeft geen toepassing op de dese, wy waren daar onvergelijkelijk swakker als de Vyanden, een verloren Slag soude alle onse verhopingen geruineert hebben; 'twas daar maar te doen om de Vyanden te verswakken en te verdeylen; dat is 't geen 'twelk wy gedaan hebben, en wy genieten de vrugten van onse Staatkunde. 't Is alhier gansch contrarie: wy syn de sterkste, maar so wy maar een weynich draalen, soo sal de Vyand sterker als wy worden; de Troepen van den Graaf van* Mansfeld, *en die van* Bohemen *komen met groote dagreysen om met hem te conjungeren;* Hessen *is noch niet bevredigt; verre daar van*

 daan,

1547. *goddelijke voorsienicheyd verhoopte, dat de Sax voor het eynde van den dag de Keyser met laurieren gekroont, en syne Luyden verslagen soude sien.*

Hy vond een Boer die hem een doorwaading wijst.

Hy trad aanstonds uyt, ging te paard sitten, en van eenige Edelluyden en weynige van syne domestijken voorgegaan synde, so liep hy naar de byleggende Dorpen, om eenigen Boer te vinden, die de doorwaadingen kende. Hy bragt geen langen tyd door sonder 'er een te ontmoeten, die hy in de tegenwoordicheyd van syne Majesteyt deed komen. Dat was een man die de doorwaadingen des te meer verstont, om dat hy een Molenaar en een Visscher synde, deselve dikmaals overtrok. De Vyanden hadden hem eenige dagen te voren de twee paarden van syn Karre afgenomen: Hy seyde doen door een Profetissen Geest tegen haar, dat die paarden d'oorsaak van haar verderf souden syn, dat hy sig over die Diefstal ten vollen door haar nederlage wreeken soude, en dat hy 'er d'auteur en de getuyge van wilde syn.

Hy wees de doorwaade die seer gemakkelijk was, de Oevers van deselve waren aan d'een en aan d'andere kant effen, en verheften sig als een glacis. De grond van dien was van heel vast sand, die een heel breede weg maakte, en die men overtrok sonder een voet mis te treden, behalven in 't midden van de Rivier. Het was reeds laat, wanneer het Leger sig op de Oevers van de *Elve* begaf, maar daar was sulk een dikke mist, dat men moeyte had om dertig schreeden voor sig yets te onderscheyden. 'T geen syne Majesteyt deed seggen,

dat

dat de Nevels gestadig geschenen hadden syn glorie te willen verdonkeren. 1547.

De Hertog die met de ligte Ruyterye voor uytgetrokken was, quam aan den Keyser rapporteren, dat de Vyanden op d'ander Oever begraven lagen, en dat men geschut moest bybrengen, om deselve haare verschanssingen te doen verlaten, of ten minsten om een diversie te maken, wanneer de Ruyterye in het water soude syn. Hy geloofde sulks, men wierp batteryen in het Bosch op, en op een plaats alwaar deselve door die van de Vyanden niet konden gedemonteert worden: Men posteerde in de stravellen op den Oever vande Rivier negen honderd *Spaanse* muskettiers, dewelke gestadig vuyr gaven. De Keurvorst vond sig daar door seer geincommodeert, en niet twijfelende of dat geschiet soude hem moeten doen aarselen, soo liet hy eenige Pelotons muskettiers in Schuyten treden, welke heele hooge Boorden hadden, en beval haar die *Spaniaards* uyt haar post te doen vertrekken. Die laatste begaven sig in de Rivier tot de oksels toe, en gaven onder het bereyk van een pistool schoot, soo een furieuse lossing op de *Saxen*, dat sy het meerendeel dood schoten of quetsten; Daar warender die gelovende soo een gevaarlijke hagelbuy niet te konnen vermyden, sig in 't water begaven en haar selven met swemmen salveerden; andere dooken onder in haare Schuyten en gaven noch vuyr; Maar de *Spaansen* die niet een schoot mis deeden, maaktender in korte tyd soo een slagting onder, dat de gene die overbleven, geen andere gedagten namen, als om

Schoone actie van de *Spaanse* Infanterye.

om te vlugten. De stroom voerde eenige
1547. Schuyten weg, en dreef eenige andere aan de
syde van de Keyserfen, die sig daar van mee-
ster maakten; en weynige keerdender weder
van daar sy gekomen waren.

De Hertog opgetogen over die gelukkige
uytslag synde, versterkte die negen honderd
muskettiers met duysend *Spaansen* van het
Milanees Regiment; D'een en d'ander van
haar geloofden, dat het een schande voor
haar was langer verborgen te blyven, mitsdien
quamense uyt het Bosch, en stelden sig langs
de Oever bloot, ongeagt het vuyr van het
geschut, en van de musketterye der Vyan-
den. Men sag noyt een beter geschiet als
dat van die oude Soldaten; Sy hielden, in-
dien men het so seggen mag, eenige soort van
een musicale mate, en maakten het sodanig,
dat haare lossingen niet ophielden of afgebro-
ken wierden.

Onvertsaagtheyd van tien *Spaanse* Soldaten.

Men verwonderde sig boven al over de won-
derlijke moedicheyd van tien *Spaanse* Solda-
ten. Die dappere Luyden, siende dat men niet
Pontons genoech had, om te volmaken een
Brugge die men over de Rivier wierp, die ter
dier plaatse twee honderd en veertig schree-
den breed was, ontkleedden sig, en traden
op den vollen dag, en in de tegenwoordic-
heyd van beyde de Legers in *d'Elve*, en swom-
men deselve met den degen tusschen haare tan-
den over. Wanneerse aan den Oever geko-
men waren, soo wierpense sig in de Schuyten
der Vyanden, en namender een gedeelte van
weg, na datse een deel van de geene die de-
selve bewaarden in stukken hadden gekapt,

en d'andere genootsaakt hadden om voor Roeyers te spelen. Die daad passeerde voor een wonderwerk niet alleen onder de Catholijken; maar ook onder de Protestanten. Men kon sig niet inbeelden, dat sonder een bysondere uytwerkinge van de beschherminge van den God der Heyrscharen, tien mannen die groote Rivier hadden konnen over en weder overswemmen, tien maal meer Volk als sy sterk waren geslagen, en eyndelijk duysend musket-schooten uytgestaan hadden, sonder echter eenige quetsuyre gekregen te hebben. 1547.

Die ongemeene dienst versekerde, indien men het soo seggen mag, de overwinninge aan de Keyserse, of gaf haar ten minsten de vrye en veylige te rug-trekking, indien sy het te quaat gekregen hadden; Want men bequam alsdoen Schuyten genoech, tot de volle opmaking van haar Brugge.

VII. HOOFDSTUK.

De *Hussaren* trekken over de *Elve*.

DE Hertog op de trouwe van een enkeld man soo veele brave Luyden niet dervende in de waagschaal stellen, sond om Luyden uyt de nabuyrige Dorpen te halen; Alle bekragtigdense het rapport van de geen, die de doorwaade aangewesen had. Die eendrachtigheyd van rapporten voldeed hem noch niet, hy liet deselve door een Esquadron van *Hussaren* recognosceren. Deselve deeden meer als men haar gerecommandeert had, sy trokken over de Rivier, en aan d'andere syde gekomen synde, soo wierdense met swaare

——— musketschooten ontfangen, en het was on-
1547. twijfelijk of sy souden onder het groot ge-
Vijf- tal besweken moeten hebben, wanneer vijf
hon- hondord *Spaanse* voetknegten sig in de Ri-
derd vier wierpen, en tot de oxsels toe in't wa-
Spaanse ter traden. Wanneerse tot binnen een mid-
Voet- delmatige musketschoot vande Vyanden ge-
kneg- komen waren, so schootense soo vreesselijk
ten op deselve; Dat sy haar de lust deeden ver-
bege- liesen om op de *Hussaren* te schieten. Die
ven sig musketiers hadden haar geweer boven haar
in't hoofd gehouden, uyt vrese dat het water
water. het selve bederven mogt. Hoe swaar wegende dat de musketten ter dier tyd ook waren, soo hieldense deselve echter boven of uyt het water, en om te schieten soo setteden sy deselve tegen haar koonen, en 't geen te verwonderen is, haare schooten waaren daarom niet te minder regulier, dan of sy in een gemakkelijke en voordeelige stand om te schieten waren geweest.

De Hertog bekoort synde door de dapperheyd en moedicheyd van syn Volk, trok daar gunstige voorspellingen tot de overwinninge uyt. Alsoo het nu reeds laat was geworden, en dat de bevelen van den Keyser bestipt waren, soo liet hy vijf honderd paarden en vier duysend *Hoogduytse* voetknegten tot bewaringe van de Legerplaats, en liet de rest van het Leger avanceren. Hy schikte alles tot de overtogt. Hy wilde hebben dat het *Spaanse* voetvolk 't eerst over de Brugge die hy had laten maken soude trekken, en daar na het *Duytse*. Hy rende daar op na de Ruyterye die aan quam trekken, en die sig langs de Rivier *in*

slag

slagordening rangeerde: Deselve had voor haar front de *Hongaren* en de ligte paarden, 1547. die van den Prins van *Sulmona* gecommandeert wierden, en alle verwagtendese maar het teken, om sig in 't water te begeven.

De Keyserlijke Ruyterye trekt in de Rivier.

Keyser *Carel* had sig op de Oevers van *d'Elve* begeven; Hy deed sig minder aan syne vergulde wapenen, en aan syn goude Scharp met purpere zyde doorweven, kennen, als aan het Majestueus en vriendelijk gelaat, 't welk hem de herten gewon, en 't welk hem d'eerbied van al syn Volk betrok. Hy moedigde syn Ruyterye aan door syn tegenwoordicheyd, door syne gebaarden, en door de vertrouwentheyd die in syn aangesigt uyt scheen. *Hebt moed Kinderen*, seyde hy, *de Vyanden hebben haare verschanssingen verlaten; Gy hebt voor niets te sorgen als voor uwe paarden; Houd u standvastig, en bestiert deselve wel. De Vyanden op de vlugt synde, soo sullen uwe moeyten in een oogenblik en selfs sonder gevaar een eynde hebben: Gy sult daar na gerustelijk de vruchten van uwe overwinninge genieten; de vreese, de ruste, de glorie, de rijkdommen, de liefde van de Borgers, d'eerbied van alle de Natien, het lot van groote herten, sullen in een oogenblik de beloonninge van uwe arbeyden gaan syn. Gy sult deselve met vermaak in de schoot van uwe Vrouwen, in d'armen van uwe Kinderen, en in 't midden van uwe mede Vaderlanders smaken. Vertrekt Kinderen, en weest voor nietwes bevreest. God de regtvaardige struffer der misdaaden, is voor ons, onse saak is goet, wy vegten voor den Hemel, en mitsdien soo moeten wy geloven, dat syne machtige bystanden, ons niet onbreken sullen.*

1547. De rest van het Leger trekt aan d'ander syde van de *Elve.*

Ik heb reeds geseyt, dat de *Hussaren*, en de ligte paarden voor de front trokken, en ik voeg 'er by dat na deselve de *Napelse* Ruyterye, en de *Spaanse* paarden, die van den Hertog van *Alba* gecommandeert wierden, volgden: Daar na quamen de *Keyser*, Koning *Ferdinandus*, alle de Vrywilligen van het Leger, en het beste gedeelte van de Kurassiers. Het Voetvolk passeerde de Riviet over de Brugge, en avanceerde naar *Mulberg*; het selve was genootsaakt groote omwegen te doen; Maar de Vyand incommodeerde het alleen heel weynig. Want de Keurvorst sat gerust in de predikatie, wanneer de Keyserse van alle kanten naar hem toequamen. Op d'eerste tyding die syne Luyden hem daar van gaven, soo geloofde hy dat het niet als eenige waaghalsen waren, die haar dapperheyd wilden komen toonen; Maar het gerugt grooter wordende, soo ging hy uyt de predikatie, hy bespeurde alsdoen dat hy het gansche Leger op den hals kreeg. Het sy dan uyt vrese, of het sy uyt verbaastheyd, of het sy door eenige onbekende en hooger magt, de moed ontsakte hem, en hy was maar bedagt om *Torgau* te gewinnen. Die dood-vrese deed hem de vrugt van alle syne sorgen verliesen, en deed alle syne groote voorhebbens te niet lopen; maar hy wierd syn misslag gewaar, wanneerse niet te verhelpen was.

Ondertusschen die Ruyters trokken in de Rivier, en avanceerden in goede ordere, maar haare paarden van de grond geraakende, soo wasser niet als wanorder en verwarringe; Sy alle geen een en deselfde kracht hebben-

bende, soo spoeydense met deselfde raddicheyd niet voort. Daar wierden duysend Luyden gevonden, die door de grootheyd van 't gevaar verschrikt synde, maar gedachten namen om te rug te keeren. Sy luysterden noch na gebeden, noch beloften, noch pligt, noch dreygementen, en alles soude omgekomen syn geweest, wanneer de Hertog van *Alba* syn rang quiterende, en op een wakker paard geseten synde, sig voor de front begaf, en om aan die bloodaards te doen sien, dat 'er gansch geen gevaar was, soo begaf hy sig aan d'andere syde van de Rivier. Hy quam aanstonds weder te rugge, onderregte yeder een vande streek die sy houden moesten, steuyrte of weder hield de sulke, die t'meest avanceerden, wekte de langsaamste op om sig te haasten, en geleydese gelukkig aan d'ander oever van de Rivier. Deselve was reeds van de *Hussaren* beslagen, welkers dapperheyd en moed hy ten hoogsten was prijsende. 1547.

Alsoo de Esquadrons onder de overtogt gebroken waren, soo formeerde hy deselve op nieuw, en maakte een Battaillon van het Voetvolk 't welk reeds overgekomen was, want elke Carabyner had een Voetknegt after opgehad. Hy liet daar op de *Hussaren* voortspoeden, dewelke de Vyanden, die maar op de vlugt bedagt waren, haast aantroffen. De Keurvorst had niet meer als twee groote Battaillons van syn Voetvolk, en negen Esquadrons van syn Ruyterye gemaakt, op dat d'een na d'ander de kracht vande Vervolgers uytstaande, de Voetvolkeren de tyd mog- Slag van *Mulberg*.

mogten hebben van weg te trekken.
1547. Syne Keyserlijke Majesteyt volgde den Hertog van digte by. Aan d'andere syde van de Rivier gekomen synde, soo maakte hy twee groote Esquadrons van syne Kurassiers, en twee van de ligte Ruyterye, elk van twee honderd paarden. *Antonio de Toledo* commandeerde d'eerste, en de Prins van *Sulmona* geleyde de tweede. Sy hadden last, om de Vyanden na te setten, en om haar marsch te stremmen. Sy wierden van het laatste Esquadron *Hussaren* gevolgt, 't welk noch niet aan de man was geweest, 't welk Hertog *Mauritz* met agt honderd Curassiers ondersteunde. Keyser *Carel*, Koning *Ferdinandus*, de Prins van *Hongarien*, en d'Aarts Hertog van *Oostenrijk*, syne Soonen, de Grootmeester van *Pruyssen*, en verscheyde andere groote Heeren quamen daar na. Deselve waren voor 'thoofd van een groot Esquadron van Adel, 't welk de Prins van *Piemont* commandeerde; Sy hadden drie honderd Piekeniers, en by de drie duysend Musketiers met haar. De Keyser besloten hebbende voor het hoofd van die Troepen de rest van het Leger te verwagten, versogt den Hertog van *Alba* om op een galop te rennen, om alle syne krachten in te spannen, en de Vyanden tegen te houden, tot dat hy 'er selfs by was gekomen.

VIII. HOOFDSTUK.

De Hertog die uyt de natuur levendig, en die van een overgroote begeerte aangemoedigt was, om groote diensten aan syn

Sou-

Souvereyn te doen ; en om glorie te verkrijgen , volvoerde dat bevel met d'uytterste nauwkeuricheyd. Hy liep op een volle ren naar de Vyanden ; rende d'eerste Esquadrons, die sig tegen hem dorsten presenteren overhoop , smeed d'andere mede om verre , en drongse soo vierichlijk , dat de Keurvorst sig genootsaakt vond , deselve door syn Infanterye te doen ondersteunen ; en het geschut te laten spelen. De Hertog die niet meer wenste , sond eenige van syne Luyden af, om syne Keyserlijke Majesteyt te versoeken, met de Ruyterye by te spoeden , sonder het Voetvolk in te wagten, en om alleenelijk de Lauweren te komen ontfangen, die syn goed geluk , en de dapperheyd van de syne , gereed stonden om hem te doen versamelen. Koning *Ferdinandus* en Hertog *Mauritz* baden syne Majesteyt,om geen opsigt op die instantien te nemen ; maar hy die de voorsichtigheyd van den Hertog kende, draalde deswegen niet een oogenblik ; Hy begaf sig voor de front van de *Spaansen*, en beval haar om op een galop aan te rennen. Hy een kleyne omweg nemende,met een voornemen om den Keurvorst den weg naar *Torgau* af te snyden , soo passeerde hy verby een Crucifix , waar op de Vyanden verscheyde Musketschoten hadden gedaan , dewelke het geheelijk ontciert hadden , hy beefde op het sien van die Heyligschenderye , en na dat glorieus teken van onse verlossinge sig gekeert hebbende , soo verhefte hy syne handen en syne oogen naar den Hemel, en bediende sig tegen God van dese schoone woorden van den Koninklijken Psalmist :

1547.

God-vruchtigheyd van Keyser *Carel*.

mist: *Exsurge Domine, & Judica causam* 1547. *tuam:* Dat is te seggen, *staat op Heere, en rigt uwe rigtsaake.*

De Keyser continueerde syn weg, met deselfde naarsticheyd. Alsoo nu het Land heel mul-sandig was, soo deeden de paarden het door haare voeten op rijsen, en de Wind dreef het selve met groote wolken in de oogen der Vyanden, en benam haar het gesigt van de Keysersen. Vermits nu de dese expres een heel groote front maakten, soo twijfelde de Keurvorst niet, of hy had het gansche Leger op den hals. Hy had berouw, maar te laat, dat hy niet in *Torgau* was geweken, van waar hy sig, den volgende nagt naar *Wirtemberg*, of naar eenige andere sterke plaats van syne Staaten, die hy gewilt had, soude hebben konnen begeven. Maar gelijk hy des anderen daags selfs bekende, hy had tot noch toe geloost; dat hy niet meer als de Ruyterye, die van den Hertog van *Alba* gecommandeert wierd tegen had, en dat syne Majesteyt *Torgau* met het Voetvolk belegerde. Het geschal van het kanon, 't welk de Keyser voor syn overtogt had laten lossen, had hem daar van yetwes doen geloven, en syne Loopers eenig Voetvolk 't welk over de Brug getrokken was ondekt hebbende, beeldeden sig in, dat het selve naar *Torgau* ging; En daar warender andere die vermoeden genoech hadden, om tegen dien Vorst te seggen, dat sy deselve aan de voet van de Wallen van die Stad post hadden sien vatten. Hy bespeurde, seg ik, maar al te laat, dat hy geabuseert was, en dat het geheele Keyserlijke Leger hem op

den

den hals quam storten. Hy stelde syn behoudenisse in een haastige aftogt naar een gebuyrig Bosch, en hy geloofde dat als hy daarin gekomen soude syn, de Ruyterye hem met deselfde kloekheyd niet soude konnen vervolgen, en dat hy de Strijd tot de nagt toe soude konnen doen geduyren, onder faveur van welke het hem ligt soude vallen, sig te salveren. Dat Bosch was bedekt met een soort van een Waterstroom die vry groot was, en waar van de moerassige omgrensingen, by na voor de Ruyterye niet te gebruyken waren. 1547.

De Hertog van desselfs nabyheyd, en van de beswaarlijkheyd om die waterstroom te passeeren, geinformeert synde, stelde al syn bequaamheyd in't werk, om den Vyand te beletten het selve te gewinnen. Hy sond op nieuw Renbooden af, om den Keyser te versoeken syn marsch te verhaasten, en om den *Sax* de tijd niet te geven van weg te wijken. Waar na hy de Troepen tot den Strijd versamelde, waar van hy selfs met syne gewoone dapperheyd een begin maakte; Hy wierd bysonder wel van *Ferdinand de Toledo* syn natuurlijke Soon gesecundeert; wiens bequaamheyd in het ambagt van den krijg, en verstand in de saaken van Staat, hem een seer hooge fortuyn hebben waardig gemaakt.

De Vyanden wierden in een oogenblik tot onder het vuyr van haar Infanterye gedreven, het welke een heel voordeelig terreyn gevonden hebbende, pal bleef staan, en moedichlijk streed. De Keurvorst van een Troep dappere mannen gevolgt synde, deed sig minder on-

onderscheyden door syn postuyr als een Reus, 1547. en de tekenen van syn kracht, als door de groote slagen die hy kreeg, en door de daadelijkheyd, met welke men hem over al daar syn tegenwoordicheyd nootsakelijk scheen, sag heen vliegen. Die tegenstand die de Keyserssen niet verwagt hadden, en de ongelijkheyd van het terreyn, verslapte haar drift vry veel, deselve begonnen te wankelen. De Hertog over die lathertige beweging vergramt synde, deed haar hen rang weder hervatten, en d'een en d'ander by haare naamen roepende, en haar aanmanende om wel te doen, minder door syne redenen als door syn voorbeeld, soo gaf hy haar weder moed. Sy vielen mitsdien weder op den Vyand aan, en deeden den selve haast syn hoope die hy geschept had om deselve af te wijsen, weder verliesen. *Ferdinand de Toledo* sig door syn grootmoedig herte te ver gewaagt hebbende, liep tot verscheyde malen gevaar van syn leven, en kreeg een quetsuyr. Ondertusschen Hertog *Mauritz* die aanquam, bestreed de linkervleugel van den Keurvorst, en bragt deselve in wanordere; Sy haaste sig om de weg naar het Bosch te gewinnen, wanneer Keyser *Carel* deselve voor haar toesloot. Die groote Keyser drukte de linker vleugel krachtiglijk, deselve kon het ook niet lang tegen hem uyt houden. So dapper als de Keurvorst ook was, soo veele Vyanden deeden hem beven, hy twijfelde aan syn nederlaag niet, en was maar alleen bedagt om *Wirtemberg* te gewinnen. Hy liet dan d'aftogt, om niet te seggen, de vlugt voor syn Leger slaan. De Ruyters ver-

verlieten aanstonds de Voetknegten, en salveerden sig op een volle ren: De dese sig verlaten siende, liepen herwaarts en derwaarts, en elk tragte het Bosch op 't best dat hy konde te gewinnen. 'T was doen aan de syde van de overwonnenen niet anders als slagting en schrik. Men sag deselve, sommige doot of stervende, andere op haar knien om het leven bidden, en weder andere haar heyl in de vlugt soeken, en de dood twintig schreeden daar van daan vinden. Niet te min veele gewonnen het Bosch, en de Keyserssen trokken deselve daar in na. Alsoo deselve noch ordere noch rang hielden, en afgemat waren, soo was de Keyser voor een omkering van de fortuyn bevreest. Hy liet Koning *Ferdinandus* met de Kurassiers die hy geleyde avanceren, riep de sodanige weder te rug, die sig door het vervolgen al te veel verhitteden, deed deselve haar rang wedernemen, en hield sig tegen alle uytkomste gereet. 1547.

IX. HOOFDSTUK.

DE Hertog van *Alba* vervolgde de Vyand by de twee *Duytse* mijlen weegs; en daar van daan quam hy met een volle ren weder ter plaatse daar hy geloofde de Keyser te sullen vinden, over wien hy seer ongerust was. Hy had gestadig by hem *Antonio de Toledo* en *Ferdinand* syn Soon. Hy sat op een strijd paard, welkers deugt hy dikmaals beproeft had; Syn wapen was van gepolyst staal, en had geen vercierfels als het bloed van de Vyanden, Vervolg van de Vlugtende.

waar mede het selve bedekt was. Keyser *Carel* gevoelde een regt vermaak op d'aankomst van den Hertog: Hy ging hem omhelsen, en hem door die tederheyd toonen, hoe voldaan dat hy was van den dienst die hy hem quam te doen. Sijne Majesteyt verstont met leetwesen de quetsuyr van *Ferdinand*, hy wilde den selve sien, en droeg sorge om hem te laten verbinden. De *Rooms* Koning geemelijk sijnde, dat hy den Hertog op het uytgaan van den Raad met woorden mishandelt had, vergat nietwes, om hem het geheugen van dien te doen verliesen; Hy omhelsde hem ettelijke maalen, en seyde tegen hem in de tegenwoordicheyd van al de wereld: *Gy hebt de Keyserlijke Kroon op het hoefd van mijn Broeder, en de Koninklijke op het mijne vast geset, of liever gy hebt hem Keyser en myn Koning gemaakt. Uwe verrichtingen hebben myn verwagting te boven gegaan; Maar ik verwondere my niet meer daar over, gy weet wat gy vermoogt, gy kent uwe krachten, gy hebt 'er de proef van genomen: Maar ik kende niet meer als de myne en die van den Vyand.*

1547.

Koning *Ferdinandus* geeft voldoening aan den Hertog van *Alba*.

De Hertog bedankte Koning *Ferdinandus* voor syne goetheden, wenste dat hy en alle de Vorsten van syn Huys, eeuwig overwinnende en vermogend waren. Hy verliet hem een oogenblik daar na, ging een vorsch paard nemen, vermits het syne verscheyde quetsuyren had bekomen, waar van het noch dien dag stierf, en ging de Vyanden weder vervolgen en de overwinninge voltrekken.

Gevan-

Hy verstond twee honderd schreeden daar van daan, dat de Keurvorst gevangen was; daar

daar hy met een volle galop na toe rende. ——
Wanneer hy den selve aantrof, soo seyde hy 1547.
tegen hem beleefdelijk met weynig woor- gen ne-
den, „ dat hy syn ongeluk beklaagde; dat ming
„ hem niets over gekomen was, als 'tgeen van
„ alle dagen gebeurde aan de soodanige, die den
„ de wapenen voerden, sonder dat echter Keur-
„ haar glorie verduystert wierd; dat hy alles vorst.
„ van de goedertierenheyd van syne Majesteyt
„ verwagten, en niet onder het gewigte van
„ syn ramp beswyken moest. De Keurvorst
wierd den Hertog van *Alba* kennende, en antwoorde hem trotselijk: *Ik weet wel, mijn Heer, dat alle de gene die professie maken van de wapenen te dragen, het sy dat sy moed hebben, of het sy dat sy de selve niet hebben, onderworpen syn de grilligheden van de fortuyn te beproeven. Ik heb ernstige aanmerkingen gemaakt over 't geen my heden gebeurt, en ik heb het van lange tijd voorsien; mitsdien soo ben ik daar gansch'lijk toe gedisponeert. Alhoewel ik een Oorlog waar van de uytslag onseker was, voor een sekere Vrede gepreftereert hebbe, soo sie ik'er echter niemendal in, 't welk men my verwyten kan als een grootheyd van gemoed. Ik ben gereet om alles te ondergaan; de dood die my onvermydelijk is, ter welker tijd het ook sy, en die ik te vergeefs in den strijd gesogt heb, sal my niet bleek doen worden. Laat af van my raadslagen te geven, ik ben niet gewoon om my van die mijner Vyanden te bedienen. Eyndelijk ik ben een gequetste, ik ben een gevangen, men brenge my naar den Keyser, aan wien de fortuyn regt komt te doen, van wien ik alles vermoedge, en my alles belove.*

De stoutheyd van den Keurvorst van *Saxen*

verbaasde den Hertog niet, hy wist dat de
1547 regte Helden sulks altijd syn, in wat staat dat de fortuyn haar ook brengt; dat haar moedigheyd onverwinnelijk is, en sig noyt laat ter neder ploffen. Hy geloofde dat hy hem niet meer antwoorden moest, noch een verder aanwasch van quaalen geven; hy genoegde sig met hem als meester te commanderen hem te volgen. Hy wilde den selve aan haare Majesteyten presenteren, en aan haar en aan 't gansche Hof een van de seltsaamste Schouwspelen, en 'twelk men seer gewenst had, geven. Die Vorst die op een Vries Paard van een ongemeene grootte sat, had een Majestueuse gestalte en een eerwaardig gelaat. Hy had een postuyr van een Reus, en was heel geset. Men bewaart als nog in het Tuyghuys van de Hertogen van *Alba*, een van de laarsen, die hy ten dage van de strijd aan had, en welkers grootheyd alle de gene die de selve beschouwen, doed verwonderen. Hy had een wapen van gepolyst staal, over 'twelke hy een kostelijke wapen rok aan had, de welke gansch van stof en bloed bedorven was; want een *Spaans* Soldaat die hy wilde tegen houden had dien Prins een groote quetsuyre in syn hoofd toegebragt. Syne Keyserlijke Majesteyt wilde door een singuliere gematigtheyd, en een goedaardigheyd waarover men sig niet genoech verwonderen kan, niet hebben, dat hy van syn Paard soude af klimmen. De Keurvorst nam daar een goede voorspelling uyt, en begon beter hoop van den uytslag van syne saaken te nemen. Mitsdien sig soo laag als hy kon over den hals van syn paard buygende, soo begroette

Die van den Hertog aan Keyser *Carel* gepresenteert word.

te

te hy den Keyser met dese woorden: *goedaardigste en groot-machtigste Monarch, gy siet in my een Suppliant en een gevangen, ten opsigte van wien u goedertierenheyd een overwinninge kan behalen die noch veel glorieuser is, als die, de welke syne wapenen hem op mijn Leger gegeven hebben. 't Is die edelmoedige goedertierenheyd de welke maakt, dat ik my niet ongelukkig kan agten; In tegendeel so verheug ik my, om dat myn nederlage my in handen geeft van een groot Keyser, wiens magt ik eere, en wiens bevelen ik eerbiede. Indien, geheyligde Majesteyt, gy tegens my deselfde goedertierenheyd sult gebruyken, die u soo eygen is, so sult gy bemerken, dat deselve veel meer vermogen op myn gemoed heeft, als uwe wapenen hebben.* Keyser *Carel* hem invallende: *Gy erkent my heden ten dage voor u Keyser,* seyde hy tegen hem, *maar gy gaaft my voor desen sulke glorieuse tytels niet, segt my eens, myn Heer, of* Carel van Gent * *van daag niet door u nederlage heeft doen sien, dat hy u meester en u Keyser is? Leert nu dat het veel beswaarlijker valt een oorlog te eyndigen, als deselve onregtvaardelijk te beginnen. U ongebondenheyd en u ongodvruchticheyd hebben u alle die rampen betrokken; En van d'aldergrootste Vorst van* Duytsland *hebbense u een man, die het grootste medelyden waardig is gemaakt, het syn deselve die oorsaak syn, dat uwe mede Vaderlanders u sien beroven van de goederen, die uwe geboorte u verkregen hadden, en van de gene die gy geusurpeert hebt. 'T is niet op onse gestrengheyd, dat gy moet werpen 't geen u heden gebeurt, 't is op uwe ver-*

1547. Compliment van den Keurvorst van *Saxen.*

Antwoord van den Keyser.

* Dat was de naam die de malcontenten by versmading aan Keyser *Carel* gaven, den welke tot *Gent* geboren was.

metelheyd, *op uwe afval van God*, *wiens Tempels gy ontheyligt*, *en wiens godsdienst gy met voeten getreden hebt: En tegen een Souvereyn*, *die u met weldaaden opgehoopt had. Alle eerlijke Luyde weten niets tegen onse regering te seggen*, *alle lievense die*, *alle gevense lof aan onse goedheyd. Mogelijk heeft die enkele goetheyd u de stoutheyd ingeboesemt*, *om u tegen ons te verheffen*, *en het voornemen*, *om een Keyser aan wien gy uwe verheffing verschuldigt syt*, *te doen verloren gaan.*

1547. De Keurvorst wist op die berispingen niet te antwoorden, hy genoegde sig met de oogen nederwaards te slaan, en syne Majesteyt te versoeken, *om hem te handelen met sodanige sachtichheyd*, *als syn gevangen krijging welke hem weynig gekost had*, *scheen te verdienen.*

Keyser *Carel* verstond dat ongebonden versoek, en antwoorde met een dreygende toon: *Ik sal na mijn goedertierenheyd niet luysteren*, *ik sal maar op de heelijkheyd van uwe misdaaden agt slaan*, *en ik kan*, *noch ik ben niet gewoon*, *de sodanige te vergeven*, *die direct de Majesteyt van God beledigen.* Sig alsdoen naar den Hertog van *Alba* kerende, soo beval hy hem den gevangen in 't Leger te laten brengen, en om hem nauw te doen bewaren. De Hertog belade met die Commissie *Alphonso de Vivas*, Colonel van een *Napolitaans* Terce, die sig daarin heel wel queet.

X. HOOFDSTUK.

Schoon gesег van

DE Keurvorst vertrokken synde, en Keyser *Carel* dat voorwerp van syn gramschap niet meer siende, hervatte syn vroolijk gelaat,

laat, en seyde van vreuchde verrukt synde tegen de soodanige die by hem waren, Mijn, Heeren, *ik ben gekomen, ik heb gesien, en God heeft overwinninge behaalt*. Die woorden wierden van een algemeene toejuygchinge gevolgt, men gaf meer lof aan de kenbare godvruchtigheyd van dien grooten Vorst, als men aan syn dapperheyd gegeven had. 't Is waar, dat die toepassing op God over soo een voordeelige uytslag, beter de grootheyd des gemoeds van syne Majesteyt deed uytschynen, als de overwinningen die hy in d'andere gewesten van *Europa*, en op de kusten van *Afrika* behaalt had. Laat ons ook seggen, dat hy noyt meer dapperheyd, en meer onversaagtheyd, als in de Slag van *Mulberg* betoont had, en dat hy door een Heldhaftige moedigheyd sonder weergade, de schrikkelijke breedte van een diepe en snel-vlietende Rivier, de sterke verschanssingen van een geduchte Vyand, een lange reeks van Kanon-schooten, die de doorwaade ganschelijk commandeerden, een Leger dat soo talrijk als het syne was, gecampeert leggende onder het geschut van een goede Stad, en 't welk door de selve Rivier gedefendeert wierd, niet magtig geweest waren, om hem te doen wankelen. Hy attakkeerde den Vyand met syn Ruyterye alleen, en considereerde niet dat het terreyn hem nadeelig was; dat hy geen geschut had, dat het getal, de post, en de artillerye, de Vyanden machtiger als hem maakten.

1547. den Keyser.

Aanmerkingen over die overwinninge.

De Hertog van *Alba* week hem niemedal in die gelegenheyd; syn moed deed hem de selve hinderpalen versmaden, veragten, en

dien selven Vyand bestryden, na dat hy hem
1547. door gestadige scharmutsels gesteuyt had; maar
de selve moedigheyd deed hem ook erkennen,
dat soo veele hinderpalen, en dat soo veele
Vyanden niet onverwinnelijk waren, gelijk
als de rest van de Bevelhebbers in den Krijgs-
raad verklaarden: hy veragte der selver raad-
slagen, en gaf de syne met soo een krachtige,
en soo een uytwerkende welsprekentheyd,
dat hy de drift die hem besielde, aan de al-
dervreesagtigste van syne toehoorders inspi-
reerde, en dat hy de selve in dien niet syn ge-
voelen deed voor goet keuren, ten minsten
haar alles deed wagen, om het selve te doen
gelukken. Ook soo gaf men hem de glorie,
dat hy meer tot die groote overwinninge
als yemand had toe gebragt; men twijfelde
selfs, of men de selve niet ganschelijk aan hem
verschuldigt was.

D'onder Bevelhebbers, en de simpele Sol-
daten toonden alle, dat sy haar Keyser en
haar Generaal waardig waren; een moedig-
heyd die boven gemeen was, maakte haar alles
ligt. Het scheen, wanneer men de selve sag, dat
sy nagelaten hadden menschen te wesen, soo
weynig vermogt een verbeelding van de dood
die haar byna gewis scheen te wesen, op haar; sy
veragteden sonder bleek te worden de snelheyd
van de Rivier, de verschanssingen van de Vyan-
den, haar sterk geschiet, en om het met een
woord te seggen, al 't geen d'Oorlog het al-
derverschrikkelijkste behelst, en quamen al-
les te boven.

Maar wie sal sig over de Vyanden niet ver-
wonderen? sy moesten volgens alle de regelen
van

van den Oorlog, de Keyserſen ganſch doen omkomen. Sy waren gecommandeert van een bequaam en overwinnend Hoofd: ſy waren van nature dappere Luyden, ſtreeden voor haar Godſdienſt, haar welvaren, voor haare familien, en voor haar Vaderland: men ſiet genoechſaam uyt al 't geen ik vermeld hebbe, van de geſtalte van de poſt die ſy beſloegen, dat ſy niet beter konden gecampeert weſen; dat'er niet minder als wonderen van dapperheyd, of daadelijke wonder werken van noden waren, om de ſelve te verſlaan. Inder daad duyſend Luyden hebben aangemerkt gehad, dat alles wonderdaadig is geweeſt, of ten minſten in de Slag van *Mulberg* geſchenen had te ſyn. ——— 1547.

De ſelve geſchiede op den 24. April; en alhoewel het in dat ſayſoen noch kout in *Duytſland* is, echter ſoo gevoelde men dien dag een ongemeene hitte. De Sonne ſcheen een kloot van bloed te weſen; en verſcheyde perſoonen geloofden, en ſelfs met genoechſame grond, dat de ſelve op 't eynde van ſyn loop ſtil bleef ſtaan, en dat God in faveur van ſyne Catholijke Majeſteyt, het ſelve wonderwerk uytgewrogt had, 'twelk hy aan *Joſua* gedaan had. Ik ſeg dat men het met genoechſame grond geloofde, want 't is by na niet gelooſſelijk, dat men ſoo weynig tijd beſteed had, om ſoo een groote verrigting uyt te werken. De Sonne was gereed om onder te gaan, wanneer de Ruyterye op den Oever van de Rivier verſcheen; het was ſes uyren wanneer de ſelve voleyndigt had die over te trekken, de overwinninge was behaalt, en de

Keurvorst al gevangen genomen, eer dat het
1547. seven uyren was.

Een Arend Vloog langsaam voor de Strijd over het Keyserlijke Leger: En al de wereld weet, dat die Vogels als de Profeten van de overwinninge aangemerkt syn geworden. Een Arend verscheen boven het Leger van *Alexander*, ter selver oogenblik van de Slag van *Arbelles*. Een ander liet sig boven de Troepen van *Germanicus* sien, wanneer sy sig op d'oevers van *d'Elve* tegen de *Duytsers*, die sy op de vlugt dreven, tot den strijd waren toebereydende.

De sulke dewelke die dingen voor geen wonder-werken, maar voor enkele uytwerkingen van de natuur, ván het voor oordeel, of van het geval aan sien, seggen, dat het geen groote ongewoone saak is, om in 't eynde van de maand April, als de lugt maar eenigsints warm is, voor personen die sulke sterke bewegingen maken, als de Keyserseri op dien dag deeden, hitte te gevoelen: Dat de roodheyd van de Sonne niets ongemeens behelst, vertoonende die Planeet sig op die wijse of met die verwe, wanneer de lugt met dikke dampen vervult en beset is, gelijk alsse den gansche morgen van dien dag was: Dat het geen wonder is een Arend, 't welk een edelmoedige en verslindende Vogel is, boven een Leger te sien vliegen, voor 't welke hy niet te vresen heeft, als wesende boven het bereyk van geschoten te konnen worden: Dat sulks een suyvere uytwerking van 't geval, of misschien van de natuur van dien Vogel is, die alle plaatsen soekt, alwaar hy vinden soude mogen om syn aas van te maken.

'T

'T valt niet beswaarlijker, seggen die selve weynig gelovige personen, om te doen kennen, dat 'er niets ongemeens in de loop van de Sonne gebeurt, als men in de rest van de wereld bemerkt: Is het mogelijk dat duysend curieuse personen, die haar studie over de loop van die schoone planeet aanwenden, die met moeyte tot de minste van desselfs bewegingen toe gade slaan, de dese niet souden aangemerkt hebben? Men moet mitsdien geloven, dat de Keysersen niet agt genoech geslagen hebben wat uyre het was, wanneer sy die groote verrichting begonnen; Dat haar vlyticheyd overtrof, 'tgeen sy souden hebben konnen geloven, of dat de bewegingen die sy maakten, haare uyrwysers deeden voorspoeden. 1547.

Sy fonderen haar ongelovicheyd wijders op het rapport van den Hertog van *Alba*. Die wanneer hy in den jaare 1559. aan 't Hof van *Vrankrijk* was, ter oorsake als wy op syn plaats verhalen sullen, soo vroeg hem Koning *Hendrik* de II. Of hy dat wonder werk ook was gewaar geworden? Waar op hy antwoorde, *dat hy alsdoen sodanig verknogt was aan 't geen 'er op d'aarde voorviel, dat hy niet eens dagt aan 't geen 'er aan den Hemel gebeuren mogt.*

De Keysersen overwinnaars synde, trokken weder naar haar Legerplaats, wanneer men een nieuw wonderwerk gewaar wierd: De Ruyters hadden *d'Elve* door gewaad, waar van ik hier boven de beschryving gemaakt hebbe; Sy wilden deselve weder overtrekken, als wanneer de Paarden soo als sy in 't water traden haar grond verloren, en ge-

noot-

noodsaakt waren te swemmen: Men liep strak
1547. heen en berigte sulks den Hertog van *Alba* als een mirakel: Hy wilde 'tselve niet geloven, maar selfs gaan besien, of die diepte niet een inbeelding was: Hy trad in een kleyne Schuyt, en met een piek de diepte van 't water metende, so bevond hy dat het selve ongemeen gewassen was, en dat verre daar van daan, van'er niet dieper als tot de borst van de Paarden toe in te gaan, soo als deselve in de overtogt daar door gereden waren, so soude de selve diepte het Paard en Ruyter vier voet te boven gegaan hebben. Hy ondersogt nauwkeurichlijk d'oorsaak van die schielijke aan was. Het was te vergeefs deselve het smelten van de sneeuw of aan eenige furieuse onweders toe te schryven. Want het laatste was niet geschied, en het andere was in dat saysoen onmogelijk; Behalven dat noch t'een noch t'ander sulk een groot water in so korte tyd soude hebben konnen toebrengen: Wijders so was de Rivier ook niet troebel, men moest mitsdien geloven, of dat 'er een wonderwerk in stak, of dat de Paarden het sand geroert hadden, 't welk geen bondige oppervlakte meer hebbende, door de snelle stroom van de *Elve* weg gevoert was geworden.

Het sy dat die saaken wonderwerken syn, of het sy dat deselve maar voor visioenen, of voor suyvere effecten van de natuur, of van het geval moeten aangemerkt worden, men kan echter niet twijfelen, dat sonder een gansch bysonder geluk, en sonder de overgroote naarstigheyd van den Hertog, die dag een heel tegenstrydige uytslag soude gehad hebben. De

Keur-

Keurvorst van *Saxen* bekende daar na, dat een half quartier uyrs vertoef, hem de tyd soude gegeven hebben om het Bosch te gewinnen, en om van daar naar *Wirtemberg* te gaan, alwaar hy in twee of drie dagen tyds, een Leger van dertig duysend man voet-volkeren, en van seven duysend paarden op de been soude hebben gebragt, met het welke 'them ligt soude hebben gevallen, vermits hy meester van 't gansche Land was, de Keysersen *d'Elve* weder te hebben doen overtrekken, of haar van honger te hebben doen vergaan. 1547.

Laat ons nu tot de Historie van de Strijd weder komen. Na de nederlaag en gevangen-neming van den Keurvorst, so bragt syne Keyserlijke Majesteyt syn Ruyterye weder in syn Leger, waar in deselve niet als ter middernagt weder quam. Des anderen daags smorgens quam de Hertog weder op het Strijdveld, om de dooden te doen begraven. Hy vond aldaar ontrent de drie duysend vijf honderd dooden van de syde der Vyanden, daar soudender minder sonder de *Hussaren* geweest hebben, dewelke het vervolgen heel diep in de nagt voortsetteden, en die een groot getal gevangens maakten, onder welke was, *Ernest* Hertog van *Brunswijk*, d'aldergeslagenste Vyand die het Huys van *Oostenrijk* in *Duytsland* had. Sy quamen niet weder in het Leger, als na dat de Sonne al was opgegaan, en booden haare gevangens syne Keyserlijke Majesteyt aan, den welke reeds de reveu van syn Leger deed. De Hertog die haar van digte by volgde, liet een en twintig stukken geschut, drie honderd wagens

Verlies van de Vyanden.

gens vol Buskruyd, en andere Oorlogs-ammonitien, en een overgroot getal van alle soort van wapenen in het Leger brengen, en in de Tuyghuysen van syne Majesteyt sluyten; De buyt van den Soldaat was rijk, alsoo de Bagagien van de Vyanden genomen en geplondert waren.

1547.

XI. HOOFDSTUK.

De Stad *Torgau* geeft sig over.

NOyt heeft een overwinninge voordeeliger gevolgen gehad als die van *Malberg*: Deselve was nauwelijks verkregen, of *Torgau*, een sterke, groote, rijke, en wel bevolkte Stad, sond syne Gedeputeerden naar het Leger van den Keyser, om hem haare Sleutels aan te bieden. De andere Steeden van *Saxenland* versogten syne Majesteyt alle te samen, om haar ten aldereersten besetting te senden, op dat de Hertogen van *Lunenburg* en van *Mansfeld*, met welke *Thumezern* sig met twee Regimenten Voetvolk, en een considerabele Troep Ruyterye geconjungeert had, sig daar in de sterkste niet mogten maken, en door dat middel continueren een Oorlog, die de gevangen-neming van den Keurvorst, en de neerslachtigheyd van het Volk ging eyndigen. Keyser *Carel* verwonderde sig over de vlytigheyd van *Thumezern*; Hy vreesde dat dat Leger van de Geconfoedereerden hem noch moeyte soude mogen maken. Hy detacheerde tegen het selve, *Hendrik* de jonge Hertog van *Brunswijk*, voor de front van twee duysend paarden, en van vier duysend voetknegten, met last om de Vyanden te observeren,

veren, sonder yets te wagen, en om sig meester te maken van de Steeden, die gedisponeert waren om besetting in te nomen. 1547.

Hy aan d'Inwoonders van *Torgau* de conditien die sy van hem eysten toegestaan hebbende, soo trok hy op een Schipbrugge weder over *d'Elve*, en ging onder het bereyk van het geschut van *Wirtemberg* camperen. De Hertog van *Alba*, sonder het gevaar te vresen, maar die van yver brande, om uytstekende diensten aan syne Majesteyt toe te brengen, vertrok uyt het Leger sonder eenig ander escorte als van vier Edelluyden, en ging de Stad recognosceeren; 'tgeen hy met syn gewoone nauwkeuricheyd deed. Deselve scheen hem sterk te syn; Niet te min na dat hy deselve wel beschouwt had, soo bemerkte hy datse niet onneemelijk was. Hy quam weder in 't Leger, schikte daar in alles tot de belegering, edog hoe weynig van het gelukken van de selve verseker t synde, of hoe lange het de Stad uythouden soude. Het geluk van Keyser *Carel* verloste hem wel haast van die sorge. De Keurvorst die sig gedreygt sag van syn hooofd te sullen verliesen, en die wist dat de Keyser met drift wenste sig van *Wirtemberg* te mogen versekeren, beval aan de Inwoonders en aan de besetting, om haar over te geven, en ontsloegse van den Eed van getrouwicheyd, die sy aan hem gedaan hadden. Sy hadden een strijd van sig over te geven op een bevel, 't welk sy geloofden afgeperst te syn; En misschien soude het selve verstrekt hebben, om des te krachtiger tegenstand te doen, by aldien de Keur-

De Stad Wirtemberg opent desselfs Poorten.

Keurvorstinne van *Saxen* * geen vrese had gehad, dat haar man een al te lange tegenstand met syn hoofd soude betaalt hebben; Sy stelde mitsdien smekingen en traanen te werk: d'Inwoonders en de besetting lieten sig bewegen, en de Stad wierd overgegeven.

1547.

* *Sibilla van Cleef.*

De Keyser en het Leger haddender geen minder vreugde over, als over de voorgaande overwinninge; Want *Wirtemberg* was een Stad om de Keyserſen daar voor te ruineren, of ten minsten om deselve voor dessels wallen de gansche Somer te doen doorbrengen, terwijle dat de Geconfœdereerden *krachtiglijk* in de rest van *Duytsland* souden hebben konnen ageren. Die Hoofdstad van het Hertogdom van *Saxen*, leyt anderhalf mijle van de *Elve* af, in een effen Land, 't welk sy t'eenemaal commandeert. Deselve was versterkt met een aarde wal, van festig voeten breed, en veertig voeten hoog, die van vijf groote en machtige heel reguliere bolwerken gedefendeert word, dessels Citadelle met steen bekleed, besloeg d'alderverhevenste plaats, en passeerde voor onwinnelijk, alles was omringt met een breede graft vol water, die van een gaalderye van steen gedefendeert wierd, die sig water pas verhefte, in welke veele muskettiers geposteert waren, om de Belegeraars met swaare musketschooten van de contrescharp af te houden. De Stad had weynig buyten-werken, hebbende die ook niet nodig. Men moest sig niet beloven deselve door honger te gewinnen, de Keurvorst had daar levens-middelen genoech laten inbrengen, om alle de Inwoonders van de Stad, en een besetting van tien

duy-

duysend man voor twee Jaaren daar mede te voeden, de Krijgs-voorraden waren daar in niet minder overvloedig; De Magasynen waren tot overlopens toe vol, en de Keurvorst had een getal van jaaren besteed om deselve te versamelen; Hy verloor deselve weder in een oogenblik; Sy gingen over aan die geen, tot wiens verderf sy geschikt waren. De besetting bestont uyt drie duysend oude Soldaten, en uyt tien Regimenten militie, wesende alle uytgelese mannen. Sy versogten om met wapenen en bagagie uyt te trekken. Syne Majesteyt accordeerde haar 't selve, om geen tyd met het betwisten van dien te verliesen. Wijders soo liet de doemalige toestand van syne saaken hem t'minste tijd verlies niet toe. De blijdschap dewelke die gelukkige overgave veroorsaakte, wierd seer merkelijk vermindert door de tyding, die men ter selver tyd van de nederlage van Hertog *Hendrik* van *Brunswijk* kreeg. Hy hertnekkig synde om de Stad *Bremen* te belegeren, wierd door de Hertogen van *Lunenburg* en den Graaf van *Mansfeld* geslagen, dewelke met *t'Zumern* geconjungeert synde, een Leger van vier duysend paarden, en van vijftien duysend voetknegten hadden gemaakt, 't welk sy alle dagen door nieuwe wervingen vergroot hadden. 1547.

Die overwinninge konde moeyelijke gevolgen gehad hebben, indien de fortuyn, dewelke gestadig aan Keyser *Carel* gunstig was, de overwinnaars niet ontwapent had: De gevangen-neming van den Keurvorst, de overgaaf van *Wirtemberg*, en de neerslachtigheyd van de gansche partye, waren voor haar

1547. vernederende slagen ; Mitsdien soo wildense van haare overwinninge niet profiteren, als om haare Vrede op voordeeliger conditien te maken. Sy sonden Gedeputeerden naar het Leger van den Keyser, om sig syne bevelen te onderwerpen, sy verkregen sonder moeyte een algemeene amnestie, en de vernietinge van het Edict des bans tegen haar verleent. *'Tis* aanmerkelijk dat haare Gedeputeerden in 't Leger quamen, op 'tselve oogenblik, wanneer den Hertog van *Alba* daar uyt soude vertrekken, om sig tegen de desseynen van haare meesters te kanten; Keyser *Carel* geloofd hebbende dat die groote man alleen bequaam was, om haar de vrugt van haar overwinninge te doen verliesen, en omse te slaan.

XII. HOOFDSTUK.

De Keurvorstinne van *Saxen* komt by den Keyser.

SIbilla van *Cleef*, Keurvorstinne van *Saxen*, verkreeg van syne Majesteyt vergunninge, om haar Gemaal te mogen besoeken: Sy begaf sig in 't Leger in den rouw gekleed, met d'alderjongste van haar Sonen, en van verscheyde Vrouwen van d'eerste qualiteyt gevolgt synde. De Soon van Koning *Ferdinandus*, en de Keurvorst van *Brandenburg*, verselt synde met een talrijk gevolg van *Spaanse* en *Hoogduytse* groote Heeren, presenteerden deselve aan Keyser *Carel*. Sy wierp sig voor de voeten van dien overwinnende Monarch ter neder; en nam syn hand om deselve te kussen. Hy hefte haar met heel veel goetaardigheyd op, omhelsdese, deed haar verhopen dat hy haar Man en haare Soonen met meer

goetheyd als men tot noch toe geloofd had, soude handelen. Die groote Vorstinne haare traanen niet hebbende konnen weerhouden, soo gaf syne Majesteyt syn neusdoek aan haar om deselve af te drogen, en bekragtigde de beloften die hy quam te doen aan haar. Hy vergunde haar om den Keurvorst haar Man te gaan besoeken, en geleyde haar tot aan den uytgang van syn Tent. Sy vond daar den Hertog van *Alba*, die haar syn hand gaf, geleydese tot die daar haar Gemaal in was, en bleef voor den ingang staan tot dat sy 'er weder uyt quam. Men weet niet wat sy tegen malkander seyden, maar men hoorde de sugtingen en snikken van de Keurvorstinne genoegsaam. Wat *Frederik* aanbelangde, die toonde een verwonderlijke standvastigheyd: Hy deed noch sugten noch steunen; maar geheelijk de meester van syn selven synde, verloor niet wes van syn hooghertigheyd, noch van de grootheyd syns gemoeds die hem soo natuurlijk was, dewelke niet te min geduyrende syn gevangenis meer uytblonk, als sy te voren gedaan had. Het weynige dat de nieuwsgiericheyd van syn Wagten, van 't geen die twee voortreffelijke personagien tegen malkander seyden, versamelen konden, is 't geen ik alhier vermelde: Sy waren verwondert dat sy een man sagen, die soo veel vermogen in 't midden van syn gevankenis op syn selven had behouden; in de tegenwoordigheyd van een beminde Gemalinne, dewelke aan hem met de traanen in de oogen vertoonde, de rampen daar syn quade fortuyn haar in bragt, en die tegen hem

1547.

De selve gaat haar Man besoeken.

op de kragtigste en beweegelijkste wijse van
1547. de wereld sprak. Hy ontfing, hy onderhield, en sag weder heen gaan, sonder sig te ontroeren, een Vrouw en een Soon, die in traanen weg smolten, en die in een staat gebragt waren, die gansch verscheyden was van die, daar sy in behoorden te wesen.

Beleeftheyd van de *Spaansen*.

De *Spaansen* rangeerden sig in ryen, *sonder* daar toe eenig bevel ontfangen te hebben, langs heen de weg door welke die Vorstinne weder passeren moest, en haar geweer omgekeert hebbende, gaven daar door aan haar te kennen hoe veel deel sy in haar ramspoed namen. Sommige gingen noch vry verder als die ceremonie, en lieten met haare aangesigten, en door de traanen die sy quamen te storten sien, hoe dat sy bewogen waren. Was het inderdaad niet een Schouwspel 'twelk medelyden waardig was, een groote Vorstinne te sien, die eenige dagen te voren in een hoog vermogen gestelt, en die so men het so mag seggen, van een groot getal personen van alle qualiteyten, aangebeden was, daar toe gebragt synde, om van haar Vyand het leven van haar Man te versoeken, neffens een eerlijke ballingschap, waar in den selve haar man, haare kinderen, en sy haare dagen in veylicheyd konden eyndigen? Alhoewel gelijk ik gesegt hebbe, de *Spaansen* die eere sonder bevel daar toe te hebben de Keurvorstinne aandeeden, soo heeft men echter geloofs, dat *Antonio de Toledo*, een van de alderdiskreetste en beleefste Edelluyden, die oyt in die eeuwe geleeft hebben, haar sulks bevolen had.

De

De Hertog van *Alba* was aan den ingang van de Tente, daar de Keurvorst in bewaart wierd, blyven staan, tot dat de Keurvorstinne daar weder uytquam, aan welke hy de hand gaf, en haar weder in de Citadelle daar sy in gelogeert was geleyde. Wanneer sy door die dubbelde rye *Spaansen*, welke altsamen een groote droefheyd toonden, passeerde, so vroeg sy hem, van wat Natie dat die Soldaten waren; en op wiens bevelen sy die eer aan het stervend geluk van haar Huys bewesen; Hy antwoorde haar dat het *Spaniaards* waren, die daar toe geen ander bevel, als haar beleefsheyd en staatkundicheyd bekomen hadden: Sy scheen daar mede niet vernoegt te syn, maar sig naar deselve wendende, soo seyde sy tegen haar, met so een vriendelijk gelaat als haar droefheyd haar toelaten konde. *Men heeft my*, myne Heeren, *duysend dingen van u beleefsheyd geseyt; Maar ik bespeure heden ten dage, dat soo gy de dapperste Luyden van de wereld syt; gy ook de aldergeschaafste bent. Ik ben u voor uwe beleefsheyd verpligt: Ik sal 'er al myn leven de gedagtenis van behouden, en ik sal alle mogelijke gelegenheden soeken, om u myne erkentenisse daar over te betuygen.* 1547.

De Hertog in 't Leger wedergekeert synde, soo versogten het meestendeel van de Grooten syne Keyserlijke Majesteyt, om de Hertoginne van *Saxen* met een besoeking te willen eeren. Hy liet aan deselve niet blyken, dat hy tegenstrijd gevoelde om haar die gratie toe te staan; Maar echter beloofde hy het haar ook niet, hy wilde daar over met syn Generalissimus eerst raad plegen, versekert

De Hertog van *Alba* vertoont aan Keyser *Carel*,

1547. synde dat hy van hem niet als eerlijke raadslagen soude bekomen; Hy deed eerst al de wereld vertrekken, en met hem alleen opgesloten blyvende, soo vroeg hy hem wat hy 'er van dagt. De Hertog versogt hem die besoeking te willen doen, om aan de nakomelingschap dat seltsame voorbeeld van syn gematigtheyd en van syn goedertierenheyd na te laten: *Want*, seyde hy tegen hem, *genereuse persoonen, wreeken noyt op de Vrouwen de verongelijkingen, die door haare Mannen begaan syn: wyders soo hebt gy niet een Onderdaan die de Keurvorstinne van* Saxen *quaat wenst; sy is de Suster van den Hertog van* Cleef, *die na syne weder bevrediging met uwe Majesteyt altijd oprechtelijk aan syne belangens is verknogt geweest; verre daar van daan van 't minste deel aan de misdaaden van haar man gehad te hebben, soo heeft sy'er een rechte geemelijkheyd over betoont, en heeft nietwes versuymt om'er hem van af te wenden. 't Is wyders opmerkelijk, dat alhoewel men de Vrouwen voor onnutte persoonen in de beweginge der saaken, en de bedieninge der Landen aanmerkt, soo syn de selve echter van soodanige consideratie, dat een geunsch Land in opstand sal geraken, om de affronten die het pretendeert aan een Vrouwe geschied te syn, te wreeken; en in tegendeel soo toont het syn dankbaarheyd voor de verpligtende wyse, waar mede men de Vrouwen behandelt: wyders, geheyligde Majesteyt, u glorie leyt'er aan gelegen, dat onse afkömelingen weten, dat Keyser* Carel *de Gemalinne van een van de hertnekkigste van syne Vyanden, de Gemalinne van een Rebel, die syn ondergang gesworen had, die hy gevangen, en die hy met het Swaard tegen hem in de hand hebbende*

dat hy de Keurvorstinne van *Saxen* behoorde te gaan besoeken.

bende, gekregen had, heeft wesen besoeken, en dat eyndelijk by de selve niet besogt heeft, als om haar te vertroosten. 1547.

De Keyser had behagen in dien raad, hy ging naar de Citadelle, waar in de Hertoginne haar vertrek had, hy gaf haar, en deed haar geven d'eeren, die men gewoon was aan haar in de aldersbloeyenste staat van haar geluk te geven, en beloofde haar dat hy haar ook den Hertog haar Gemaal soude weder geven. De Hertog van *Cleef*, Hertog *Mauritz* selfs, de Koning *Ferdinandus*, de Prins van *Hongarien*, de Keurvorst van *Brandenburg*, en verscheyde andere intercedeerden voor dien ongelukkigen Vorst: sy hadden hem sonder haat en sonder jalousie niet gelukkig konnen sien; alle wensten se syn verlies; maar doen hy van die hooge magt ter neder geploft was, soo waren ser alle van ontroert, wensten hem dienst te mogen doen, en deeden het ook voordeeliglijk.

Keyser *Carel* gaat de Keurvorstinne besoeken.

Keyser *Carel* had in't begin een ongemeene gramschap tegen den Keurvorst betoont: men geloofde selfs in d'eerste dagen, dat hy hem het hoofd soude laten afslaan, en dat hy alle syne goederen ten profyte van Hertog *Mauritz* confisqueren soude. De tijd en de smeekingen vermurwden hem, hy herriep de sententie des doods; maar hy beroofde hem van de Keurvorstelijke waardigheyd, van het Hertogdom van *Saxen*, en van het beste gedeelte van syne rijke Staaten: hy wilde dat hy de fortificatien van de Steeden die hem over bleven, soude laten afwerpen, en confisqueerde t'synen bysonderen voordeele alle de Krijgs en levens-voorraden, die daar in gevonden wier-

De Keurvorst behield het leven maar op harde condition.

wierden. Men kan van haar getal oordeelen,
1547. door 't geen in *Gotha* wierd gevonden; synde de Hoofdstad van de domeynen die noch aan *Frederik* over bleven, en welkers voordeelige situatie en fortificatien, deselve voor onnemelijk deeden aansien. Men vond, seg ik, binnen *Gotha* honderd metale stukken geschut, van een swaare calibre; tweemaal soo veel van een matige grootte, en ses honderd Veldstukken; honderd en vyftig duysend Kogels van verscheyde grootten, buskruyd en werktuygen tot het gebruyk van die overgroote artillerye, in soo groote menigte, dat men het gerugt deed lopen, dat'er een vragt van duysend wagens van vier paarden van was. Daar waren ook levens-voorraden genoech, om twee jaaren lang de gansche Borgerye, en seven duysend man van de besetting mede te voeden.

De Keyser liet die Artillerye, en die Krijgs en levens-voorraaden weg nemen, de welke naar de Erf-landen van de Kroon van *Spanien* vervoert wierden. *Frederik* wierd mede berooft van al 't geen hy op de naburige Vorsten geusurpeert had. De Keyser deed hem wyders een groote somme gelds betalen, de welke ten deele aan de Geestelijken tot schadeloos-stelling van 't geen de Keurvorst haar afgenomen had, uytgedeylt wierd.

Soo hart als de conditien ook waren, op welke Keyser *Carel* het leven aan den Keurvorst van *Saxen* schonk, soo teykende hy die egter, sonder de minste geemelijkheyd te laten blyken, en liet de selve ook van syne Soonen teykenen.

'tWas

't Was alsdoen dat hy bespeurde dat'er een God was, die de misdaaden strafte: dat'er noyt staat te maken was op een partye, die uyt verscheyde Vorsten en Republyken bestont, wanneer de selve een wel ervaren, wakker en wel gedient Vorst tot een Vyand hadden. 1547.

XIII. HOOFDSTUK.

De Hertog tragt Keyser *Carel* t'ontraden, om Hertog Mauritz geen Keurvorst te maken.

DAt Traktaat ten wedersyden geratificeert synde, soo wilde Keyser *Carel* sig quyten van de belofte die hy plechtelijk aan Hertog *Mauritz* gedaan had, om hem het Keurvorstendom met het Hertogdom van *Saxen* te schenken; hy beval ook alle dingen tot de ceremonie van de aanstellinge te bereyden. De Hertog van *Alba* verstont met geemelijkheyd, dat de Keyser in dat besluyt volharde, en hy liep naar syn Tent toe, om noch een uytterste poging te doen: *Hoe*, seyde hy tegen hem, *geheyligde Majesteyt, hebt gy uwe eyge Soldaten niet overwonnen, haar doende uytwerken dingen, de welke veel grooter waren, als men sig van haar beloven konde? hebt gy haar geen breede en snelle Rivieren doen doorwaden, verschansingen doen omsmyten, die tegen alle bespringing bevryd waren, en op de buyken van een gedugt Leger door syn getal, met haare overwinningen en dapperheyd doen heen stappen? hebt gy haar bloed en leven niet gewaagt? hebt gy se niet in sulke haarblykelijke gevaaren gebragt, dat'er wonderen van u goet geluk, en van haare dapperheyd van noden waren, om haar daar uyt te redden? heb gy se niet, seg ik, de elementen en d'aldereysselijkste ongemakken*

doen krimpen? hebbense u soo veele lauweren
1547. versamelt, om u in de schoot van haare Vyanden, de vrugt van haar arbeyd, en het voordeel van uwe overwinningen, te sien overbrengen? de Hemel, de elementen en de menschen, hebben die sig niet om 't seerst voor u verklaart, om u over uwe Vyanden te doen zeegepralen? ach, geheyligde Majesteyt, ik derf en ik kan het niet geloven! 't is het niet te min 'twelk ik sien sal, soo gy niet afstaat van een voornemen, 'twelk soo strydig tegen uwe belangen is, als het met u goed verstand schynt te stryden. Vreest, groote Keyser, dat gy van uwe mildadigheyd gestadige Oorlogen sult doen opryssen, die u doorluchtig Huys, en misschien u selfs overladen sullen. Gy hebt reeds niet dan al te veel voor uwe Vyanden gedaan; want sonder te spreken van het pardon, 'twelk gy bereyds al te ligt aan den Hertog van Wirtemberg, aan den Keurvorst van den Paltz, en aan alle de andere van het verbond van Smalkalden verleent hebt, soo hebt gy ook het leven aan Frederik geschonken, gy laat hem noch domeynen van een groote uytgestrektheyd behouden, gy hebt syn Gemalinne als u eygen Suster onthaalt; gy hebt aan de Krijgs-gevangenen haar vryheyd weder gegeven, gy hebt niemedal van de rebellige Steeden gevordert, en gy hebt haar heel ample amnestien verleent, gelooft gy niet genoech voor u glorie gedaan te hebben, en moet gy het niet daar voor agten, dat gy u goedertierenheyd verder uytstrekkende, uwe Vyanden en de Geconfœdereerden selfs, soo veele goetheden voor uytwerkingen van uwe vreese sullen aanmerken? en niet van dat weldoende en edelmoedig naturel, 'twelk met soo veel glans in alle uwe daaden uytschynt. Weest versekert dat sy'er gelegenheyd

genheyd uyt sullen nemen, om voor de tweede maal de wapenen aan te nemen; soo dat uwe Troepen nau- 1547.
welijks wat verre van de hand sullen syn, of gy sultse uwe bevelen en haar pligt sien veragten. Maar, geheyligde Majesteyt, in dien ik de vryheyd derf gebruyken, die het u geliefst heeft my te verlenen, soo vraag ik u, of gy ons soo weynig agt, dat gy ons bloed niet gestort, en soo veele en sulke groote voordeelen niet behaalt hebt, als om het Lutheraansdom *te versterken, en om Hertog* Mauritz *soo veel te magtiger te maken? ach gy denkt daar niet op: die Hertog is soo veele goetheden onwaardig, men moet niet Staatkundig wesen in te geloven, dat hy erkennende en getrouw sal syn, vermits hy u partye aannemende, gemangelt heeft in 't geen syn conscientie en syn Godsdienst van hem vorderden: in dien hy dan ongetrouw is geweest in 't geen hy geloofde dat God selfs van hem vorderde, kan uwe Majesteyt dan geloven dat hy hem getrouw sal syn? Sulks soude wel konnen gebeuren; maar 't geen men echter niet geloven moet, als wesende het niet geoorlooft van het toekomende te oordeelen als door het verledene. Wanneer selfs syne vorige daaden u gansch geen reden over lieten, om aan syn getrouwigheyd te twyfelen. Weet uwe Majesteyt niet, wat het quaad naturel van de mensch is? sy vergeten in een ogenblik de ontfangene weldaaden; en om dat sy niet bekennen souden verpligt te syn, soo stroyense uyt dat men haar onregtvaardiglijk veel meer heeft geweygert, dan men haar gegeven heeft, en noch onvergelykelijk veel minder als sy wel verdient hadden. Maar, seer godvruchtige Monarch, in dien uwe Majesteyt gansch geen reden van vrese van de syde van Hertog* Mauritz *siet, kan hy wel het selfde van de syde*

syde van God seggen? moet hy niet vresen, dat die
1547. *Souvereynen uytdeelder van genaden hem straffen sal, om dat hy misbruykt de soodanige, die hy hem verleent had, als sig daar van niet bedient hebbende, dan om goddelosen en Ketters te verheffen, in plaatse van de selve besteed te hebben om haar te verdelgen? ach 't is genoech voor* Mauritz, *dat men hem alle syne Kerk-schenderyen heeft vergeven, maar uwe Majesteyt considereert niet, als syne belofte, en heeft gansch geen insigt noch voor de regelen van een goede Staatkunde, noch voor de wetten van den Godsdienst, hy wil syn woord houden. In waarheyd soude het niet genoech syn hem een gedeelte van* Saxen *te geven, en het andere aan verscheyde Heeren te verdeylen, de welke malkander door onderlinge en langwylige verdeeltheden verdelgende, geensints gedugt aan de Keysers souden wesen, en in een gestadige onderwerpinge souden verblyven? wyders soo syn'er veele groote Steeden in het Land. Maakt de selve of tot Keyserlijke Steeden, of 'twelk het raadsaamste soude syn, maakt de selve tributair: bouwt Kasteelen van de selve, en legt daar agt duysend man in, de welke tot kosten van de selve Steeden onderhouden wordende, de gansche Provintie in eerbiedigheyd sullen houden. In dien het met de grootheyd en met de Majesteyt van het Keyserrijk over een komt, dat een Keurvorst machtig is, soo geeft die waardigheyd, en dat Land aan een Vorst van het Huys van* Oostenrijk: *maakt op kosten van uwe Vyanden dat doorluchtig Huys soo machtig, dat het selve de ketterye kan uytroeyen, en* Vrankrijk *en d'andere Rijken die van desselfs grootheyt jalours syn, de wet stellen. Noch eens, geheyligde Majesteyt, draagt het Keurvorstendom niet op en geeft*

de rijke Provintien van Saxen *niet als aan een Catholijk Vorst; vernedert soo veel als u mogelijk sal* 1547.
syn de magt van de Ketters, en verschaft de selve geen wapenen, om de waare Godsdienst t'onderdrukken, en te ontheyligen 't geen de selve t'alderheyligst heeft; verkiest de glorieuse tytel van HERSTELDER VAN DE CATHOLYKE GODSDIENST IN DUYTSLAND, *voor die van* HERSTELDER VAN DE ALGEMEENE VREEDE *in het selve Land: maakt een weynig aanmerkinge op de gevaren, die uwe al te groote rekkelijkheyd u heeft doen lopen; laat die voorledene voorbeelden u tegenwoordig meer omsigtig maken: maar eyndelijk, soo alle die redeneringen, en soo myne ootmoedige smeekingen gansch geen vermogen op het gemoed van uwe Majesteyt hebben, dat hy dan ten minsten de goetheyd hebbe van na desen raad te luysteren: dat hy* Frederik *in syn eerste grootheyd herstelle, hy is sulks waardig, en onvergelijkelijk meer als* Maurits, *en als eenig Onderdaan, den welke sig tot de nieuwe opinien begeven heeft. Hy heeft een grootheyd van gemoed, en een standvastigheyd die bekoorlijk is: hy geensints die weldaad verwachtende, sal daar te meer danksegging voor verschuldigt syn, hy sal de sterkste stut van u gesag by de* Duytsers *worden, na 't humeur daar hy van is, syn erkentenisse sal selfs met syn leven niet eyndigen, vermits hy het de syne sal tragten in te boesemen, de welke van hem waardiglijk sullen voortkomen in een geluk, 'twelk soo veel te verhevender sal syn, als het Traktaat 'twelk gy hem sult laten teykenen, haar toebrengen sal. Prefereert dien Vorst, die de wapenen tegen u gedragen heeft voor* Mauritz, *die de selve voor u aangenomen heeft. Want den eerste heeft sig daar toe*

niet laten betrekken als door een beweeg-reden van 1547. *Godsdienst; en de tweede door een geest van interest gedreven synde, heeft syn Godsdienst, syne bloedmagen, en syne Vrienden verraden. Mitsdien sult gy van* Frederik *niet hebben als een gestadige verknogtheyd aan u geheyligde persoon, met een oprechte getrouwigheyd en diepe eerbiedigheyd. En soo men van de beweeg-reden die* Maurits *heeft doen ageren, oordeelt, soo sal het een ondankbare, een meyneedige, en een man syn, die het minste interest sal doen afvallen: wanneer duysend besaamde voorbeelden al niet leerden, dat men door de misdaad behoud een magt, die men door onregtvaardigheyd en ontrouwe bekomen heeft; soo is aan al de wereld bekent, dat de genaden in d'edelmoedige herten van een openbaare en geslage haat, een bondige en opregte vriendschap maken, en dat de weldaaden, hoe groot de selve ook syn, noyt een laf en geinteresseert gemoed verbinden.*

XIV. HOOFDSTUK.

De Keyser wil niet gebregkig in syn woord blyven.

DE Keyser bemerkte alsdoen genoegsaam, en eenige Jaaren daar na noch beter, dat de raad van den Hertog van *Alba* heylsaam was; echter soo wilde hy sig daar na niet gedragen. Hy had syn woord gegeven, en hy was daar toe vervoert door een sekere fataliteyt, de welke by na alle de overwinningen die hy op syne Vyanden behaalde, onnut maakte. Hy verliet den Hertog sonder hem eenig antwoord te geven, ging met neergeslage oogen weg, gansch peynsende, en floot sig in syn Kabinet op, waar in hy in een veel dieper gepeyns geraakte. De menigte van syne

ne Hovelingen trok'er hem wel haast uyt.
Die Heeren voor af verstaan hebbende d'oorsaak van de geemelijkheyd van haar Monarch, deeden de selve verdwynen, met rykelijk aan hem voor te brengen de pragtige tytels, van dat hy een *goedertieren en miltdadig* Vorst was. Sy vertoonden hem op de aldervleyenste wijse van de wereld, hoe glorieus het voor hem was, de Zeën en snel-stroomende Rivieren over te varen, de dood en d'alderbaarblykelijkste gevaaren te tarten, de alderverschrikkelijkste te overwinnen, niet tot syn bysonder voordeel; maar tot bescherming van de Justitie, van het regt der volkeren, en tot strassing van de misdaaden: dat sulks was den Oorlog als een groot Vorst te voeren, en dat men soo veel grootheyd van gemoed moest hebben als hy had, om niet als glorie in de allerverschrikkelijkste perykelen, en d'aldergevaarlijkste Oorlogen te soeken: dat hy van Hertog *Maurits* niet wes te dugten had, den welke voor een weldaad van dat gewigte, altijd erkennende soude syn: dat de straffe van Keurvorst *Frederik* de stilte aan de rest van het Keyserrijk soude gaan geven, en d'andere Geconfœdereerden ontwapenen soude: dat het eyndelijk eeniger mate van een glorieuse nootsakelijkheyd was, dat een Vorst, wiens Vyanden hem niet hadden konnen overwinnen, cedeerde aan sig selfs, aan syn goedertierenheyd, aan syn miltdadigheyd, en aan de liefde voor syne Onderdanen, de welke alles hadden dorven bestaan, om niet als syn fortuyn te volgen. 1547.

Die vleyeryen deeden een groote slag, die

seer

feer merkelijk door het vertrouwen van den
1547. Keyser vermeerdert wierd: Hy sag aan syn Hof d'Ambassadeurs van de *Czaars* van *Moskovien*, van den Cham der *Tarters*, en van den Koning van *Tunis*. Alle quamense hem van de syde van haare Meesters, de nootsakelijke byſtanden, tot den uytslag van syne desseynen aanbieden. Maar 't geen in die aanbiedingen de verwaantheyd van den Keyser 't meest vleyde, bestont daar in, dat hy meende, dat d'enkele schrik van syn naam, oorsake tot die Ambassaden had gegeven, en niet de liefde van haare Souvereyns voor hem; hy sag sig victorieus in *Europa*, gevreest en gedugt tot in het diepste van *Afrika* en van *Asia*, laat ons daar by voegen, de Brieven die hy van Paus *Paulus* de III. ontfing, waar in syne Heyligheyt hem de trotse tytels van *allergrootste* en *allersterkste* gaf. Die Hovelingen namen daar uyt reden om hem te verheffen boven *Carel de groote*, en boven den *grooten Alexander*; sy vertoonden aan hem, dat d'eerste machtig en soo overwinnende als hy ook was, van 't geen *Europa* alsdoen 't gedugste had, niet meer als de tytel van *groot* bequam, en die wierd hem noch van de Afgodisse offer-Priesters die hy overwonnen hadde, gegeven; waar in hy oneyndig maal minder als de Keyser was, aan wien het Orakel van de waarheyd, de bynaam van *aldergrootste* en van *aldersterkste* quam te geven; die syne overwinningen in de vier deelen van de wereld, met vry meerder recht aan hem, als aan *Carel de groote*, en *Alexander* van *Macedonien* gaven, die noyt de enkele naam van *groote* verdient hadden.

De Paus gaf aan Keyser *Carel* de tytel van *aldergrootste.*

Ik



De Nieuwe Keur-vorst van Saxen, Geinstalleert.

Ik ga de reste verby, en ik segge dat d'uyre om aan *Maurits* de installering van het Keurvorstendom en van het Hertogdom van *Saxen* te geven, genaakte. *Frederik* wierd voor den Troon gebragt. Geduyrende de tijd van een uyr dat die bedroefde ceremonie geduyrde, liet hy een Heldhaftige stantvastigheyd blyken: hy sag sig van alle de verciersels van syn waardigheyd beroven, en hy sag die aan syn Vyand geven, ja hy sag sig gebragt onder het getal van de soodanige, die het voor henen sig tot een eere stelden, dat men haar in syn Antichambre dulde, sonder daar over ontroert te syn. Men hoorde hem sig niet beklagen, noch selfs de minste sugt niet doen. „ Hy deed in „ tegendeel een lange redenering, waar in „ hy syne Keyserlijke Majesteyt bedankte, „ dat hy hem van al syne groote goederen „ berooft had, de welke eeniger mate ge„ dient hadden tot werktuygen van syn op„ stand, die hem minder onderworpen had„ den gemaakt als hy had moeten wesen; en „ dat hy hem niet meer gelaten had, als „ 't geen hy van noden had om stil en met „ eenige luyster te leven. Hy bedankte hem, „ seg ik, dat hy hem arm gemaakt had, als „ over een genade; betuygende dat hy syn le„ ven 'twelk hy de goetheyd had hem te la„ ten, tot syn dienst soude opofferen. Die reden de welke *Frederik* met een verwonderlijke gerustheyd uytte, trok traanen uyt het herte en uyr de oogen van de gansche Vergadering. Keyser *Carel* had moeyte om de syne in te houden, en hy bemerkte alsdoen dat hy wijsselijk gehandelt soude hebben, soo hy den

1547. Stantvastigheyd van den Keurvorst van *Saxen.*

—— raad van den Hertog van *Alba* gevolgt had.
1547. Hy gevoelde in sig een verdubbeling van agting voor dien afgesetten Keurvorst, en alhoewel hy gewilt had, dat hy hem over al volgen soude, soo vergat hy echter niet wes, om hem eenige aangenaamheyd in syn ongeluk te doen vinden; en hy liet hem sulke groote sommen geld trekken, dat die Hertog *by na* niet gevoelde, dat hy in syne groote inkomsten vermindert was.

Syn erkentenisse. *Frederik* was deswegen niet ondankbaar, hy beminde Keyser *Carel*, en betoonde hem sulks in duysend gelegenheden, boven al geduyrende die nagt, dat *Duytsland* syn Keyser voor dien selven *Mauritz* sag vlugten, den welke tot een waardige belooning van de weldaaden die hy ontfangen had, hem sogt te doen omkomen. Keyser *Carel* stelde hem alsdoen in vryheyd, vergunde hem om te mogen gaan werwaarts hy wilde; maar hy weygerde volstandiglijk hem te verlaten, en volgde hem over al. Men houd het daar voor, dat de Keyser door die getrouwe verknogtheyd bewogen synde, hebben wilde, dat *Mauritz* ten beste van het Keyserrijk, het Keurvorstendom en Hertogdom van *Saxen* aan *Frederik* soude wederom geven; maar alsoo hy geen Leger op de been had; dat *Hendrik* de II. en *Albert* van *Brandenburg* veroveringen in *Picardien* en langs den *Rhyn* deeden; dat *Mauritz* voor't hoofd van een schoon Leger was, soo geloofde hy dien ban niet te moeten wagen, als wesende in geen staat om de selve te doen gelden. Hoe dat het ook was, Keyser *Carel* heeft t'sedert meer als duysend maal betuygt, dat hy geen opreg-

ter

ter Vriend als *Frederik* in *Duytsland* had. Hy gaf hem considerabele geschenken en versogt hem sig naar syne Landen te begeven; dog hy wilde niet, en betuygde altijd dat hy geen ander Vaderland had als de plaats, daar sig syne Majesteyt bevond, den welke hy niet als door de dood verlaten soude; 't welk hy ook metter daad deed, met soo veele vertoningen van liefde en van tederheyd, dat'er al de wereld van bekoort was. 1547.

Alhoewel die feyten tot mijn onderwerp vreemt schynen, soo heb ik echter geloofd die aan den Leser te hebben moeten mede deylen, om hem te doen begrijpen, met hoe veel reden den Hertog van *Alba* Keyser *Carel* was radende, om *Frederik* voor *Maurits* te prefereren.

XV. HOOFDSTUK.

De Landgraaf van *Hessen* maakt syn Vrede.

DE saaken van *Saxen* afgedaan synde, soo detacheerde Keyser *Carel* van syn Leger drie duysend Paarden en ses duysend man te voet, de welke hy onder de bevelen van Koning *Ferdinand* heen sond, om de weder-overbrenging van *Bohemen* te voltrekken, waar in de overwinning van *Mulberg* de rusta by na geheelijk hersteld had: hy ging daar na tot *Hall* in *Saxen*, met een voornemen, om ten aldereersten in *Hessen* te trekken, om den Landgraaf tot syn pligt te brengen.

De gevangen-neming van Keurvorst *Frederik* deed in dat Land, 't geen syne wapenen misschien aldaar niet gedaan souden hebben. De Landgraaf alleen in de party overgeble-

ven synde, vreesde voor een gelijk noodlot;
1547. of misschien noch een veel verdrietiger als dat van den Keurvorst. Hy versogt mitsdien *Mauritz* en den Keurvorst van *Brandenburg* syn vreede te maken; sy slaagden daar in en lieten hem weten, dat hy in alle veyligheyt te Hoof kon komen; dat syne Majesteyt hem, noch tot verlies van syn leven, of van *syne* goederen, noch tot een gevangenis, noch eyndelijk tot geenige ballingschap of andere gevoelige straffe verwees. Op die versekering quam hy tot *Hall*; Keyser *Carel* ontfing hem met de selfde ceremonien, als hy den Keurvorst van den *Paltz*, en den Hertog van *Wirtemberg* ontfangen had: maar wat gestrenger: hy seyde selfs ook tegen hem, dat alhoewel hy hem genade gaf, schoon hy regtvaardiglijk de dood verdient had, dat hy hem echter niet afwies d'infamie, die hy op sig had geladen, door de wapenen tegen hem aan te nemen.

Na de ceremonien van die weder-bevrediging, die vry lang waren, hield de Hertog van *Alba* de twee Keurvorsten en den Landgraaf by hem op het avondmaal: de maaltijd passeerde stilletjes: die Vorst en de twee anderen dronken daar in op syn *Hoogdeyts*, en twijfelden nergens aan. De Tafels opgenomen synde, en al de wereld weg gaan willende, soo seyde de Hertog tegen den Landgraaf, dat men hem in het Kasteel een vertrek had gereed gemaakt, daar hy dien nagt in overbrengen moest. Hy scheen ontset te syn, en wilde weg gaan: maar de Hertog hem de punt van syn rapier op de strot geset hebbende,

Hy word gevangen geset.

de,

de, nootsaakte den selve om hem te volgen. ——
De Landgraaf gaf een schreeuw, waar op de 1547.
twee Keurvorsten quamen toe gelopen, hy verweet haar dat sy hem verraden hadden, en dat soo hy geweten had, dat men hem op die wijse gehandelt soude hebben, hy sig op haar woord niet soude hebben vertrouwt gehad. Sy antwoordeden alle beyde, dat sy'er 't eerst in bedrogen waren; dat sy den Keyser souden gaan spreken, en dat sy haar werk van 't syne souden maken. Ik seg niemedal van de guyterye waar mede sommige Auteurs de Secretarissen van den Keyser, en dien Monarch selfs beschuldigt hebben; dat is een feyt waar van ik niet versekert ben; ik weet alleenelijk dat de Hertog de bewaring van den Landgraaf, aan *Jan de Guevarra* een *Spaans* Heer, toe vertrouwde; dat die Vorst naderhand naar het Kasteel van *Mechelen* wierd gebragt, en dat syn verlossing, die *Mauritz* en de Keurvorst van *Brandenburg* drie jaaren lang te vergeefs hadden versogt, de voornaamste beweeg-reden was, die hem de wapenen deed aannemen, soo als wy in't vervolg vermelden sullen.

De rest van de Geconfœdereerden onderwerpen sig.

De Hertogen van *Mekkelenburg*, en eenige souvereyne Staaten langs de *Baltisse* Zee gelegen, hadden noch de wapenen niet ter neder geleyt, de selve versogten de Vreede, en verkregense door de mediatie van den Koning van *Denemarken*.

Wijse voorseningen van

Syne Keyserlijke Majesteyt bemoeyde sig na die onderwerpingen niet anders, als met de reductie van *Bohemen*. Hy verliet *Hall* in *Saxen*; en quam tot *Neurenberg*, van waar hy de

de weg naar *Bohemen* door het land van *Turingen* nam, een land 'twelk met Bosschagien vervult, met Bergen, met Rivieren, met Moerassen, en met engtens, die heel bequaam syn om hinderlagen in te leggen, doorsneden is. De Hertog van *Alba* die dat Land kende; en die versekert was dat de laatste Keurvorst van *Saxen*, die het selve beseten had, alle de passagien daar van had versterkt, trok met de Ruyterye voor uyt, om de wegen voor syn Meester te bereyden. Hy liet die wegen recognosceren, en de verschansingen die de Geconfœdereerden gemaakt hadden afwerpen; sloeg tot selfs de minste engtens gade, om niet in eenige hinderlagen te vervallen, gelijk als de groote *Alexander* op syn wederkeering uyt de *Indien* deed. Keyser *Carel* vertrok uyt *Turingen*, wanneer de oudste Soon van *Frederik* hem van syn onderwerpingen quam versekeren, verselt synde, niet soo als hy voor henen was geweest, maar volgens de staat van syn doemalige fortuyn. Syne Majesteyt ontfing hem wel, deed hem caressen aan, en wilde sien in wat staat dat de wonde was, die hy aan syn hoofd had gekregen, wanneer hy een van de vleugels van syn Leger in de Slag van *Mulberg* commandeerde. Die jonge Vorst omhelsde syn Vader, en kon syn traanen niet weerhouden. Keyser *Carel* droogde de selve af, seyde tegen hem, dat hy alles van syne goetheden verhopen soude, en onthaalde hem op soo een sagte wijse, dat die Prins, die geen minder groot gemoed als syn Vader had, de dankbaarheyd daar van tot de dood van den Keyser toe bewaarde. Syne Majesteyt trok

1547. den Hertog van *Alba*.

niet

niet in *Bohemen*, de Malcontenten hadden haare wapenen reeds ter neder geleyt, en door die onderwerpinge wierd de vreede en gerustheyd aan heel *Duytsland* wedergegeven. 1547.

Soodanig was het eynde van die befaamde Oorlog van het verbond van *Smalkalden*, de selve duyrde vyftien maanden, desselfs ontknoping behelsde nietwes van 't geen men sig daar van belooft had. De Keyserſen hadden daar in al het voordeel, om datse tijd gewonnen hadden, en de Geconfoedereerden waren genootsaakt om daar voor te swigten; want het is seker, dat soo sy den Keyser in't begin van den Oorlog aangetast hadden, dat hy verloren of ten minsten seer belemmert soude geweest hebben.

Die Monarch deed over al wonderen, syn onverwinnelijke moed bragt hem in Plaatsen, daar hy t'aldergrootste gevaar had te lopen, syn goet geluk verliet hem niet, het liet hem in't eerst niet in een soort van belemmering blyven, dan om syn magt te doen uytbrallen, in hem daar uyt te redden. 't Is waar dat hy sonder den Hertog van *Alba*, daar in niet geslaagt soude hebben. De Catholijken waren aan die wijse langwyligheden, de gelukkige uytslag van d'eerste Veldtogt verschuldigt, mitsgaders de weder-overbrenging van alle de Vorsten en vrije Staaten, die langs den *Donau* en den *Rhyn* leggen. Syn groote moed bragt hem geen minder voordeel geduyrende de laatste Veldtogt toe. De overwinning van *Mulberg*, die den selve soo alsse pas een begin nam eyndigde, was men aan hem geheelijk verschuldigt, hy sloeg de selve voor, hy

—— maaktese den Krijgsraad smakelijk, niet te-
1547. genstaande de tegenstreving van by na alle de Bevelhebbers. Hy trok over *d'Elve*, syne tegenwoordigheyd, en syne aanmaningen gaven aan de Ruyters de moed weder, die de snelheyt van de Rivier, en desselfs overgroote breedte, haar by na geheelijk weg genomen had. In minder als een uyr tijds leverde hy slag, kreeg de Keurvorst gevangen, en eyndigde door die daad een Oorlog, die alleen hem plaats onder de aldervermaarste Helden, dieder oyt geweest syn, kon doen bekomen.

XVI. HOOFDSTUK.

De Hertog krijgt bevel om de Prins van *Spanien* in de *Nederlanden* te brengen, en om op syne daaden agt te slaan.

D'Oorlog van *Bohemen* gelukkig geeyndigt synde, soo begaf sig Keyser *Carel* naar de Rijks-vergadering tot *Augsburg*, en gaf aldaar op een plegtelijke wijse de Vrede, en een algemeene amnestie aan de Geconfœdereerden. Die Rijks-vergadering was nauwelijk geeyndigt, of syne Majesteyt verviel weder in syne Jigt siekten, de welke hem met sulk een geweld pynigden, dat hy geloofde het tegen sulke knagende smerten niet lang te sullen konnen uythouden. Hy besloot om syn Soon die in *Spanien* was, te doen overkomen, soo om hem aan de *Nederlanders* te vertoonen, en om hem in haare gemoederen te bevelen, als om te tragten hem indien het mogelijk was, tot Rooms-Koning te doen verkiesen: Hy sag niet meer als dat eenig middel, om de *Spaanse* Monarchie in dat hooge poinct van magt en luyster, waar in hy

de selve gestelt had, te konnen behouden. 1547.

Door die verscheyde gedagten aangedaan synde, soo liet hy den Hertog van *Alba*, die tegen een pylaar van syn Ledekant aan't voeten eynde leunde, tot hem naaderen, en seyde sagjes tegen hem: *gy siet, beminde en getrouwe Hertog, waar mijne swakheden mijn heen voeren, alhoewel ik een van de volslagenste overwinningen behaalt hebbe, soo doen de selve my dog de vrugt daar van verliesen: mijne Vyanden, mijn goedertierenheyd en mijn ligtigheyd misbruykende, siende my buyten staat om te konnen ageren, syn op nieuwe opstanden bedagt, haare oogen, en de stijffsinnigheyd, die sy geduyrende de geheele Rijks-vergadering hebben doen blyken, hebben het my maar al te veel voorseyt, en selfs sekrete Loontrekkers, die ik aan haare Hoven onderhoude, berigten my, dat sy sig in't heymelijk wapenen, ondertusschen ik kan niet te paard steygen, noch my overeynde houden, de Jigt eet alle mijne Leeden op, en veroorsaakt my een ontbering van slaap, geduyrende de welke mijn geest met die verscheyde gedagten beset synde, niet minder als mijn Ligchaam lijd. Gy weet dat de nieuwe Sectarissen van* Duytsland *het alleen niet syn, die mijn verderf gesworen hebben,* Hendrik, *een jong en Krijs-gesint Vorst, en de navolger van den haat van syn Vader, soo wel als in het Koningrijk van* Vrankrijk, *dreygt mijne Rijken met een bloedigen Oorlog: ik heb geen troost voor alle die quaalen als mijn Soon, syn moed, die my het Keyserrijk waardig schynt te wesen, en syn verstand, 'twelk reeds bequaam is om d'alderswaarste saaken te behandelen, syn de eenige vertroosting die my over is. Ik merke hem*

 aan

aan als d'eenigste stut van mijn geluk, en de waardige Successeur van mijne Staaten. Maar, lieu Hertog, wat is hy verre van my! wat baart syn afwesenheyd my al kommer; ik wensch hem aanstonds hier by my, ik beloof my dat syn tegenwoordigheyd mijne geemelijkheden sal versagten; maar aan wien kan ik den selve betrouwen op een reyse, die soo lang en vol van gevaar is, anders als aan den getrouwe medgesel van mijne moeyten, aan den opregsten Raadsman die ik oyt gehad hebbe, eyndelijk aan den Auteur van alle mijne overwinningen? 't Is by u, mijn Heer, dat ik geloof dat hy veylig sal wesen, soo lange als gy hem verseilen sult, ik beeld my in dat uwe tegenwoordigheyd hem uyt alle gevaaren, die hy met een ander soude konnen lopen, redden sal; eyndelijk uwe voorbeelden sullen aan hem gedurige lessen van d'alderverhevenste deugden syn: vertrekt mitsdien op't spoedigste, en brengt hem my hier; ik seg u niet meer, gy sult mijne bevelen in dese Memorien vinden.

1547.

Hy bekomt onderwijsende Memorien voor Prins *Philippus*.

De Keyser beurde sig, wanneer hy syne woorden eyndigde, een weynig op, en op syn elleboog leunende, soo stelde hy den Hertog syne onderregtende Memorien voor hem, en wyders andere voor Prins *Philippus* in handen. Die laatste welke men soude konnen noemen *de groote konst van regeren*, behelsden de wijse om een Rijk wel te bestieren; en wegens 't geen *Philippus* te regt behoorde te weten, om het geluk van syne Onderdanen te bemerken, en een schrik van syne Vyanden, mitsgaders de scheydsman van't geheele Al te worden. Keyser *Carel* wees hem niet anders aan, als 't geen hy door een lange ervarenheyd geleert had, gelijk hy selfs in't eerste artykel van die *Memorie* aantoonde.

Ik

Ik heb raadsaam geoordeelt, mijn lieve Soon, om u voor te schryven 't geen gy weten moet, om met glorie te regeren, het selve is de vrugt van mijne ondervindingen, de selve syn niet als nootsakelijke geboden, van welkers nuttigheyd ik soodanig gepersuadeert ben, dat ik de selve voor d'eenige regel van mijn regering soude nemen, soo ik eerst de Kroon begon te dragen. Leest de selve met sorge, aanschouwtse als het beste stuk van u erffenisse, en 't geen waar toe ik de meest aandringingen gemaakt hebbe om het u in handen te stellen, eer dat de dood de welke ik alle dagen verwagte, en die ik met groote schreeden voel aankomen, my uyt dese wereld hale. 1547.

Ik heb geloofs niet te moeten overslaan een artykel van die Memorien, die slordige Auteurs, of mogelijk Vyanden van de glorie van den Hertog van *Alba*, overgeslagen hebben. Het selve staat aan het eynde van die selve Memorien. *Alsoo het nootsakelijk is dat gy door* Italien *passeert, en dat ik niet twijfele of de Princen van dat Land, sullen u versoeken om in haare Paleysen te komen logeren, soo wil ik, dat wanneer gy eenige van die Princen d'eere sult doen, van de selve aan u Tafel t'ontfangen, dat gy'er den Hertog van* Alba *ook aan ontfangt; want het soude onwaardig syn, dat dien Heer, wiens groote diensten, en syn uytstekende verdienste, hem my meer beminnelijk, en meer geagt als eenige van die Princen maken, beroofst soude syn van een eere, die sy minder als hy waardig syn. Want schoon syne qualiteyt van Onderdaan hem schijnt onder haar te stellen, soo wijkt hy haar niet in geboorte, hy is boven haar in verdienste en in dapperheyd, en ik estimere niets boven hem, als de Souvereyns waar* Keyser *Carel* beveelt aan syn Soone, om den Hertog aan syn Tafel toe te laten.

van de Goddelijke voorsienicheyt hem een Onderdaan gemaakt heeft.

1547.

De Hertog kant sig te vergeefs tegen de innovatien van Keyser *Carel*.

De Hertog syn afscheyd van syne Majesteyt synde gaan nemen, soo gaf hy den selven nieuwe Memorien wegens eenige bevelen, die hy wilde dat *Philippus* executeren soude. De Hertog las deselve vermits Keyser *Carel sulks* versogt; maar gekomen synde tot die *periode*, dewelke een nieuw ceremonieel behelsde, die het oude gebruyk, 't welk in het Hof van de Koningen van *Castilien* gepraktiseert was geworden, vernietigende, de gewoontens die in het Hof van de Hertogen van *Burgundien* gebruykelijk sijn, invoerde, *soo* kon hy sig niet onthouden van opentlijk te klagen over een maniere van doen, die soo beledigende aan de *Spaanse* Natie was: Hy versogt syne Majesteyt om hem niet te gebruyken voor een Brenger van een bevel, 't welk in *Spanien* qualijk opgenomen soude worden. Keyser *Carel* bleef onversettelijk, en protesteerde, dat hy het selve niet herroepen soude. '*t Is niet*, seyde hy, *dat ik niet begrype hoe grotelijks de* Spaniaards *daar door geergert sullen syn; maar, myn Heer, dat doen sal voor myn een verdubbeling van haar liefde syn, soo gy haar verklaart de beweegreden die my doed ageren. Ik ben soodanig overtuygt van haar getrouwicheyd, en van haar oprechte verknogtheyd aan myn persoon, dat ik geensints twyffele of sy sullen gansch bereyd syn, om de laaste droppel van haar bloed voor myn uyt te storten. Ik vrees noch voor haar haat, noch voor haar opstand, want ik geloof dat sy daar onbequaam toe syn, soo lange als sy weten sullen, dat ik voor*

haar

haar een Vaderlyke tederhertigheyd hebbe. 't Is mitsdien dat standvastig vertrouwen, 't welk my doed geloven, dat ik niet nodig hebbe haar te wederhouden, noch met streelingen, noch met schynbaare tekenen van genegenheyd voor haar; sy genoegen sig met een bestendige liefde, en met de glorie dat ik Duytsland *getemt, en d'aldertrotste Natien overwonnen hebbe. 't Is soo met de* Duytsers *en met de* Nederlanders *niet gelegen, die gedragen sig t'eenemaal na de blykelykheyd, dat uytwendige verheft haar, daar is niets als dat middel om haar goetwillicheyd en getrouwicheyd te verkrygen. Die uytwendige tekenen van liefde en van vertrouwentheyd, konnen deselve geaffectioneert maken; mitsdien soo vinde ik die veranderring van een volslage nootsakelykheyd, ik wil niet dat gy myn meer daar van spreken sult, en gy sult in het vervolg sien, dat het heel voordeelig aan de gansche Natie sal syn.* 1547.

De Hertog had op soo een bestipt bevel niet meer te seggen, hy nam aanstonds afscheyd van den Keyser, vertrok met een Convoy van uytgelese manschap, en begaf sig in weynige dagen naar *Genua*. Hy ging daar over Zee, en na een overvaring die soo kort als gelukkig was, soo quam hy in *Spanien*.

XVII. HOOFDSTUK.

PHilippus hield een Staats-Vergadering van *Arragon*. Hy deed de selve scheyden wanneer hy de komste van den Hertog verstaan had, en begaf sig naar *Castilien*. De Hertog van *Alba* ging hem in *Alkala de Henarez* vinden, en leverde de Brieven van sijne Key- Komste van den Hertog in *Spanien*.

Keyserlijke Majesteyt aan hem over. Het
1547. soude overtollig syn alhier te vermelden, dat de Prins van *Spanien* hem met heel veel onderscheyding onthaalde, en dat elk een benieuwt was om den overwinnaar van *Duytsland* te sien. Ik sal maar alleen seggen, dat hy Koning *Philippus* tot *Valladolid* volgde, wesende de bestemde Plaats tot de Staats-Vergadering van *Castilien*. De Prins aldaar gekomen synde, sond circulaire Brieven aan alle de Grandes van *Spanien* af, waar by hy deselve berigt van de gelukkige uytslag van *Duytsland* gaf, en met eenen de bevelen die hy van sijne Majesteyt had ontfangen deed weten, soo nopende sijne reyse als wegens de veranderingen, die hy in 't Hof van *Spanien* wilde maken: hy eyndigde met deselve te versekeren, dat hy niet vertrekken soude, als na d'aankomste van *Maximiliaan*, Prins van *Hongarien*, die d'Infante *Maria* quam trouwen, en die hy in syn afwesenheyd tot Gouverneur van de Koningrijken van *Spanien* soude laten.

Het vertrek van *Philippus*, en de innovatien vergeemelijken de *Spanjaards*.

Het vertrek van *Philippus* mishaagde aan gansch *Spanien*, men vertoonde aan hem de laatste beroertens, die geen ander beginsel als diergelijke saak hadden gehad. Men geloofde dat als sijne Majesteyt in sijn voornemen quam te slagen, om hem tot Rooms-Koning te doen verkiesen, dien Jongman in lange tijd niet weder in *Spanien* soude keeren: dat mitsdien dat schoone Koningrijk de tegenwoordigheyd van syne Souwereyns niet meer soude genieten, en dat alle dessels schatten naar

Duyts-

Duytsland, waar van het als een Provintie soude wesen, soude overgaan. 1547.

Dat vertrek maakte een geschreuw; maar vry minder als de nieuwicheden, die de Hertog van *Alba*, groot Meester van het Huys des Konings, van den Keyser tot Generalissimus over de Troepen van de Landen der Kroon van *Spanien* aangestelt, door bevel van syne Keyserlijke Majesteyt, aan 't Hof en in de Legers invoerde. Hy vernietigde de gebruyken die ten tyde van de Koningen van *Castilien* gepractiseert waren, en hy stelde die van de Hertogen van *Burgundien* in de plaats. De *Spaniaards* konden die nieuwicheden niet verdragen, alle schreuwdense met gramschap, dat *Spanien* een voorwerp van versmading, of van haat van syn Souvereyn was geworden: dat hy haare alderbeste gewoontens afschafte, dat hy haar met geen meerder gestrengheyd, en minder viering soude konnen handelen, wanneer soo veele Koningrijken, dewelke syne voornaamste grootheyd uytmaakten, een verovert Land waren. Dat hy se minder als *Burgundien* stelde, alhoewel deselve alleen en *Burgundien*, en het Keyserrijk beschermden.

Alsoo *Philippus* de Leeden der Staaten aandrong, om stelliglijk op syn vertrek, en op die nieuwigheden te antwoorden, soo antwoordese, na lange uytstellen: *dat syn afweesenheyd voor haar een overgroot verdriet soude syn; maar dat syne Majesteyt voor het welwesen van* Duytsland, *het selve noodsaakelijk hebbende geoordeelt, sy tragten souden sig door haar gehoorsaamheyd en genegenheyd daar in te troosten; maar datsy niet verdragen konden, dat hy door een hoo-*

nende

nende versmading van haar gansche Natie, de ge-
1547. *bruyken van het Hof van* Burgundien *in plaats van die der Koningen van* Spanien *deed invoeren: dat syne Majesteyt om haar die verandering te doen goet keuren, een reden allegeerde, die verre daar van daan, van haar voldoening te geven, haar deed zidderen, vermits sy door die belooning van haar getrouwicheyd sagen, wat dat sy sig in 't vervolg te beloven hadden: dat sy heel yets anders van de erkentenisse van den Keyser verwagt hadden, voor wiens heyl sy alles opgeoffert hadden, en dat sy eyndelijk al 't samen besloten hadden deselve niet te dulden.*

Philippus breekt de Staats-Vergadering af.

Die stantvastigheyd ergerde *Philippus*, den welke volslage gehoorsaamt wilde sijn; hy nootsaakte den Adel en de Geestlijkheyd om uyt de Staats-Vergadering te gaan. Men soude niet konnen seggen hoedanig die twee Ordens, door soo een hoonende handel vergramt wierden: sy namen daar uyt oorsake om nieuwe klachten te doen; daar wierden der in die twee ligchaamen gevonden, die d'onregtvaardigheyd hadden, van op den Hertog van *Alba* te vallen, den welke sy den Auteur van die verandering geloofden te wesen, vermits hy de werkstellicheyd van dien met drift vervolgde.

De Grandes leggen den Hertog de veranderingen te last.

Eenige Grandes quamen hem vinden en vroegen hem met een toornig gelaat, *wat dat men hem belooft of gegeven had, om dat Jok op syn Vaderland te leggen; en het selve so een groot affront aan te doen?* Die vraage trof hem krachtiglijk, en bragt hem tegelijk in een groote confusie. Hy mitsdien tusschen de schaamte en de gramschap dobberende, antwoorde haar; *Myne Heeren, ik neem God*

tot

tot getuyge, soo ik my niet krågtig tegen dese nieuwigheden gekant hebbe, en soo ik mijn selfs niet gewaagt hebbe, om my de gramschap van syne Keyserlijke Majesteyt op den hals te laden, om hem te doen herroepen een bevel, 't welk my niet minder beledigende als u lieden heeft toegeschenen. Ik soude sulks langer tegen gestreeft, en ik soude noyt die nieuwe gebruyken met mijne toestemming geautoriseert hebben, alhoewel daar toe gedwongen synde, indien ik niet geoordeelt had, dat het een wreedheyt soude hebben geweest, aan een Vader die van knagende pynen der Jigt opgegeten word, de troost te weygeren, van te mogen sien een Soon, waar in alle syn hoope bestaat. Wyders, myne Heeren, soo weet, dat ik uyt een familie voort gekomen ben, die geen andere belooninge voor haare groote daaden heeft gesogt, als de glorie van de selve verrigt te hebben; en dat ik geen tegenstrydige gevoelens met die van myne dappere Voorvaders hebbe; en dat ik tot de minste laffe daad onbequaam ben, 1548. Hy regtvaardigt syn selven.

Die rechtvaardiging voldeed haar niet, sy gingen heen met aan den Hertog te seggen, *dat de Keyser haast sien soude, dat 'er een groot onderscheyd was, tusschen de geene die hy begunstigde, en tusschen de geene die hy versmaad had.*

Alsoo dat dreygement een aanstaande opstand uytbeelde, soo geloofde de Hertog, dat hy het selve voor *Philippus* niet verborgen moest houden; en hy ried hem te gelijk om *Spanien* niet te verlaten. Die Prins die seer agterdogtig was, gedroeg sig na dien raad; maar *Maximiliaan* gekomen sijnde, so wierd de Bruylofst met een algemeene toevloeying

van al den Adel gehouden. Deselve liet daar
1548. in noch geemelijkheyd noch misnoegtheyd blyken; maar betoonde in tegendeel heel veel genegentheyd voor dien Vorst, die heel wel van postuyr en gelaat, na *Ferdinand* de Catholijken Koning geleek, wiens geheugenisse dierbaar in *Spanien* is.

Philippus vertrekt uyt *Spanien.* Die wysen van doen gaven *Philippus* weder moed; hy was voor geen omwendingen meer beducht, hy liet syne uytrustingen vertrekken, en vertrok selfs mede in 't eynde van September, van den Hertog van *Alba*, en een talrijk gevolg van Adel en van Domestyken verselt sijnde. De Marquis van *Aguillar*, Onder-Koning van *Catalonien*, doed hem een treffelijke inhaling tot *Barcelona*, alwaar hy eenige dagen een gunstige tijd tot syn Scheepvaart afwagte.

Een frisse wind opgeresen sijnde, soo ging hy aanstonds t' Scheep. Hy was naauwelijks in volle Zee geraakt, of een geweldig onweder noodsaakte hem tot *Roses* in te lopen. Hy verbleef daar geen langen tijd, het goed weder 't welk op het Tempeest volgde, liet hem toe weder in Zee te steeken. Hy dobberde op deselve eenigen tijd, ten eynde van welke hy in de Haven van *Savonna* liep; van waar hy sig naar *Genua* begaf, soo afgemat sijnde, dat hy genoodsaakt was eenige dagen in die groote Stad te blyven, om van de vermoeyenissen der Zee uyt te rusten.

XVIII. HOOFDSTUK.

1548.

DE winter begon sig te doen gevoelen, wanneer *Philippus* van *Genua* vertrok, en de sneew die reeds den *Appennin* bedekt had, maakte hem d'overtogt van dat Gebergte heel beswaarlijk: hy geraakte daar niet te min gelukkig over, en quam in het *Milanees*. Hy besogt alle de Steeden die in syn passagie lagen, off die daar niet wyd van af waren, en bragt in die besoekingen de rest van 't jaar 1548. door. *Philippus trekt door Italien.*

Op twee mylen na by *Milaan* gekomen synde, soo ontmoette hy den Hertog van *Savoyen*, den welke hem tot syn intrede in die Hoofdstad van het *Milanees* verselde. Alsoo deselve groot, rijk, wel bevolkt, en met een groot getal van fraye Luyden vervult is, soo had deselve niets vergeten, om haar toekomende Monarch met alle mogelijke pragt en deftigheyd t'ontfangen. Het waaren niet als Zeege-boogen, Beeltenissen, Naalden, en Zeegtekens van wapenen die men sag, met een woord geseyt, men had aldaar in overvloet toegestelt, al 't geen een intrede defrig kon maken. De Prins verbleef daar een langen tijd, geduyrende welke de Stedelingen hem met alle soorten van festeynen onthaalden. Wanneer hy uyt *Milaan* vertrok soo quam hy tot *Mantua*. De Hertog van die Stad liet hem op d'intrede van sijne Landen ontfangen, en trok hem eenige mylen van syne Hoofdstad, die niet minder als *Milaan* was, te gemoet. 't Is waar dat alle die Souvereyns van *Italien* 1549. *De Hertog vond goet sig niet te vertonen in de Steden, alwaar de Princen van Italien met Philippus aten.*

1549. sig om t' seerst bemoeyden, wie dat beter syn Hof by den Prins van *Spanien* soude maken. Sy sagen hem, om soo te spreken, voor een nieuwe Godheyt aan, wiens magt te vreesen, en wiens gunste te wenschen was. De Hertog van *Alba* was by na d'eenigste, die sig door die vreugde niet liet betrekken, daar het gevolg van Koning *Philippus*, en de Italianen soo mede ingenomen schenen. Hy mogt schoon deel in die toejuygchingen hebben; men mogt schoon sijn persoon met verwondering voor den overwinnaar van *Duytsland* aanmerken; al dat selve voldeed hem niet. Hy wilde selfs onder voorwendsel van siekte, niet binnen *Milaan* noch *Mantua* komen: Hy was versekert dat *Philippus* daar eenige *Italiaanse* Princen aan syn tafel moest nodigen; en hy vreesde dat die Jongman hem de selfde eere weygeren mogt, en dat hy mitsdien minder als die Princen soude schynen te wesen: of ten minsten, soo wilde hy door die gematigheyd, de nyd doen swygen, en de vyandschap van de Grandes niet op sig trekken; want alhoewel voormaals de Koningen van *Spanien* dikmaals aan haar tafel sommige Grandes ontfingen, soo was die pryssellijke gewoonte niet te min vernietigt. Mitsdien die eere nieuw schynende, en niet als voor een groote onderscheydinge konnende worden genomen, wat souden dan veele Grandes die in waarheyd wel van een veel mindere verdienste als den Hertog waren, maar die het voordeel hadden van in een regte linie van de Monarchen van *Castilien* en *Leon* afkomstig te syn, daar van geseyt hebben? als *kon*-

nende

nende den Hertog van *Alba* niet anders als voor een vreemdeling, die syn oorsprong van een Prins van het Keyserlijke Huys van *Constantinopolen* had; dog die in *Spanien* t'sedert meer als drie Eeuwen voortgestamt was, aangemerkt worden. Die aanmerkingen by de zedicheyd van den Hertog 't samen gevoegt sijnde, deeden hem sig selven beroven van een eere, die Keyser *Carel* hem alleen onder de rest van sijne Onderdanen waardig gekent had. 1549.

Ik sal het verhaal van de reyse van *Philippus* verkorten, met te seggen, dat na dat hy *Lotharingen* en het *Franche-Comte* door getrokken was, hy sig naar de *Nederlanden* by den Keyser sijn Vader begaf; die hem tot *Brussel* verwagte. Hy besogt de voornaamste Steeden van dat Land, dewelke hem alle deftige inhalingen aan deeden. Keyser *Carel* liet de *Nederlanders* aan hem den Eed van getrouwicheyd doen, dewelke hem voor sijn presumtive Erfgenaam erkenden; maar sy konden in syn humeur geensmaak krygen, 't welk haar als een openhertige Natie, dewelke de Vorsten minnelijker, als *Philippus* was, hebben wil, stuyrs en al te koel scheen te wesen. 1550. *Philippus* trekt naar *Vlaanderen*.

Die groote Keyser vertrok weder naar *Duytsland*, en liet sig van syn Soon derwaarts volgen, den welke geen reden had om van syn reys, noch van het barse humeur van die Volkeren, en in 't bysonder van dat van Keurvorst *Maurits*, den welke hem in de volle Rijks-Vergaderinge qualijk onthaalde, vernoegt te syn: ook soo wilde hy daar niet ver- 1551.

blyven, en de Rijks-Vergadering was nauwelijks geeyndigt, of hy versogt syn Vader om hem te willen vergunnen weder naar Spanien te keeren. Keyser Carel consenteerde daar in en dat soo veel te gereeder om dat Philippus sig met syn Oom Ferdinandus Koning van Hungarien, die te gelijk Rooms-Koning was, gebrouilleert had, alsoo hy met reden bedugt was, dat die verwarringe moeyelijke gevolgen mogt hebben.

1551. Keert weder naar Spanien.

De Hertog van Alba geleyde den Prins weder naar Spanien, op expres bevel van Keyser Carel, of liever door een schikking van de Goddelijke voorsienicheyd, dewelke niet wilde toelaten, dat de Hertog in de volgende schandelijke vlugt van den Keyser soude tegenwoordig sijn, oft dat hy door een haastige te rug-trekking deel in het affront soude hebben, die alle de glorie dewelke hy in de voorgaande Oorlog, en bysonderlijk tot Regensburg, alwaar syne tegenwoordigheyd alle de magten van de geconfedereerden deed verwyderen, verkregen had, weder ter nedergeploft. Alhoewel Mauritz onvergelijkelijk minder Troepen had, als Keurvorst Frederik en den Landgraaf commandeerden; maar syne Majesteyt had den Hertog niet, wiens tegenwoordigheyd alleen soo veel als een Leger was.

1552.

XIX. HOOFDSTUK.

Historie van den

MEn moet om die Historie wel te verstaan, aanmerken, dat de Landgraaf van Hessen, noch gestadig tot Mechelen gevangen bleef,

bleef, wat instantien om syne vryheyd te verkrygen, *Maurits* en de Keurvorst van *Brandenburg* ook deeden, op welkers woord hy naar *Hal* gekomen was. Sy hadden niets konnen verwerven, in tegendeel soo bewaarde men dien Vorst noch veel nauwer, men handelde hem selfs ook veel harder als ordinaris, onder voorwendsel dat hy had willen ontvlugten.

1552. Oorlog van Keurvorst *Maurits.*

Maurits moede geworden synde van sig soo lang te sien eluderen, nam syn party aan, en besloot om goed of quaad-willig, de vryheyd van den Landgraaf te verkrygen, hy maakte een verbond met den Keurvorst van *Brandenburg*, en het meestendeel van de Protestanse Vorsten van *Duytsland*, hy versekerde sig van de bystanden van *Hendrik* de II. Koning van *Vrankrijk*, aan wien hy en d'andere geligueerde Vorsten den tytel van BESCHERMER VAN DE DUYTSE VRYHEYD gaven; maar alles geschiede met een geheym, 't welk Keyser *Carel* niet te weten konde komen, alhoewel hy sig beroemde, dat hy loontrekkers in alle de Raads-Vergaderingen van alle de Vorsten van *Europa*, soo van d'eerste als van de tweede rang had. Mitsdien wanneer hy t' minst daar op dagt, begaf sig *Maurits* voor 't hoofd van een Leger, met t' welke hy *Maagdenburg* 't welk afgevallen was, quam innemen. Hy voegde daar by het Garnisoen 't welk die Stad gedefendeert had, en wyders noch sommige Troepen van eenige Protestantse Vorsten, en marcheerde met soo veel vlyd, dat hy den Keyser binnen *Inspruk* meende te overrompelen, den welke hy met voorslagen

slagen van Vreede ophield. De neerslachtigheyd die d'aannadering van Keurvorst *Maurits* in het Hof van sijne Keyserlijke Majesteyt bragt, kan niet uytgedrukt worden; wanneer men aanmerkt, dat de Keyser, *Granvelle* (die als doen Bisschop van *Arras* was) en by na alle de Grooten, sig half gekleed, en op paarden sonder zadels of toomen salveerden, en geen halte hielden, eer dat sy in *Karinthien* gekomen waren, alwaar sy moeyte genoech hadden, om van haar schrik te bedaren.

1552.

Philippus send de Hertog van *Alba* tot bystand van den Keyser.

Philippus verstond die verdrietige tyding met verbaastheyd, hy besloot daar op aanstonds tot bystand van syn Vader te senden, den eenigste man die *Duytsland* kon doen beven, ik wil seggen den Hertog van *Alba*, die sig naar syne Landgoederen begeven had, als konnende sig na het humeur van *Philippus* niet schikken; wesende een Prins die selfs vol glorie was, noch syne passien vleyen. Hy vertrok aanstonds naar het Hof. Hy ontfing een considerable somme van de Krijgs-Commissarissen, en alsoo deselve niet genoech was om de nodige recreuten te doen, soo verpande hy de alderdierbaarste juweelen en meublen van sijn Huys, en verkoft heel merkelijke Landen. Hy nam met toestand van *Philippus* agt duysend Rijksdalers op rente, hebbende niet wes 't welk hem dierbaarder was, als de begeerte om dienst aan sijn Vorst en aan syn Vaderland te mogen doen.

Met dat geld wierf hy seven duysend man, ruste in weynig dagen een Vloot uyt, op welke hy niet alleen die nieuwe recreuten, maar

ook

ook een menigte van gewilligen Adel en van oude Troopen inscheepte. Hy quam gelukkig tot *Genua* aan Land, en sonder agt te nemen dat die Troepen ruste van noden hadden, om sig van de vermoeyenissen der Zee te herstellen, soo marcheerde hy met groote dag reysen, trok over de *Alpes*, en over eenige Rivieren, en quam sig by den Keyser vervoegen. 1552.

Die Monarch verstaan hebbende dat de Hertog gekomen was, toonde daar over vreugde te hebben, en liet aan syne Troepen deel van die tyding geven: een oogenblik daar na quammen aan hem seggen, dat dien Held versogt binnen te mogen komen; hy sond een van syne Beampten, om hem te seggen, dat hy hem en selfs met ongeduld verwagte. Als doen Koning *Ferdinandus* syn Broeder, en een groot getal van Bevelhebbers en Grooten die by hem waren, aansiende, soo seyde hy met een diepe versugtinge tegen haar; *gylieden syt de getrouwe medgesellen van myn vlugt geweest, maar by aldien ik den Hertog van* Alba *by my had gehad, soo soude by de medgesel van myne overwinninge geweest hebben.* De Hertog reeds in de Antichambre synde, soo deed Keyser *Carel* hem d'eer om hem te gemoet te gaan, onthefte hem op wanneer hy sig aan syne voeten wilde nederwerpen, omhelsde hem, en hem tegen syn borst drukkende, vroeg hem met een toon, die met vreugde en confusie vermengt was: *Hoedanig hebt gy myn aangemerkt, wanneer ik voor myne Vyanden van* Inspruk *vlugte. Myn Heere*, antwoorde de Hertog, *op deselve wyse als gy deselfde Vyanden tot* Mulberg *ter neder*

De Hertog van *Alba* conjungeert met het Leger van den Keyser.

De Keyser ontfangt den Hertog op een onderscheydende wyse.

der slegt, alwaar gy mijn raad versmaad hebt
1552. *die ik u gaf, eer dat gy aan* Mauritz *de investiture van het Keurvorstendom, en van het Hertogdom van* Saxen *verbondet.*

Krabt mijn wonde niet weder op, seyde de Keyser, *'t is waar dat ik tot versmading van uwe wijse raadgevingen, een Vorst heb verheven, die sig van syn verheffing maar bedient heeft, om my te doen omkomen: maar mijn Heer, hy soude het lot van* Frederik *gehad hebben, en* Inspruk *soude in plaats van* Regensburg *geweest syn, indien ik u by my had gehad; ik troost my echter, hopende dat ik onder u bestier dien ondankbaren straffen sal; dat ik de Steden sal weder nemen, die Koning* Hendrik *syn Beschermer, mijn ontnomen heeft; dat ik hem sal leeren, dat mijn ouderdom niet te veragten is, dat ik de aldertreffelijkste Kapiteynen van de wereld, en d'alder dapperste Soldaten hebbe, die ik als een schat bewaar om'er my als 't noot doed van te bedienen. Weest mitsdien niet verbaast, mijn lieve Hertog, dat ik hy nu alleen synde, mijne lieden heb gewant; maar tegenwoordig dat mijne machten hy nu gelijk met die van mijne Vyanden syn, soo laat ons eens gaan besien, wie dat de overwinninge hebben sal.*

De Hertog de hand van dien grooten Vorst vattende, kuste de selve tot verscheyde malen, versekerde hem van syn getrouwigheyd, en van de dapperheyd der *Spaansen*, en hy beloofde hem niet minder van de *Italianen*, die hy wist dat op de marsch waren.

XX. HOOFD-

XX. HOOFDSTUK. 1552.

PEDRO *de Toledo*, Viceroy van *Napels*, had geen minder aandringing getoont, om syn Meester te hulp te komen, als den Hertog van *Alba*, het Hoofd van het treffelijke Huys van *Toledo* toonde. Die Edelmoedige Viceroy, eenige onderstanden van geld van syne Heyligheyt, en van den groot Hertog van *Toskanen* bekomen hebbende, ligte drie Regimenten *Italianen*-Voetvolk, met vier Esquaders Ruyterye, en liet d'een en d'ander de weg naar *Duytsland* inslaan. Lof van het Huys van *Toledo*.

Het scheen dat de straffe der Geconfœdereerden t'eenemaal voor 't Huys van *Toledo* gereserveert was; dat het selve alleen Helden besat, die bequaam waren om d'oproermakers tot haar pligt te brengen, en de goddeloosen en Kerkschenders te straffen. Ik heb reeds vermelt wat de Hertog van *Alba* in *Duytsland* gedaan had, en ik sal in't vervolg spreeken wat dat hy in Vlaanderen deed.

De Viceroy van *Napels* had niet minder uytgemunt, hy had de *Turken*, die op de Kusten van dat Koningrijk een landing hadden dorven komen doen verslagen, en hy had de Rebellen van dat selve Koningrijk getemt, de welke sig niet minder belooft hadden, als om'er de *Spaanse* Heerschapye uyt te bannen.

't Is waar dat het Huys van *Toledo*, niet als groote Mannen voortgebragt heeft; maar het was noyt vrugtbaarder in Helden als in die eeuwe; het selve leverde uyt *Pedro*, Marquis

van

van *Villa-franca*, den welke een Oorlogs-bis-
1552. xem was; syne twee Soonen; *Garsias* en *Frederik*, waaren hem in nietwes minder; *Spanien* beschreyt als noch den laatsten, den welke het selve een quaatardige Moordenaar ontnam, wanneer het sig daar van 't meest beloofde, en hy noch niet verder als in de fleur van syn leven was.

Maar om tot onse Historie weder te komen, *Ferdinand de Gousague*, Governeur van het *Milanees*, had den Keyser twee Terces toe gesonden, t'een een *Spaans*, en t'ander een *Italiaans*, met een woord geseyt, al de wereld signaleerde sig; maar weynige soodanig, als *Maria van Oostenrijk*, de Suster van syne Keyserlijke Majesteyt, Koninginne Douariere van *Hongarien*, en Governante van de *Nederlanden*: de selve gaf sig in alle spoed naar *Aken*, handelde met verscheyde *Duytse* Vorsten wegens Troepen, en sy had reeds agt duysend man bekomen, de welke eenige dagen voor den Hertog van *Alba* in't Leger quamen.

Wreetheden van *Maurits*. Hertog *Maurits*, Generaal van de Geconfoedereerden, wanhopig, dat hem den Keyser twee maal ontsnapt was, en geemelijk synde dat hy hem in staat sag, om hem het hoofd te konnen bieden, hervatte syn handel en belegerde *Regensburg*: die groote Stad wierd vervolgens geplondert, welke wraake *Maurits* geloofde aan de Geest van Hertog *Georg* van *Mekkelenburg*, die in een uytval welke de Belegerden deeden gedood was, verschuldigt te syn. Hy liep daar na gansch *Frankenland* af, verwoeste dat schoone Land, en handelde de heylige Plaatsen, en de persoonen die God

toe-



Regensburg Geplondert

egewijd waren, met d'uytterste barbaarsheyd. 1552.

Die geweldenaryen bragten Keyser *Carel* in een schrikkelijke gramschap; hy beloofde represalien tegen de Vyanden te sullen gebruyken, en om haar op d'alderstrengste wijse van de wereld te sullen straffen, soo ras als hy alle syne machten versamelt soude hebben. Hy deed de reveu over de gene die by hem waren, en vond niet meer als vier en dertig duysend Voetknegten, en seven duysend Paarden; een getal dat vry minder als dat van de Vyanden was. 't Is waar dat hy nieuwe Troepen verwagte, en dat de selve in marsch waren om met hem te conjungeren; 't geen se niet heel ligt souden konnen doen, dan na dat men de Geconfœdereerden uyt de posten die sy besloegen gedelogeert soude hebben. Sy die in de voorgaande Oorlog het geluk van Keyser *Carel*, en de dapperheyd van den Hertog van *Alba* syn Generalissimus, niet dan al te veel beproeft hadden, geloofden dat sy het voor de tweede maal niet beproeven moesten: sy bragten de voorslagen van Vreede weder op het tapijt, en sonden Gedeputeerden aan Koning *Ferdinandus*; den welke in dat groote verschil voor neutraal geagt wierd, en voor wien de Geconfœdereerden betuygden geen onderwerping noch eerbiedigheyd gebrek te hebben.

Keyser *Carel* verleent aan de *Duytsers* Vrede.

Die Monarch wenste de Vreede, en wilde daar van de scheydsman wesen, om twee redenen: d'eerste, om dat het syn interest was dat hy in 't gemoed van de *Duytsers* wel stont, van welke hy na de dood van syn Broeder Keyser

moest

moest syn: de tweede, om dat de *Turken* in
1552. *Hongarien* gevallen waren, en daar in soo veele verooveringen maakten, dat het te dugten stont, dat sy het sonder een spoedige bystand, voor het eynde van de Veldtogt verwoesten mogten. De Vreede gaf hem die bystand, hebbende de Geconfoedereerden alle haare Troepen aan hem beloofst. Hy versogt mitsdien syne Keyserlijke Majesteyt, om voor de tweede maal de Vreede aan het Keyserrijk te verleenen, om den Landgraaf in vryheyt te herstellen, en om de Protestanten wegens eenige poincten, de welke de vryheyd van conscientie, en de vrije oeffening van haar Godsdienst betroffen, voldoeninge te geven: Hy vertoonde hem den Oorlog van *Hongarien* en die van *Vrankrijk*; gaf hem te kennen, dat de magten van de Geconfoedereerden alle dagen vermeerderden; dat sy op haare kosten wijs wordende, men'er soo goet koop als in den eersten Oorlog niet soude afkomen.

Keyser *Carel* gevoelde heel veel tegenstreving nopende die Vrede; hy kon het affront 't welk de Geconfoedereerden hem gedaan hadden, niet opkroppen, d'ondankbaarheyd van *Maurits* trof hem aan syn hert: hy vleyde sig met een gansche wraake, en geloofde de selve soo veel te ligter te sullen syn, om dat hy den Hertog van *Alba* by hem had. Hy luysterde mitsdien in d'eerste bewegingen niet, noch na syn geneygt naturel om te vergeven, noch na syn tederhertigheyd voor syn Broeder, noch na syn bysondere ruste; hy sag op den Oorlog van *Hongarien*, noch op die van *Vrankrijk*, niet, de welke het Keyserrijk tot

op

op twee vingeren na in syn verderf stelden: Hy geloofde dat hy aan alles voldoen konde. 1552.
De Hertog van *Alba* kon geen behagen scheppen in een standvastigheyd, die hem gansch t'onpasse scheen te syn. Hy stelde sig echter daar niet opentlijk tegen; maar hy liet sig noyt een gunstige gelegenheyd ontglippen, om hem te doen sien, dat die Vrede niet alleen heel nootsakelijk, maar ook te gelijk heel glorieus was. *Gy weet, groote Keyser*, seyde hy tegen hem, *dat de verscheydenheyd der tijden en der voorvallen, verscheyde wijsen van ons gedrag vereyssichen. U is niet onbekent, dat men selden twee maal een voorsigtig Vyand op de selfde wijse verrast. In d'eerste Oorlog van* Duytsland, *soo hadden wy geene Vyanden als de Geconfoedereerden. De* Turk *had alsdoen thuys syn werk*, Francois *de I. en* Hendrik *quamen te sterven. U goet geluk scheen u de dood van die twee Vorsten in die gelegenheyd verschaft, en ter selver tijd aan uwe Vyanden twee machtige Beschermers ontnomen te hebben; want het is seker dat soo sy geleeft hadden, dat sy u belemmert souden hebben: d'een en d'ander soude niet gemangelt hebben u den Oorlog te verklaren, en door een geweldige diversie u belet hebben, dat gy uwe Troepen van* Vlaanderen *en* Italien, *en van den* Rhyn *niet tot u bystand had konnen laten komen, de welke ons by na met de Vyanden gelijk stelden, en ons d'overwinninge verseekerden. Mitsdien wy niet als de Geconfoedereerden alleen tegen hebbende, de welke noyt eendrachtig waren, soo was het ons als onmogelijk dat wy haar niet slaan souden. Maar tegenwoordig is het 't selfde niet meer. de* Turk *drukt ons sterk in* Hongarien, *Koning* Hendrik, *na dat*

by geheele Provintien aan d'overſyde van den
1552. Rhyn verovert heeft, is voor de Poorten van Straasburg, gereed om die groote Rivier over te trekken, en om aan dees ſyde alle veroveringen die hem mogelijk ſyn te maken. Sulks ſynde, alderheyligſte Majeſteyt, ſoo weeſt ernſtelijk op de Vreede met de Geconfœdereerden bedagt, het ſyn uwe Onderdanen, en ſoodanige Onderdanen, die als ſy ſig met u vereenigen, de deſſeynen van een uytheemſen ſullen konnen overhoop ſmyten: gy ſult altijd met haar verlieſen, en de overwinninge ſal u miſſchien doodelijk ſyn. Wyders ſyt gy voor u glorie bedugt? is het u niet genoeg dat gy ſe daar toe gebragt hebt, datſe om u goedertierenheyd ſmeeken? Wat ſoude u haare ganſche nederlage meer konnen toebrengen? ſy ſyn reeds overwonnen, vermits ſy van capituleren ſpreeken; u tegenwoordigheyd alleen verſchrikt haar, en doed haar de wapenen ter neder leggen. Wat ſal Europa niet ſeggen, wanneer het u de wet ſal ſien ſtellen aan een Vyand, die niet minder dagt als die aan uwe Majeſteyt op te leggen? Weygert over ſulks niet langer een Vreede, die aan het Keyſerrijk, aan het Chriſtendom, en aan u ſelfs nootſakelijk is: aan het Keyſerrijk om alle ſyne Leeden te hereenigen, en de ſchrikkelijke breuke, die de Koning door de veroveringe van verſcheyde groote Steeden daar in komt te maken, te verhelpen; aan het Chriſtendom, om ſyn aldergevaarlijkſte Vyand te konnen tegen gaan; en aan u ſelfs, om u te bevorderen een ruſte, die gy van noden hebt, om u wankelend geſag vaſt te ſtellen, en om aan gauſch Europa het vermogen van uwe Majeſteyt op de Duytſers te toonen.

Mark- graaf Die redenen en de veroveringen van den alderchriſtelijkſten Koning, deeden Keyſer

Carel

Carel besluyten, om weder Vreede aan Duytsland te verlenen. De selve wierd op den 4. Augustus 1552. tot Passau geteykent, en de Landgraaf die het eenigste schijnbaar beweeg-middel van dien Oorlog was geweest, wierd weder in vryheyd gestelt. De Geconfoedereerden dankten een gedeelte van haare Troepen af, en by na alle de Soldaten die gecasseert wierden, namen weder dienst onder het Keyserlijke Leger. Keurvorst *Maurits* leyde syne bysondere Troepen, en die van andere Protestanten, in *Hongarien* tot bystand van Koning *Ferdinand*, Markgraaf *Albert* van *Brandenburg*, waar by sig de Colonel *Rhimberg* met syn Regiment vervoegde, weygerde de wapenen ter neder te leggen. Hy verknogt sig noch nauwer door interest aan syne alderchristelijkste Majesteyt, trok in *Frankenland*, plonderde veele Steeden die van Catholijken bewoont wierden, stelde d'andere onder swaare contributien, en versekerde sig van sommige, door machtige besettingen.

1552. *Albert* weygert de Vrede.

XXI. HOOFDSTUK.

Keyser *Carel* versekert synde, dat de Markgraaf het geen langen tijd tegen hem soude konnen uythouden, en dat het hem niet swaar soude vallen, om, *Mets*, *Toul* en *Verdun*, die *Hendrik* de II. ingenomen had, weder te nemen, liet den Hertog van *Alba* voor uyt trekken, van twintig duysend man gevolgt synde, dien Held tot by *Augsburg* genadert synde, soo bragten de Borgemeesters hem de Sleutels. Hy trok daar binnen, en des anderen daags quam de Keyser met de rest van het

Keyser *Carel* word binnen *Augsburg* ontfangen.

1552. het Leger daar aan. Syne Majesteyt sette de Luytersse Borgemeesters en den Raad af, herstelde de Catholijken in alle de ampten, waar na hy alle de Inwoonders condemneerde aan hem groote sommen gelds te betalen, om haar selven van ploonderinge vry te kopen, en verseekerde sig van de Stad door een goede besetting; Hy trok voorts door Wirtenberg, quam tot Spiers, en trok tot Straasburg toe af, vervolgende den Markgraaf Albert gestadig, den welke al te swak synde, om met soo een groot Leger hand gemeen te worden, de hielen ligte.

Belegering van Metz. Het desseyn van Keyser Carel was om Metz, een Bisschoppelijke, groote, rijke en bevolkte Stad, voormaals de Hoofdstad van de Markomans, en by de ouden onder den naam van Divodurum bekent synde, te belegeren. De Hertog van Alba, had geen behagen in dat desseyn, daar was nietwes 'twelk hy niet in't werk stelde, om'er syne Majesteyt van af te wenden. Metz was sterk, en had een besetting, uyt het puykje van den Adel en van de Troepen van Vrankrijk bestaande, aan d'andere syde soo genaakte de winter: alsoo de selve lang en rouw in die Quartieren is, soo was het niet te geloven, dat de Italiaanen en Spaniaards, die onder heel gematigde climaten opgevoed syn, de strengheyd daar van souden konnen uytstaan. Eyndelijk waar soude men de voetagie voor soo een talrijke Ruyterye, als die van den Keyser was, van daan halen?

De Hertog vertoonde dikmaal aan syne Majesteyt, dat de koude alleen machtig was

om

om hem de Belegering te doen opbreken, dat men sig een dappere defensie van de Belegerden moest beloven, dat haare wallen inder daad wel niet goed waren; maar dat dappere Luyden geen andere fortificatien, als haar naarstigheyd, haar moed, en haar daadelijkheyd nodig hadden. 1552.

Keyser *Carel* vertrouwde wat te veel op syn goed geluk: hy had een talrijk Leger op de been, 't geen hy niet ligt weder soude hebben konnen versamelen, soo het selve eens afgedankt was geweest; de *Franssen* die altijd werksaam syn, souden geduyrende de winter de Stad in staat gebragt hebben, dat sy noyt had konnen genomen worden; maar 't geen hem wyder daar toe deed besluyten, was, de Hertoginne van *Lotharingen* syne Nichte. Die Princesse *Christina* genaamt was, een Dochter van *Isabella* van *Oostenrijk*, de Suster van syne Keyserlijke Majesteyt, Gemalinne van *Christianus* de III. Koning van *Denemarken*, die om syne wreetheden van den Troon wierd geset. *Christina* had getrouwt *Francois* Hertog van *Lotharingen*, die in den jaare 1540. gestorven was. Sy had daar by geteelt *Carel* Hertog van *Lotharingen* en twee Dochters. Die Vorstinne was door den alderchristelijksten Koning uyt haare Landen verdreven geworden: sy quam den Keyser by *Straasburg* te gemoet, sig met haare bedroefde familie voor syne voeten ter neder werpende, en seyde met een gansch bescheyt aangesigt tegen hem: *geheyligde Majesteyt, d' alderootmoedigste van uwe Dienaressen, welke de ongelukkige staat van haare saaken niet toelaat, sig van u blondeer-*

wantschap te noemen, smeekt om uwe beschirminge. 1552. *De Monarch der* Fransen *heeft de selve uyt haare Landen verdreven, en haar met haare familie tot die swaare noot gebragt, om een schuylplaats in vreemde Landen te gaan soeken, en om de reste van haare dagen in een veragt, gering en behoeffelijk leven, te gaan door brengen.*

Die aanspraak perste de traanen uyt de oogen van syne Majesteyt: eenige onderhoudingen de welke hy met die Vorstinne hield, deeden hem wyders tot de Belegering van *Metz* besluyten: hy liet de selve naar *Vlaanderen* vertrekken, uyt *Straasburg* gaan, en na een heel verhaaste handeling begaf hy sig voor die Stad. De Hertog van *Alba* die voor uyt was getrokken, sogt de Leger-plaats uyt, tekende de Quartieren af, reguleerde het getal van de attakken, liet Batteryen opwerpen, en aan de linien arbeyden.

Het Keyserlijke Leger was festig duysend man te voet, en tien duysend paarden sterk; Het getal der vrywilligen was heel sterk, dat van de pionniers beliep tot vijf duysend toe: d'Artillerye bestont in hondert seven en twintig stukken geschut, voor welke men seventien duysend kogels, en vier hondert wagens vol buskruyd aanvoerde. Ik ga met stilswygen d'andere nasleep verby, en ik seg niet wes van de bagagie die op syn *Duyts*, dat is te seggen seer talrijk was.

Men was nauwelijks gecampeert, of den Hertog liet de trencheen openen, en de Batteryen opregten; de welke met meer geschal als uytwerking schooten, wesende de fortificatien van de Stad in beter staat als men ge-

dagt

dagt had; want de Koning die de aangelegenheyd van dien wist, had bevolen de selve op't spoedigste te versekeren. Om de werken te verhaasten, soo verdeelde hy de selve onder verscheyde Grooten van syn Hof, die d'Arbeyders soo sterk aandrongen, dat het Kasteel en d'andere werken sig by na in staat van defensie vonden, wanneer de Belegering wierd begonnen. Die fortificatien, alhoewelse passeren konden, souden de Keyserlijke Troepen sonder de besetting niet lange tegen gehouden hebben, de selve was agt duysend man te voet, en drie duysend paarden sterk. *Pieter Strozzi* noble *Florentyn*, Marschalk van *Vrankrijk*, een van de uytstekenste Kapiteynen van die eeuwe, was het Hoofd van de *Franse* Ruyterye; de Hertog van *Guise* Governeur van de Stad, commandeerde alle de Troepen als Opper-hoofd, aan welke men de beste Bevelhebbers van het Koningrijk tot Commandanten had gegeven: de dapperste en keurlijkste Adel van *Vrankrijk* wilde in die Stad dienen, die syne alderchristelijkste Majesteyt voor een geheel jaar met krijgs en levens-voorraden voorsien had. 1552. Staat van de Stad.

De Hertog van *Alba* liet op den 18. October de Trencheen openen. Gevende de genaking van de winter hem te kennen, dat d'uytslag van die Belegering in de vlytigheyd, met welke de selve wierd voortgeset, moest bestaan, hy liet verscheyde Batteryen maken, de welke soo wel speelden, datse in weynig dagen een redelijke bresse schooten. De Belegerden repareerden de selve aanstonds weder door retrenchementen en afsnydingen, die veel beter

——— als d'eerste wallen waren. Want de Hertog
1552. van *Guise* die een bequaam en onvermoeyt Krijgsman was, gaf syn selven ganisch geen ruste: hy had alle dingen op die wijse en met soo veel ordere geschikt, dat hy gestadig vors volk en materalien, tot de reparatien van de Bressen gereet had.

Onge-makken van de Belegeraars. Ondertusschen de Belegering wierd langdurig, de Soldaten begonnen over de strengheyd van het saysoen en het gedurig werken te klagen: maar den Hertog van *Alba* vond het sekreet uyt, om de selve te vreden te stellen, nemende hy selfs de schop en de spade *in de hand*, en arbeydende als de minste *pionnier*, en sig als de minste Soldaat aan alle gevaren in de waagschaal stellende; Hy liet de trencheen breeder en dieper maken, aan verscheyde linien van communicatie, en aan verscheyde mijnen arbeyden; maar alles met soo veel moeyte en soo weynig uytslag, dat hy sig daar toe gebragt sag, om alles van syn geschut en van de dapperheyd van syne Soldaten te verwagten: maar het was te vergeefs, de koude verteerde haar, men sag de selve quynende buyten staat, om enkelijk haare wapenen te konnen voeren. Men vond verscheyde schildwagten en sommige Soldaten, die op de verste posten gestelt waren, dood van de koude. Dat Schouwspel bragt haare Makkers in een soort van vertwijfeling, sy begonnen sig alle soo een doodelijk noodlot te beloven; het geschreeuw

Geweld van de koude. 't welk soo een onaangenaam gesigt haar deed maken, drong door tot in de Tente van den Hertog, men toonde hem die Soldaten; hy beval dat men de selve in d'eygenste staat soude

laten,

laten, en liep naar de Barak die men voor den Keyser gemaakt had: de selve bestont 1552. uyt een mengeling van bladen en van aarde soden, heel onfatsoenelijk, maar bewoonelijk, en redelijk groot. Die Vorst quam daar niet uyt, alsoo syne Jigten hem daar in hielden, en dikmaals nootsaakten, om het bedde te houden. De Hertog bad syne Majesteyt hem te willen versellen, om hem deel te geven, seyde hy, van een Schouwspel, 'twelk hem op d'alderovertuygenste wijse van de wereld soude toonen, tot wat graad toe hy van syne Troepen gelieft was, en met hoe veel volstandigheyd en nauwkeurigheyd, syne Soldaten sig in haare doeningen quamen te quyten. Keyser *Carel* liet sig aanstonds te paard helpen, volgde den Hertog, waar aan hy vroeg waar het geen was 'twelk hy hem wilde doen sien? Hy wees hem doen de doode Lijken, de welke als nog leunende op haare wapenen overeynde stonden, seggende tegen hem; *gy siet daar, geheyligde Majesteyt, Schildwagten: dat selve syn geen menschen meer, het syn dooden: soo gy my vraagt wie de selve gedood heeft, soo antwoorde ik u, dat het haare liefde voor u is; de selve alleen is magtig geweest om haar die volstandigheyd in te boesemen? de bevelen van de Generaals, of de vreese van de straffe syn al te swak, om die uytwerkingen voort te brengen. Die menschen souden met in de Stad te wijken, of met te deserteren, de dood en de straffe hebben konnen voorkomen, haar tederhertigheyd heeft de selve tot soo een ongetrouwigheyd onbequaam gemaakt. Dat voorbeeld, groote Keyser, bewijst u de grootheyd van de rampen die ons drukken, de koude is soo*

geweldig, dat sy uwe mannen gedood heeft, die
1552. *sy aanstonds tot yskegels heeft gemaakt; uwe Majesteyt soude sulks niet hebben konnen geloven, soo ik hem sulks niet had doen sien. Daar is niet als dat wonder-werk van liefde, van stantvastigheyd, en van strengheyd van 't sayssoen, 'twelk u kan doen kennen dat uwe Troepen, niet als in de laatste uytterlijkheden klagen: de selve weygeren u niet die diensten te doen, die uwe Majesteyt van de selve vorderen kan; haar moedigheyd brengt haar daar toe, om alles te derven doen, maar haar ligchaam beswijkt, en soo gy de selve Belegering continueert, soo sult gy, groote Keyser, de rest van die brave Soldaten, en van dese getrouwe mede Burgers verliesen.* Dat Schouwspel, en de traanen van by na alle de bystanders ontroerden Keyser *Carel*, de vrymoedige redenering van den Hertog ergerde hem niet; in tegendeel soo toonde hy hem syn leetwesen over de elenden van syne Soldaten, sonder hem echter het voornemen te doen verliesen, om de Belegering te continueren: *Ik kenne,* seyde hy, sig addresserende aan alle de gene die hem hoorden, *Ik kenne, mijne Sooden, mijne Soldaten, en mijne Vrienden: uwe stantvastigheyd en uwe liefde: u getrouwigheyd Hertog van* Alba, *is my niet onbekent, gy hebt my de selve door duysend rugtbaare daaden bewesen: ik twijfel geensints, hebbende het te dikmaal ondervonden, of de dapperheyd en moedigheyd van de mijne is ongemeen, en dat sy my gehoorsamen alsoo veel, en selfs meer als haare krachten toelaten: maar lieve Hertog, wat voor een affront soude het voor my niet syn, dat ik voor dese Stad te bleyken had gelegen? wat soud* Europa *denken? wat souden*

mijne

myne Vyanden seggen? soudense niet verkondigen dat de fortuyn ons den rugge had toegekeert, en dat deselve sig ganschelijk tot Koning Hendrik *had gewend? eyndelijk gy kondet ons die droefheyd sparen, dewelke van geen kleyne toeval aan die van het ligchaam en van den Geest soude syn, dewelke ons levendig drukken.* 1552.

Keyser *Carel* keerde daar op weder in syn vertrek, van duysend verscheyde gedagten, die hem alle vergremelijkten, aangedaan synde: dan formeerde hy eens het desseyn om de rest van syne Troepen, door het opbreken van de belegering te bewaren, en een oogenblik daar na deed syn glorie hem weder van voornemen veranderen, en besluyten, om liever alles te wagen, als *Metz* niet te nemen; hy dobberde sonder ophouden tusschen t'een en t'ander van die twee besluyten, wanneer de wederkomst van Markgraaf *Albert* van *Brandenburg* tot syn pligt, hem tot de continuatie van de belegering deed besluyten.

XXII. HOOFDSTUK.

IK heb hier voren vermeld, dat alle de misnoegden van *Duytsland*, de wapenen hadden ter neder geleyt, behalven *Albert* Markgraaf van *Brandenburg* alleen, den welke de igtigheyd van *Maurits* versoeyende, in de partye van *Vrankrijk* was gebleven. Hy had een Leger van dertig duysend man, het welke men het puykje van de *Lutheranen* van *Duytsland* konde noemen, het selve verwoeste door geduyrige uytloopen *Lotharingen* en den neder *Rhijn*, en nam een gedeelte van de Con-

Albert van *Brandenburg* komt weder tot syn pligt.

Convoyen weg, die men naar het Leger van
1552. den Keyser bragt: die Monarch liet *Albert* passen, en hy had soo veel te minder moeyte om hem van partye te doen veranderen, om dat die Markgraaf misnoegt op syne Alderchristelijkste Majesteyt was, of veynsde te wesen, den welke hy voorgaf dat sig niet gekweten had in de beloften, die hy aan hem gedaan had. *Albert* wilde syn bevrediging doen uytmunten met een verrichting, van welkers oorsake men verscheydentlijk spreekt. Daar syn'er die seggen, dat Koning *Hendrik* de II. van de praktyken van *Albert* geinformeert synde, groote sommen gelds aan de *Duytsers* van syn Leger liet uytdeelen, om deselve te debaucheren, van hen haare wapenen te doen omkeeren tegen de gene, die getrouw aan dien Markgraaf souden blyven; dat hy den Hertog van *Angoulesme* uytsond, om eenigen engtens die het Leger van *Albert* passeren moest in te nemen., om het selve in stukken te hakken. Sy voegender by, dat die *Duytser* van die praktijken gewaarschouwt synde, den Hertog van *Angouleme* voorquam, en den selven versloeg.

Andere versekeren, dat men aan het Hof van *Vrankrijk* van d'afval van *Albert*, niet als door de nederlage van den Hertog van *Angouleme* wist, den welke al te weynig Troepen had, om het tegen dien *Duytser* te konnen ophalen; dat men mitsdien die nederlaag voor een verraad moet aansien, en voor een begeerte om syn weder-bevrediging soo veel te voordeliger te doen vinden. Hoe dat het ook sy, *Albert* sloeg den Hertog van *Angouleme*, nam hem ge-

van-

vangen, en met hem vyftien hondert *Fransen*, al t'samen Edelluyden, of Bevelhebbers. — 1552.

d'Aankomst van den Markgraaf *Albert* van *Brandenburg*, en van syn Leger in de belegering voor *Metz*, gaf het Keyserlijke Leger weder moed, en verschafte het eenige rust. De Hertog van *Alba* gebruykte die nieuwe gekomene, om in de loopgraven te trekken, om eenige stormen te doen; dewelke krachtiglijk afgeslagen wierden, en om in de loopgraven te continueren: Hy liet te gelijk aan de mynen arbeyden, maar met soo weynig succes, dat hy buyten hoop synde om met geweld te regt te geraken, syn toevlugt tot listicheyd nam.

Conjungeert desses Troepen met die van den Keyser.

Het meestendeel van de Borgers van *Metz* speet het, dat sy onder *Vrankrijk* gehoorden; sy waren noch *Duyts* gesint, en men geloofde met heel veel fondament, dat het door middel van haar ligt soude vallen de Stad te bemagtigen. De swaricheyd was maar alleen hoe men handel met haar soude bekomen, en om haar eenparichlijk te doen handelen. De Hertog die de naamen van de gene van *Metz* kende, die de meeste afkeer van *Vrankrijk* hadden, sond twee *Spaniaards* in die Stad, die redelijk wel *Frans* spraken, en die stoute Luyden, en bequaam waren, om een saak met verstand uyt te voeren. Hy gaf haar tot een teken van de d'uytslag van haar onderneming, om op een tijd wanneer hy een storm soude doen, en datse alsdan aan de kant van het Quartier van de *Spaansen* op de wallen souden komen, en groote scheldingen tegen de voorsz

De Hertog van *Alba* tragt *Metz* door verraad te bekomen.

Spaansen souden uytbraken: sy hadden ook
1552. last om haar overlopen op de strengheyd van het saysoen, en de strafheyd van de Generaals te wyten.

De Hertog die twee mannen onderregt hebbende, liet doen de voornaamste *Spaanse* Bevelhebbers roepen, en seyde tegen deselve, dat hy verstaan hebbende, dat eenige Soldaten van haar Natie, aan de syde der Vyanden wilden overlopen, mitsdien wenste, dat de Kapiteynen een wakend oog hielden, op 't geen'er in haare Compagnien soude omgaan, en datse dien nagt in de wapenen souden door brengen: hy begaf sig ook selfs *in de loopgraven*, en ging het Leger besichtigen. *Hy* was daar mede noch besig, wanneer die twee Soldaten behendiglijk tusschen de wagt plaatsen en schildwagten heen snapten; dog deselve waren soo ras niet buyten gevaar, of sy maakten een groot gerugt. De Hertog scheen geemelijk over die ontvlugting te wesen, dewelke hy seyde van een heel quaad voorbeeld te syn; hy liet ook die twee overlopers dog te vergeefs najagen, en quam niet weder in syn Tent voor dat het dag was.

Die twee *Spaniaards* wierden voor den Hertog van *Guise* gebragt, die deselve heel wel ontfing: want hy was niet minder deftig en miltdadig, als hy dapper was: hy gaf bevel aan eenige van syne Domestyken, om deselve wel t'onthalen, hy deed haar d'eer van hen dikmaals t'onderhouden, en handeldese met een onderscheyding, die haar van de rest van het garnisoen deed considereren: hy gaf haar alle soorte van vryheyd: sy bedienden sig
daar

daar van, om de middelen uyt te soeken, om de beveken van haar Generaal werkstellig te maken: maar bemerkt hebbende dat de verdagte Borgers ontwapent waren, en dat verre daar van daan, van deselve de bewaringe van gewichtige posten te vertrouwen, men haar selfs niet toeliet die te genaken; soo geloofdense dat het een onvoorsichtigheyd soude wesen dat sy sig openbaarden. Sy verbleven mitsdien binnen *Metz* tot na het opbrebreken van de belegering, en verkregen als doen geen verlof om weg te mogen gaan, als na heel veel moeyte, hebbende de Hertog van *Guise* haar laten versoeken, om in syn dienst te blyven, niet voor Soldaten, maar voor eerlijke Domestyken. — 1552.

XXIII. HOOFDSTUK.

ONdertusschen soo sette de Hertog van *Alba* met sijn gewoone drift de belegering gestadig voort, en ongeagt de strengheyd en de sterke vorst, soo had hy syne werken tot op honderd sestig voeten van de Contrescharp gevordert: syn geschut deed geen mindere uytwerkingen, ook kan men seggen, dat men noyt met meer woede en minder ophouden geschoten heeft. Men merkte aan dat het gedonder van honderd seven-entwintig stukken Kanon, dewelke by na sonder ophouden op de wallen schooten, een soort van een aardbeving verwekte, die verscheyde huysen in de Stad omsmeet. Het geschut, seg ik deed geen mindere effecten: het selve maakte een bresse die soo ruym was, dat

De Hertog laat een storm doen.

de

de Hertog sig daar door het innemen van de
1552. Stad beloofde, maar den *Fransen* Adel die daar op verscheen, hield de alderviérigste tot de magt toe tegen, wanneer de belegerden die bresse slooten door een verschansing, die alsoo goet, als de wal was. Die manstigheyd onthutste den Hertog van *Alba* een weynig; hy sag wel dat de Stad niet soude konnen gewonnen worden; niet te min alsoo syne Majesteyt geensints de belegering opbreken wilde, soo liet hy de werken continueren, en bragt deselve tot op dertig voeten na aan de wal: deselve gingen niet verder, want alsoo men in het eynde van December was, soo viel'er in eene nagt soo veel sneeuw, datse meer als vier voet hoog lag, en de loopgraven en linien ganschelijk vervulde. Des anderen daags smorgens viel'er een soort van ysel, dewelke die sneeuw onafscheydelijk aan de aarde hegte, en een oppervlakte van ys van een verwonderlyke dikte en hardigheyd maakte. Dat selve was een aanwas van afmattingen voor de Troepen; deselve konden noch wandelen noch sig over eynde houden; het ys was haar eenigste stoel en bedde; sy mogten schoon groote vuyren stooken, de strengheyd van de koude was de meester.

De belegeraars lyden heel veel koude en honger.

Die ramp soo groot alse was, was de minste niet die sy uytstaan moesten. *Jaques de Savoye*, Hertog van *Nemours*, commandeerde daar om heen een vliegend Leger, uyt een groot getal Ruyterye, en ses duysend Voetknegten bestaande: den selve matte sonder ophouden de Belegeraars af, en sneed haar ook met soo veel succes de levens middelen af, dat hy wel haast

de

de schaarsheyd in haar Leger bragt. Dat nieuwe quaad, 't welk noch veel verschrikke- 1572.
lijker als de koude was, bragt de Soldaten in wanhope: sy hielden geen mate meer, sy murmureerden; of liever sy klaagden overluyd, sy muiteerden, en vorderden dat men haar uyt die ongemeene ellende redden soude, met haar aan den stryd te brengen, of dat men hon in haare winter quartieren soude fenden: sy leyden de wapenen ter neder, verlieten haare posten, en weygerden te gehoorsamen. De *Duytsers* strekten haare klagten en ongehoorsaamheden soo verre uyt, dat de Hertog sig genoodsaakt vond, haar de vryheyd te laten, om sodanig te handelen als het haar goet dagt; de *Spanjaards* en de *Italianen*, die gestadig binnen de paalen van eerbied waren gebleven, wierden alleen met alle de doeningen beladen: sy queten sig daar in eenige dagen met alle mogelijke gehoorsaamheyd en volvaardigheyd; maar alsoo sy al te kleyn van getal waren, om soo veele posten te vervullen, soo warense wel haast gansch afgemat: sy begonnen alsdoen ook met alsoo veel woede als de *Duytsers* te klagen, sy eysten instantelijk, dat men haar aan den storm soude voeren, en dat men haar als wilde Dieren in haare linien beslooten synde, niet wilde laten sterven: sy vertoonden dat het voor haar veel voordeeliger soude syn, als dappere luyden met de wapenen in de hand eens klaks te sterven, als alle dagen te sterven, sonder echter een quynend leven, en dat verschrikkelijker als de dood selve is, te konnen eyndigen.

Keyser *Carel* wierd soo wreedelijk van syne

sigten gepynigt, dat hy selfs het bed niet kon de verlaten. Mitsdien soo was de Hertog van Alba met het bevel van 't geheele Leger beladen. Soo veele muyteryen maakten hem onmagtig; maar door eygen ondervindinge siende, wat dat de Soldaten leden, soo dagt het hem onregtvaardig te syn, noch lyf-straffen by haare andere rampen te voegen. Hy vond geen uytwerkender middel, om haar soo veele ongemakken verdraagsaam te maken, als om deselve soo wel gelijk de minste van haar te lyden: hy vertrok mitsdien by na niet uyt de loopgraven, of uyt de wagthuysen; syne kleederen verschheelden in 't geheel niet van die van de minste der Bevelhebbers, en wyders soo ging hy gestadig bloots hoofd. Vond hy yemand met honger beladen, van koude verflauwende, of ter nedergevallen synde, die hielp hy aanstonds, en liet hem dat geen geven, 't welk hy scheen van noden te hebben. Maar alsoo hy de waarneminge van verscheyde luyden vervulde, en dat hy nagt noch dag een uyr tijd om te rusten had, soo besweek hy. Syn moed bleef wel onverwinnelijk, maar syn ligchaam al te swak synde om het tegen alle soorten van ongemakken uyt te houden, deed hem haast bemerken, dat hy volslagen buiten staat was, om te konnen ageren.

1552. Besig-heyd van den Hertog van *Alba*.

Werd siek, en maakt aan syne Majesteyt

In die belemmering soo liet hy sig naar het vertrek van syne Keyserlijke Majesteyt brengen, en versogt den selve op een vrymoedige dog eerbiedige wyse, *om aan syn gevoelen soo een tah ijk Leger, en soo een uytgelese Adel niet op te offeren, vermits die offerbande gansch om*

niet

niet soude wesen, alsoo het niet mogelijk was, de Belegerden te nootsaken om te capituleren. Hy vertoonde hem dat het Aardrijk met een bevroore sneeuw was bedekt, welke nietwes konde doen smelten: dat de levensmiddelen ontbraken, dat de Soldaten soo swak waren, datse haar geweer niet meer konden dragen; datse alle met de traanen in de oogen versogten, dat mense naar de winter quartieren soude senden; datse in 't Leger niet anders als een vervaarlijke dood waren verwagtende, en dat sy onstantvastig geworden synde, gereet stonden om te mutineren: dat men nietwes versuymt had om haar tot doen toe in haar pligt te houden, en om de Stad te dwingen, en dat men kragt, dapperheyd, sterkte, ervarentheyd, en met een woord geseyt, alles 't geen menschen mogelijk was, in 't werk gestelt had: dat sy wel gewenst souden hebben yets boven natuurlijks te doen, maar dat die magt voor God alleen was, wiens wille, en niet de kragten van den Vyand haar overwonnen had. Hy voegde daar by, dat soo syne Majesteyt van syne getrouwicheyd en van syne oprechtegheyd niet voldaan was, die hy wist onvergelijkelijk minder van die eenes grooten Keysers te syn, soo versogt hy den selve hem een bequaamer Successeur te geven; vermits hy syne kragten in 't werk gestelt had, en dat het hem niet mogelijk was geweest, de ongemakken van het Sayssoen te konnen tegenstaan, noch de vermoeyenissen die de doemalige toestand van saken hem genootsaakt had te ondergaan.

1552. bekent, dat hy, de rest van syn Leger niet behouden konde, sonder de belegering op te breken.

Keyser *Carel* kon sig niet onthouden syn gramschap te betuygen; niet te min so beloofde hy overwonnen synde, indien niet door de redenering van den Hertog, ten minsten door syn gelaat, 't wellk een groote bedruktheyd uytwees,

1552. binnen tien dagen de belegering te sullen opbreken, indien de Vyanden niet capituleerden.

Die conditie scheen belaggelijk aan al de wereld te wesen, vermits de Stad door geen storm kon genomen worden, en welke als noch wel voor ses maanden, krygs en levensbehoeften had: niet te min alsoo syne Majesteyt sulks eer scheen te versoeken als te bevelen, soo weygerde niemand om het voor dien tijd uyt te houden, en het was als een soort van vertroosting voor de Troepen, dat sy wisten dat haare rampen, wanneer die tijd om gekomen soude syn, een eynde souden hebben.

XXIV. HOOFDSTUK.

Keyser *Carel* breekt de belegering op.

NOyt wenste een Vorst meer d'inneming van een Stad, als Keyser *Carel* die van *Metz* wenste. Alles vergeemelijkte hem in die gelegenheyd, maar niets soo veel als de schande van het hoofd voor een Stad te stooten, dewelke niet wes dat sterk was, als het Garnisoen en de voorsichtigheyd van den Hertog van *Guisa* had: hy liet de Generaals komen, en wektese door groote beloften op, om te maken dat haare Troepen sig met drift in haare doeningen quyten souden: maar sy al 't samen aan hem vertonende, dat de gehoorsaamheyd noch de dapperheyd de Soldaten niet meer smakelijk waren, als dewelke van koude en honger verslauwende, onmagtig waren om wel te doen, en daar quame van wat het mogte, hebben wilden, datmense in de winter

ter quartieren soude senden. Die gesprekken dewelke de Bevelhebbers sonderophouden tegen hem hielden, verbitterden hem sodanig, dat hy sig niet kon onthouden, soo als hy uyt den grooten Krijgs-Raad ging tegen haer te seggen; *vermits, myne Heeren, gy lieden niet meer jaloers van myn gloire syt, en dat gy ophoud myne bevelen te eerbieden, soo moet ik hier niet langer blyven. Gaat heen, vertrekt, retireert in uwe Huysen, verlost myne oogen van de gemelijkheyt van u te sien. Hoe! tot beloninge dat ik u met weldaaden opgehoopt hebbe, dat ik u gesit hebbe in de ampten die gy beslaat, bedient gy u nu maar van u gesag, om het gemoed van de Soldaten van my af te wenden, en haar te belètten te' gehoorsamen? Wend soo veel als het u gelieft de strengheyd van de koude voor, werpt op deselfs geweld die gemakkelijkheyd, die gy u niet schaamt voor te brengen, en laat ik u niet meer sien.* 1552.

Dat compliment onstelde haar, sy dorsten den Keyser met haare oogen niet aansien, den welke soo veel te grooter gramschap toonde, om dat laffe pluymstrykers hem de saaken op een heel andere wyse vertoonden; de Hertog van *Alba* alleen kon daar op niet stilswygen: hy gaf aan syne Majesteyt te kennen, datmen de Bevelhebbers geen ongetrouwigheyd te laste kon leggen, en datse in tegendeel al t'samen lofseggingen en belooningen verdienden, en hy gaf hem soo een getrouw afbeeldsel van de doemalige staat van syn Leger, dat de Keyser, die goet uyt de natuyr was, nauwelijks syne traanen konde weder houden. 't Is waar dat de Troepen niet meer konden uytstaan, want sonder van het geweld van de koude, en

van den honger te spreken, dewelke haar
1552. krachtig drukten, soo warense noch van een Pestilentie die haar verwoeste, aangetast, indien men de naam van Pest aan die siekte geven mag, dewelke gelijk ik geloof geen ander beginsel als een swakke maag had. De ligchamen door geduyrige arbeydingen, en door een groote hongersnood afgemat, konden haare functien niet meer doen, en de verdorve maag konde geen kooking meer voortbrengen. De koude die heel geweldig was, had by na de natuurlijke warmte weg genomen, en het bloed in de aderen gestolt: 't welk te meer waar schynt, om dat'er Soldaten waren, die handen en voeten door de strenge koude verloren. De sieken wierden in 't algemeen verlaten, en verre daar van daan, dat haare makkers haar nootlot beklaagen souden, alse haar sagen sterven, soo wenstense een gelijk lot, vindende haar leven minder verdragelijk als de dood selfs.

Maar om tot onse Historie weder te komen, de Hertog siende, dat syne Majesteyt nauwelijks geloofde t' geen hy hem van den staat van syn Leger seyde, versogt hem sig 'er in persoon van te versekeren, met een generale reveu over 't selve te doen: Hy consenteerde daar in, die reveu geschiede, en die goede Vorst wierd soo ontroert door de ellenden, en de traanen van soo veele dappere luyden, die hem baden een eynde van haare ellenden te willen maken, dat hy daar in consenteerde.

Op den eersten January van 't jaar 1553.
1553. gaf hy bevel om de belegering op te breken.

De

De Hertog van *Alba* deed het selve met alle mogelijke naarstigheyd werstellig maken: hy liet de Sieken, de swaare bagagien, en d'artillerye voor af trekken. Het gansche Leger defileerde daar na, en hy hield sig in d'agter hoede, die hy eeniglijk met de *Spaansen* uytmaakte. De Markgraaf *Albert* van *Brandenburg* versogt hem instantelijk, om hem die post te geven, en hy verleende hem die gratie soo veel te gereeder, om dat de *Spaniaards*, die geduyrende de belegering meer als eenige Natie afgemat waren, weynig in staat waren, om de kragt van de *Fransen* te hebben konnen weder staan, in gevalle deselve haar hadden komen aan te tasten, ondertusschen sy en deeden het niet; de Hertog van *Guise* vernoegt synde met de glorie, dat hy den Keyser syn hoofd had doen stooten, troebleerde syn aftogt niet. Eenige Bevelhebbers van syn Garnisoen daar tegen yetwes voorwendende, soo seyde hy tegen haar, dat soo hy niet meer als twee of drie Esquadrons uytsond, sulks niemedal gedaan soude syn, en dat het gansche Garnisoen al te swak was, om dat groote Leger aan te tasten, 't welk men niet konde laten uyttrekken, sonder het aan een gansche nederlage in de waagschaal te stellen, dewelke met het verlies van de Stad soude gevolgt worden; dat het mitsdien een groote onvoorsichtigheyd soude syn, sig sonder schynbaarheyd van te konnen overwinnen, in de waagschaal van te verliesen te stellen, een overwinninge, die men met soo veel glorie quam te behalen. 1553.

De Keyser de agterstallige soldyen aan het Leger betaalt hebbende, reformeerde het selve Keyser *Carel*

 ve

ve, hy behield niet meer als de *Spaansen*, en
1553. vyf duysend *Duytsers*, die hy naar *Vlaanderen*
reformeert syne Troepen. deed overgaan. Hy liet ook al het geschut derwaards brengen. Hy voorsag dat hy het selve van noden soude hebben in den Oorlog, die de *Fransen* hem in de *Nederlanden* 't sederd eenigen tijd gemaakt hadden.

Sodanig was d'uytslag van de vermaarde belering van *Metz*, waar van *Europa* soo veel gesegt heeft. Keyser *Carel* had de selve tegen het advys van syne Generaals, en tegen alle soort van schynbaarheeden, om deselve wel te doen uytvallen, ondernomen. Hy deed deselve met honderd duysend man, het Leger van den Markgraaf *Albert* van *Brandenburg* daar onder begrepen; hy had het te quaat, minder door de dapperheyd van de *Fransen*, als door de gestrengheyd van de lugt, en de ongemakken van het Sayssoen. Men houd het daar voor, dat hy veertig duysend man verloor; een heel groot getal voorwaar! maar niet te min niet seer considerabel boven al in *Duytsland*, 't welk men de *queek-hof van de Soldaten* kan noemen: alwaar men met geld een Leger van twee honderd duysend man in heel korten tijd op de been kan brengen. De wervingen geschieden aldaar sonder moeyte, t'is genoech de Trommel te roeren of een Vaandel uyt te steeken, om de jeugt van dat Land met meenigte te sien komen, om haare namen te doen aanteykenen. Soo men een groote soldye belooft, of dat men doed verhopen dat'er buyt te maken sal syn, soo laat men sig met soo veel haast op de rolle stellen, dat de Magistraten genootsaakt syn met haar gesag tusschen beyden

Lichtigheyd om in *Duytsland* Troepen te werven.

te

te komen, om de drift te ſteuyten. De *Duytſers* ſyn arm, greetig naar geld en naar den 1553.
buyt, en Oorlogs-geſint; ſy beminnen den Oorlog, en ſien deſelve voor een gedeelte van haar vryhed aan.

't Is ter oorſake van die lichtigheyd, om in *Duytſland* wervingen te doen, dat men booſaardiglijk geſeyt heeft, dat den Hertog van *Alba* Keyſer *Carel* verſogt hebbende, om die dappere en keurlijke jeugt wat minder in de waagſchaal te ſtellen, hy tegen hem geantwoord ſoude hebben, dat hy deſelve doende ſneuvelen, een dienſt aan het Keyſerrijk quam te doen; dat hy niet als dat middel ſag, om de vreede en ruſte aan *Duytſland* te bevorderen, vermits 'er ſoo veel jeugt was, dat ſy tot laſte van haare Ouders ſynde, die deſelve niet voeden konde, ſy ſig tot roven begaf, of party met verſcheyde Vorſten van dat Land maakte; 't welk haar gelegenheyd gaf, om de wapenen ſoo dikmaals tegen haar Souvereyn op te nemen.

Ik derf geen oordeel over die ſaak vellen, maar ik geloof datſe vals is, en ik vley myn ſelven dat ik 'er wel yets van ſoude ſyn te weten gekomen, by aldien deſelve waar was. Mitſdien ſoo geloof ik, dat men deſelve voor een ſtreek van de quaadſprekenheyd der Vyanden van dien grooten Keyſer moet houden, aan welke het opbreken van de belegering van *Metz*, een groote gelegenheyd om uyt te vaſen gaf. Daar quamen alſdoen duyſend paſquillen in gedigt en in proſa uyt, die alſoo glorieus voor de *Franſen*, als aan de gheheugeniſſe van dien grooten Monarch beledigende

waren, en de quaad-sprekers namen daar uyt
1553. gelegenheyd om het *plus ultra* van syn devys, in een *plus citra* te veranderen.

XXV. HOOFDSTUK.

KEyser *Carel* bragt de rest van de winter tot *Brussel* door, gestadig met den Hertog van *Alba*, als den groot Meester van syn Huys verselt synde. Dien Heer bragt geen minder dienst aan syne Majesteyt toe in den Raad, die hy tot den Oorlog aangestelt had, en deed sig ook niet minder verwonderen in de behandeling der saaken, als voor de front van de Legers. De Keyser voerde dat gansche jaar den Oorlog tegen *Vrankryk*, sonder dat de Hertog van *Alba* in 't Leger wierd gevonden. Heele gewigtige saaken hielden hem gestadig by syne Majesteyt op, tot dat hy hem weder naar *Spanien* sond, om Prins *Philippus* in syne Raads-Vergaderingen te assisteren. Keyser *Carel* liefde dien eenigen Soon tederlijk, hy kende syn swakheyd, en hy wist ook met wat persoonen dat hy om ging; syn heerssugt strekte daar toe, om hem sig gelijk te doen worden. Hy vond geen persoon die meer bequaam was, om die verandering te wege te brengen, als den Hertog van *Alba*, wiens dapperheyd en schoon bestier in het commanderen der Legers, en wysheyd in de Raads-Vergaderingen, hy beproeft had. Hy was versekert dat hy onbequaam, tot onbetamelijkheyd en vleyerye was, dat hy mirsdien nietwes in den Prins pardonneren, en dat hy hem beletten soude, tot die vermakkelijkheden niet uyt te spatten,

De Hertog van *Alba* trekt weder naar *Spanien* om Prins *Philippus* in syne Raads-Vergaderingen te assisteren.

waar toe syne Jaaren, en de jonge Heeren die met hem opgebragt waren, hem met alle snelheyd betrokken. Aan d'andere syde soo moest men een *Grande* van die consideratie hebben, om *Philippus* in de reyse die hy naar *Engeland* ging doen, om met Koninginne *Maria* te trouwen, te versellen. Die Vorstinne d'eenigste vrugt van het huwelijk van *Hendrik* de VIII. en d'ongelukkige *Catharina* van *Arragon*, de Moeye van den Keyser, quam Koning *Eduard* haar Broeder te succederen, den welke van vergift gestorven was, ten minsten soo als men gelooft. *Maria* was als nog jonge Dochter, alhoewelse al by de twee en dertig Jaaren out was: Keyser *Carel* die niet eene gelegenheyd liet verby gaan, om de magt van syn Huys te vergrooten, geloofde dat hy ook de dese niet verliesen moest. Hy behandelde de selve soo voorspoedelijk, dat het selve huwelijk gesloten wierd, ongeagt alle de tegenstanden van de *Engelse* Protestanten, die voor niets meer als voor de *Spaanse* Heerschappye, een schrik hadden. 1553.

De Hertog van *Alba* vertrok van de Kusten van *Zeeland* met een Vloot van tien Oorlog-Schepen: syne overvaart was lang en gevaarlijk, hy dagt op d'*Engelse* Kusten schipbreuk te lijden, niet te min soo quam hy noch gelukkig in een Haven van *Biskayen*: Hy vertrok daar uyt naar *Valladolid*, alwaar *Philippus* was, in wiens Hof hy het Ampt van Groot-meester bekleede, droeg voor alle de nodige toebereydsels tot de reyse van dien jongen Prins, of liever van dien jongen Koning sorge, vermits de Keyser syn Vader, aan hem de Koning- 1554.

ningrijken van *Napels* en van *Sicilien* had afgestaan, om dat hy in niets minder, als de Koninginne van *Engeland* soude schijnen.

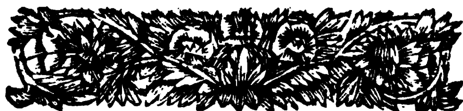
1554.

Die hy naar *Engeland* verselt.

Philippus wilde hebben dat de Hertog hem op die reyse versellen soude, en die groote man had d'eer, dat hy sig daar in d'eerste van alle de *Grandes* van *Spanien* sag, dat hy daar in met verwondering geagt, en op een heel onderscheyde wijse, soo van de Koninginne, als van al 't geen *Engeland* 't grootst heeft, onthaalt wierd. *Philippus* quam aan de Kusten van dat Eyland op den 2. July des Jaars 1654, en hy trouwde met desselfs Koninginne op den 15. van de selve maand. Ik ga met stilswijgen verby, al het deftige 't welk die Bruyloft quam te behelsen; maar segge, dat de Keyser de nieuwe getrouwden door een treffelijke Ambassade liet geluk wenschen, welke Ambassade haar soo veel te aangenamer was, om dat syne Majesteyt door die syne Ambassadeurs, aan den Koning syn Soon, de Brieven van Investiture van het Hertogdom van *Milaan* over sond. Dat Hertogdom was als doen het Tonneel van een bloedigen Oorlog, de welke de stoffe van het volgende Boek sal gaan maken.

Eynde van het derde Boek.

HET



HET LEVEN VAN FERDINAND ALVAREZ DE TOLEDO, *d'Eerste van dien Naam,* HERTOG van ALBA.

VIERDE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.

NOyt was'er een Hof meer vol van partialiteyten, als dat van *Philippus* de II. en noyt accordeerde men daar in minder. De groote partyen verdeylden het selve: soo de selve al niet te rugtbaar wierden, sy maakten niet te min wanorderen in de saaken van dien Vorst. De Hertog van *Alba* was 't Hoofd van een van die partyen, syne desseynen hadden 1555. Staat van't Hof van Koning *Philippus* de II.

den geen ander oogmerk als het welwesen
1555. van het Rijk, om het heyl van de Volkeren te bevorderen, om den Vyand te verwydederen, en om de magt van syn Meester gedugt te maken. Die groote man souteneerde syn selven door syne personele verdiensten, syn groote geboorte, syne groote goederen, en de glorie van duysend schoone daaden, die gelukkig uytgevoert waren. Syne vrije, vaste en onbequame manieren tot vleyerye, syn bars en trots humeur, waren niet van de smaak van syne Vyanden, en dikmaals behaagden die ook aan *Philippus* niet, den welke in syne Hovelingen een ootmoedig en onderdanig humeur wilde hebben.

Rodrigo Mendez de Sylva, Prins van *Eboli*, was het Hoofd van de tweede partye: dat was een sagt, behendig, indringend, vleyend en vry welsprekend humeur: Hy wilde minder aan 't goet van syn Meester als aan syn herte, 't welk hy met d'alderootmoedigste believentheden ingewonnen had, indien het waar is, dat hy syn gunste niet aan de liefde van den Prins tot syn Vrouw, en aan haare ergerlijke conversatie, die hy sorgvuldiglijk tragte te onderhouden, verschuldigt was. Hoe dat het ook sy *Rodrigo* besat het herte van syn Meester, en de Hertog van *Alba* syn agting. Alsoo dien Held aan *Rodrigo* een gedugt mede pretendent scheen te syn, soo maakte hy het gestadig soo, dat hy hem op eerlijke voorwendsels van honk hielp.

Oorlog in het Milanees. D'Oorlog continueerde met heel veel drift in het *Milanees*: elke Renboode bragt aan *Philippus* tydingen, van de veroveringen die

de

de Fransen elken dag aldaar maakten: die Prins toonde daar over soo veel te meer geemelijkheyd, om dat hy weynig middel sag de selve te steuyten. *Rodrigo* vertoonde aan hem soo dikmaals, dat de Hertog van *Alba* die alleen kon bepaalen, dat hy (alhoewel met geemelijkheyd besloot) om den Hertog van hem weg te senden, dragende hem het Viceroyschap van *Napels*, het Governement van het *Milanees*, en het Generaalschap van de Troepen die in *Italien* moesten ageren op, met veel ruymer magt, als de Viceroys en Generaals tot doen toe niet gehad hadden. 1555.

De Hertog word tot Viceroy van het *Spaans Italien* aangestelt.

Alvoren wy vermelden wat dat de Hertog van *Alba* in het *Milanees* verrigte, soo dunkt het my ten propooste, dat ik doe sien, hoedanig de staat van dat Land was, wanneer hy aldaar quam; wat dat'er noch in syn geheel of verswakt was; wat Troepen het selve defendeerden; door wien de selve gecommandeert wierden, en van hoedanige Vyand het geattakkeert wierd; want men kan geen net en suyver oordeel van groote uytkomsten vellen, sonder dat men ten minsten d'oorsaken daar van weet. 't Is niet om dat het gemeene Volk sig de moeyte geeft, die oorsaken te ondersoeken, het selve heeft maar alleen oogen voor de selve uytkomsten, sonder aan te merken of sy het werk van de kracht en sterkte, of van het geluk syn. 't Is soodanig met Luyden van verstand niet gelegen, de selve weten onderscheyd te maken tusschen gelukkige uytslagen en schoone daaden; want sy weten wat de fortuyn vermag, en twijfelen niet of de selve begunstigt dikmaals vermetele, en somtijds

tijds ook onbequame menschen: dat de selve
1555. d'alderbest bewrogte raadslagen verwart, d'alderbest beraamde ondernemingen omsmijt, en een groot man onder de slagen van een Bloodaard en van een ellendigen doed beswijken.

Staat van het *Milanees.* Wanneer de Hertog van *Alba* Governeur van't *Milanees* wierd gemaakt, soo speelden de magten van *Vrankrijk* den baas in *Italien*, d'alderchristelijkste Koning had *Savoyen* en *Piemont* in, *Brisac* een van syne Generaals, overrompelde *Casal* door verstand met eenige Inwoonders.

Inneming van *Casal.* *Suarez Figueroa*, Gouverneur van het *Milanees*, was in die Stad wanneer de selve overrompelt wierd, hy wierp sig spoedig met weynige Soldaten in het Kasteel, welke de wanordere en verwarringe toeliet sig by hem te voegen. *Brisac* die niet meer als ses honderd man uytgesonden had, om d'inneming van *Casal* t'onderstaan, verstaan hebbende dat de selve daar in gekomen waren, spoeyde sig derwaarts, en maakte aanstonds schikking om het Kasteel te noorsaken. *Figueroa* wierd sulks gewaar, en alsoo hy meer een Staatsman als Krijgsman was, soo nam hy dien eygenste nagt met *Jon Guevara* en verscheyde *Spaanse* Bevelhebbers de vlugt. De donkerheyd, de aandagtigheyd van *Brisac* tot de toebereydsels van de Belegering, en een geweldig onweder salveerde die Vlugters. Haar vertrek maakte twee Vaandels *Hoogduytsers*, die op het Kasteel in garnisoen lagen bevreest; de selve vertrokken daar ook aanstonds uyt, wat dat de *Spaniaards* ook seggen mogten, de welke haar instantelijk versogten te

blyven,

blyven, haar vertonende dat'er geen vrees voor de Vyanden was, en dat honderd man een gansch Leger voor het Kasteel konden doen smelten, wanneerse sig maar alleen van haare musketten, en van het geschut van 't selve quamen te bedienen: het was voor de weynige *Spaniaards* die bleven niet mogelijk, om het tegen een overwinnende en magtig Vyand te konnen uythouden, en sy gaven mitsdien het Kasteel over.

1555.

D'inneming van die Stad deed *Philippus* de II. besluyten, om den Hertog van *Alba* naar het *Milanees* te senden: hy had tot die tijd toe de versoeken en geintereseerde raad-gevingen van *Rodrigo* tegen gestaan: maar na dat verlies soo draalde hy niet langer. De Hertog van *Alba* bedagt sig niet een ogenblik over d'aanneming van die bediening; hy wist echter dat syne benyders het voor haar zeege aanmerkten, en dat het veel eer een eerlijk bannissement als een ampt was, 't welk hem vermaak kon toebrengen. Hy twijfelde niet of sy souden in syn afwesenheyd alle mogelijke middelen in 't werk stellen, om hem uyt het herte van *Philippus* te verbannen. Niet te min hy vertrok, hopende dat syne goede diensten die hy soude gaan doen, syn credyt souden versterken, en syne Vyanden doen stilswygen. Hy dan het nodige geld tot de kosten van dien Oorlog ontfangen hebbende, vertrok van *Londen*, alwaar haare Majesteyten als doen waren, en quam na een korte en gelukkige overvaring op de Kusten van *Vlaanderen* te land: Hy fond den Marquis van *Pescaire*, Generaal van de Ruyterye in 't *Milanees* voor

De Hertog komt in *Vlaanderen*.

uyt,

uyt, en verbleef eenige tijd in *Nederland*, ver-
1555. wagtende de hulp-benden die men hem had doen verhopen. Hy geloofde dat hy de selve ten hoogsten van noden soude hebben, om dat de Vyanden magtig waren, en aan d'andere syde soo was hem niet onbekent, dat alle de *Spaanse* Generaals, de welke aldaar na het gevangen nemen van Koning *Francois* de I. in de Slag van *Pavia* in den Jaare 1523. gecommandeert hadden, ongelukkig waren geweest, en dat'er niet een als na de nederlage van syne Legers, of het verlies van syn agting uytgekomen was. *Brisac* die de *Franse* Legers in *Piemont* en in het *Milanees* commandeerde, was sekerlijk een van de grootste Kapiteynen van die eeuwe, en syn geluk had soo een groote neerslachtigheyd in het herte van alle de Inwoonders van die laatste Provintie gebragt, dat men twijfelt of hy *Milaan* niet genomen soude hebben, soo hy sig na het nemen van *Casal*, 't welk'er maar vyftig mylen aflegt, voor dessels wallen vertoont had. Het *Monferrat* waar van de selve de Hoofdstad is, is een Bergagtig Land, ten Westen bepaalt synde met Bergen, welkers afdaling heel sagt is, ten Noorden door de *Po*, en ten Oosten en Zuyden door de *Tenaro*. Het is veel langer als breed; dessels aardrijk is ongelijk, syne vlaktens syn vrugtbaar, syne Bergen hebben mijnen van verscheyden metallen, en het groot getal van de Rivieren of Beeken die het selve besproeyen, overvloeyen van vissen.

Beschryving van het *Montferrat*.

Brisac sig meester van *Casal* en van de rest van het *Montferrat* gemaakt hebbende, besloot de Belegering van *Valenca*. Die Stad op

de

de *Po* leggende, soo beloofde sig de *Franse* Generaal, dat desselfs verovering hem meester van die groote Rivier soude maken, op welke de selve een Schip-brugge heeft. *Figueroa* had sig met een deel Troepen, die geen levens-middelen als uyt het *Milanees*, en door middel van die Brugge trokken, daar in gesloten. *Brisac* meester van al het Land aan dees syde de *Po* synde, geloofde dat hy die Brug verbrandende, *Figueroa* met syne Troepen, en de Borgers van *Valenca* soude uythongeren: hy liet mitsdien eenige Branders de Rivier afsakken. *Lopes d'Acunha* ondekte de selve, en liet het geschut van het Kasteel van *Poma* daar op lossen, wesende het seyn wegens 't welk *Figueroa* en hy over een gekomen waren. De Fransen ondekt synde verlieten haare Branders, en ontweeken met alle spoed. Haar Generaal geemelijk over die quade uytslag synde, besloot syn gramschap op dien *Spaniaard* en op *Poma*, waar van voornoemde *Spaniaard* Governeur was, uyt te storten. Den dese niet gelooft hebbende in soo een quade Plaats te moeten verblyven, trok uyt de selve, passeerde over de buyken van drie *Franse* Esquadrons, en begaf sig binnen *Valenca*. *Brisac* quam een oogenblik daar na voor *Poma*, en bereyde sig om een storm daar op te doen, als wanneer de besetting capituleerde, en de Stad en het Kasteel over gaf.

1555.

II. HOOFDSTUK.

Slag van *Valenca*.

BRisac die sig voor de front van een Oorlogs-bedreven Leger bevond, wilde het daar

daar by niet laten blyven, den selve trok regt
1555. op *Valenca*, hebbende eenige Troepen derwaarts voor uyt laten trekken, aan welke hy bevel gaf, om sig meester te maken van een verschansing, een halve myle buyten de wallen opgeworpen, en welke de *Alexandrynse* Poort dekte. *D'Acunha* sig met vier Standaarden Ruyters, en twee honderd *Spaanse* Musketiers daar in bevindende, weerde de *Fransen* dapperlijk af, *Brisac* begaf sig derwaarts, en was niet gelukkiger, alhoewel hy die post door de beste Troepen van syn Leger liet bespringen. 't Is waar dat de *Spaansen* van boven naar beneden schietende, een schrikkelijke slagting maakten, in plaatse dat haare Vyanden niet als van heel verre schietende, en bloot staande, sonder dat sy sig dekken konden, niemand doodeden. *Figueroa* Governeur van het *Milanees*, had op de kant van de Graft syn kleyn Leger, 't welk alleen uyt ses duysend man te voet, en uyt twaalf honderd paarden bestont, in slagordening gerangeert, en het selve reeds de Rivier doen passeren, om hand gemeen te worden, wanneer *Brisac* vergramt synde dat hy soo veel tegenstand vond, op een by gelege hoogte vier stukken geschut liet planten, de welke meer uytwerkinge deeden, als hy misschien niet geloofr had, want een kogel vijf *Duytsers* in de front van een Esquadron weg genomen hebbende, soo wierden d'andere bevreest en begaven sig op de vlugt. De Curassiers van de selfde vreese bevangen wordende, volgden de selve, en gingen sig onder het geschut van de wallen posteren, alwaar sy voor dat van de *Fransen* bevrijd waren.

ren. Het Voetvolk alleen gebleven synde, week met veel verhaasting te rug, soo dat het sig op de Brugge, de welke al te smal was om soo veel Volk te bevangen, alsoo elk t'eerst daar over passeren wilde, belemmert vindende, in een onherstellijke wanordere geraakte. *Alvarez de Sande* Veld-Marschalk, geloofde de vlugtende te sullen konnen steuyten met de Brugge te doen afbreken; maar de *Duytsers* begaven sig te water, en het meeste gedeelte van de selve verdronk. De wanordere, de beroerte, en de verwarringe was soo groot, dat indien *Brisac* de vlugtenden had laten bestrijden, hy hen ganschelijk geruineert en de Stad genomen soude hebben: maar een gedeelte van het syne was in de selfde neerslachtigheyd, de tegenstand van de *Spaansen* had haar de moed doen sakken, en sy waren meer gestelt om te vlugten als om te vegten. Die Generaal niet te min de wanordere der Vyanden bespeurende, moedigde syne Troepen aan, door de hoope van een volle overwinninge te sullen behalen, hy liet syn Ruyterye, die van eenige Battaillons gesouteneert wierd, avanceren. *Alvarez de Sande* en *Cesar van Napels*, konden die Ruyterye niet tegen houden, sy begaven sig mitsdien met de haare op de vlugt, en lieten haare Infanterye in de pekel, de welke buyten hoop synde om sig te salveren, besloot haar leven duyr te verkopen: de selve sloot sig, en schoot soo vervaarlijk, datse de siedende hitte van de overwinnaars stremden. *D'Acunha* quam tot haar ontset voor de front van de *Spaansen*, herstelde het gevegt, en trok weder soo veel Volk by een, 1555.

 dat

dat *Brisac* een out Kapiteyn, en wel ervaren
1555. in de listen van den Oorlog synde, geloofde dat de vlugt van de *Spaansen* opsettelijk was, en datse hem in eenige hinderlage sogten te trekken. Die opinie alhoewel qualijk gegrond synde, verpligte hem om d'aftogt te doen slaan. *D'Acunha* verwondert en aangemoedigt synde door een beweginge die hy niet verwagt had, liet *Figueroa* versoeken, syne Troepen weder tot den Strijd te versamelen, en afwagtende dat hy soude aankomen, soo viel hy op de Vyanden aan. Die Strijd duyrde niet heel lang, want d'*Acunha* niet ondersteunt wordende, trok als overwinnaar weder af.

Noyt geschiededer een vreemder gevegt als dat was. D'overwinninge scheen in't begin geheelijk aan de *Spaanse* syde, de selve verliet haar in't midden, en sy soude in't eynde haar partye weder gekosen hebben, indien *Figueroa* niet te vreden synde van overwonnen te syn, aan *d'Acunha* de glorie niet benijd had, den welke in't begin overwinnaar synde, aan de Vyanden weder de overwinninge ontrukte, die de dood vrese van de *Duytsers* hem ontnomen had. Die Bevelhebber was by na d'eenigste van de *Spaansen*, die syn pligt in die gelegenheyd deed; 't welk ik wel hebbe willen aanmerken, om in eenigen deele te regtvaardigen de keure van den Hertog van *Alba*, die hem daar na tot waardigheden, tegen het gevoelen van syne Vyanden, (en tegen die van *d'Acunha*) verhefte, de welke, hoe wel valsselijk uytstroyden, dat die laatste een stijfhoofdig, een grillig, een vermetel, en eyndelijk een man tot eenige bedieninge, het sy

over

over Troepen of in het Kabinet, onwaardig was. 1555.

Brisac siende dat het hem niet mogelijk was, om sig meester van *Valenca* te maken, alsoo *d'Acünha* sig daar in geworpen had, ging *Vulpian* belegeren. Alsoo die Stad stark was, en van een vry talrijke besetting gedefendeert wierd, soo geloofde hy, dat het syne Troepen al te veel gewaagt soude syn, om de Belegering in de formen te doen. Hy genoechde sig met de selve te berennen, en met sig volkome meester van de passagien te maken, door welke *Vulpian* bystand en levens-behoeften soude konnen bekomen. Sulks geschiede met weynig moeyte: hy was meester van alle de kleyne Plaatsen daar rondom, en het *Spaanse* Leger door desselfs verliesen verswakt synde, dorst niet in't Veld verschijnen, noch geheelijk, noch met detachementen, mitsdien soo liepen de *Franse* partyen sonder letsel tot aan de Poorten van *Milaan* toe: sy stelden al het Land onder brandschatting, en op de minste weygering van betaling, steldense alles in vuyr en bloed. Blokkade van *Vulpian*.

Die Provintie was in soo veel te erbarmelijker staat, om dat desselfs Governeur onbequaam was, om het tegen een man van die verdienste van *Brisac* uyt te houden; dat hy ongeresolveert, gansch niet of weynig dappermoedig, van de Soldaten veragt, en qualijk gedient was: Hem onbrak geld tot recreuteringen, tot de betaling van de ordinare Troepen, en om Krijgs-voorraden te kopen: de voornaamste Borgers van *Milaan* hadden hem tot doen toe geld verschaft; maar de sel- Staat van de saaken der *Spaansen*.

 ve

ve door de langduyrigheden van den Oorlog,
1555. de plonderinge van haare Landen, en de betalinge van de contributien arm geworden synde, soo kondense niet meer geven. D'Oorlog van *Sienna*, die noch niet t'eenemaal geeyndigt was, belette de Troepen van het Koningrijk van *Napels*, om sig naar het *Milanees* te begeven;aan d'andere syde soo had'er een gedeelte van gemutineert, en men begon voor *Napels* te vresen.; de heerssugt van de *Caraffa's* gaf reeds jalousie, en de Vlooten van de *Turken* dreygden de naaste Kusten met landingen. Keyser *Carel* had werks genoech om Koning *Hendrik* de II, tegen te houden, den welke in *Vlaanderen* de starkste was, en men moest niemedal van Koning *Philippus* verwagten. Den selve was gestadig in *Engeland*; de Onderdanen van syne Gemalinne begonnen hem te versmaden, en betoonden hem een grond van haat, voor welkers gevolgen hy bedugt was: hy geloofde voor *Italien* genoech gedaan te hebben, met den Hertog van *Alba* derwaards te hebben gesonden, wiens ervarentheyd en hooge agting, hem van een groot behulp in *Engeland* soude geweest hebben: eyndelijk alles scheen tot de quade uytslag van den Oorlog van *Milaan* toe te lopen: de Paus was verdagt, de *Italianen* dorsten sig niet verklaren, sy schenen selfs naar de syde van de *Fransen* te hellen, die over al en bysonderlijk in *Italien* overwinnende, of de Meester van *Savoyen*, van *Piemont*, van het *Montferrat*, en van een gedeelte van het *Milanees* synde, de rest van dat Hertogdom, met een aanstaande veroveringe dreygden, en dat soo veel
te

te waarschynelijker, om dat de dappere *Brisac*, sig voor het hoofd van sestien duysend man bevond, en om dat *Milaan* in d'uytterste neerslachtigheyd was. 1555.

III. HOOFDSTUK.

De Hertog van *Alba* doed syn intrede binnen *Milaan*.

SOodanig was de gestalte der saaken van de *Spaanse* Monarchie, en soodanig was de staat van het *Milanees*, wanneer den Hertog van *Alba* in die Provintie wierd gesonden. Hy vertrok uyt *Engeland*, gelijk ik reeds vermeld hebbe, hield te vergeefs eenig verblijf in *Vlaanderen*, en vertrok met groote dagreysen door het *Franche-Comté* naar *Switserland*. Hy quam aldaar wanneer een Renboode hem de Belegering van *Vulpian* berigte, hem van al 't geen in syn Governement omging informeerde, en hem versogt om syn marsch voort te setten, op dat hy noch in tijds mogt komen, om de Vyanden te doen vertrekken. Alle andere als den Hertog souden den weg weder te rug getrokken hebben; maar nietwes siende 't welk niet beneden syn groot gemoed was, soo maakte hy alle spoed die hem mogelijk was; en quam in 't begin van de maand July binnen *Milaan*, van vijf duysend man *Duyts* Voetvolk en van duysend Ruyters van de selfde Natie gevolgt synde. De Borgers deeden hem een veel treffelijker intrede aan, als men sig van derselver armheyd, waar in de doemalige Oorlog haar gebragt had, beloven konde: men sag'er geduyrende eenige dagen niet als spelen, als vermakelijkheden en als destigheyd: laat ons wyders seggen,

 dat

dat de vreuchde en de hoope weder quamen; men verwagte van den nieuwen Governeur het eynde van de rampen, de welke dat schoone Land t'sedert eenigen tijd drukten, syn naam alleen gaf de Soldaten weder een herte, en inspireerde het Volk weder dapperheyd.

1555.

Neemt besit van syn Governement.

Hy de Commissie van syn ampt, ende syne Volmagten aan de soodanige, die regt hadden om de selve te moeten sien, gecommuniceert hebbende, soo reguleerde hy alles 't geen de civile regering betrof, liet die van *Milaan* aan den Senaat van de selve Stad blyven, en begaf sig naar *Valenca*, alwaar het Leger campeerde; het selve den eed van getrouwigheyd hebbende laten doen, soo vergunde hy aan *Figueroa* om te mogen weg gaan. Verre daar van daan van dessels gedrag te laken, soo schreef hy de quade uytkomsten aan de fortuyn toe, en de goede of passable aan het verstand en d'ervarentheyd van dien Heer. Hy deed vervolgens de reveu over de Troepen, besag de artillerye, de krijgs-voorraden en de gefortificeerde Plaatsen, en bevond alles in soo een erbarmelijke staat, dat hy sig, ten minsten soo men gesegt heeft, niet konde onthouden te seggen, *dat hy sig aan syne Majesteyt heel verpligt vond, dat hy het Governement van een geruineerde Provintie, die half verloren, en sonder beschermingе door het quaad bestier, of weynig moedigheyd van syne Voorsaten gebleven was, aan hem opgedragen had, om den Vyand daar uyt te dryven, alles in een beter staat te herstellen, en de selve buyten overval op hasard van syn eygen leven, en van syn reputatie te stellen: dat hy echter nietwes soude nalaten, om de hoge*

hooge agting die men van hem opgevat, en van al 't geen men sig van syn moedigheyd en van syn voorsichtigheyd belooft had; te vervullen. 1555.

Alsoo hy alle dagen tydingen bequam, de welke hem deeden weten, dat de besetting van *Vulpian* alles onbrak, en dat de selve plaats genootsaakt stont te worden om te capituleren, soo sond hy *Garsias van Toledo*, Marquis van *Villa-franca* in die Stad, van een groot detachement gevolgt synde, om de besetting te veranderen, en om bestiptelijk de staat van die Vesting te recognosceren. De Marquis trok dwars door de Vyanden heen, en begaf sig binnen de Stad: hy vond de Soldaten van de besetting in een staat, om'er sig over te erbarmen; mager, half naakt, en by na alle gequetst, de selve versogten met de traanen in de oogen van hem brood, geld, en klederen: sy deeden sulks op een wijse die hem niet behaagde, haar geschreuw was met dreygementen verselt, haare suchtingen en haare klagten vergramden hem, hy was niet bereyd om haar daar op antwoord te geven, aan d'andere syde soo had hy ook geen geld, hy vertrok dan met gramschap weder uyt die Stad, van syn detachement gevolgt synde, en hy trok ook weder dwars door de Vyanden heen, de welke niet geraden vonden hem aan te tasten, en quam sig weder by den Hertog van *Alba* vervoegen, den welke hy bedroog, vertonende aan hem de Stad in een staat, die heel verschéyden was van die daarse in was: *Sy kan*, seyde hy, *noch veel talrijker machten afkeeren, de Soldaten mangelt niet anders als krijgstugt. Het syn Luyden die niet klagen, als om datse tumulten willen verwekken,*

Hy draagt voorsorge tot de behoudenisse van *Vulpian* waar in hy bedrogen is.

 gelijk

gelijk als sy op alle veranderingen van Gouverneurs
1555. *gewoon syn.*

Dat rapport gaf den Hertog van *Alba* weder moed; hy gaf daar aan volkome geloof, konnende sig niet inbeelden dat een Heer, syn bloedmage, een man van dapperheyd, en die geagt was dat oprechtigheyd had, bequaam tot een leugen was. Hy mitsdien in geenen deele voor *Vulpian* bedugt synde, geloofde dat hy een krachtige diversie moest maken. Hy sloeg derhalven in een groote Krijgsraad de aantastinge van *St. Ja*, of die van *Verue* voor. By na alle de Bevelhebbers waren van advijs, dat men de laatste van die twee Steeden soude gaan belegeren, soo om dat desselfs situatie op de *Po*, het gebruyken van die Rivier de *Fransen* soude ontnemen; dat de selve groote contributien konde uytschrijven; datse als een Poort van een groot Land was, waar uyt een Krijgs-bedreven garnisoen groote schaden konde bewerken, of ten minsten de Vyanden nootsaken, om het meestendeel van haare Troepen in de nabuyrige Steeden te posteren, om het Land te bewaren. *Alvares de Sande* en *Cesar van Napels* waren van een contrarie gevoelen, sy spraken niet tegen eenige voordeelen, die het nemen van *Verue* soude hebben konnen bevorderen; maar sy geloofden niet te min, dat men die van *St. Ja* prefereren moest, vermits het veel natuyrlijker schijnt te wesen syn eygen Land weder te gewinnen, als om veroveringen in dat van een ander te gaan maken, behalven dat *St. Ja* aan een hoofd van een heel vrugtbaare Landsdouwe in graanen en Weylanden, gelegen

Houd Krijgsraad over de operatien van de campagne.

gen synde, heel voordelig was voor de gene die de selve besaten, vermits de selve Landſ- 1555.
douwe overvloediglijk graanen en voeragien uytleverde. Sy vertoonden wyders dat men die Stad heel ligt nemen soude, als welke niet anders als met sandagtige wallen gefortificeert was, die de minste Kanon-schooten souden doen verstuyven; dat het selve sand in waarheyd wel met fascinen ondersteunt was; maar dat de wallen daarom noch te quader waren, vermits het hout, droog geworden synde, te ligter het vuyr soude vatten; dat het niet te geloven was, dat de Vyanden sig verschansen konden, vermits men in't gansche Land noch hout noch kley vond.

De Hertog een weynig te veel aan de advijsen van *Sande* defererende, den welke het Land volkomentlijk kende, en die aan d'andere syde een man van goede raadgevinge was, trok voor *St. Ja.* Hy schoot binnen ses uyren tijds bresse in de wal sonder eenig succes, 't welk hem verbond te bevelen, dat men de Batteryen van de contrescharp soude naarderen, en dat men eenige verschansingen soude opwerpen, om de Troepen bedekt te stellen. Hy bespeurde alsdoen de waarheyd van de redenering van *Sande*, het sand waar van men die verschanssingen nootsakelijk maken moest, verstoof op de minste Kanon schoot van de Stad, of wierd door de winden weg gedreven, en mitsdien bleef het Leger voor het geschut van de Wallen, 't welk alles daar om heen commandeerde, bloot gestelt. Men had geloost dat die wallen geen vaster bestendigheyd souden gehad hebben, maar men wierd wel

haast

haast het tegendeel gewaar. De selve waren in der waarheyd van sand, van takke bosschen en van stammen van boomen gemaakt, maar alles was met leem of kley, of andere vette aarde, die men met diep graven in het selve Aardrijk gevonden had, te samen gehegt, 't welk *Sande* niet gebleken was. Aan d'andere syde soo wierd deselve door een besetting van ses duysend uytgelese mannen gedefendeert, dewelke den dappere *Louis de Biragua* commandeerde, den welke of om den Hertog van *Alba* te belagen, of om te meer gemakkelijkheyt te hebben, om den volgende nagt uytvallen te doen, de Poorten open, en de Bruggen ter nederleggende had gelaten.

1555.

Laat *Pont de Sture* fortificeren.

De Hertog geen man synde om sonder linien van tegenwalling romdom een Stad, die van soo een talrijke besetting gedefendeert wierd, te camperen, en siende dat het onmogelijk was om deselve te maken, brak de de belegering aanstonds weder op, en marcheerde naar *Veruë*. Hy scheen geresolveert te syn hetselve te belegeren, wanneer hy om krachtige redenen dat desseyn varen liet, om de Brugge van *Sture* te fortificeren.

Die verandering scheen het gansche Leger vry hard te wesen: niet te min alsoo de Generaal het volslage hebben wilde, soo voegde sig elk een daar toe. De voorsz: Stad is op mond van de *Po* en de *Sture* gelegen, en desselfs Brugge over de laatste van die Rivieren, heeft deselve de naam van *Pont de Sture* gegeven. Deselve leyt tusschen *Turin* en *Casal*, en kan de communicatie van die twee Steeden door de *Po* beletten. Aan d'ander syde

soo

soo is deselve de ordinaris overtogt naar *Asta*, *Alexandrette* en *Verceil*. 1555.

De Hertog hield sig geheelijk met die onderneming besig. Daar quamen geen wagthuysen te voorschyn, soo om de *Fransen* af te keren, in gevalle sy de Arbeyders souden willen komen ontrusten, als om de Soldaten niet in ledigheyd te laten verslauwen. Hy wist by ervarentheyd, dat de ledigheyd de bronne en oorsprong van alle opstanden is, en hy vreesde deselve alsdoen met soo veel te meer reden, om dat de *Duytsers* die gewoon syn op de minste geemelijkheyd te mutineren, al begonnen te klagen en te dreygen. 't Was echter niet sonder fondament, alsoo de Hertog haar niet betalen, noch selfs de gewoone voedsels verschaffen konde, want het weynige geld dat hy van *Philippus* de II. ontfangen had, was nauwelijks voor de Beschuyt, en voor de werktuygen in een Legergenoech. Die klachten waren de eenigste geemelijkheyd niet die hy had uyt te staan: de *Fransen* die hem gansch geen rust gaven, doodden in een scharmutseling daar sy het te quaat in hadden, *Raymond de Cordoua*, Colonel generaal van het Spaanse voetvolk. Den selve had de *Spaansen* in de fameuse slag van *Cerisoles* gecommandeert; hy had heel veel voordeel op de *Fransen* gehad, en die dag soude op een heel andere wyse door gebragt syn geweest, indien de *Duytsers* hem gevolgt hadden. Hy was een man van een deftige geboorte, en die alle de deelen, van een groot Kapiteyn soude gehad hebben, soo hy niet al te oplopende was geweest, en soo hy minder had konnen slapen.

Syn gestadigheyd in 't werken.

Lof van *Raimond Cordoua*.

IV. HOOFDSTUK.

1555.

De *Duytsers* mutineren.

DE *Duytsers* lieten het by geen dreygementen blyven, sy spatteden uyt, en mutineerden sodanig, dat de Hertog die geen kans sag omse weder tot haar pligt te doen komen, en die wist dat de kastydingen in dat geval niet te pas souden hebben gekomen, geloofde dat hy dat geweld niet anders als met sig weg te pakken, soude konnen ontgaan.

De Hertog doed deselve weder tot haar pligt keren.

Die wegwyking ontroerde haar, en bragt haar schaamte aan. Hy die niet verre was, wist sig van haar wederkering met soo veel succes te bedienen, dan eens deselve met een ongemeene sagtsinnigheyd aansprekende, dan eens haar deftige beloften doende, en dan weder haar aantonende, dat het in syn vermogen niet was haar te betalen, als hebbende noch geen geld ontfangen; dat hyse versagte, d'oproer deed ophouden, en over haar alle gesag weder nam. Wanneer hy sig geëerbied sag, soo maakte hy een aanvang met deselve haar misdaad te verwyten, sonder deselve echter te vergrammen, vertoonde haar dat die muyteryen haar verlies, en die van de rest der Troepen, ingevalle van een attakke souden veroorsaakt hebben, alsoo een Leger geen heyl als in desselfs eendrachtigheyd vind. Hy eyndigde syn aanspraak, met haar alle soorten van voorspoeden, en voor hem geld genoech te wenschen, om haar te betalen, en om te beloonen de sodanige, die sig door eenige daad van getrouwicheyd of van dapperherheyd, distingueren souden. Die sluytreden haalde

haar

haar voort geheelijk over, sy gaven hem duy- send loffeggingen, noemende hem *een sagt- moedig en goedertiere Generaal, en aldergene- genste Vader*, en protesteerden met een gemee- ne stemme, dat sy hem eeuwig getrouw en gehoorsaam souden syn. Hy wilde die drift niet laten verkouwen, liet haar weder aanvan- gen te werken, 't welk haar muyterye had doen staken, en 't geen naderhand met heel groote vlyd gecontinueert wierd.

1555. Continuatie in 't werken.

Hy bespeurde in dat voorval, hoe veel'er voor een Generaal aan gelegen is, dat hy van een onberispelijk leven sy, en boven al van giericheyd, vermogende syn onschuld meer op syne Soldaten als syn gesag, en deselve vry onderworpener en genegener maakende; maar indien syn giericheyd haar schaarsheyd en ellende veroorsaakt, soo hy haar het geld 't welk tot haar soldye en onderhoud geschikt is, ont- vreemt, soo is het hem gansch onmogelijk sig te doen gehoorsamen, sy verwyten hem dan sonder ophouden, dat syn begeerlijkheyd haar doed hongerbrokken, haar berooft en haar ruineert, en sy syn altijd gereet om op te staan. Daar gebeurt gansch het tegendeel wanneer d'onschuld van een hoofd van syne Troepen bekent is. D'armoede word haar verdragelijk, de haat heeft geen plaats, en de gehoorsaamheyt is soo veel te grooter, om datse soo veel te gewilliger schynt te we- sen.

De dringende sorgen van den Oorlog, de muyterye van de Troepen, en de gelukkige uytslagen van de *Fransen*, waren d'eenigste geemelijkheden van den Hertog niet. Wan- neer

Rodrigo de Silva deed den

1555. Hertog van *Alba* quaade diensten.

neer hy gereet stond om naar *Italien* te vertrekken, soo had *Philippus* de II. hem beloofi, dat hy hem vyf honderd duysend goude Kroonen, door handen van de Bankiers van *Genua* soude doen ontfangen, dat hy hem een overmaking van gelijke somme op de inkomsten van het Koningrijk van *Napels* soude doen, en syn Leger met vier Regimenten oude Troepen, uyt de Legers van *Toskanen* en van *Napels* getrokken, soude laten vergrooten. De Hertog maakte groote rekening op dat geld, 't welk hy uyttermate van noden had; ondertusschen soo ontfing hy het selve niet. *Rodridrigo de Sylva*, syn gesworen Vyand, wist *Philippus* behendiglijk in te boesemen, dat hy syn spaarpot om een Oorlog die op syn eynde liep, niet moest uytputten. Syne Keyserlijke Majesteyt gereet staande om een Treves met de *Fransen* te sluyten, soo boesemde hy hem in, seg ik, om syn spaarpot wegens den Oorlog niet uyt te putten, maar om alle syne kragten aan te spannen, om die van *Toskanen* ten alderspoedigsten te doen eyndigen, dewelke geeyndigt synde, soo soude *hy* sig als dan geheelijk aan die van het *Milanees* konnen begeven: dat 'er niet ruineuser was, als om op een en de selfde tijd den Oorlog op verscheyde plaatsen te voeren; dat het sig al te veel aan de grillicheyt van de fortuyn gewaagt was, dewelke vermaak schept, om in 't eerste Land te verheffen een party, die sy in een ander vernedert: aan d'andere syde dat hy genootsaakt soude syn, alle syne krachten te versamelen, om sig in staat te stellen van den Paus tegen te staan, den welke men

ver-

vermoede dat aan het Koningrijk van *Napels* wilde; en die niet ontbreken soude krachtiglijk van de *Fransen* ondersteunt te worden, en dat soo hy schatten aan den Oorlog van het *Milanees* verspilde, waar in niets heel dringende stak; het hem onmogelijk soude syn, om uyt te houden de geen, die syne Heylicheyt, en de *Fransen*, hem in 't herte van *Italien* souden konnen verklaren. Die redenen dewelke de giericheyd van *Philippus* seer vleyden, hadden d'overhand voor het gemeene best; en voor de beloften dewelke die Vorst soo plechtelijk aan syn Generaal had gedaan, wien *Rodrigo* te gelijk heel gevoelige geemelijkheden veroorsaakte. 1555.

Het gerugt liep dat die Staat-amptenaar de *Fransen* in 't heymelijk had doen berigten, dat Keyser *Carel* d'Oorlog moede synde, 't koste wat het wilde Vreede, ofte ten minsten een stilstand van wapenen wilde hebben. Die saak is noyt ter degen bewaarheyd geweest; maar men kan wel met waarheyd seggen, dat *Rodrigo* quaataardiglijk groote lof aan den Hertog van *Alba* tegen d'*Engelsen* gevende, die Volkeren versekerde, dat syne Keyserlijke Majesteyt sig beloofde, dat de *Fransen* haare grootste efforten in *Italien* souden doen; om sig met succes tegen soo een groot Kapiteyn te kanten; dat met dat voor-oordeel de Keyser merkelijke onderstanden van manschap en geld aan den Hertog van *Abla* had gesonden, op dat hy de *Fransen* uyt al 't geen sy aan geen syde van 't Gebergte in hadden, verdreven hebbende, hy in de volgende campagne weder in de *Nederlanden* soude konnen komen, om

aldaar alle de veroveringen, die hem mogelijk
1555. waren, te maken, in dien *Vrankryk* syne verrichtingen niet met een Vreede, of ten minsten met een Treves bepaalde.

Aanmerkingen over eenige woorden van *Rodrigo*.

Men seyt dat *Antonio de Toledo*, *Rodrigo* laakte, dat hy aan de Luyden kennisse van de sekreten van syn Vorst gaf, en dat hy hem antwoorde, dat men het heyl van 't gemeen door het verlies van particulieren moest bevorderen, en alle soorten van middelen uytsoeken, om syn Souvereyn te ontheffen van de sorgen daar hy mede beladen was. Ik weet niet of de redenering van dien Staat-amptenaar heel regtmatig was, maar ik verbeelde my, dat men selden het heyl van het gemeen wel bevordert, met de Generaals en de Magistraats-persoonen te doen omkomen, dewelke ophouden particulieren te wesen, ter selver oogenblik, als sy met het Generaalschap over de Legers, of met de behandeling van de saaken van Staat beladen syn. De Vorst die de opperste en als het hoofd van den Staat is, kan het niet wel gaan, wanneer de Onderdanen die daar van de leeden syn, komen te lyden. Wyders die leeden syn nuttig en onderscheyden, en hoe meer smerte het hoofd gevoelt, hoe meer verlies hy bekomt. Het soude te vergeefs syn, dat een Geneesheer alle syne hulpmiddelen besteede om het hoofd te genesen, wanneer de rest van het ligchaam siek is, alles moet daar gevoelen van hebben, vermits het minste van de ledematen veronagtsaamt synde, d'andere verslimmert, verderft, en doed verloren gaan: mitsdien soo moest men noch *Italien*, noch een treffelijk Kapiteyn, sodanig als de

Her-

Hertog een was, niet in de waagschaal stellen, sonder hem te gelijk de genoechsame magten, om dat groot en rijk Land te herstellen in den staat waar van het selve 't sedert de laatste Oorlog afgevallen was, te verschaffen, of om ten minsten te beletten, dat desselfs rampen niet grooter mogten worden. 1555.

V. HOOFDSTUK.

DE redeneringen van *Rodrigo* quamen wel haast ter ooren van Koning *Hendrik* de II. door middel van die *Engelsen*, dewelke noch *Philippus* noch syn Staatsdienaar liefden. Hy was bedugt datse niet waar mogten syn, en dat een praatlust hem had doen openbaren sekreten, die hy had behooren te swygen. Mitsdien om soo veele dreygementen onnut te maken, soo bragt hy een magtig Leger op de been, en fond het onder de bevelen van den Hertog van *Aumale* in *Italien*: den Adel door die Krijgslust waar mede deselve besielt is, aangedreven, en versekert synde, datse by Koning *Hendrik* beter haar Hof in het *Milanees*, als tot *Parys* souden maken, verbond sig met bevlytiging tot die onderneming, dewelke na alle schyn glorieus soude moeten wesen. De alderconsiderabelste van die voortreffelijke vrywilligen, waren den Prins van *Condé*, den Hertog van *Enghien* syn Broeder, en den Hertog van *Nemours*. *d'Aumale* het Voetvolk, de bagagie, en een gedeelte van de Ruyterye voor uyt hebbende laten trekken, trok over de *Alpes*, van seven Standaards Gendarmes gevolgt synde, en begaf sig naar *Turin*. Hy vond daar

Belegering van *Valpiano* door de *Franssen*.

Brisac met syn kleyn Legertje. Want hy had
1555. weynig Troepen meer overig, alsoo hy genootsaakt was geweest de rest, in het groot getal Plaatsen die hy bewaren moest, te verdeylen. *D'Aumale* de Garnisoenen doen weder komen, en de Troepen van *Brisac* onder de syne gestoken hebbende, ging sig voor *Vulpian* legeren, met een Leger van twintig duysend man voetvolk, en van vyf duysend Ruyters, alle uytgelese Volkeren.

Staat van het Leger van den Hertog.

Dat groote Leger ontruste den Hertog van *Alba* vervaarlijk; wesende het syne 't sedert de desertie van de *Duytsers*, dewelke niet betaalt wordende weder naar haar Land waren gekeert, of wel sig onder de Vyandelijke Troepen begeven hadden, in geenen deele daar by te vergelijken: 't dagt hem hard te syn, sig genootsaakt te sien, de *Fransen* de hielen toe te moeten keeren, en haar *Vulpian* by na schandelijk in syn gesigt te laten weg nemen; maar het soude van d'uytterste ligtvaardigheyd geweest syn den Vyand aan te tasten, dat soude sig onnuttelijk aan een sekere nederlage gewaagt syn, en die onvergelijkelijk schandelijker als het innemen van een Stad soude syn; schoon datse aan *Spanien* de dood van een groot getal personen van qualiteyt gekost soude hebben, dewelke het verlies veel grooter mogten hebben doen agten, als het inder daad geweest soude syn. Want men slaat by na het getal der Soldaten geen agt, mitsdien soo kan men wel seggen, dat in een nederlaag, de Grooten veel meer nadeel als de kleyne toe brengen; vermits der selver verlies de wereld veel meer neerslachtigheyd toebrengt. 't Is echter ook soo dat

d'een

d'een niet meer als d'ander in een gelegenheyd nuttig is, en de groote naam van een Colonel van een voortreffelijke geboorte, vervult de plaats van syn Regiment niet, wanneer de Soldaten tot hutspot syn gekapt, mitsdien soo kan men seggen, dat de Grooten in een Leger syn, 't geen de beenen en de voornaamste zenuwen in het menschelijk ligchaam syn. dat is te seggen, dat sy de gansche stut van 't selve syn, maar soo de klieren, de vleesspieren, d'andere mindere deelen komen te ontbreeken, soo valt de geheele grondslag om, en de val dier groote beenderen is niet te aanmerkelijker, dan om dat deselve t' meeste gerugt maaken. 1555.

Spanien had geen Legers die soo met Adel vervult waren, als dat van den Hertog van *Alba*, alhoewel het t' minste in getal was: maar daar was niemand die niet verrukt was, om het ambagt van den Krijg onder soo een bequaam meester te leeren. De alder considerabelste onder die Heeren waren; *Garsias de Toledo*, Marquis van *Villa Franca*, Lieutenant generaal onder den Hertog, *Joan Baptista Castaldo*, vermaart Kapiteyn, en den welke d'eenigste begeerte om sig te perfectioneren, in dat Leger had doen komen, in 't welk hy niet meer als volontair was; de Marquis van *Pescaire*, Generaal van de Ruyterye, *Cesar van Napels*, Generaal van de Artillerye, de Prins *Vespasian van Gonsaguez*, die het *Italiaans* Voetvolk commandeerde; *Alvares de Sande*, en *Don Emanuel de Luna*, Colonels; die over het *Spaanse* Voetvolk waren *Guevara*, *Francois Hibara*, *Garcilasso de la Vega*, Broeder

van

van den Graaf van *Palma*, en een groot getal andere van geen minder gedistingueerde geboorte, en welkers optellinge niet als verdrietelijk soude konnen syn, maakten dat Leger minder sterk, als considerabel. Ik weet dat 'er Auteurs syn, en onder anderen *Noël le Comte*, die het selve onvergelijkelijk sterker als dat van de *Fransen* maken: maar deselve hebben op quade berigten te werk gegaan, en *le Comte* is gansch niet te gelöven, wanneer hy van het Huys van *Toledo* spreekt: hy heeft sig niet geschaamt *Frederik* de Soon en Nasaat van onsen Hertog van *Alba*, van de aldervuylste misdaaden te beschuldigen, en dat hy actien verrigt soude hebben, die niet alleen geen Christen, maar selfs geen *Jood* of *Marraan* passen: maar dat syn valsheden, die haar selven wederleggen, en die niet infameren als de geen, die soo stout is geweest, van daar mede een Heer van een heel bestendige godvrugtigheyd, te belasten.

1555.

De Hertog tragt Vulpian te onsetten.

Ondertusschen soo had de Hertog van *Aumale Vulpian* belegert, en sette deselve belegering met soo veel kragt voort, dat de besetting en de Borgers aan den Hertog van *Alba* lieten weten, dat sy genootsaakt souden syn te capituleren, in dien sy binnen vier dagen niet onset wierden. Dat compliment vergeemelijkte hem minder, als de onmogelijkheyd, om de Belegeraars met syn swakke Troepen in haare linien te gaan forceren: niet te min om die Stad niet geheel ijk te verlaten, soo vertrouwde hy aan *Garcilasso de la Vega*, een Jongman van een treffelijke geboorte, de sorge, om daar secours in te werpen, den welke scheen daar

toe

toe meer ervarentheyd te hebben, als ordinaarlijk die van syn ouderdom hebben, en die aan d'ander syde van yver brande om uyt te munten. Die jonge Officier het kleyn detachement 't welk men hem gegeven had, genomen hebbende, begaf sig tegen middernagt op den Oever van de *Po*: syne voorlopers rapporteerden, dat haare Paarden aan de kanten van de Rivier al hadden moeten swemmen, welkers wateren veel troebelder en vry snelvlietender als in 't gemeen synde, deeden sien, dat de selve door de gesmolte sneeuw opgeswollen was, waar van de Alpes die daar digte by leggen, gestadig bedekt syn. Dat rapport en de vreese van den Vyand t'ontmoeten, deeden de Soldaten bevreest worden; de laatste riepen dat men haar niet in de *Po* konde laten trekken, sonder haar te doen omkomen; dat men mitsdien weder te rug moest trekken, de Bevelhebbers en selfs d'alder oudste seyden, dat het sonder exempel was, dat men oyt soo veele brave Luyden tot soo een baarblykelijk gevaar gewaagt had, dat het van de uytterste ligtvaardigheyd was een groote Rivier te willen braveren, welkers wateren gansch geen dapperheyd erkenden, en dat men mitsdien maar een party had te kiesen, welke was om door d'eygenste weg weder te rug te trekken. *Garcilasso* die noch geen ondervinding genoeg had, geloofde dat hy sig na den raad van die oude party-gangers gedragen moest, en quam weder in 't Leger, sonder Vyand gesien te hebben. De Hertog hem siende weder komen vroeg hem met een strasse toon, *wie heeft, mijn Heer, in u uytgedooft dat schoone vuyr,* 1555.

 't welk

't welk gy voor eenige uyren heb laten uytschijnen? 1555. *waar is die vierigheyd om uyt te munten gebleven? wie heeft u laten verrigten een daad, die voor een Edelman soo onbetamelijk, voor my soo vergeemelijkende, en soo infamerende voor u is? Ik ben versekert, dat die lafhertigheyd niet uyt u voort komt, en dat het een uytwerkinge van de muyterye, of van de bloohertigheyd van de Soldaten is.* Die jonge Heer sloeg syne oogen nederwaarts, sonder een enkeld woord te konnen spreken; daar bleek in syn aangesigt een beschaamtheyd die den Hertog behaagde, den welke geen jonge Luyden willende voor 't hoofd stooten of de moed benemen, met heel veel goetaardigheyd tegen hem seyde: *gy siet dat ik u met die daad niet beschuldige, ik ben versekert dat de selve u een groote spyt verwekt, en dat gy alles soud derven ondernemen, om de selve te verbeteren:* die beleeftheyd deed hem weder moed vatten, en hy bad den Hertog, om hem noch maal heen te senden, betuygende dat hy omkomen, of die schande uytwisschen soude; maar hy verwierf niets, den Generaal sig genoegende, om hem dien aangaande groote beloften te doen, en om hem in betere gelegenheden te verstaan te geven, het geloof te hebben, dat hy dapper was, en dat hy sig niet bedroog.

VI. HOOFDSTUK.

De Hertog send aan de

DE Hertog aarselde wegens die quade uytslag niet. Hy koos den Colonel *Emanuel de Luna* die het Land heel wel kende, om secours binnen *Vulpian* te werpen, en gaf hem niet

niet anders als Ruyterye, gelovende dat de selve veel bequamer tot een groote vlytigheyd soude syn. Niet te min soo voegde hy een ogenblik later daar eenig Voetvolk by, en alsoo hy heel veel staat op de dapperheyd en ervarenheyd van *d'Acunha* maakte, soo wilde hy dat den selve het voorschreve secours onder de *Luna* soude commanderen. Alhoewel die Bevelhebber siek was, deed hy hem nochtans komen, en seyde tegen hem, *dat soo ras als hy het Leger had bekomen, syne eerste sorgen waren geweest, om de verdiensten van de Bevelhebbers en Soldaten te kennen, op dat hy haar soude konnen gebruyken tot dingen, waar in sy sig met gevolg souden konnen quyten, om dappere Luyden van bloodaars te onderscheyden, en om d'eerste voor d'andere beloningen te doen hebben. Dat men aan hem duysend goede dingen van syn persoon geseyt had: dat men hem syn persoon als een ervaren en getrouw Bevelhebber, die onmachtig was de minste laffe daad te plegen, voorgestelt had: dat die goede getuygenissen hem soo veel te meer vermaak hadden toegebragt, om dat hy in sig een groote grond van agting en van goede wille tot hem vond, siende in syn persoon een voordeelig en wel gemaakt postuyr, een vry schoon gelaat, een aangenaam gesigt, en edele manieren: dat het'er althans op aan quam om die getuygenissen aan hem te bewaarheden, en of die sekrete genegenheyd die hy gevoelde voor hem te hebben, hem niet bedrogen had. Ik sende u,* voegd hy'er by, *tot secours van* Vulpian, *waar in gy sult commanderen onder* Emanuel, *die ik niet voor u preferere, als om dat syn ampt meer als het uwe, en om dat hy ouder in dienst is; niet te min soo heb ik hem bevel gegeven, om niets*

1555.

Belegerden onderstand.

sonder u raad te doen. Ik vertrouw dan u in dit
1555. *voorval mijn glorie, en die schoone besaamtheyd, die my duysend glorieuse daaden verworven hebben, en ik beloof my, dat ik de selve in uwe handen niet qualijk vertrouwt sal hebben. Ik sal u twee honderd Ruyters en twee honderd Voetknegten geven, die ik u toesta uyt het gansche Leger uyt te kiesen, en uyt vreese dat de marsch van de Voetvolkeren u ophouden mogt; soo wil ik dat gy de selve agter op 't paard van elk Ruyter sult doen sitten. Ik geef u geen bevel tot d'uytvoering, sulks laat ik ganschelijk aan u over. Ik versoek u alleen maar, mijn Heer, dat gy nietwes doed 't geen u agting krakke, en ik verseker u, dat ik alles sal wagen, om u te ontheffen van 't gevaar; daar ik u in ga stellen.*

Na duysend bedankingen, beloofde *d'Acunha* by eede aan den Hertog, dat hy binnen *Vulpian* soude komen, of dat hy op de plaats blyven soude, en dat hy aan syn Excellentie soude doen sien, wat voor luyden hy de sorgen voor syn glorie, en de beschermingе van de Steeden van syne Majesteyt aan vertrouwde.

Het secours komt binnen de Stad. Die Bevelhebber alhoewel hy vry siek aan de koorts ging, verkreeg in dien men het soo seggen kan, krachten door de agting die syn Generaal van hem had, en door de begeerte om de selve wel te vervullen. Hy steeg mitsdien te paard en begaf sig op den Oever van de Rivier, en trok de selve over ongeagt twee Vaandels Voetvolk, en een Esquadron Ruyterye van de *Fransen*, stelde vervolgens syne Luyden in slagordering: hy vond'er niet meer als drie honderd, hebbende d'andere noch de tyd niet gehad, om sig met hem te conjungeren,

ren, eenigen waren'er afgedwaalt, en d'andere waren in de Rivier verdronken, of door het swaard van de *Fransen* gesneuvelt. Hy stelde d'andere drie honderd man in slagordening, liet de selve gesloten en op een galop marcheeren, om de Vyanden de tijd niet te geven haar te bestrijden. Die wijse voorsichtigheyd was onnut; de vlugtenden hadden het Leger in allarm gebragt, en hy vond daar in Luyden om hem wel te ontfangen. Die ongelegenheyd baarde hem een ongemeene bekommering, hy kon niet te rug wijken sonder sig aan een geheele nederlaag in de waagschaal te stellen, en sig met infamie te beladen, en het was een vermetelheyd te willen voorttrekken; niet te min soo koos hy het laatste: de nagt belette den Vyand syn onsterkheyd te bespeuren, hy had de voorsichtigheyd gehad, om veel Trompetters mede te nemen, de welke t'effens beginnende te blasen, de Belegeraars deeden geloven; dat de geheele Ruyterye van het Leger haar quam bespringen, en dat de Hertog de selve in persoon commandeerde. Op dat vermoeden ligtense haare hielen; *d'Acunha* continueerde syn marsch, en by de Poort van de Stad een groot Batallion *Switsers* vindende, soo nam hy een omweg, en sig genoegende met een van de punten van 't selve Batallon te attakkeren, soo bragt hy de schrik in de rest. De *Switsers* hem neerslachtig schijnende, soo viel hy op de selve aan, doodeder een groot getal van, en nam d'andere gevangen, op dat de gevangenen syn zeegepraal soo veel te completer souden maken. 1555.

'tIs

1555. 't Is seker dat men noyt Troepen neerslagtiger sag, als die van *Vrankrijk* in die eerste ontmoeting waren, en men heeft geen reden te twijfelen, of de Hertog van *Alba* soude de selve ganschelijk in stukken hebben gekapt gehad, soo hy sig met syn Leger daar by had gevonden: maar dat syn gevallen die de mensch niet voorsien noch sig van versekeren kan, aan d'andere syde soo kan men veel ligter met een handje vol Volk als met een Leger een overrompeling doen, het selve beweegt sig veel langsamer, met veel meer gerugt en minder gemakkelijkheyd, boven al wanneer het'er op aankomt, om een Rivier van de breedte en van de snelheyd van de *Po* te passeren.

VII. HOOFDSTUK.

Staat van de Plaats. HEt secours binnen *Vulpian* gekomen synde, soo deeden de Hoofden daar over de reveu, en vonden niet meer als twee honderd man, wesende de rest gesneuvelt of in het Leger afgedwaalt, of misschien de vlugt genomen hebbende, de selve quamen weder over de *Po* en begaven sig weder by den Hertog van *Alba*. *Emanuel* en *d'Acunha* gingen aanstonds het Kasteel en de Krijgs-voorraden besigtigen, sy bevonden het by na buyten beschermingе, de roest had het geschut opgegeten, en het selve was voor de Canoniers, de welke op yeder schoot dagten, dat de stukken te barsten souden springen, gevaarlijker als voor de Vyanden. De honger, de siektens, de quetsuyren, en de afmattingen, hadden de besetting geruineert, van duysend man waar uyt de selve bestont; wier-

wierden'er niet meer als vier honderd in staat gevonden om dienst te doen, d'andere waren meer tot een last als nuttig. Men houd het daar voor, dat *d'Acunha* alle de saaken in soo een quade staat siende, sig niet kon onthouden te seggen, *dat* Cæsar van Napels *als een voorsichtig man had gedaan, dat hy niet had willen weder komen om die Stad te defenderen*. Hy was'er Governeur van geweest, en had de selve doen bouwen, maar niet heel bestendig, wesende een man die meer bedagt was, om syn Beurs te vullen, als om syn Meester wel te dienen. 1555.

De Belegeraars benauwen de Stad krachtig.

Emanuël en *d'Acunha* verdeelden onder haar de Quartieren, waar na sy om aan de Belegeraars te doen geloven, dat'er een merkelijk secours in de Stad was gekomen, met het krieken van den dag een uytval deeden, en maakten een gedeelte van de Loopgraven schoon; maar sulks geschiede niet sonder Volk te verliesen.

De moed van de *Spaansen* deed den Hertog van *Aumale* vresen, dat soo sy dikmaals sulke onderstanden in de Stad deeden komen, sy het innemen van de selve, soo niet onmogelijk, ten minsten veel beswaarlijker mogten maken, en bestont haar de weg van dien te stoppen. Hy liet mitsdien rondom syn Legerplaats een linie van circumvallatie maken, van tusschen-ruymte tot tusschen-ruymte, met kleyne aarde-werken, die een detachement en misschien een groot Leger niet genaken kon, gedefendeert wordende. Alsoo de uytval van de Belegerden voor haar niet heel gunstig was geweest; soo bragt hy de selve in de noot-

sake-

—— liet sig in de Graft brengen, alwaar hy op een
1555. halve piek steunende, alsoo syn swakheyd hem niet toeliet sig op de been te houden, soo riep hy de *Italianen* en daar na de *Spaansen* toe, en seyde tegen haar met luyder stemme, dat sy weder moed souden scheppen, en liet haar te gelijk, maar stilletjes, commanderen, om soo sterk als het mogelijk was te schieten, en in goede ordere weg te wijken, sy gehoorsaamden sulks met soo veel spoedigheyd en succes, dat de *Fransen* sig inbeeldende, dat sy nieuwe onderstand bekomen hadden, halte hielden, en maar bedagt waren om op een voordeelige post logement te kiesen.

Sy meester van de Graft, en de flanken van de Bolwerken om ver gesmeten synde, soo stoptense de Casematten en maakten de selve onnut; waar na sy de Mineur aan het ligchaam van de Plaats hegteden, de welke in minder als vijf dagen een mijne van een groote uytgestrektheyd maakte, het was de *Spaansen* niet mogelijk de selve te niet te maken, wat moeyten dat sy daar toe ook aangewend hadden. De selve was nauwelijks tot syn volkomenheyd gebragt, of het geschut voer voort het Bolwerk van de attakke der *Switsers* omver te schieten; mitsdien soo sagen de Belegerden haar Plaats sonder andere Wallen als die van haare Ligchaamen en van haare wapenen, latende het terreyn haar niet toe om sig te verschanssen.

Tweede storm. Op den 6. deed de mijne al d'uytwerking die de Belegeraars sig daar van beloofst hadden; de selve opende haar een bresse daar sy aanstonds op trokken, maar hitte maakte het

gesch[illegible]iet

geschiet der musketten van de Belegerden onnut, men moest mitsdien hand gemeen worden. Noyt was'er heviger storm, en noyt sag men meer wonderen van dapperheyd, niet te min na een strijd van ses uyren, soo bragten de *Fransen* de Belegerden in de nootsakelijkheyd, om haare hielen te toonen. *Garcilasso de la Vega*, die sig met *d'Acunha* in de Stad had geworpen, uyt enkele begeerte, om in't bloed van de Vyanden de schande van syne te rug-wijking af te wasschen, vogt als een Leeuw in de Bresse, en siende de syne beswijken, soo liet hy aan *Emanuel* bystand vorderen; maar den selve niet minder tegen de *Switsers* besig synde, de welke sig van de halve maan die de Poort dekte, meester gemaakt en de Graft gevult hebbende, op de gordijn logeerden, konde hem'er geen verleenen. Die Jongman bemerkte alsdoen, maar al te laat, dat hy geen ervarenheyd genoech had, en dat syn goetheyd hem fataal was: want alsoo de Vyanden heel veel Volks quetsten, soo vroegen de gequersten hem vergunninge, sommige om weg te gaan, en andere om sig weg te laten dragen, 't geen hy haar goetwillig dog onvoorsigtig toestond; want verscheyde ongequetste Soldaten verlieten daar op de Bresse, onder voorwendsel van haare makkers te helpen of te verbinden; mitsdien soo bevond hy soo weynig Volk by sig, dat hy genootsaakt synde te sneuvelen, of syne hielen te wenden, hy 't laatste verkoos; Hy beval aan de Troepen om af te trekken in de beste ordere die haar mogelijk was, after een verschansing, de welke aan de krop van het 1555.

Bolwerk gemaakt was. Dog alsoo sy geen passagie hadden als door een staketsel, daar niet meer als twee personen te gelijk door konden, en dat sy sig al t' samen spoeyden om 'er door te gaan, soo stoptense die passagie door haar onvoorsichtigheyd: ondertusschen soo drongen de *Fransen* krachtiglijk op haar aan, en sy souden al t'samen tot hutspot syn gekapt geworden, indien de Bevelhebbers met een wonderlijke onversaagtheyd de selve het hoofd niet hadden geboden. Maar de selve om dappere Luyden te wesen niet onsterffelijk synde, soo sneuvelde *Garcilasso* van d'eerste, en na hem *Pedro de Sylva*, een jong Heer van een treffelijke geboorte en een *Rasonier*, een van de dapperste Soldaten die *Spanien* oyt gehad heeft. De dood van die Bevelhebbers, en boven al die van *Garcilasso*, inspireerde, soo te seggen, een nieuwe hitte in de Soldaten, *sy* wildense niet ongestraft laten blyven, maar nieuwe krachten uyt haar wanhope en droeffenisse opvattende, soo quamense weder soo heviglijk aan den strijd, dat sy de *Fransen* van boven de bresse afdreven, en sig aldaar verschansten. 't Was niet te geloven of de *strijd* soude weder aangegaan hebben, indien de nagt die reeds heel donker was, de beyde partyen niet genoorsaakt had, om tot den volgenden dag stilstand te maken.

1555.

Het verlies was van wedersyden heel groot, ik weet niet te regt hoe groot dat dat van de *Fransen* was, maar daar bleven van het gansche garnisoen niet meer als vijftig Soldaten over die in staat waren om dienst te konnen doen, wesende de rest dood gebleven of gequetst:

men

man sag noyt een grouwsamer Schouwspel, de Soldaten in haare Barakken gekeert synde, 1555. baden sommige haare makkers om haar af te maken, d'andere waren besig om haar bloed te stelpen, of beschreyden het verlies van eenige haarer Leeden, eyndelijk alle wenstense het lot van de soodanige, die in den strijd gebleven waren. De voornaamste Bevelhebbers sig in die Barakken begeven hebbende, waren krachtig over de ramp van soo veele brave Luyden ontroert, waar van'er sommige in haare armen stervende, en andere voor de rest van haar leven verminkt synde, met eenige reden de rampen van den Oorlog versoeyden. Die Bevelhebbers haare traanen by die van de Soldaten voegende, versogten *Emanuel* om de Chamade te laten slaan, en om de erbarmelijke overblijfsels van soo een bloeyend garnisoen, niet aan de discretie van de Overwinnaars over te geven: *want*, seydense, *dat soude ten alderuyttersten vermetel syn, te geloven; dat men het in een Stad die geheel open legt, de welke soo te seggen geen garnisoen meer heeft, tegen een machtig Leger soude konnen uythouden; wesende de rest van de besetting of buyten staat om te vegten, of soo afgemat, dat se haare wapenen niet langer handelen kan.*

Emanuel die de staat van de Stad kende, sag de selve gereet om geforceert te worden, en hy was wel versekert, dat alle tegenstand te vergeefs soude syn; evenwel soo wilde hy de Chamade niet laten slaan, sonder eerst daar over met *d'Acunha* raad te plegen. Die Bevelhebber hield syn bedde, en syn siekte had hem t'sedert eenige dagen soodanig verswakt,

swakt, dat hy sig by na niet meer bewegen
1555. konde. Hy ging den selve besoeken, gaf hem een getrouwe afbeelding van de staat van de Stad, verhaalde hem de smeekingen van het garnisoen, en de redenen die hem overbragten om te capituleren. Dat enkel woord deed den Sieken beven, den welke sig soo veel als hy kon op syn elleboog opheffende, *Emanuel* instantelijk versogt, *van niet werkstellig te maken een voornemen, 't welk hem met schande soude bedekken, en 't welk te gelijk de gansche Natie soude treffen; dat hy van advys was, dat men de Stad soude verlaten, en dat men in het Kasteel soude wyken, 't welk noch in syn geheel synde, het noch eenige dagen soude konnen uythouden, geduyrende de welke de Belegeraars door de strengheyd van het saysoen, 't welk reeds verre ingeschoten was, gedrukt synde, de Belegering souden konnen opbreken, indien de Hertog van* Alba, *den welke talrijker Troepen op de been bragt, haar voor die tijd niet nootsaakte te decamperen; dat soo men de Stad soo ras over gaf, het aan den Hertog de aldergevoeligste smerte soude toebrengen, vermits hy soo wel als* d'Acunha *wist, dat hy haar, doense van hem gingen, versekert had, dat'er syn eere aan gelegen was, dat hy die Stad, hoedanig het ook mogt syn, salveerde.* Hy voegde daar by, *dat hy hem versogt te gedeugen het woord, 't welk hy aan dien grooten man gegeven had; en aanmerkinge te nemen, dat hy door die verhaaste overgeving, sig ging verwyderen van eerlijke Ampten, en alle verhopingen omsmyten.*

Die versoeken haalden *Emanuel* weder over, hy was niet meer bedagt om sig over te geven, en men geloofde des anderen daags smorgens

gens hem de Soldaten weder te sullen sien verdeylen, op de posten die sy beschermen moesten, en dat hy sig in de brysels van *Vulpian* soude gaan begraven, wanneer een Luytenant tegen hem quam seggen, dat de Belegeraars aannaarderden om een storm te doen. Die tyding verschrikte hem; hy liet daar op een wit Vaandel uytsteeken en de Chamade slaan. D'Artykelen van de capitulatie wierden noch d'eygenste dag geteykent, en het garnisoen trok den volgende dag op den 26. September met desselfs wapenen, bagagien, slaande trommels &c. uyt, en wierd tot *Pont de Sture* werwaarts het sig begaf, geconvoyeert.

1555.

De Belegerden capituleren.

Die overgave vergeemelijkte den Hertog van *Alba* soo veel te meer, om dat hy sig toebereyde de Belegerden t'ontsetten. Hy geen geld van syne Majesteyt hebbende konnen bekomen, soo had hy de Juweelen van de Hertoginne syne Gemalinne verpand, de welke uyt *Engeland* met hem vertrokken synde, hem tot in het *Milanees* verselt hadde. Met de sommen die hem daar op geleent wierden, wierf hy Troepen, de welke in marsch waren om sig met hem te conjungeren, en hy soude mitsdien binnen weynige dagen de Belegering hebben gaan opslaan: Hy ontfing *Emanuel* heel slegt, niet te min soo kon hy tegen hem niet extraordinaarlijk laten procederen, vermits hy sig niet als op het alderuytterste overgegeven had. Hy deed *d'Acunha* een van de beste onthalen aan, versogt hem om alles te doen tot weder bekoming van syn gesontheyd, en beloofde hem dat soo ras als hy in staat soude

De Hertog verpand de Juweelen van syn vrouw.

—— syn om te konnen ageren, hy hem verheffen
1555. soude tot ampten, die hem te kennen souden geven, hoe voldaan dat hy van syne diensten was, en hoedanig hy syn dapperheyd was agtende.

VIII. HOOFDSTUK.

Vulpian word geslegt. D'Inneming van *Vulpian* stont de *Fransen* vry duyr, vermits sy in die belegering by de drie duysend man hadden verloren, onder 't getal van welke sig twintig Kapiteynen, Luytenants en andere onder Officiers bevonden. De Hertog van *Aumale* Krijgsraad gehouden hebbende, nopende 't geen men met die post doen soude, soo warense alle van advijs, dat mense raseren moest, vermits de selve geheelijk onnut soude syn; datse overgroote sommen soude kosten om se te herstellen in een staat, van een belegering te konnen uythouden, en dat soo de Vyanden daar in weder quamen, sy dan de contributien tot aan de Poorten van *Turin* souden konnen uytschrijven. Die redenen onwedersprekelijk synde, soo liet hy niet alleen het Kasteel en de fortificatien van de Stad slegten; maar hy liet selfs ook een gedeelte van de Huysen tot haare fondamenten toe afwerpen.

De Fransen genaken Pont de Sture. De Hertog van *Aumale* met die geluckige uytslag niet vernoegt synde, bragt syn Leger voor *Pont de Sture*, besloten hebbende sig daar van meester te maken. Die Plaats wierd van vier groote Bolwerken gedefendeert, die door een van de bondigste gordijnen aan een verknogt waren, alles van breede wallen die van

aarde

aarde en rijsbossen gemaakt waren, onderſteunt ſynde. De *Po* dekte deſſelfs rechter ſyde, en de *Sture* verſtrekte de ſelve voor een graft aan de linker ſyde. Die twee Rivieren liepen ontrent twintig ſchreeden van het ligchaam van de Plaats in een, latende op haar t'ſamen-ſtrooming een hoek of punt, die men opgeworpen had om den Vyand te verwyderen, en om het geweld van die twee Rivieren, welkers overſtroomingen veelvuldig ſyn, af te weeren. *Alvaren de Sande* commandeerde daar in een garniſoen van twee duyſend man te voet, en drie hondert Paarden, alle geresolveert ſynde, om met haar bloed het affront, 't welk *Vulpian* de *Spaanſe* Natie quam aan te wrijven, af te waſſchen. De Hertog van *Alba*, die voort voer die Stad te fortifieeren, had dertig ſtukken geſchut in die Plaats gebragt, en Krijgs en monds-voorraden genoegh tot een lange belegering. 1555.

De Hertog van *Aumale* voor *Pont de Sture* gekomen ſynde, liet de Governeur sommeren om ſig over te geven, die Governeur ſond een van ſyne Bevelhebbers met een Trompetter uyt, en beval hem om van ſynent wegen aan den Hertog te ſeggen: *dat hy opgetogen was wegens d'eere die hy hem deed, dat hy haar quam beſoeken, dat ſy ſulks gewenſt hadden; en dat ſoo hy ſig van ſyn geſchut niet bedienen wilde, ſy ook het haare ſouden afvoeren, en in de wallen een breſſe van hondert ſchreeden ſouden maken, ſoodanig veneffent ſynde als hy het geraden ſoude vinden, en dat ſy aldaar hem te kennen ſouden geven, wat de* Spaanſe *dapperheyd vermag, en dat het maar bloodaards waren, die ſig achter de wallen verborgen hielden.*

 Die

1555. Die moedigheyd gaf vermaak aan den Hertog van *Aumale*, den welke de dapperheyd liefde, waar dat die ook gevonden wierd, hy fond den Bevelhebber van *Sande* weder te rug, met eenige geschenken voor hem en voor syn Meester, en alsoo het geen schijn had om een belegering van dat gewigte in de maand van October te ondernemen, soo brak hy dien eygenste dag syn Leger op, en trok naar *Montcalvo*, 't welk syne Poorten op d'eerste sommatie, door de bloohertigheyd van den Governeur en van het garnisoen opende, de welke naar *Pont de Sture* geconvoyeert wierden. De Hertog van *Alba*, over haar bloohertigheyd vergramt synde, liet den Governeur en de tiende man van de Soldaten ophangen. Die strafheyd was niet onvrugtbaar, vermits'er geduyrende de gansche tijd, dat de Hertog noch Oorlog voerde, geen Governeur wierd gevonden, die het niet tot het uytterste toe uythield.

Nemen de winter quartieren. Het saysoen verlopen synde, soo begaf *d'Aumale* sig by den alderchristelijksten Koning, en liet het bevel van het Leger aan *Brisac*. De dese niet eene gelegenheyd om sig te signaleren latende verby gaan, geloofde de Kasteelen van *d'Aigue* en van *Ancize*, de welke van *Duytse* besettingen gedefendeert wierden, waar van eenige Soldaten belooft hadden hem de Poorten te sullen openen, te sullen konnen overrompelen. Hy detacheerde tot die verrichting twee duysend man te voet en ses honderd Paarden. Het geval wilde, dat *Pescaire* de selve in wanordere en van een gescheyden ontmoete; hy bestreed de selve, sloegse

en

en dreeſſe op de vlugt. Die uytkomſte eyndigde de Veldtogt, *Briſac* ſond de *Switſers* naar huys toe, en verdeylde de *Franſen* in de winter-quartieren. 1555.

De Hertog van *Alba*'s arbeyd aan de bereydſels tot de aanſtaande Veldtogt.

Na d'inneming van *Vulpian*, had de Hertog van *Alba* ſyne Troepen gecontramandeert, en had de ſoodanige die hy by hem had in de winter-quartieren geleyt, beſloten hebbende om ſig in't volgende jaar ter goeder tijd weder in't Veld te begeven, en om aan de *Franſen* te leeren, dat men hem niet ongeſtaft aantaſte. Hy gaf ſyne bevelen tot de recreuten, en ſpaarde noch ſorge, noch moeyte, noch geld; maar alles was te vergeefs. De Vreede die tot *Calis* t'ſederd eenige tijd tuſſchen de Plenipotentiariſſen van den Keyſer, van den Koning van *Vrankrijk*, en van de Koninginne van *Engeland* genegotieert wierd, konde niet geſloten worden: maar alſoo de twee partyen den Oorlog moede waren, ſoo quamenſe wegens een Treves van vijf jaaren over een. *Philippus* de II. die ter ſelver tijd door de vrywillige afſtand van Keyſer *Carel* ſyn Vader, Koning van *Spanien* wierd, was geheelijk bedagt om die Treves religieuſelijk te onderhouden, als wanneer nieuwe verwarringen hem de wapenen weder deeden aannemen, en om den Hertog van *Alba* naar het Koningrijk van *Napels* te ſenden, den welke geloofde vaardig te weſen, om naar *Spanien* of naar de *Nederlanden* te vertrekken.

1555.

IX. HOOFDSTUK.

Onderwerp van den Oorlog van de *Caraffa's* tegen *Spanien.*

EEr dat wy van de verrichtingen van den Hertog geduyrende den Oorlog van *Napels* spreken, soo geloof ik verpligt te syn, de oorsaken van dien Oorlog te verklaren, de welke de *Fransen* met de *Spaansen* wederhand gemeen maakte, en die eyndelijk door een Vreede, waar mede elk een niet vernoegt was, eyndigde.

Lof van Paus *Paulus* de IV.

Na de dood van Paus *Marcellus* de II. die niet meer als drie en twintig dagen regeerde, soo verkoren de Cardinalen die in het Conclave vergadert waren, *Joan Pieter Caraffa*, die op syn Krooning de naam van *Paulus* de IV. aannam, om syn erkentenisse aan *Paulus* de III. te betuygen, aan wien hy syn promotie tot het Cardinaalschap verschuldigt was. Het was een Prelaat van een seltsame verdienste, geleert, van een onberispelijk leven, en wiens deugt met die der eerste Christenen gelijkmatig was. Hy was ten deele de grondlegger van de Orden der *Theatinen*. Hy vereenigde sig tot dat godvrugtig voornemen met den H: *Gaetanus* Bisschop van *Theate*. Men weet heel weynig wie van die twee voor Auteur van die instellinge moet gehouden worden, om dat men in *Italien* die goede Vaders of *Theatins* of *Chietins* noemt. Men gaf haar dien eersten naam, om dat *Gaetanus* Bisschop van *Theate* was; en de tweede *Paulus* Aartsbisschop van *Chietti* in het Koningrijk van *Napels*. Die Paus bleef langen tijd in het Klooster van St. *Benedictus*, en wierd'er als

met geweld uytgetrokken, om tot d'eerste waardigheden van de Kerk verheven te worden. Misschien soude hy sonder gebreken geschenen hebben te wesen, indien hy sonder bloedmagen was geweest; maar daar warender heel quade geintentioneerden, die sig alleen van syn gesag bedienden, om groote goederen te verkrijgen, en de glorie van syn Pausschap ter neder te ploffen. Hy bemerkte in der waarheyd daar na dat het ellendigen waren, en hy joeg de selve uyt *Romen*; maar het quaad was gewrogt, en by gevolge sonder hulp middel. 1555.

Die van syne Neven, de welke hem tot de grootste utterlijkheden bragt, was *Carel Caraffa*, een Prelaat van een onstuymige en ongeruste Geest, en die niet als vlam en Oorlog uyt ademde. Hy was Ridder van *Maltha* (of van *Rhodes* gelijk men als noch in die tijd seyde.) Hy had de wapenen voor den Keyser en daar na voor *Vrankrijk* gedragen; en *Spanien* sag hem met eenig regt voor een Rebel aan. Paus *Paulus* de IV. die hem beminde, was nauwelijks op den Troon van de Kerk geseten, of hy maakte hem Cardinaal, en vertrouwde hem het bestier der saaken toe. Hy gedroeg sig daar in op soodanige wijse, dat men ongeagt syn dubbelsinnig gemoed en diepe geveynstheyd, sonder moeyte bemerkte, dat hy sig met *Spanien* verwarren soude. Hy was de toevlugt van alle de Bandyten van *Napels*, van *Sienna* en van *Toskanen*: hy liet bystanden in *Montalcin* brengen, 't welk hertnekkig streefde om een Republijk te blyven, en hy deed aan desselfs Inwoonders verhopen; dat

Afbeeldsel van den Cardinal *Caraffa*.

dat sy haare vryheyd souden weder bekomen, 1555. en dat hy aan haar Vaderland d'eerste luyster soude weder geven.

Schijnbaar voorwendsel van den Oorlog.

Daar viel alsdoen een reden van rupture voor, de welke eenige verwe aan de gevoeligheyd van de *Caraffa's* gaf. De groot Prioor van *Lombardyen* geloofde, dat hy niet genoech erkennen konde de vryheyd die *Philippus* hem verleent had, dan door sig tot hem te begeven met de Galeyen, die hy voor Koning *Hendrik* de II. commandeerde, en in welke soo veele 1556. creaturen waren, waar van hy vryelijk disponeren konde. Wanneer de selve in de Haven van *Civita-Vecchia* waren, soo scheen het by na onmogelijk de selve daar uyt te konnen trekken, als wanneer *Alexander Sforca*, de Broeder van de Prioor, sig daar van meester maakte, en van den Cardinaal syn ander Broeder begunstigt synde, gelukkig uyt de Haven vertrok, en in die van het Koningrijk van *Napels* week.

Die handel deed de Cardinaal *Caraffa*, en alle de Vyanden van *Philippus* de II. luyd schreeuwen: men wierf Troepen, men sprak heel nadelig van syne Catholijke Majesteyt, en men wilde aan alle soorten van uytterlijkheden tegen de *s'Forca's* en haare creaturen. Men wierp de Cardinaal van *Sainte Flore*, Secretaris van de Brevetten, en die onlangs uyt syn Legaatschap van *Spanien* gekomen was, in een eysselijke gevangenis: men beschuldigde hem, dat hy van het desseyn van den Prioor onderregt was geweest: men dreygde hem met kracht van tormenten, het sekreet van dat gansche complot uyt syn keel te sullen halen,

halen, en om hem ter dood te brengen, indien de Galeyen niet ten eersten weder gegeven wierden. De Staat-dienaars van *Spanien* tegen welke men van die wedergeving sprak, geantwoord hebbende, dat sulks sonder een bevel van syne Majesteyt niet geschieden konde, soo wierd de Cardinaal in het Kasteel van St. *Angelo* geset. 1556.

Dat doen verbaasde *Philippus* de II. die op sulke moeyelijke gevolgen niet verdagt was geweest; hy liet de Galeyen wedergeven, en de Cardinaal wierd weder los gelaten, na dat hy belooft had, dat hy sonder verlof van den Paus niet uyt *Romen* soude vertrekken, en twee honderd duysend kroonen tot een onderpand van syn woord had gegeven. Die gewelddadigheyd voldeed de wraake van de *Caraffa's* niet, sy lieten *Camillus Colonna* gevangen setten, alleenelijk om dat hy een vriend van den Marquis van *Sorria*, en van den Grave van *Chicon* was; d'eerste ordinaris Ambassadeur van Koning *Philippus*, en d'ander desselfs extraordinaris Ambassadeur synde, om de jaarlijkse tribuyt voor de Koningrijken van *Napels* en van *Sicilien* verschuldigt, te voldoen. Geweldadicheden van de *Caraffa's*.

De Cardinaal van *Ferrara* kreeg bevel, om ten eersten uyt *Romen* te vertrekken, en *Marcus Antonio Colonna*, Hertog van *Palliano*, om aldaar te komen: maar den dese door syne Vrienden gewaarschouwt synde, dat men aan syn persoon wilde, en dat men niet mangelen soude hem over syn verknogtheyd aan *Spanien* te straffen, keerde werder te rug, en vlugte in het Koningrijk van *Napels*, Syne Heylicheyt had syn vlugt soo ras niet verstaan, of hy liet hem

hem voor een Rebel verklaren, confisqueer-
1556. de syne goederen, en sond een van syne Ne-
ven heen, om *Palliano* en d'andere Plaatsen van
den Hertog, in besit te nemen.

Sy tragten *Vrankrijk* in haar interessen te brengen.

De *Caraffa's* den Oorlog besloten hebben-
de, en al te swak synde om deselve met de
enkele magten van de Kerk te voeren, verkre-
gen van haar Oom, dat hy Legaten aan Ko-
ning *Hendrik* de II. soude senden, om te trag-
ten hem de wapenen weder te doen aanne-
men, en om hem met haar in een verbond
tegen syne Catholijke Majesteyt te doen tre-
den. Die Legaten wierden van Koning *Hen-
drik* de II. heel wel ontfangen, aan wien sy
deftige beloften deeden; sy versekerden hem
van het Rijk van *Italien*, en stelden hem de
verovering van dien soo veel te gemakkelijker
voor, om dat de Volkeren en de Grooten,
soo sy seyden, niet als een gunstige gelegen-
heyd waren verwagtende, om het Jok af te
werpen; sy deeden de tytels van *beschermer en
behouder van de Kerk, en van den Heyligen Stoel*
gelden, die de Paus aan syne Majesteyt ver-
leende, en gaven voor, dat men alles van den
Hemel, die in soo een regtvaardige Oorlog,
ondernomen synde tegen een Vorst, die geen
eerbiedicheyd voor den Heylige Stoel had,
geintereffeert was, verwagten moest.

Die beloften deeden haar uytwerking: Ko-
ning *Hendrik* besloot sonder moeyte tot dat
verbond, syne Staat-amptenaars keurden syn
voornemen goet, en de Grooten stemden me-
de daar in, het sy om datse geloofden, die ge-
legenheyd tot de weder-bekoming van *Italien*
gunstig te wesen, of om dat syne Majesteyt
desel-

deselve scheen te wenschen, en daar vermaak in te nemen. De Connestabel van *Montmorency* was alleen van een contrarie gevoelen; dien Heer die van een ongemeene verdienste en ervarenheyd was, beweerde in den vollen Raad, dat 'er d'eer van den Koning aan gelegen was, om religieuselijk te onderhouden een Treves, die met onderlinge goet keuring gesloten en geteken was geworden; dat aan d'andere syde syne Majesteyt besicheyd genoech in *Vlaanderen* en in *Piemont* soude hebben, sonder deselve wyders in het herte van het Koningrijk van *Napels* te gaan soeken; dat het 't Leger aan een seker verderf gewaagt was, 't selve in soo een afgelege Land, en op het enkeld geloof van een Volk, welkers ontrouwe en onstantvastigheyd, men niet dan al te dikmaals beproeft had, te gaan senden, dat *Italien* het Kerkhof van de *Fransen* was; en dat men reden had om het selve by een befaamde Cortisane te vergelijken, dewelke geen twee Minnaars aan houd, als om sig meester van haare rijkdommen te maken, deselve daar na uyt te laggen, en over d'een en d'ander te zeegepralen, dat het selve noyt de prys van de overwinningen der sodanige was, die op desselfs verovering toe leyden, en dat soo het sig aan de selve overgaf, sulks maar voor een oogenblik was, en maar alleen om haar te doen gevoelen, hoe veel beminnelijkheden desselfs besitting soude hebben.

1556. De Connestabel van *Montmorency* kant sig daar tegen.

X. HOOFD-

1556.

X. HOOFDSTUK.

Hendrik de II. treed met de Caraffa's in een verbond.

DIe redenen maakten niet als een ligte indrukking op het gemoed van Koning *Hendrik* de II. die Monarch niet konnende dulden, dat men sig in yets tegen syne desseynen kantte, sond den Cardinaal van *Guise* en die van *Tours* naar *Romen*, om dat verbond met syne Heylicheyd te sluyten. Paus *Paulus* de V. ontfing deselve heel wel, en alsoo de *Caraffa's* in het uytterste ongeduld leefden, om die groote saak te sien besluyten, soo quam men haast wegens de volgende artykelen over een.

Conditien van haar Traktaat.

Dat de Paus aan den alderchristelijksten Koning, de tytel van beschermer en beschutter van de Kerk en van den Heyligen Stoel soude geven, en dat de Koning de Heylige Stoel tegen alle desselfs Vyanden soude beschermen.

Dat de tweede Soon van syne alderchristelijkste Majesteyt, Savoyen, Piemont, *en het* Milanees *in alle Souvereyniteyt soude hebben.*

Dat de Koningrijken van Napels *en van* Sicilien, *voor altijd aan het Domeyn van de Kroon van* Vrankrijk *vereenigt souden syn.*

Dat Florencen *en* Pisa *in vryheyd souden herstelt worden, en dat men de* Medicis *uyt* Toscanen *soude verdryven.*

Dat de vryheyd aan de Stad Sienna *soude weder gegeven worden, en dat deselve weder in 't besit soude treden, van al 't geen* Spanien *en de* Medicis *deselve ontnomen hadden.*

Dat men aan Pedro Caraffa, *Grave van* Montorio, *een Domeyn in het Koningrijk van* Napels,

van

van dertig duysend kroonen rente, en een ander van vijftien duysend kronen rente aan Carel Caraffa 1556.
syn Broeder soude geven.

Dat men aan de Kerk soude weder geven al 't geen deselve t'onregt in Italien *afgenomen was.*

Dat de staat van de Kerk sig in 't toekomende tot aan Gariglian *en tot* Peschiera *soude uytstrekken.*

Dat syne Majesteyt tien duysend man te voet, en twee duysend paarden soude verschaffen, en syne Heyligheyt tien duysend Italianen, *alle de Krijgs en Mond behoeften met de Artillerye, en dat de rest op gemeene kosten soude syn.*

Dat men den Oorlog in het Koningrijk van Napels, *of in* Toscanen *soude voeren, sodanig als het syne Heyligheyt 't geraadsaamste soude vinden.*

Dat men de Spaansen *uyt* Italien *soude dryven.*

Dat de Geconfædereerden geen Vreede noch Treves souden konnen maken, noch Neutraliteyt als met een gemeene toestemminge accorderen.

Dat het algemeene bevel over de Troepen by syne Majesteyt aan sodanige Heeren van syn Hof als het hem soude gelieven, gegeven soude worden.

Die conditien vast gestelt synde: soo quam *Lansac* aan 't Hof, om deselve van den Koning te doen ratificeren, en om deselve daar na weder aan syne Heyligheyt over te brengen.

Ondertusschen soo begaf sig de Cardinaal van *Lotharingen* uyt *Romen*, veynsende dat hy het aldaar tegen de moetwil van de *Caraffa's*

— niet had konnen uythouden, en begaf sig te
1556. post naar *Ferrara*.

De Hertog van *Mantua* treed in het verbond.

Hy liet de Hertog van dien naam in de Ligue treden, belovende *Parma* en *Placensia* aan hem, waar na hy sig tot *Venetien* begaf. De Senaat liet hem alle eeren geven, die men aan syn geboorte verschuldigt was, en na den rang die hy in de wereld hield; maar sy weygerde volstandiglijk om het getal van de Bondgenoten te vermeerderen, en beloofde neutraal te blyven. De *Guise* in die Stad niet meer siende te doen, ging op een *Franse* Galeye die hem daar gebragt had, weder t'scheep, en quam in weynig dagen by Koning *Hendrik* de II.

Philippus wil de *Caraffa's* vervaartmaken.

Philippus de II. van al 't geen tot *Romen* tegen syn interest gebrouwen wierd, geinformeert synde, en geemelijk synde dat den Heyligen Vader alle de gene die aan syn geluk verknogt schenen, in de boeyen liet werpen, en dat de *Fransen* de vyandelijkheden in het Territoir van *Sienna* begonnen hadden, waar in sy een deel Kasteelen hadden ingenomen, liet *Garcilasso de la Vega*, Heere van *Varras* naar *Romen* vertrekken, om aan de geconfedereerden den Oorlog te verklaren, soo sy aanstonts de wapenen niet ter neder wilden leggen.

Die Minister verkroeg audientie by den Heyligen Vader, aan wien hy in d'alderootmoedigste termen die hem mogelijk waren, de wille van den Koning syn Meester voordroeg. Die aanspraak verhitte Paus *Paulus* de IV. hy sond *Garcilasso* sonder antwoord weder heen, en beloofde dat hy hem die in eenige dagen

toe-

toevoegen soude. Alsoo hy sig in syn belofte niet queet, soo versogt *Garcilasso* een tweede audientie, en deselve verkregen hebbende, soo vertoonde hy hem op een heel krachtige wyse, dat syne bevelen hem naar de *Nederlanden* by syne Majesteyt riepen, en dat hy last had om den Oorlog te verklaren, in gevalle syne Heylicheyt hem geen stelliglijke antwoord gaf op de saaken, die hy in syn eerste audientie aan hem voor gestelt had. Paus *Paulus*, kon het tegen dat compliment niet uythouden: *vertrekt*, seyde hy met groote gramschap tegen dien Minister, *en brengt aan den Koning u Meester tot antwoord, dat soo ras als ik de Rebellen van mijn Land tot hun pligt sal hebben gebragt, ik my bereyden sal om syne beledigingen af te weeren, waar van ik een wraake sal nemen, die aan de nakumelingschap tot een voorbeeld sal konnen verstrekken: laat hem syne Provintien regeren, en dat hy ons in vreede die gene late administreeren, die de goddelijke voorsienigheyd ons aan vertrouwt heeft. Laat hem syne gierige handen tot aan de Heylige Stoel niet uytstrekken, en dat hy aflate tegen den algemeenen Vader der Christenen te machineren; anders soo sal ik hem niet alleen van 't geen hy in* Italien *besit, maar ook van* Spanien, *van de* Nederlanden, *en van* Amerika *beroven, op dat hy een particulier geworden synde, in syn behoeftigheyd en veragtheyd versoene de straffen, die hy wegens syne Kerk-schenderyen verschuldigt is: wat de heylsame raadgevingen die hy ons pretendeert te geven, aan belangt; dat hy soo het hem gelieft, aflate; van een out man van sestentig jaaren, de Raadsman te spelen, hy die een vermetel Jongman en* 1556.

 son-

sonder beleyt is, en die een wys en beraden Gouver-
1556. *neur van noden soude hebben.*

De Ambassadeurs van *Philippus* geloofden dat sy dat quaat compliment niet moesten beantwoorden. Syne Heyligheyt scheen al te vergramt te syn, om te luysteren naar 't geen sy tot regtvaardiging van haar Meester souden hebben willen seggen: t' is waar dat die goede oude man hem heel schuldig geloofde te wesen; want syne Neven lieten niemand by hem komen als haare creaturen, die noyt wel van hem spraken; want andersints soude haar verlies seker geweest hebben. Aan d'andere syde soo had de Cardinaal *Caraffa*, hem sodanig in 't hoofd gebragt, dat hy door eenige onder schepte Brieven, het sekreet van een geweldige conspiratie, tegen de persoon van syne Heyligheyt, van de Emissarissen van syne Catholijke Majesteyt en op syn bevel gesmeed, verstaan had, dat het beswaarlijk soude gevallen hebben, hem van dat vooroordeel t'ontdoen.

XI. HOOFDSTUK.

Het Hof van *Vrankrijk* is ter saake van dien Oorlog verdeelt.

HEt Hof van *Vrankrijk* scheen nopende dien Oorlog gansch verdeylt te syn: de Connestabel van *Montmorency* kon daar geen smaak in krygen, hy sprak deselve in den vollen Raad op een krachtige wyse tegen, en spaarde selfs de *Guises* niet, die daar van de Auteurs, ten minsten voor een gedeelte waren; want de Cardinaal die wel sprekend was, hadse den Koning eenigermate aangeraden. 't Is waar dat syn gansche Huys daar in syne belan-

belangen vond, soo men d'Auteurs geloven sal, dewelke versekeren, dat *Napels* en *Sicilien* voor het selve wesen soude, en dat de Hertog van *Guise*, die om syn groote dapperheyd van al de wereld geagt was, versekert was, dat hy tot Koning van *Napels* soude verkoren worden; want het Huys van *Lotharingen* geloofr op die Koningrijken de rechten van het Huys van *Anjou* te hebben. De inspanningen van *Montmorency*, van den Admiraal van *Chatillon*, van d'oude *Diana*; en van der selver creaturen, waren te vergeefs, de wel sprekentheyd van den Cardinaal van *Guise*, de schoone beloften van de *Caraffa's*, en de hoop die Koning *Hendrik* schepte, om twee groote Staaten waar op hy eenige rechten had, aan syn Koningrijk te voegen, haalden het over, en men bereyde sig eens klaks tot den Oorlog. ——— 1556.

Men deed het selfde in *Italien*, maar veel langsamer, Paus *Paulus* de IV. of om beter te seggen syne Neven, niet beminende veel geld uyt te schieten. Alsoo deselve versekert waren, dat de *Franse* Troepen de *Alpes* niet voor in de Lente des volgenden jaars souden passeren, vonden goet te veynsen, en daar door soo het mogelijk was, de *Spaansen* te bedriegen. Paus *Paulus* de I V. send Legaten naar *Vrankrijk* en *Spanien*.

Syne Heylicheyt gaf de legatie van *Spanien* aan den Cardinaal *Mottula*, die sig ten alder eersten naar *Vlaanderen* begaf, om de gevoelicheyd van Koning *Philippus* te matigen, en onder voorwendsel van onderhandeling, tijd te gewinnen. De Cardinaal van *Caraffa* komt in *Vrankrijk*.

De Cardinaal *Caraffa* quam voor Legaat in

Vrankrijk, minder om door een goede Vrede de verschillen, die soo veele jaaren tusschen die Monarchie en die van *Spanien* geduyrt hadden, te eyndigen, als om de laatste hand aan het Traktaat te leggen. Men had aan het Hof van *Philippus* eenig vermoeden, en dat vermoeden mineerde alle de schikkingen van de *Caraffa's*; men luysterde nauwelijks na den Cardinaal *Montalu* meer, en men besloot geheelijk sig niet te laten dooten. Een daad van gestrengheyd van de Vyanden van syne Majesteyt deed hem daar toe besluyten.

1556.

De goederen van de *Colonna's* worden geconfisqueert.

De Heylige Vader schreeuwde in het volle Conclave overluyd tegen de *Colonna's*, beschuldigde deselve dat sy tot den Heyligen Stoel altijd qualijk gesint waren geweest; 't welk hy met een menigte voorbeelden, waar aan hy soo een verwe gaf als hy wilde, geloofde te bewysen. Hy viel daar na op de *Spaansen* uyt, noemende deselve ongetrouwe en onverdragelijke vrienden, en de Tyrannen van *Italien*. Hy eyndigde met een bloedige Sententie tegen deselfde familie van de *Colonnas*, confisqueerde het Hertogdom van *Palliano* van den Hertog *Marc Antonio*, die daar van d'outste Soon was; en gaf d'investiture van het selve Hertogdom aan *Jaan Caraffa*, Grave van *Montorio* syn Neef. Hy sond dien nieuwen Hertog af, geassisteert synde van *Pedro Strozzi*, om sig meester van *Palliano* te gaan maken, en het selve te fortificeeren: en op de tijding dat de *Spaansen* in de Landen van de Kerk souden komen vallen, soo liet hy met alle vlyd nieuwe wervingen doen, en leyde

de in de Steeden, die het meeste gevaar schenen te lopen besetting. 1556.

'T Is waar dat *Philippus* de II. niet langer soo veele quade onthalen, die syne creaturen ende de Heeren die in syne belangen waren, aangedaan wierden, verdragen konde, hy wilde mitsdien dat de Hertog van *Alba* aanstonds het *Milanees* verlaten, en dat hy sig met groote dag reysen naar het Koningrijk van *Napels* begeven sonde. Dat bevel vergeemelijkte den Hertog; hy had gemeynt de Campagne aan de *Po* te doen, en openlijk d'inneming van *Vulpian*, en de lafhertigeyd van de besetting van *Montcalvo* te revengeren, maar hy moest gehoorsamen. Hy liet het Gouvernement van het *Milanees* aan den Cardinaal van *Trenten*, en het Generaalschap van de Troepen aan den Marquis van *Pescaire*, aan wien hy tot Luytenant en tot een Raadsman toe voegde, *Joan Castalda*, wiens dapperheyd en voorsichtigheyd hem bekent waren. Hy vertrok vervolgens verselt synde van de Hertoginne syne Gemalinne, van *Frederik* d'oudste van syne Soonen, en van een talrijk gevolg van Colonels, en van minder Bevelhebbers, en quam tot *Genua*, van waar hy sig over Zee naar *Livorno* begaf. Hy sag aldaar den groot Hertog en den Cardinaal van *Burgos*, dog hy haare verschillen niet hebbende konnen beslissen, noch deselve weder vrienden maken, soo ging hy weder t' scheep. Na een korte en gelukkige scheepvaart, soo quam hy in de Haven van *Napels* ten anker. Hy wierd in die groote Stad met een groote vreugde ontfangen; men deed hem een deftige inhaling, en de

Koning *Philippus* beveelt de sorge van dien Oorlog aan den Hertog van *Alba*.

De Hertog doed syn in-

Napolitanen die sig alles van soo een befaamden Generaal beloofden, waren nieuwsgierig om hem te sien, en om hem van haare diepe eerbiedigheden te versekeren. Niemand verhoopte meer van de Justitie en van de goetheyd van den Hertog, als *Ascagno Colonna*, bevorens Hertog van *Palliano*: Hy sat in het nieuwe Kasteel van *Napels* gevangen, door syn eygen Soon van Ketterye, en van conspiratie tegen syne Majesteyt beschuldigt synde. Die twee crimens waren leelijk, en verdienden d'alderswaarste straffen: maar het voorbeeld was versoeyelijk, dat een Soon voor een gedeelte een aanklager tegen syn eygen Vader was. Soo echter die crimens reëel waren, soo deed *Marc. Antonio* aan al de wereld een seltsaam voorbeeld van stantvastigheyd en opregtigheyd blyken, doende t'synen huyse de gevoelens van de natuyr swijgen, om niet als syn yver voor de suyverheyd van't geloof, en voor de getrouwigheyd die hy deswegen wettiglijk aan syn Vorst verschuldigt was, te laten horen. Dog soo in tegendeel die Jongman syn Vader niet beschuldigde, als om sig soo veel te eer meester van syne goederen te sien; soo stelde hy niet alleen in een baarblykelijk gevaar d'agting en het leven van die geen waar van hy het leven behield, om syn gierige begeerlijkheyd te voldoen, maar is syn misdaad eyssélijk soo in Gods als in der menschen oogen. Sonder dat feyt te doorgronden, 't welk noyt wel is gedaan geweest, soo segge ik, dat *Ascagno* instantelijk versogt den Hertog te mogen sien, en dat die groote man in syn gevankenis by hem wilde komen. Hy hoorde hem soo lange als

1556. Intrede binnen *Napels*.

Ascagno Colonna versoekt desselfs Justitie.



Inhaling van den Hertog van Alba tot Napels.

hy yets aan hem te seggen had, versoeyde in syn selven soo een verderffelijk voorbeeld, vertrooste den goeden ouden man soo veel als hem mogelijk was, en gaf hem het Kasteel voor syn gevankenis, daar hy tot noch toe in een nauwen Toorn had geseten; hy versagte ook d'elende waar in hy gebragt was, soo met geld uyt syn beurs, als met hem een goed pensioen uyt de goederen van syn Soon toe te leggen. Siet daar die groote gestrengheyd waar van *Noel le Comte* soo nadeelig gewaagt! siet daar de hardigheyd by den Hertog geoeffent tegen een Heer, den welke die History-schryver onschuldig oordeelt; maar gelijk ik reeds aangemerkt hebbe, die Autheur den welke weynig opregt en weynig nauwkeurig in syn werk is, is geensints geloofbaar, wanneer hy van het Huys van *Toledo* gewaagt. 1556.

De Hertog gaf niet te min aan dien ouden man syn vryheyd niet; syne beschuldigingen wierden door een groot getal van schijnbaarheden beweert, en veele Luyden geloofden deselve wel gegrond te syn; wyders soo sonde hy Koning *Philippus* niet verpligt hebben, den welke *Ascagno* de reste van syne dagen in de gevangenis liet blyven, sonder hem egter t'ontnemen de verligtingen, die de Hertog de goetheyd had gehad hem te verleenen.

De nieuwe Governeur bemoeyde sig d'eerste dagen geheelijk met de *Napolitanen* te polssen, om te bespeuren of die neyging tot een algemeene opstand soo saakelijk was als de *Caraffa's* de selve quamen voor te wenden; hy had het vermaak van het tegendeel t'ondervinden, en van de selve geschikt te sien, om

De Hertog polst de *Napolitanen*.

1556. alles voor de belangen van syne Catholijke Majesteyt te wagen: hy veranderde niet te min de garnisoenen, of vermeerderde de selve; voorsag de frontieren met goede Troepen, soo van Ruyterye als Voetvolk, liet over al nieuwe wervingen doen, sonder nochtans eenige Vyandelijkheden te plegen: die toebereydsels verbaasde de Caraffa's niet: sy een voor-oordeel hebbende dat syne Catholijke Majesteyt voor haar bevreest was, soo hielden se gansch geen mate meer met hem: de Paus liet *Garcilasso de la Vega* syn Ambassadeur, *Jean de Tassis* Generaal van de Posteryen, en *Hippolitus Capilupo* extraordinaris Envoyé van den Koning gevangen setten, onder een gemaakt voorwendsel, dat men by *Terracina* een brief in Cyffer onderschept had, in welke *Garcilasso* aan den Hertog berigte, dat *Romen* sonder defensie was, en dat hy om sig daar van meester te maken, en door die eenige verrigting den Oorlog te doen eyndigen, hem maande heymelijk en met alle mogelijke naarstigheyd derwaarts moest begeven. Men dede syne Heyligheyt gelooven, dat *de la Vega* noyt de innemning van *Romen*, soo ligt om doen, kon laten weten hebben, in soo hy niet versekert van eenige creaturen van syn Meester was geweest, die welke als het er op aan had gekomen, de wapenen van den Generaal begunstigt souden hebben. Op dat voor-oordeel wilde den H. Vader d'Ambassadeurs op de Pijnbank laten werpen, op datse haare complicen noemen souden, en men was gereet om het te doen, wanneer de Graaf van *Montorio*, den welke noch niet geheelijk d'eerbied

Paus Paulus de IV. laat de *Spaanse* Ambassadeurs gevangen setten.

bied die men aan syne Majesteyt verschuldigt is, verloren had, d'uytwerking van een besluyt, 't welk soo strydig met 't regt der Volkeren is, belette. 1556.

Daar geheurde ter selver tijd binnen *Romen* een andere saak, de welke niet minder gerugt maakte. De Marquis van *Sorria* insgelijks ordinaris Ambassadeurs van syne Majesteyt, en voorhenen van den Keyser geweest, wierd in syn Hof door een Corporaalschap van de garde van syne Heyligheyt bewaart; hy kon sonder een talrijk gevolg niet uyt gaan, uyt vrees van door het gemeene Volk, en van de Bandieten, de welke het voorwendsel van sig te verbinden, naar *Romen* had doen komen, op de straaten beledigt te sullen worden. Hy soo een bedwonge leven verdrietig synde geworden, versogt den Graaf van *Montorio*, Stads-voogt van *Romen*, hem te willen vergunnen om des anderen daags smorgens ter Jagt te mogen gaan. Hy verkreeg die vergunning sonder moeyte, en de Stads-voogt liet aan de wagt van de Poort seggen, datse hem met syn Jagt-gevolg soude hebben laten te passeren; maar alsoo dat bevel des avonds gegeven wierd, en dat de gene die van de wagt wolken, de soodanige die haar quamen aflossen daar van niet berigteden; soo vond de Marquis de Poort gesloten, en de Soldaten wel geresolveert, om hem de selve niet te openen. Hy oordeelende dat het onwaardig voor hem soude syn te rug te keeren, en sig veel sterker als de wagt siende, soo deed hy de selve forceeren, brak de slooten van de Poorten af, en ging'er uyt. Die daad mis-schien

De Marquis van *Sorria* overwel-digt een van de Poorten van *Romen*.

schien wat te stout synde, vergramde den Paus
1556. ten hoogsten, hy beval dat men den Marquis op syn wederkeering van de Jagt vast soude setten; maar hy door den Graaf van *Montorio* van 't geen'er om ging gewaarschouwt synde, nam de Postryding en begaf sig naar de *Nederlanden*, om by *Philippus* syn doen te regtvaardigen, en hem te gelijk van het gedrag der *Caraffa's* te informeeren.

Die Vorst moede synde van sig qualijk gehandelt te sien, draalde niet langer als alleen soo veel tijd als hy van noden had, om een Raads-vergadering te houden, in welke hy een getal Doctoren in de Theologie en van Regtsgeleerden deed komen, en die alle hem versekert hebbende, dat hy sonder vrese van syn conscientie te quetsen, den Paus d'Oorlog kon aandoen, en syne creaturen uyt de onderdrukking verlossen, soo gaf hy aanstonds bevel om de selve te verklaren. Hy wilde dat men in het Koningrijk van *Napels* vier duysend *Duytsers*, en een Regiment *Spaansen*, 't welk in het *Milanees* diende, soude overvoeren, liet wervingen doen, en sond een groote somme gelds aan den Hertog van *Alba*: hy schreef met een aan den selve, en maakte hem in den Brief, die syne Secretarissen aan hem schreven, bekent, dat hy ten spoedigsten in de Landen van de Kerk soude trekken, en dat hy door vuyr en swaard soude wreeken, de beledigingen die de syne dagelijks aangedaan wierden; maar door een heel strydig bevel, gelaste hy hem met een briefje van syn eygen hand, om alles tot be-

koming van Vreede, ſelfs op beſwaarde conditien aan te wenden. 1556.

XII. HOOFDSTUK.

DAt Briefje deed den Hertog beſluyten, om Gedeputeerden naar *Romen* te ſenden, niet te min ſoo ſtelde hy die ſending tot de wederkomſt van *Francois de Valenca* uyt, den welke hy aan den groot Hertog van *Toskanen* onder voorwendſel van beleeftheyd, en om haare oude vriendſchap te vernieuwen, of liever te verſterken afſond; maar inder daad om ſyne deſſeynen te polſen. Die Edelman queet ſig wonderlijk wel in die commiſſie, hy deed den groot Hertog eenigſints verhopen, dat ſyn verklaring voor *Philippus* in die gelegenheyd, door de gifte van *Sienna* ſoude konnen beloont worden, en tragte hem in te boeſemen, dat de Hertog, die in een veel delikater ſaak belemmert was, hem verſogt, ſig van ſyn heylſame raad te bedienen, om met eere daar uyt te geraken.

De Hertog van *Alba* laat den groot Hertog polſen.

De groot Hertog die men beſwaarlijk bedriegen kon, bemerkte ſonder moeyte waar *Valenca* heen wilde; en alſoo het niet heel gemakkelijk ſoude hebben gevallen, dat hy ſig opentlijk verklaart had, ſoo genoegde hy ſig van aan den Hertog wederom te ſchrijven, en hem te berigten. *Dat hy al ſyn leven erkennen ſoude de verbinteniſſen, die hy aan den Koning van* Spanien, *en in het byſonder aan* Philippus *had, dat hy niet verlieſen ſoude de geheugeniſſe van de genade, daar hy* de Medicis *mede opgehoopt had, dat hy ſulks aan hem verſchuldigt wilde*

1556. *wilde blyven; maar dat hy in de tegenwoordige gelegenheyd niets vermogt, dat de laatste Oorlog hem ganschelijk had uytgeput, en dat hy nauwelijks de groote garnisoenen, die hy in syne Steeden geleyt had, om alle overrompeling van de syde der* Fransen, *die hy voor active en ondernemende Luyden kende, voor te komen, onderhouden konde; dat hy geloofde heel veel voor syne Catholijke Majesteyt te doen, dat hy* Toskanen *buyten beledinge stelde, alsoo de* Fransen *het selve niet aantasten konden, sonder haare magten te ruineren, en sig genootsaakt souden sien, alsoo sy die passagie niet meer hadden, om die van de* Appenins *te beproeven; dat hy sig over den Koning niet beklaagde als daar in, dat hy soo opentlijk als hy niet ging; dat hy hem genaden weygerde, alhoewel hy d'eere had van syn Geallieerde te syn, en in syne Leger te dienen, om de selve te verleenen aan een ander, die niet alleen een vreemdeling was, en die met syne Majesteyt gansch geene verbintenissen had; maar sig mogelijk onder het getal van syne Vyanden quam te vinden. Wat de raadgevingen die hy versogt aanbelangde, hy was hem voor dat teken van liefde en vertrouwentheyd grootelijks verpligt; maar dat hy hem genoech kende, om te gelooven, dat een man van syn ervarentheyd, en van syn verdienste, eenige andere van nooden had, als die van hem selfs, om glorieuselijk saaken, die veel delikater waren uyt te voeren, als die waren, waar in de* Caraffa's *hem gewikkelt hadden.*

Hy laat *Piombino* aan hem geven. Die antwoord onthutste den Hertog van *Alba* geensints; want alsoo hem de reden van klagten en van mishoegtheyd van den groot Hertog in de grond bekent was, soo was hem het middel om de selve te doen cesseren, en

om

om dien Vorst in de belangen van Koning *Philippus* te houden, ook niet onbekent. Hy had *Piombino* al voor eenigen tijd geeyst, en hy had daar regt toe, maar het scheen dat andere geen minder regt daar toe hadden. De Hertog van *Alba* geloofde dat hy hem die Plaats cederen moest: hy sprak deswegen met den Cardinaal *Mendoza*, maar die Prelaat van geen verstand synde, dat men een haven van dat gevolg, over geven soude aan een Vorst, wiens getrouwigheyd soo wankelende, en syn verknogtheyd soo weynig bestendig scheen te wesen, soo vond de Hertog sig genootsaakt daar over aan syne Majesteyt, die gestadig in *Vlaanderen* was, te schrijven. *Philippus* keurde den raad en de oogmerken van syn Generaal heel goet, en stont niet alleen *Piombino* af, maar bood selfs *Sienna* aan: dog alsoo hy het laatste niet als onder vry harde condities afstont, soo vond de groot Hertog niet geraden de selve aan te nemen; maar hy ontfing *Piombino* met een onuytsprekelijke vreugde. 1556.

De Hertog van *Alba* liet hem over die afstand complimenteren, en hem te gelijk versoeken, dat hy hem vergunnen wilde drie duysend man te voet in syne Landen te werven. De groot Hertog consenteerde daar in, en hy bragt wyders een vry merkelijke Troep Ruyterye op de been, die hy beloofde op syne kosten in het *Spaanse* Leger te onderhouden.

Men sprak alsdoen in *Italien* niet anders als van de machten van *Spanien*; dessels Emissarissen verhieften grootelijks die, de welke het Koningrijk van *Napels* verschaffen moest, ver- Geruchten de welke ter, dier

meer-

meerderden ook die, de welke het *Milanees* en *Toskanen* op de been moesten brengen grootelijks; gaven voor dat verscheyde Regimenten *Spaansen* stonden over te komen en dat men noch eenige Vaandels *Hoogduytsers* verwagte. Die gerugten de welke tot aan de ooren van Paus *Paulus* quamen, maakten hem bevreest, hy sag de *Spaansen* op de frontieren van de Landen van de Kerk, de bystanden van *Vrankrijk* noch verre van de hand; aan d'andere syde soo vond hy syne Finantien by na uytgeput; sag ook weynig middel om syne Koffers weder te vullen, alsoo alle handel met *Spanien* verboden was, en Koning *Philippus* had op swaare straffen, aan de Geestelijken syne Onderdaanen verboden, om geld naar *Romen* te senden, of om yetwes aan de Apostolisse Kamer te betalen. In die belemmering soo sond hy Troepen naar de Plaatsen, die hem scheenen t'meeste gevaar te lopen, en liet den Cardinaal *Caraffa* van't Hof van *Vrankrijk* weder komen. Syn legatie was gelukkig geweest, en ongeagt de wijse vertooningen van *Montmorency*, syne Majesteyt veel eer door syne redeneringen en beloften verleyd, als gepersuadeert synde, had de artykelen van het Verbond, 't welk de Heer van *Landsac* naar *Romen* gebragt had, en waar aan *Caraffa* de laatste hand leyde, geratificeert. Men sag niet ligter, als men dien Cardinaal hoorde, voor *Vrankrijk*, als de verovering van *Italien*, of ten minsten de volle uytdryving der *Spaansen*, uyt dat schoone gedeelte van *Europa*. Het *Milanees* by na verovert, *Genua* gestadig veeg staande, *Toskanen* de tyrannie van de *Medicis* moede

1556. tijd in *Italien* liepen.

Uytslag van de Legatie van den Cardinaal *Caraffa*.

de ende gereet synde om op te staan, en de *Napolitanen* sonder ophouden liefhebbers van 1556.
nieuwigheyd, en seer geschikt synde, om het jok van de *Spaansen* af te werpen, die Volkeren, seyde hy, waar aan de trotsheyd en de harde handelingen van de *Spaniaards* onverdragelijk syn, behouden een oprechte verknogtheyd voor de *Fransen*, de welke haar geduyrende verscheyde eeuwen met soo veel soetigheyd geregeert hebben. Sy sullen soo ras de Lelybloem in haar Land niet sien glinsteren, of sy sullense al t'samen komen erkennen, en sig onder de selve rangeren. Misschien, voer hy voort, sal de Hertog van *Alba*, van haare desseynen versekert synde, syn neyging tot gestrengheyd volgen, om haar te doen veranderen; maar wie siet niet dat die Hertog te swak is, om een Volk t'onder te houden, aan 't welke t'enkele gesigt van de dood-straffen bequaam is te maken, dat het alles sal dorven bestaan, boven al wanneer de *Fransen* in dat Koningrijk komen sullen? Mitsdien heeft *Vrankrijk* noyt schoonder kans gehad, d'*Italiaanen* sullen desselfs belangen begunstigen, en de Kerk desselfs wapenen, desselfs Steeden, desselfs Krijgs-voorraden, en desselfs gesag verleenen, en het staat te gelooven, dat God de regtvaardige wreeker der misdaaden; de syde van de *Fransen* begunstigen, en de Kerk-schendingen van *Philippus* de II. niet ongestraft laten sal.

Die redeneringen en veele andere in welke de Cardinaal met pragtige woorden verklaarde 't geen *Pepin*, *Charlemagne*, en d'andere Koningen van *Vrankrijk* haare Nasaaten, en

1556. eyndelijk *Francois* de I. loffelijker gedachtenisse, voor de Kerk gedaan hebben, haalden Koning *Hendrik* de II. ganschelijk over. Die Monarch seyde in een volle Raads-vergadering aan den Cardinaal *Caraffa: dat hy aan de gansche aarde soude doen sien, dat hy het bloed noch de Scepter van die groote Koningen niet onwaardig was, en dat hy derselver voetstappen na wandelende, de Kerk over alle syne Vyanden soude doen triumpheren, en dat hy na het voorbeeld van die godvruchtige Monarchen, geen belooninge van de diensten, die hy aan den algemeynen Vader van het Christendom ging bewijsen, hebben wilde, als de glorie van den selve beschermt, en de H. Stoel behouden te hebben in het gesog, dat men daar aan verschuldigt is; eyndelijk dat hy aan syne Heyligheyt verpligt was, dat hy hem de gemakkelijkheyd tot de herwinninge van het Koningrijk van Napels gaf, 't welk hem van regtswegen toequam, en dat hy een weldaad van dat gewigte dubbeld soude tragten te vergelden.* De Cardinaal had den dappere en ongelukkige *Pedro Strozzi* met hem gebragt, wiens nederlage op de Oevers van *Folliano* hem gedisgratieert hadden: hy deed hem d'eere van hem aan Koning *Hendrik* te presenteren, den welke hem niet alleen in genade aan nam, maar ook syn qualiteyt van Luytenant generaal in syne Legers weder gaf. Die Monarch sig van de goede trouwe der overeenkomingen van het verbond 't welk hy ratificeerde, willende quyten, nomineerde den Hertog van *Guise* om in *Italien* te commanderen, beval hem om sig gereet te maken van tegen d'aanstaande lente te vertrekken, en liet met alle vlyd nieuwe wervingen

Toebereydsels tot den Oorlog in *Vrank-*

vingen doen. Alsoo hy nu alle dagen brieven
ontfing de welke hem berigteden, hoe nodig 1556.
den H. Vader Troepen had, soo sond hy *rijk* en
Strozzi met agt honderd man af, die tot tot *Ro-*
Ostia aan quamen, en tot binnen *Romen* trok- *men.*
ken, alwaarse in garnisoen geleyt wierden.

Paus *Paulus* de IV. maakte alle soorten van beweginge, om sig in staat te stellen van den Hertog van *Alba* tegen te staan, en hy had reeds eenige Troepen op de been; want behalven die van de Kerk, soo had de Hertog van *Urbino* hem twee duysend man te voet, en een Regiment Ruyters onder het geleyde van *Fregoso* gesonden. Die Troepen scheenen hem niet genoechsaam te syn, om Steeden te beschermen, die tot noch toe geen starker wallen, als de Majesteyt van den H. Stoel, en de diepe eerbiedigheyd van de Christenen voor den algemeene Vader hadden gehad, en mitsdien beval hy de selve te fortificeeren.

Camillo des Ursins wierd beladen met de sorge, om *Romen* in de staat van defensie te stellen, hy maakte een aanvang met verscheyde trotse gebouwen, de welke digte by de wallen stonden, om te werpen, liet deftige Tuynen bederven, en spaarde selfs de Kerken, en de geestelijke Huysen niet.

XIII. HOOFDSTUK.

DE pretense Brieven van *Garcilasso*, waar *Tassis*
van ik gesproken hebbe, troffen syne belem-
Heyligheyd gestadig aan 't herte. Den selve mert
geloofde die volkome waarachtig te syn, en den H.
twijfelde niet aan de samensweering, die de Vader,

Vyanden van *Philippus* hem seyden, dat tegen syn persoon en tegen syn Rijk was gemaakt. Hy wilde deswegen grondelijk onderregt wesen. Hy liet tot dien eynde *Tassis* ondervragen, en dreygde hem met de Pijnbank, soo hy ten minsten het sekreet van die gansche pretense samensweering, en desselfs complicen niet goetwillig beleed. *Tassis* mogt schoon protesteren dat'er nietwes meer ingebeeld als dat complot was; hy wierd niet gelooft, en men soude hem op de Pijnbank hebben gaan werpen, wanneer hy door een inventie die heel quaataardig was, en waar door hy in een oogenblik den Paus van een groot getal getrouwe Dienaars, van bequame Kapiteynen, en van opregte Vrienden beroofde, voor medepligtigen, de voornaamste Bevelhebbers van den H. Stoel noemde. Dat rapport maakte den H. Vader neerslachtig, en baarde hem een onbesesselijke geemelijkheyd. Hy kon syne traanen niet inhouden, wanneer hy dagt dat de soodanige, die hy geloofde gereet te wesen, om haar laatste droppel bloeds voor hem uyt te storten, de wapenen niet aangenomen hadden, als om die in syn boesem te steeken. Hy van duysend strydige bewegingen aangedaan synde, en in syne gedagten voornemens omwentelende, die malkander omstieten, soo besloot hy sonder meer te overwegen, en sonder breeder informatien te nemen, sig van de pretense t'saam-gesworenen te versekeren, en om de selve ten minsten buyten staat te stellen van hem te hinderen. Hy ontbied dan *Ascagno Corna*, Governeur van Velitres. Dog die Bevelhebber sig onder voor-

1556. door een listige leugen.

wendsel

wendſel van ſiekte verſchoont hebbende, ſoo geloofde men dat ſyn gewiſſe hem ſyn misdaad verwijtende, hy ſyn hoofd niet had dorven wagen; en op dat vermoeden ſond den H. Vader *Papirus Capizucci* met drie honderd paarden af om hem te halen. Het ſy dat *Corna* aan eenige andere miſdaad ſchuldig was, of dat hy de geweldenarye van de *Caraffa's* kende, hy dorſt ſig op haar diſcretie niet vertrouwen, bragt ſyn garniſoen in allarm, roepende dat de Vyand voor de Poorten was, en geduyrende d'oproer en beweging die de Soldaten maakten, ſalveerde hy ſig onder de Troepen van den Hertog van *Alba*. Die vlugt bekragtigde de vermoedens van den H. Vader, den welke de goederen van *Corna* verbeurt verklaarde, en die van den Cardinaal van *Peruſa* ſyn Broeder, en van *Julius Ceſarini* in bewaring liet nemen. Die twee Broeders met verſcheyde andere Heeren van d'eerſte qualiteyt, welkers getrouwigheyd verdagt was, of welkers rijkdommen de begeerlijkheyd van de *Caraffa's*, en van haare creaturen waren verwekkende, wierden in de gevankenis geworpen.

De deſe om den Hertog van *Alba* een verandering te maken, tragteden om een gedeelte van ſyne Officiers te corrumperen, onder andere *Veſpaſianus de Gonſaguez*, aan wien ſy het Hertogdom van *Palliano* beloofden, maar haare pogingen waren onnut.

De Hertog van *Alba* ſiende dat ſy geen mate met *Spanien* meer hielden, dat ſy tragteden de Onderdanen van ſyne Catholijke Majeſteyt te debaucheren, dat ſy deſſelfs creaturen in

1556.

De Hertog van *Alba*

de boeyen hielden, en dat de bystanden van

1556. *Vrankrijk* aankomen souden, sond *Julius Tolfa*, Graaf van St. *Valentin*, en *Francois de Valence* aan den H. Vader, om aan syne Heyligheyt te vertoonen, dat hy de wapenen tegen syn wil opvatte, en dat hy een Vreede alhoewel nadeelig, voor een Oorlog tegen den H. Stoel prefereren soude; maar alsoo syne Heyligheyt schuylplaats in syne Landen, en alle soorten van goede diensten aan de Rebellen van *Toskanen*, en van de Landen die Koning *Philippus* onderworpen waren, liet geven: d'Ambassadeurs van dien Koning tegen het regt der Volkeren in de ketenen liet houden; de getrouwigheyd van syne Onderdaanen tragte te corrompeeren, syne Vrienden van hem af te wenden, hem hinderlagen te leggen, en de agting van dien grooten Monarch door infamerende discoursen te verscheuren, hy misdien met een Leger in de Landen van den H. Stoel soude komen, indien den H. Vader van geen gedrag wilde veranderen, en door veel regtmatiger manieren te kennen geven, dat hy als een gemeene Vader van de Christenen, niet als derselver eendragtigheyd en Vreede wenste.

send Gedeputeerden aan den H. Vader, om hem tot Vreede over te brengen.

Paus *Paulus* de IV. die voor de komste van den Cardinaal Neve, van *Strozzi*, en van het *Franse* Leger, tot geen openbare ruptuure wilde komen, hield de Gedeputeerden soo lange tijd als hem mogelijk was op, veynsende dat hy vermaak in haar ommegang nam, en dat hy ernstelijk Vreede wilde hebben; maar sy volslage vertrekken willende, en protesterende dat sy souden heen gaan sonder antwoord,

Antwoord van den Paus.

af

af te wagten, indien den H. Vader haar die niet ten eersten gaf, soo hield hy een Consistorie in welke sig by na alle de Cardinaalen die binnen *Romen* waren bevonden: hy klaagde met heele bittere woorden over de stoutheyd, over de trotsheyd, en over de ongodvruchtigheyd van de *Spaansen*, over de verongelijkingen die sy hem gedaan hadden, en noch alle dagen den H. Stoel, en hem in't bysonder deeden, en besloot, *dat hy het Hoofd der Christenen en haar Vader synde, niet gehouden was rekenschap van syn doen, als aan God alleen te geven, wiens Steedehouder hy op d'aarde was, en door wiens genade hy op den Troon van de Kerk was verheven; dat het beneden syn waardigheyd was na versoeken te luysteren, die men aan hem niet als met de wapenen in handen quam te doen; dat soo de Hertog van* Alba *hebben wilde, dat hy eenige aanmerking op de syne soude maken, hy voor alle dingen de wapenen moest ter neder leggen; dat hy als dan verlost synde van de schriken van de neerslachtigheyd, die syne Soldaten veroorsaakten, en door syne ootmoedige supplicatien en syne zeedigheyd bewogen synde, de Vreede aan den Koning van* Spanien *soude verleenen, en aan hem soude weder geven een Koningrijk, 't welk hy van hem te leen behield, en 't welk hy door syne rebellyen, en door syn ontrouwigheyd verloren had.* 1556.

De Hertog gelovende dat syn natuurlijke Soon *Ferdinand de Toledo*, meer als de Gedeputeerden soude uytwerken, liet den selve misdien naar *Romen* vertrekken. Syne Heyligheyt hoorde hem vreedsamelijk, maar volslage begerende, dat syne Catholijke Majesteyt

De Hertog send syn Soon *Ferdin*

steyt alles aan syne discretie soude laten, soo bereyde sig *Ferdinand*, den welke die versmading niet dulden konde, om syne Heyligheyt op een hooge en heel krachtige toon te antwoorden: maar hy wierd daar in van de Ambassadeurs van *Venetien* en van *Genua* weerhouden. Die Jongman vertrok van *Romen* heel grammoedig, en dreygde syne Heyligheyt opentlijk met een wreeden Oorlog. Paus *Paulus* de IV. noch niet in staat synde, om sig met succes te defenderen, sond *Dominicus Neroni* aan den Hertog van *Alba*, om hem eenig vergelijk voor te slaan; maar alsoo syne Heyligheyt 't selve niet als op beswaarde conditien maken wilde, soo verwierp hy het selve met veragting, en met gramschap beladen synde, gaf hy *Neroni* syn affcheyd met dese woorden: *vertrekt ten alder eersten, wend alle mogelijke vlyt aan, en berigt aan den H. Vader, dat soo hy sig inbeeld dat ik reeds overwonnen ben, dat hy sig bedriegt: segt tegen hem, dat hy sig tot een krachtige defensie gereed make, en dat ik hem haast sal by komen: dat eyndelijk hoedanige eerbiedigheyd ik ook voor den H. Stoel hebbe, ik syne Heyligheyt op soodanigen wijse sal dringen, dat hy wel haast genootsaakt sal syn, om een eynde te maken van die ergernisse, de welke dat misverstand een tijd lang aan de gansche Christenheyt heeft gegeven.*

1556. *Ferdinand* naar *Romen*.

De Hertog van *Alba* draalde niet een oogenblik na het vertrek van *Neroni*; Hy vertrok op den eersten September 1556. uyt *Napels*, en begaf sig met een talrijk gevolg van Bevelhebbers naar St. *Germano*, 't welk hy voor een loop-plaatse aan syne Troepen had gegeven;

Trekt met een Leger in de Lan-

de

de selve bestonden uyt drie duysend *Spaanse* Voetknechten, en uyt ontrent negen duysend *Italianen*. *Vespasianus de Gonsaguez*, commandeerde d'eerste, en *Garsias de Toledo* was het Hoofd van d'andere. De Ruyterye bestont uyt agt honderd Gend'armes, geleyt wordende by *Marc Antonio Colonna*, Hertog van *Palliano*, en uyt vijftien honderd ligte paarden, die *Joseph Cantelmo* Grave van *Popoli*, Soon van een van de Susters van den Paus tot een Colonel hadden: den selve had syn pligt en syne oprechte verknogtheyd aan de *Spaanse* Heerschappye, voor de beloften van syn Oom, die hem het ampt van Kapiteyn van syne gardes, en het Generalaatschap van syne Troepen aangeboden had, gepresereert. *Ascagno Corna* bekleede het ampt van generaal Quartiermeester in dat Leger, en *Barnardino d'Aldonna* was Generaal van de Artillerye. *D. Lopes Mardonnes*, die daar van Commissaris generaal was, wierd met de sorge beladen, om vivres te doen aanbrengen, en om de wagens te commanderen.

1556. den van de Kerk.

De Hertog verwagte noch de *Duytsers*, en de Troepen van het *Milanees;* die gene waar aan hy als Viceroy van al 't geen *Spanien* in *Italien* besat, de regering van het Hertogdom van *Milaan* had gelaten, dorsten het selve niet ontbloten, om het niet aan een algemeen verlies bloot te stellen; *Brisac* Goverueur van *Savoyen* en van *Piemont*, was geen man om eenige gunstige gelegenheyd te laten verloren gaan, van de Staaten van den Koning syn Meester door nieuwe veroveringen uyt te breyden. Aan d'andere syde soo geloofde men,

 dat

dat de jalousie van die Governeurs heel veel
1556. tot haar besluyt toebragt. De glorie van den Hertog was haar tot een last, en sy souden opgetogen syn geweest, soo eenige quade uytslagen syn hooge agting een weynig had komen ter neder te ploffen.

XIV. HOOFDSTUK.

Hy send een Gedeputeerde naar *Romen*, om d'uyterste poginge te doen.

DEn Hertog gereet synde om syne Troepen in de Landen van de Kerk te doen trekken, spande als nog syne uytterste krachten in, om Vreede te verkrygen; hy sond *Pirrus Lofredo* aan den H. Vader, maar den selve kreeg geen gehoor; de *Caraffa's* quamen selfs soo verre van hem te hoonen, en om hem by na in syn gesigt te doen hoeden; 't gunt hem nootsaakte, om den Hertog door syne Emissarissen te doen berigten, dat'er met dien Paus niet meer te doen was, en dat men tot de laatste uytterlijkheden moest komen. Die tydingen deeden hem besluyten, hy trok in het Land van *Romen*, en detacheerde *Garsias* voor 't hoofd van de *Spaansen*, en van vier Standaards ligte paarden, om *Frusolona* in te nemen. *Julius des Ursins* Governeur van die Plaats, sig niet gelovende in staat van defensie te syn, gaf de selve op d'eerste sommatie over, en trok daar met alle Krijgs-eeren uyt, syn besetting die uyt vier Vaandels *Italiaanse* Voetknegten bestont mede voerende. *Garsias* nam ook verscheyde andere nabuyrige Plaatsen in, die buyten staat waren om eenige defensie te doen. Hy bleef eenige tijd daar in, soo om de levens-behoeften en de voeragien,

die

die daar in gevonden wierden, te consumeren, als om aan Paus *Paulus* de IV. alle tijd te laten, om aanmerkinge te maken, nopende de rampen, dewelke dien Oorlog, in de gansche Kerkelijke staat soude gaan brengen. 1556.

Die gematigtheyd deed geen uytwerking; en de Heylige Vader opgeset synde door de ingevingen van syne Neven, en door de gramschap daar die vyandelijkheden hem in bragten, riep gelijk men seyt, in een volle Consistorie uyt, *dat een nieuwe Vyand van de Kerk, van Keyser* Carel *de V. gesproten, door de selfde Kerk-schendige woede, en door de selfde ongodvrugtigheyd aangemoedigt*, Romen *met d'uytterste verwoesting dreygde; dat hy sig met het bloed van de Dienaars van den almagtigen God wilde versadigen, dat syne gierige handen gereet waren, om sig te vervullen met de schatten die tot de Kerk geschikt waren, nessens de vaten van het kostelijke gebruyk tot den dienst Gods, en de kassen der Heyligen. Dat 'er niet minder moest syn om syn greeticheyd, en die van syne gierige Soldaten te voldoen, dat hy scheen reeds te hooren het rammelen de ketenen, die de handen van den algemeenen Vader der Christenen moesten boeyen, te sien de rapieren die men aan de strot van de Prelaten moest brengen, en dat hy de Troepen de Altaars, en de Kerk van den Prins der Apostolen, sag omstooten.*

Hy storte duysend klagten uyt, ging openbare gebeden doen, en tot andere besigheden tredende. Soo liet hy *Pirrus Lofredo*, die hy 't sederd het begin van den Oorlog, minder als een afgesondenen van den Viceroy, om een Vreede te negotieren, als voor syn *Spion*

aan

—— aan het Hof van *Romen* aansag, gevangen setten.

1556.

De neerslachtigheyd binnen *Romen* was algemeen, die Stad was sonder defensie en by na sonder Troepen, en het soude den Hertog ligt gevallen hebben sig daar van meester te maken. Hy behoefde deselve ten dien eynde maar te genaken.

Weder-komste van den Cardinaal *Caraffa*.

Ter wyle dat men elkander van weder syden die verscheyde bewegingen gaf, soo ging de Cardinaal *Caraffa* alhoewel hy siek aan de koorts ging, met *Strozzi* en verscheyde gedistingueerde Bevelhebbers door haar verdienste en geboorte t' scheep, en quam met een Vloot van drie Galeyen tot *Civita-Vecchia* ten anker. Hy quam binnen *Romen*, begeleyd van twee duysend *Fransen* die hy mede gebragt had, vernietigde alle 't geen *Camillo d'Ursins* by moderatie gedaan had, leyde besetting in de Stad en in de naburige Plaatsen, en vergaf de Ampten der Troepen, en van de ammonitien, soo als 't hem goet dagt.

De Hertog van *Alba* had soo ras d'aankomst van de *Fransen* niet verstaan, of hy vertrok uyt die kleyne Plaatsen daar hy syne Troepen in geleyd had, en begon weder vyandelijkheden te plegen. Hy maakte van syn Leger verscheyde detachementen, de welke sig van alle de nabuyrige Steden van *Agnanien* meester maakten. *Garzias de Toledo* nam het kleyne Stedeken *Veruli* stormender hand in, 't welk van een vry talrijk Garnisoen gedefendeert wierd. *Vespasiano de Gonsaguez*, van het *Italiaans* voetvolk gevolgt, en van eenige Ruyterye ondersteunt synde, die van *Thomas de*

Came-

Camerino en *Joan Guasco* gecommandeert wierd, hakte het Garnisoen van *Bauco*, 't welk hem buyten de wallen van haar Stad had dorven verwachten in de pan, en nam deselve Stad in. *Terracina*, *Piperno*, *Ferentin*, *Alatri*, en verscheyde andere Steeden van het Land van *Romen*, openden haare Poorten aan de Overwinnaars. De Hertog trok'er de levens middelen uyt, die 'er in waren; hersamelde syne Troepen, en ging *Agnanien* belegeren. Hy liet een Batterye van vijf stukken geschut op een hoogte maken, dewelke de Stad geheelijk commandeerde. Die batterye maakte in korte tijd een bresse, die soo groot en gevult was, dat men geloofde niets te sullen wagen met een storm te doen. De *Italianen* wilden die eere hebben, sy versogten deselve en verkregense: sy beklommen met heel veel drift de bresse; maar een diepe graft after deselve, en dan noch een redelijke verschansing gevonden hebbende, soo blevense op deselve voor al de musket-schooten bloot gesteld, dewelke haar wel haast deeden aarselen, en daar na de vlugt nemen. De Hertog bespeurde alsdoen dat de Plaats sterker was als men hem had doen geloven. 't Is waar dat de Cardinaal nauwelijks uyt *Vrankrijk* was gekomen, of hy liet agt honderd man in *Agnanien* trekken; aan de bewaring van die Stad lag hem soo veel te meer gelegen, om datse *Romen* by na van levens-middelen en vervorssingen versorgde. Aan d'andere syde de Borgers de Heerschappye der Pausen gewoon synde, en niets meer dugtende als om onder die van de *Spaniaards* te geraken, hadden een breede

1556.

Belegering en innemming van *Agnanien*.

aar-

zaarde wal rondom haare muyren, en goede
1556. verschansingen after de attakke gemaakt. *Torquato Conti* Governeur van de Stad, maakte die yver, die arbeyd, en die bystanden onnut door syn bloohertigheyt. Hy door d'enkele naam van de *Spaniaards*, wiens dapperheyd hy kende, en wegens de hooge agting van den Generaal neerslachtig synde, vertrok snagts na de storm, die heel donker en seer regenagtig was, met syn Garnisoen en verscheyde Borgers, die het verlies van haare goederen, voor de verandering van Meester prefereerden, daar uyt, en vlugte naar *Palliano*, 't welk daar niet wyd van afleyt. Des anderen daags smorgens, de Soldaten niemand op de wallen hebbende bespeurt, hadden in 't begin eenig vermoeden, dat de Belegerden haar eenige hinderlagen geleyt hadden; maar gestadig deselve eensaamheyd bespeurende, soo gingense alle posten recognosceren, en eyndelijk haare stoutigheyd met haar nieuwsgiericheyd aanwassende, soo klommense op de bresse, traden van deselve in de Stad, en vondense van Soldaten ontledigt, en vol van een rijke buyt. De Hertog gaf deselve aan haar ten besten. Mitsdien soo wierd die Stad, dewelke een lange Vreede van goederen had doen vol proppen, met de uytterste wreetheyd uyt geplondert. Daar waren groote Koorn-Magasynen in, dewelke sorgvuldiglijk bewaart wierden, en die de Viceroy aan de Proveditеurs van 't Leger deed over leveren.

XV. HOOFD-

XV. HOOFDSTUK.

1556.

DE tydingen van d'inneming van *Agnanien*, en van d'overgave van *Verulano*, bragten *Romen* voort in neerslachtigheyd. De Hertog lag niet meer als dertien mylen daar van af, en rigte ongemeene verwoestingen ten platten Lande aan, brandende en plonderende alles. *Marc Antonio* was met vyf honderd paarden gevangens inde voorSteeden van *Romen* gaan maken, de bekoorlijke Paleysen afbranden, en de Wijngaarden * verderven, dewelke de vermakelijkheden van het groote Hof van *Romen* maakten: hy deed die verwoestingen ongestraft, want de besetting had genoech te doen om het Volk tegen te houden, 't welk de Poort aan de *Spaansen* wilde openen, of de *Caraffa's* tot vreede dwingen. Die uytwerkingen deeden de fortificatien van *Romen* verhaasten, en gelijk ik reeds geseyt hebbe, men spaarde noch de Paleysen, noch de Wijngaarden, noch selfs de Kerken niet, die sig in de omschansingen bevonden, het was ten opsigte van die Kerken, dat de Hertog een onsterffelijke glorie verwierf. Hy geinformeert synde, dat men de Kerk van St. *Maria del Populo* of *des Volks*, een van de alderdevootste en deftigste van *Romen* ging afwerpen, soo liet hy een Kerboode vertrekken, om de *Romeynen* te versoeken, dat trotse gedenkteken van de Godvruchtigheyd en van de deftigheyd van haare voorouders te bewaren, en om haar te verseekeren, dat hy sig geensints van het voordeel, 't welk hem die Kerk soude konnen geven

De Paus laat *Romen* fortificeren.

* Op die wyse noemt in *Italien* de Lust-Hoven.

Godvruchtigheyd van den Hertog.

ven, bedienen soude, soo hy selfs versekert was, 1556. dat *Romen* op eenige andere plaats onwinnelijk was. Dat compliment wierd heel qualijk aangenomen, stelde de Renboode in gevaar van syn leven, en verhaaste de afwerping van die Kerk.

De Inwoonders van *Romen* waren van verscheyde gevoelens.

Ik geloof niet dat het mogelijk is regt te konnen vertoonen, hoedanig alsdoen de staat der Stad *Romen* was, ten minsten soo men deselve niet een Cahos, en noch grooter Cahos als die der Poëten wil noemen; alles was daar binnen in confusie; de Prelaten met het Krijgsvolk, d'Edelman met den Borger en Ambagtsman, en dedese met de Landluyden van rondsomme, dewelke sig in die Hoofd Stad van de Christen wereld, met haare Beesten en al het Bouwgereetschap begeven hadden, sommige wilden aan den Oorlog, en daar quam af wat het wilde, de beledigingen der *Spaansen* wreeken, en andere die gematigder waren, wilden Vreede hebben. De gene die den Oorlog wensten, waren van verscheyde advysen: Eenige wiens waardicheyd of haare verbintenissen met *Spanien*, hen niemedal door het innemen van *Romen* deed vresen, seyden dat sonder sig op te houden met die Stad te fortificeren, die in geen lange staat van defensie soude syn, men sig te Velde moest begeven, en in een algeemene verrichting het lot van d'een of d'ander partye moest deciteren, dat sulks het alderveyligste middel was, om wel te defenderen een Plaats, dewelke noyt geen beter wallen heeft, als de Armen en de moedigheyd van desselfs Inwoonders.

Waar van sommige willen dat men de Vyanden aantasten sal.

Dat

Dat advys soo onbesonne als het ook was, behaagde den Borger, die geloofst onvertsaagt te syn, en die geen dapperheyd kent, die over een komt met die, die hy onder syne Huysgenoten vertoont: aan d'andere syde de *Romeynen*, die tot winst en rust genegen syn, verloren alle dagen, siende alle haare schoonste Plaatsen afwerpen, en waren als in vertwyfeling, dat sy genootsaakt waren tot de opmaking van de wallen te arbeyden. 1556.

Des Ursins, die soo groote Kapiteyn als wel sprekende was, verstont die gevoelens met geemelijkheyd, en geloofde dat het van d'uyterste nootsakelijkheyd was, deselve af te werpen: denselve liet het Volk op de Plaats voor het Capitolium vergaderen, en gaf het selve met een aanspraak, die vol van verstand was te kennen, dat 'er voor haar geen saak van meer aan gelegenheyd was, als haar Stad wel te versterken. *Ter tijd wanneer het zeegepralende Romen*, seyde hy tegen haar, *sig meester van de wereld sag, wanneer desselfs Legers, of liever de diepe onderwerping van alle de Volkeren het selve niets meer deeden vresen, soo versterkte het sig, niet om dat het vrese had, maar om sig alle soorte van vrese te benemen; op dat als de gelegenheyd sig op deed, het ten minsten een te rugwyking in syn eygen selven had, waar in het sig tegen d'omwending van het geluk soude konnen bevryden, en aan de overwinninge tijd geven, om sig voor het selve te verklaren. D'inneming van onse Stad door den Connestabel van* Bourbon, *en de dood van dien Prins aan de voet van onse wallen, doen ons niet dan al te veel sien, de sotte ydelheyd van de voorseggingen der Sterrenkykers. Laat ons alleen*

aanmerken, dat de groote Alexander *syn geluk*
1556. *op d'uytterste punt van hem te verlaten voor* Tyrus *sag, en dat het overwinnende* Romen *niet-wes voor* Numantien *deed. Hoe dapper en hoe onvermoeyt dat de Volkeren ook syn, soo sy geen gefortificeerde Steeden hebben, soo valt haar magt haast onder de voet, en men kan deselve vergelijken by die wonderlijke gedrogten van ligchaamen, dewelke niet bondigs hebbende, in weynig tijd verdelgt worden; dat is 't geen 't welk een ervarenheyd van verscheyde Eeuwen onfeylbaarlijk bewyst; aan d'andere syde wanneer de neerslachtigheyd eens de gemoederen van een Leger ingenomen heeft, soo slaat dessels Vyand het altijd in 't open Veld; maar vind het selve een Rivier, agter welke haar Generaal het campeeren kan, soo hervat het weder moed, en weert wel haast syn Vyand af. 't Is op die wyse dat men een overwinnaar steuyt, maar soo men sig in een goede Plaats kan werpen, het is als dan dat die overwinnaar ophoud het meer te wesen, en dikwaals te niet word. D'overwonnene heeft dan alletijd om syne geesten te hervatten, hy vermoeyt en verswakt hem door gedayrige uytvallen, of door stormen die dapper afgeslagen worden, en doed hem een considerabele tijd verslyten, gedurende dewelke hy andere Troepen op de been brengt, en magtige onderstanden doed komen, dewelke dien Belegeraar ruineren, het sy met hem de levens-middelen af te snyden, of het sy met dessels linien te forceren. Hoe veele groote Kapiteynen hebben haar hoofd voor een wel gesterkt Kasteel niet gestooten? Hoe veele schoone en machtige Legers hebben haar selven niet ganschelijk geruineert, voor de wallen van een Kasteel: sy hebben dan niet alleen met den Soldaat, maar ook met de injurien*

van

van de lugt, de knypende koude, de brandende hitte, de regens, de sneeuw, de hagel, de winden, de hongersnood, de siektens, de woede en wanhoop, te stryden. Wie weet niet wat voordeel de Keysersen van het gevangen krygen der Fransen *bequamen, de welke niet in haare handen vervielen, dan om dat* Pavia, *wel gefortificeert en wel beschermt synde, deselve te lang tegen hield: Keyser* Carel *by na altyd overwinnende in 't vlakke Veld synde, vond voor* Marseille *en voor* Metz, *de bepalingen van syn glorie en van syn geluk, en was genootsaakt met een seer merkelijk verlies syne hielen te keeren.* 1556.

Die redenering bragt alle de Ingesetenen van *Romen* weder by, sy riepen eenpariglijk, dat 'er niet meer als dat eenig middel was om haar Vaderland in veyligheyd te stellen, en sy keerden al t'samen met een ongeloofselijke vierigheyd weder aan den arbeyd. Paus *Paulus* de IV. door voorbeeld van *Clemens* wys geworden synde, liet de oude muyren van het Kasteel van St. *Angelo* optrekken, en met aarde aanvullen, en liet het ook met een nieuwe wal omringen, de welke plaats genoeg gaf om twee duysend man in te logeren, en in slag ordening te stellen. De Cardinaal *Caraffa*, liet seven duysend Borgers wapenen, de welke met twee Regimenten voetvolk, het eene *Fransen*, en het andere *Hoogduytsers*, tot bescherming van de Stad souden blyven. De Bisschop van *Terracina*, Legaat van den Heyligen Vader by de *Switsers*, maakte aldaar groote recreuteringen, en verwagte alle dagen een Regiment van die Natie, 't welk sig voor eenige dagen op marsch had begeven.

Den Heyligen Vader bereyd sig tot een dappere tegenweer.

1556. XVI. HOOFDSTUK.

De Heylige Consistorie versoekt syne Heylicheyt, om na Vreede te denken.

HOe groot dat de toebereydsels van de *Caraffa's* ook waren, soo kondense echter het Heylige Collegie niet gerust stellen. Daar waren weynig Cardinalen die aan den Heyligen Vader niet vertoonden, hoe geemelijk dat sy wegens de doemalige rampen waren; dat het eeniger wyse vermetel was, dat hy het tegen de *Spaansen* dorst uythouden, welkers magten veel grooter als de syne waren; dat hy sig nietwes van de *Fransen* beloven moest, de welke wel haast t'huys werk genoech souden hebben, staande *Engeland* gereed om sig te declareren, moetende *Spanien* met alle desselfs magten in de *Nederlanden* ageren, en den Oorlog tot in het herte van *Vrankrijk* brengen: dat mitsdien syne alderchristelijkste Majesteyt syne magten soude moeten gebruyken, om syne Landen te beschermen, eerder als de selve tot een diversie, die voor het selve ruineus soude syn, naar het binnenste van *Italien* te senden; dat syne Heylicheyt van die bystand berooft synde, genootsaakt soude syn het op te geven, wesende de magten van syn kleyn gebied in geenen deele te vergelijken, by die van de Koningrijken van *Napels*, en van *Sicilien*, dewelke alleen aan de rest van *Italien* de wet konden stellen, wanneerse selfs gecommandeert waren van een Generaal, die vry minder bequaam als de Hertog van *Alba* was. Dat indien syne Heylicheyt die Staat voor een van syn Neven wilde verkrygen, het veel raadsamer soude wesen de selve van *Spa-*

nien,

nien, 't welk die besat, te versoeken, als het van *Vrankrijk* te verwagten, 't welk deselve niet soude konnen verleenen, dan na dat het die verovert soude hebben: dat soo den selve scheen te beven op het gesigt van den geweldigen Oorlog, de welke gereed stont om tusschen de twee grootste Monarchen van *Europa* op te rysen, het genoech was dat hy de Vreede wilde, om die aan haar te geven, alsoo d'een en d'ander de wapenen niet als om synent wille opnam: dat die Vreede voor hem onvergelijkelijk glorieuser als duysend overwinningen soude syn. Sy voegden daar by, dat de Heylige Vader, als een wereldlijk Prins aangemerkt synde, de swakste van de Koningen van *Europa* was, dat syn magt maar bestont in d'eerbied van de Christenen aan hem, dat hy haar die eerbied soude doen gaan verliesen, met deselve tegen malkander op te hitsen; dat eenige hem voor een wreede Vader, en andere voor een geslage Vyand, en voor een verwoester van de Christenen souden aansien; dat sy sagen dat alles te dugten, en in die verwarringe nietwes te verhopen was; dat *Spanien* heel magtig was, en syne Legers en Staaten op de grensen van de Kerk waren; dat *Vrankrijk* in tegendeel heel verre af was; dat het selve geen onderstanden als met over groote kosten konnende senden, de selve soo afgemat souden moeten syn, wanneerse in het Land van de Kerk souden komen, datse veel eer quartieren van verfrissinge souden van noden hebben, als datse te Velde souden konnen trekken; dat de *Spaniaards* inder waarheyd wel van een bysondere godvruchtigheyd waren, maar dat 1556.

dat men echter daar op geen staat moest maken, volgens 't geen in de laatste plondering van *Romen* voorgevallen was: dat de Troepen na de overwinninge niets beswaarlijk vonden; dat de woede van de overwinnaars nietwes spaarde, en sig niet konde intoomen; dat alles aan den overwinnaar scheen geoorlost te syn, en dat alles boog voor de overwinning, en dat soo de Soldaten te voren, en in de overwinninge een God kennen, sy hem weder niet kennen, en niet meer denken dat hy een regtvaardige wreeker van de uytsporicheden is, wanneer sy maar met moorden en plonderen besig syn. Dat soo de * welsprekentheyd en onvertsaagtheyd van een enkeld wel geintentioneert *Spaniaard*, en die een bysonder vriend van den Heyligen Vader was, de woede van de gene die de Kerken ontheyligden, en de uytterste godloosheden pleegden, gestpeuyt; en dat soo hy haar belet had, om haare Kerk-schendige handen niet in het bloed van den algemeenen Vader der Christenen, en van de Cardinalen te doopen, sy sig niets diergelijks beloven dorsten, hebbende geen van de *Spaniaards* eenige consideratie noch liefde voor syne Heylicheyt, vermits hy alle deselve qualijk gehandelt, en 'er niet een verpligt had.

1556.

Paus *Paulus* de IV. noemt Cardinalen, om tot de

Die redenen op syn tijd voorgebragt, maakten heel veel indrukking op het gemoed van Paus *Paulus* de IV. deselve ontwaakten hem van

* Dat was de Marquis d'*Astorias*, den welke de *Spaniaards* gereet siende, om het Kasteel van St. *Angelo* te forceren, met het rapier in de hand op de bresse klom, en haar tegen hield.

van de doodelijke slaapsugt, daar hem de redeneringen van syne Neven in wierpen, de welke sonder ophouden op de magten van die van haare partye roemden, en die van haare vyanden, veel minder als deselve waren, deeden schynen. Hy was mitsdien geheelijk op vreede bedagt, en nomineerde de Cardinaals *Caraffa*, *de Toledo*, en de *Sainte Flore*, om met den Hertog van *Alba* te handelen. Die Eminentien soekende ten eersten een t' samenspreking te bekomen, en om de *Spaansen* uyt de Landen van de Kerk te doen vertrekken, fonden *Thomas Manriquez* de meester van het Heylige Paleys, wiens godvruchtigheyd, verdienste en voorsichtigheyd, hem te gelijk recommandabel aan de beyde partyen maakte, aan den Viceroy. De Cardinaal *de Toledo*, Aarts-Bisschop van *Compostella*, belade *Manriquez* met een Brief aan den Hertog, in de welke hy hem bad, *om den Oorlog niet langer tegen den Stedehouder van* JESUS-CHRISTUS *op der aarden te continueeren; met in gevaar van een geheele verwoesting te stellen de Hoofdstad van de Christenheyt, die, soo men het soo mag seggen, geheyligt was door d'uytstorting van het bloed van een oneyndig getal Martelaars, en door de bewaring van der selver dierbaare reliquien, de welke aldaar geëert werden; dat hy weder in het Koningryk van* Napels *wyken; aan de Kerk de Steeden die hy deselve ontnomen had, weder geven, en door een Kerk-schendigen Oorlog de glorie van haare voortreffelijke voor Vaders, en die de welke hy in syn particulier door duysend groote daaden, die de gedagtenisse van alle Eeuwen waardig waren verkregen had, niet besoedelen wilde.*

1556.

Vreede te arbeyden.

De Cardinaal *de Toledo*, schryft aan den Hertog van *Alba*.

De Hertog gaf aan den Cardinaal syn bloed-
1556. maag tot antwoord, *dat hy den Oorlog niet begonnen had, maar dat hy tragte syne Vyanden te doen berouw hebben, dat sy deselve aan hem verklaart hadden: dat hy geensints aan* Romen *wilde; dat hy het reeds verscheyde malen soude hebben konnen nemen, soo hy geloofd had het selve te hebben moeten doen; noch aan de Heylige Kerk, voor de welke hy een diepe eerbiedicheyd had: dat hy niet anders sogt als te beschermen de Provintien, waar van syne Catholijke Majesteyt hem de regering toevertrouwt had, om de* Fransen *uyt* Italien *te dryven, en geensints om den Heyligen Vader 't minste quaat aan te doen: dat hy gansch gereed was om hem de voeten te kussen, en om aan hem syne ootmoedige eerbiedicheden af te leggen, mits dat hy afliet partydig te wesen; maar dat in dien syne Heylicheyt van geen gedrag veranderde, hy sig genootsaakt soude vinden, sig van de wapenen te bedienen, om te wreeken de beledigingen die syn Meester waren aangedaan: dat hy* Paulus *de IV. den Oorlog aandeed, niet als Stedehouder van* JESUS-CHRISTUS *op der aarden; maar als een geswore Vyand van den Catholijken Koning, en dat hy sig van de alderhardste middelen soude bedienen om hem te nootsaken sig den tytel van Heylicheyt, die hem de gelovigen geven, waardig te maken. Dat hy wyders sorge soude dragen om niet wes te doen, 't welk aan de* Godsdienst *nadelig soude mogen syn, en om te vermyden al dat geen, 't welk de glorie van syne voor Vaders, en de syne in 't bysonder soude konnen besoedelen.*

Manriquez wierd volkome wel ontfangen, en de Hertog liet hem in syn wederkering van

Fran-

Francois Pacheco begeleyden, den welke last had, om van synent wegen de volgende voorstellingen te doen. 1556.

Voorstellingen van den Hertog van *Alba*.

„ Dat de H. Vader de *Franse* Troepen, en „ de Bandyten van de domeynen van syne Ca- „ tholijke Majesteyt, uyt de Landen van de „ Kerk soude doen vertrekken.

„ Dat hy aan *Marc Antonio Colonna*, syn „ Hertogdom van *Palliano*, en syne andere „ geconfisqueerde goederen soude weder ge- „ ven.

„ Dat hy *Lofredo*, *Garcilasso*, *Tassis*, en „ alle d'andere Onderdanen, Vrienden of „ Creaturen van *Spanien*, die over de doema- „ lige saaken gedetineert waren, weder in „ vryheyd soude stellen. Dat men de-selve „ haare geconfisqueerde goederen weder ge- „ ven, en dat de gene die op de vlugt waren, of „ sig in de *Spaanse* Legers begeven hadden, in „ alle haare goederen, van wat nature die ook „ waren, of ten minsten in de soodanige die „ sig in wesen bevonden, herstelt souden wor- „ den, en dat eyndelijk den H. Vader sig „ Mediateur tusschen haare alderchristelijkste „ en Catholijke Majesteyten soude stellen.

De *Caraffa's* willen maar alleen tijd winnen.

De *Caraffa's* vergramt synde, wegens dat de Hertog gansch geen gewag van haar in het ontwerp van Vreede maakte, lieten sig van haare passien soo verre vervoeren, dat sonder de gematigde raadslagen van sommige haarer Vrienden, sy *Pacheco* in het Kasteel St. *Angelo* souden hebben laten setten. Die onstuymige bewegingen over synde, soo geloofdense de onderhandelingen weder op het tapijt te moeten brengen, om den Hertog op te houden,

 den,

den, en om tijd te gewinnen: aan d'andere
1556. syde soo haddense geld tot de wervingen en tot de betalinge der Soldaten gebrek, dreygende de *Fransen* en *Duytsers* alle dagen van weg te sullen gaan, indien men haare soldyen, die men haar schuldig was, niet voldeed. Men stelde nieuwe imposten op het Volk, en indien men eenige Auteuren geloof wil geven, soo lieten de *Caraffa's* haar geld geven voor de benefitien die'er quamen open te vallen. Hoe dat het ook sy, alsoo men tot *Romen* niets afdeed, soo quamen de drie Cardinaalen en de Hertog van *Alba* over een, om met malkander tot *Grotta-ferrata* by een te komen, om opregtelijk tot de Vreede te handelen.

XVII. HOOFDSTUK.

MEn was tot *Romen* verbaast dat men dat besluyt sag veranderen; de drie Cardinaalen quamen niet te voorschijn, onder voorwendsel, seyde de Paus, *dat het beneden de waardigheyd van den H. Stoel was, dat drie Princen van de Kerk een Grande van* Spanien *souden gaan vinden.* De Hertog volgde haar niet na; hy verwagte haar by de ses uyren tot *Grottaferrata*, waar van hy de advenuen door syne Troepen had laten besetten, uyt vreese van overrompeling. Dat mangel van woord bragt hem geheel tot gramschap, hy wilde niet meer van Vreede hooren spreeken, en ging sig aanstonds voor *Tivoli* legeren. Die Plaats wierd gedefendeert door ses Vaandels *Italiaanen*, die *Francois des Ursins* commandeerde.

Mont-

Montluc wierp sig met ontrent vier honderd Paarden daar binnen; maar d'een en d'ander bemerkt hebbende, dat die Stad, de welke groot en op de oude wijse was versterkt, niet te houden was, soo vertrokkense den volgende nagt met haare besetting daar weder uyt, en de *Spaansen* quamender den volgende dag in. 1556.

Tivoli onderworpen synde, soo sond de Hertog de *Italiaanen* onder het geleyde van *Vespasiaan de Gonsaguez*, om *Vicouaro* te belegeren. Hy nam die besigheyd soo veel te liever aan, om dat hy brande van begeerte, om sig op de Borgers van die Stad te wreeken, de welke tot syn dood geconspireert hadden. Hy liet de Plaats sommeren, het garnisoen antwoorde dat het sig tot het uytterste toe defenderen soude. Desselfs defensie was niet lang: *Vespasiaan* liet de selve met Ladders bestormen, de Stad wierd ingenomen en ter plonderinge over gegeven. De Soldaat spaarde daar in niet als de Vrouwen, op welkers eere het haar op levens-straffe verboden was niet te attenteren. De Hertog had sig ook meester van *Selva d'Aglieri-Danzo* gemaakt, synde een gering overblijfsel van het vermaarde *Antium*, de Hoofdstad van het Koningrijk van de oude *Latijnen*, van *Perciliano*, en van *Ardea* 't welk niet meer als een groote naam heeft. Het selve was het Vaderland van *Turnus*, Koning van de *Rutili*, de welke die Latijnse Poëet door syne schoone vaarsen onsterffelijk heeft gemaakt. De Hertog neemt verscheyde Steeden in.

Hy in alle die Plaatsen garnisoen geleyt, en een meenigte koorn uyt het Koningrijk van *Napels* doen komen hebbende, soo maakte hy alle *Doria* veronagt-

alle de nootsakelijke toebereydsels tot de be-
1556. legering van *Ostia*, besloten hebbende die
saamt Plaats voor de aankomst der *Fransen* te ne-
den men, siende geen gemakkelijker middel om
Hertog hongersnood binnen *Romen* te brengen. Hy
tot hul- campeerde den eersten dag van November op
pe te d'Oevers van het Meer van *Albanno*, en hield
komen. aldaar eenig verblijf, de Galeyen van *Doria* afwagtende, den welke van de Kusten van *Afrika* weder gekeert synde, in de Haven van *Livorno* calefaterde. Hy mogt hem vry afwagten. *Doria* quam niet, en men geloofde dat hy van den groot Hertog van *Toskanen* opgehouden was, den welke dien Oorlog soo ras niet wilde sien eyndigen. Het was syn interest dat de selve eenige tijd geduyrde, en selfs dat men hem van noden had, op dat hy *Sienna* op veel verdraagsamer conditien, als die de welke hy afgewesen had, mogt bekomen. De gene die niet hebben konnen geloven, dat de *Toskaner* tot die dubbelhertigheyd bequaam was, leyden *Doria* die vertoeving alleen te last: die man was jalours van de hooge agting van den Hertog, en beminde hem niet. Aan d'andere syde wat dat hy ook heeft mogen doen, men heeft hem noyt geloofe de *Spaniaards* wel genegen te wesen: alle syn genegenheyd strekte maar voor de *Italiaanse* Potentaten: hy was in vertwijfeling dat hy de Catholijke Koningen sig op haare ruinen sag verheffen; en hy liet weynig gelegenheden verby gaan, om die selve Potentaten te dienen. Soodanig is het humeur van de *Italiaanen*, sy lieden een groote waan van haar selven hebbende, sien d'andere Natien met versmading aan, en

konnen derselver voorspoed niet verdragen. 1556.

De Cardinaal *Caraffa* geloofde de belegering van *Ostia* door een diversie te sullen konnen beletten. Hy trok voor de Troepen van *Romanien* in het *Abrusso*, en tragte de Volkeren door gebeden en door dreygementen te gewinnen: de selve waren doof. Hy geloofde doen de selve met het swaard in de hand te sullen konnen over brengen, dog hy bedroog sig. De Marquis van *Treviso* Goverueur van de Provintie, dreef 'er hem uyt. *Julius des Ursins* trok uyt *Palliano* van seven Vaandels Voetknegten gevolgt wordende, om sig van *Aquila* meester te maken, de Graaf van *Sarno* viel hem op 't Lijf, sloeg hem en bragt hem op de vlugt. De Graaf van *Popoli* stapte over de Lijken van *Gaspar Ravagon*, die sig op syn passagie geposteert had. Die selve Graaf met eenige bystanden, de welke hem den Hertog van *Alba* toe sond, versterkt synde, hakte het detachement van den Cardinaal *Caraffa* in stukken, en syne Eminentie was syn vryheyd aan de ongemeene snelheyd van syn Paard verschuldigt. De Graaf in syn Leger-plaats weder gekeert synde, wierd daar in door bevel van den Generaal voor Overwinnaar geproclameert, den welke groote prysingen aan syne dapperheyd en aan syn beleyd gaf. Terwyle dat de Viceroy van het *Spaans-Italien* syne Troepen met die swakke dog glorieuse verrigtingen besig hield, soo liet hy recreuten uyt de Landen van syn Governement komen. De selve waren nauwelijks aangekomen, of hy ging een belegering van *Ostia* doen. Hy had laat de

De Cardinaal *Caraffa* trekt in 't *Abrusso*.

De Hertog

de selveStad eenige dagen te voren van *Marc An-*
1556. *tonio Colomna* laten berennen, den welke last had,
Ostia om een Schip-brugge over den *Tyber* te slaan,
berennen. om de passagie tot het ontset van *Romen* te
stoppen. *Strozzi* Generaal van de Legers van
den Paus, beseffe de desseynen van *Colomna*,
en kende de gevolgen van haar uytslag. Den
selve deed mitsdien *Horatio della Shirro* ver-
trekken, om haar te overdwarssen en beval
hem de Stad te verlaten, en sig in het Kasteel
te werpen, en hy ging in een naburige Stad
logeren, om van alle gunstige gelegenheden
tot het onsetten van *Ostia* te profiteren, en
om den Hertog te beletten, sig meester van
d'een en d'ander Oover van den *Tyber* te ma-
ken.

XVIII. HOOFDSTUK.

Beschryving van de Stad *Ostia*.

Die Rivier, die heel glorieus is, om datse door de Hoofstad van de Christen wereld loopt, verdeylt sig in twee armen, gelijk of se de gansche wereld omarmen wilde, en werpt sig met soo veel kracht in Zee, datse langen tijd van noden heeft, eer datse haare soete wateren met de siltige vermengen kan. Een van haare Armen bespoelt de muyren van *Ostia*, en alsoo de selve veel grooter als d'ander is, soo behoudse de naam van *Tyber*, de tweede die *Fiumicino* word genaamt, by toepassinge op desselfs kleynheyd, besproeyt de gebuyrige Velden; die twee armen formeren in sig een lang Eyland van ontrent twee mylen en een half, op 't breedste van 't welke *Ostia* legt. Het selve is soo lange tijd als de

de Republijke rijk en bloeyende geweest, en na de selve heeft het *Roomse* Rijk over de *Barbaren* 1556.
gezeegepraalt; maar dat Rijk als tot niet synde gelopen, door de swakheyt van desselfs laatste Souvereyns, soo wierd *Ostia* van de *Gotten* ingenomen, geplondert, en by na t'eenemaal geruineert: t'sedert die tijd heeft het selve noyt weder tot de hooge trap van grootheyd waar op het sig gesien had, konnen opklimmen, de laatste Keysers veronagtsaamden het selve, en de Pausen ontnamen het t'eenigste middel, 't welk het noch overig had, om sig weder uyt syne verliesen te konnen op beuren: uyt vreese dat de *Saracenen* de *Tyber* weder mogten op komen, om *Romen* te komen plonderen, soo maaktense den ingang voor de Schepen onbruykbaar, met Schuyten vol steenen daar in te doen sinken, en met stukken van Rotsteenen daar in te doen rollen. Die voorhoede benam aan de Borgers van *Ostia* alle middel om Koophandel te dryven, en om sig gevolglijk te verryken. Die selve vreese verpligte de H. Vader, om die schoone Haven die *Nero* met soo veele kosten had doen graven, en die Keyser *Adrianus* doen verbeteren, en soo deftig gemaakt had, dat men weynig sulke schoone overblijfsels van de pragt der *Romeynen* siet, te bederven. De Havens die *Claudius* en *Trajanus* hebben doen delven, wierden ter selver tijd, en syn tegenwoordig noch niet anders als groote Moerassen. *Ostia* was daar na niet anders als een woonplaats van Visschers, gansch onsterk, desselfs Kasteel was een vierkant met hooge muyren, die schietgaten hebben, gefortificeert, dog met geen aar-

de wal aangevult, en met vier toorns, insgelijks sonder aarde wallen aangevult, geflankeert synde; mitsdien soo was het een goede Plaats tegen kleyne Vrybuyters, maar niet tegen een Leger.

1556.

Belegering van *Ostia.*

De Hertog verschanste sig voor *Ostia*, gelijk als hy over al gewoon was te doen, en liet daar na tot d'opbouwing van een fort na de mond van den *Tyber* arbeyden, hy liet ook het beste gedeelte van syn Ruyterye op het Eyland trekken, beneffens eenige Regimenten Voetvolk, om de arbeyders te souteneren, en om sig tegen den Marschalk *Strozzi* te stellen. Hy commandeerde *Vespasiaan de Gonsaguez*, om de poort te forceren, de dese liet die sorge bevolen aan drie * van syne Bevelhebbers, die annaarderden om de selve te verbranden; maar alsoo de selve met een halve Maan bedekt was, waar van sy met het rapier in de hand geen meester konden worden, soo moest men sig van geschut bedienen, een batterye van ses stukken ruineerde de selve by na geheelijk in minder dan ses dagen tijd. *D'ella-Sbirro*, den welke een oogenblik daar na gesommeert wierd om sig over te geven, ontfing de *Spaansen* in de Stad, en week met syn gansche besetting op het Kasteel.

* *Francois Tolsa, Joan Carafsa*, en *Octavio d'Abennas.*

De Hertog liet aanstonds de loopgraven tegen het Kasteel openen: en alsoo hy wist dat *Strozzi* syne Troepen met eenige recreuten vermeerdert had, soo liet hy de rest van syn Gendarmerye op het Eyland trekken, om dien Generaal te observeren, en hem te verhinderen de linien te attakkeren, terwyle dat het Voetvolk met het stormen op de Stad soude

besig

besig syn. De Graaf van *Popoli*, ging het Land tot voor de Poorten van *Romen* verwoesten, en duysend *Spaansen* lagender op de Schip-brugge, die *Colonna* over den *Tyber* geslagen had. 1556.

Ondertusschen soo beschoot men het Kasteel krachtig, en de bresse redelijk schijnende te wesen, soo wilden de *Italiaanen* d'eerste attakke hebben; de Hertog weygerde haar de selve niet, *Francois Tolsa*, en *Dominicus Maximi* die de selve commandeerden, klommen dapperlijk op de bresse; maar sy niet meer als van vijftien van de haare gevolgt synde, hebbende de rest geweygert de storm te doen, wat instantien dat sy aan haar daar toe ook deeden, soo gingense het opgeven, wanneer de Hertog van *Alba* die aan de voet van de contrescharp was, *Francois d'Acosta* deed komen, den welke de bresse gerecognosceert had, en tegen hem seyde, dat hy drie honderd *Spaansen* met hem soude nemen, de storm soude doen, en overwinnen of omkomen soude. Die Bevelhebber vertrok aanstonds, en was wel haast met syne *Spaniaards* in de bresse: sy vonden aldaar meer tegenstand als sy verwagt hadden. De Belegerden hadden sig met swaare planken verschanst, in welke sy schietgaten gemaakt hadden, waar door sy met musket-schooten ter neder velden, al wat op de bresse dorst verschijnen *d'Acosta* wilde avanceren maar het selve was te vergeefs: hy wierd afgeslagen, en verloor in korte tijd soo veel van syn Volk, dat hy doode Lijken genoech had, om voor sig een

Fatale storm van de Belegeraars.

verschansing te maken, die hem voor het
1556. vuyr van de Belegerden bedekt stelde.

De Hertog over die tegenstand vergramt synde, liet twee stukken geschut planten, om eenige vakken muyrs de welke de bresse noch stopten, om te smyten. Die batterye deed een uytwerkinge, die heel verscheyden was van 't geen men sig daar van belooft had, want schoonse die vakken omsmeet, soo vielen egter de ruinen op de *Spaansen*, en bedolven een groot getal van de selve in de graft. Dat geval bevreesde den Generaal, den selve liet d'aftogt slaan, en *d'Acosta* quam weder te rug, hebbende honderd veertig man van de syne in de Bresse gelaten, en bragt d'andere soodanig gequetst af, dat sy by na alle daar van stierven. Hy wierd gequetst, vier *Italiaanse* Kapiteynen sneuvelden, en *Francois Tolsa* kreeg verscheyde quetsuyren, waar van hy vijf dagen daar na in de armen van den Hertog quam te sterven. Den selve was een *Italiaans* Heer van een groote hoop: hy was een Soon van een van de Susters van den H. Vader, den welke hem het ampt van Kapiteyn van syne gardes had laten aanbieden, om hem in syn partye te betrekken. Maar *Tolsa* had daar niet eens na geluystert, syn getrouwigheyd aan den Koning van *Spanien* syn Souvereyn, het hebbende te boven gehaalt.

De Hertog van *Alba* was soo veel te geemelijker over de quade uytslag van dien storm, dat hem kruyt en krijgs-behoeften onbrekende, hy sig daar toe gebragt sag, om

de

de belegering te moeten op breken. Syn goet geluk redde hem uyt die quade pas: want *Della Sbirrò* de welke in de selfde behoeftigheyd was, sloeg de Chamade, en gaf het Kasteel op eerlijke condition over. 1556.

De belegering van *Ostia* duyrde niet meer als elf dagen, de selve was streng, en men deed daar in van weder syden wonderen van dapperheyd. Die verovering scheen aan den Viceroy niet compleet te syn, soo hy sig van de kleynste arm van de Rivier niet meester maakte: hy geloofde dat het selve t'eenigste middel was om *Romen* uyt te hongeren, en selfs om de *Caraffa's* te nootsaken, om voor d'aankomste van den Hertog van *Guise* een goede Vreede te maken. Hy liet mitsdien de linien van een Kasteel op de Oever, en by na aan de mond van de *Fiumicina* aftekenen; hy besteede tot desselfs opbouwing alle de pionniers van 't Leger, de Boeren van rondomme, en syn gansche Infanterye. *Strozzi* quam op d'andere Oever met vijf duysend man te voet, en vijftien Esquadrons Ruyterye camperen, en verschanste sig aldaar op 't beste. Syn desseyn was om d'opbouwing van dat fort te beletten, echter soo gelukte hem het selve niet, de regens nootsaakten hem te vertrekken: de selve hadden de *Spaanschen* niet minder geincommodeert; sy hadden haar van het Eyland verdreven, en haar de inneming van een Kasteel doen verlaten, 't welk aan de *Caraffa's* verbleef, en 't welk niet weynig tot de herneming van *Ostia* in't volgende Jaar toe bragt.

De Hertog laat een Fort op de *Fiumicina* opwerpen.

 XIX. HOOFD-

1556.

XIX. HOOFDSTUK.

De Cardinaal *Caraffa* quam by den Hertog om Vreede te bekomen.

D'Inneming van *Ostia* maakte de *Romeynen* neerslagtig, sy verloren al t'samen haar geduld, klaagden al t'samen opentlijk, en scholden seer op de doemalige regering. Die gene welkers verdienste of geboorte, hen eenige toegang by den H. Vader en syne Neven verleende, vertoonden soo krachtiglijk, dat men Vreede maken of beswijken moest, dat sy besloten nochmaals de voorslagen van Vreede op het Tapijt te brengen. De Cardinaal wilde die selfs met den Hertog van *Alba* behandelen, alhoewel hy echter meer toeleyde om tijd te gewinnen, als om de selve te sluyten. Na dat hy alle de veyligheden die hy redelijker wijse eysschen konde verkregen had, soo begaf hy sig naar het Leger op de Oevers van de *Fiumicina*. De Hertog deed hem alle d'eeren aan, die hy geloofde dat men aan hem verschuldigt was, onthaalde hem kostelijk, betuygde aan hem dat hy niet als na een goede Vreede wenste, en dat hy sig onderwierp aan al 't geen den H. Vader van hem soude willen vorderen. D'eerste complimenten geeyndigt synde, soo maakten de Cardinaal en de Hertog een begin van haare conferentien, de welke niet heel lang waren, hebbende de Prelaat een Memorie overgelevert, de welke de conditien behelsde, op welke Paus *Paulus* de IV. de Vree-

de

de maken wilde; namentlijk, „ dat men we- 1556.
„ dersyds sig ontwapenen soude; dat het
„ Hertogdom van *Palliano* in sequestratie sou-
„ de werden gestelt; dat men wedersyds de
„ Rebellen straffen, of ten minsten dat men
„ de selve in handen van haare wettige Sou-
„ vereyns stellen soude; dat syne Catholijke
„ Majesteyt aan den Graaf van *Montorio*,
„ de Stad en het territoir van *Sienna* sou-
„ de geven, indien hy hebben soude wil-
„ len, dat het Hertogdom van *Palliano* aan
„ de *Colonna's* soude weder gegeven wor-
„ den; en dat men eyndelijk om de conferen-
„ tien van weder syden met te meer ge-
„ rustheyd te continueren, een stilstand
„ van wapenen voor veertig dagen soude ma-
„ ken.

Men komt wegens een Treves van veertig dagen over een.

De Hertog van *Alba* consenteerde aanstonds in den Treves, en de selve wierd straks ook afgekondigt: maar alsoo het in syn magt niet was, om alleen die groote saak te voltrekken, noch om aan de *Caraffa's* te verleenen, 't geen sy van hem vorderden, soo sond hy *Francois Pacheco* aan syne Catholijke Majesteyt af, om hem die conditien te doen voor goet keuren: dog syn Raad keurde de selve af, en sy gingen niet door.

De Hertoginne van *Colonna* komt in't Leger.

Het sluyten van de Treves en de hoope van een goede Vreede, vervulden het Leger met blijdschap, niet te min soo waren die gelukkige uytkomsten hem minder aangenaam, als d'aankomste van *Joanna d'Arragon*, de Moeder van *Marc Antonio Colonna*, in't Her-

1556. Hertoginne Douariere van *Palliano*. Die Mevrouwe was tot *Romen* verbleven, en de *Caraffa's* die de selve in't oog hielden, hielden haar, soo men het soo seggen mag, tot een onderpand. Alsoo de Treves haar nu minder ergwanig maakte, en dat de wegen vry bleven, soo ging de Hertoginne met haare twee Dochters te voet uyt *Romen*, veynsende haar vermaak te gaan nemen in een Wijngaard, die een weynig buyten de wallen was gelegen. Alhoewel de selve reeds vry out was, soo continueerde sy te voet voort te gaan, tot datse buyten het gesigt van de wagt der Stads poort, en van de Schildwagt was; waar na sy te paard ging sitten, en haar twee Dochters mede deed op klimmen, de welke twee Ruyters tusschen beyden omarmt hielden. In die toestand de welke met haar waardigheyd niet; maar met haar doemalige fortuyn heel wel over een quam, soo vlugte sy naar het Leger. De Hertog van *Alba* ontfing haar daar in met een ontuytspreekelijke vreugde. Alsoo de Jaaren van die Mevrouwe, gansch geen ergwaan gaven soo omhelsde hy de selve, en genoegde sig met haare twee Dochters te groeten, de welke sig uyt eerbiedigheyd ondekten. *My dunkt*, seyde hy, soo als hy se aantrof, *dat ik die vermaarde* Clelie *sie, die niet uyt het Leger van de Vyanden in haar Stad vlugte, dan als alleen door de liefde van haar Vaderland daar toe gedreven synde; maar die uyt de Stad is gevlugt, synde tot die vlugt door de kragt van de Moederlijke liefde gedreven. Uwe liefde, voortreffelijke Hertoginne,*

sal

sal alhier geene verdrietige gevolgen hebben, en ik sal het soo maken, dat gy hier alles na u 1556.
wensch sult hebben; gy sult alhier d'eerbiedigheyd en de deferentie van uwe mede-Steedelingen vinden, en ik wil d'eerste syn die my sal bemoeyen om u alle diensten toe te brengen, en pretendeer daar in u Edelmoedigen Soon niet te wijken. Den selve merkt u aan, Mevrouwe, als het beste deel van syne goederen, en noyt is het geluk hem gunstiger geweest, als daar in dat het u aan hem heeft weder gegeven. Die Soon is een veel grooter bevel en een veel gelukkiger lot waardig; syne deugden syn hoog verheven, syn verdienste is seltsaam; maar Mevrouwe, niets strekt hem tot meer eere, dan dat hy van u voort gekomen is.

De Hertoginne van *Palliano* was door de beleeftheyd van den *Spaansen* Generaal als verrukt, en sy bewees hem sulks door duysend dankseggingen; echter soo kon de selve niet besluyten om in het Leger te blyven, alsoo de Jaaren van haare Dochters sulks niet toelieten; de Hertog consenteerde daar in; sy begaf sig te Landewaard, van haar Soon verselt, en met een Esquadron Ruyterye geescorteert synde, het welke de Viceroy haar ter eere, en geensints uyt nootsaakelijkheyd mede gaf.

1556.

XX. HOOFDSTUK.

De Hertog verdeylt aan syne Troepen de winter-quartieren.

DE conferentien van de Vreede, noch d'aankomste van de Hertoginne van *Palliano*, braken d'opbouwing van het Fort niet af. De Hertog bevond sig gestadig in de werk plaatsen, en moedigde de Arbeyders, minder door syne woorden als door syne voorbeelden aan; want hy nam de spade en den hamer dikmaals in de hand, en arbeyde als de minste van de Soldaten. Die geduyrsame besigheyd moedigde de selve soodanig aan, dat het Kasteel in minder als een maand tijd tot syn volmaaktheyd wierd gebragt. Hy liet daar geschut en krijgs en levens-voorraaden voor ses maanden in brengen, en liet'er vier honderd man onder de bevelen van *Joan d'Abillesco*, Ridder van *Malta*, en van *Francois de Mendoza* in. Het saysoen reeds heel verre in geschoten synde, de wateren de naburige Velden van de *Tyber* bedekt hebbende, en de Treves eerst na eenige weken sullende eyndigen, soo liet de Hertog syn Leger in de winter-quartieren trekken, en gaf alle nootsakelijke bevelen, om in het volgende Jaar de campagne goet tijds te openen, alsoo hy van de gene die hy geeyndigt had niet al te wel voldaan was. Hy had sig belooft de *Caraffa's* met soo veel kragt aan te dringen, dat sy genootsaakt souden

den syn de Vreede, soo als sy die bekomen konden, aan te nemen; egter soo was sulks niet gelukt, door mangel van den Cardinaal van *Trente* en van den Marquis van *Pescaire*, syne onder Commandants in het *Milanees*, en door die van *Doria*. Hy klaagde aan syne Catholijke Majesteyt grotelijks over deselve, en syne klagten deeden soo veel te meer uytwerking, datse alle drie bestipte bevelen hadden gekregen, de twee eerste, om de Troepen van het *Milanees* aan den Hertog te senden, en den laatsten, om met syn Vloot de Zee-plaatsen van den Heyligen Stoel te gaan beslaan. Aan d'een en d'ander onbrak geen verschoning, De *Cardinaal* en *Pescaire* allegeerden de nabyheyd van *Brisac*, en van syne *Fransen*, die altijd gereed en geschikt waren, om van de gelegenheden te profiteren. Wyders soo was 'er een soort van opstand binnen *Milaan* voorgevallen; 't sedert het voorgaande Jaar had *Joan de Luna*, Goverueur van het Kasteel van *Milaan*, *Ferdinand de Gonsaguez* met crimen van land-dievereye en van gequetste Majesteyt beschuldigt. Die beschuldiging scheen ondersteunt te syn, met eenige indicien, die de selve minder deeden geloven, als de onderlinge haat tusschen de *Spaniaards* en *Gonsaguez*. De dese vresende dat het groot getal van syne Vyanden hem mogt doen omkomen, begaf sig naar *Vlaanderen* by Keyser *Carel*, en bragt door syne Vrienden die hy aan 't Hof van dien grooten Monarch had, soo veel te wege, die wyders hem ook gunstig was,

1556.

Klaagt aan syne Majesteyt over de Goverueurs van *Milaan*, en over *Doria*.

Verschoningen van de Goverueurs.

dat hy geabsolveert wierd. Hy met die ge-
1556. lukkige uytslag niet te vreden synde, eyste de veroordeeling van syn beschuldiger; maar dat proces wierd tot het volgende jaar verschoven; vermits het Hof vry langen tijd met d'afstand van Keyser *Carel*, en met de krooning van *Philippus* was besig geweest; dien laatste procedeerde niet als heel langsaam in die saak, en de selve wierd niet als ontrent de maand Junius afgedaan. *De Luna*, wiens Vrienden hem informeerden van 't geen 'er tegen hem passeerde, vlugte naar *Piemont* by *Brisac*, over al verkondigende, dat hy niet schuldig was, als om dat syn Vyand magtiger was als hy. *Philippus* gaf het Governement van de Citadelle van *Milaan* aan *Dom Joan Alphonso de Paxo*, Edelman van *Valenta*, die sig ten aldereersten naar het *Milanees* begaf. De Cardinaal en *Pescaire* ontfingen hem heel wel, en stelden hem in het besit van de Citadelle. De Soldaten murmureerden opentlijk daar over, en alsoo sy *de Luna* beminden, om dat hy mild, gemakkelijk, sagtmoedig, en vry wel sprekend was, soo protesteerdense, dat sy niemand als hem gehoorsamen souden, en dat men hem regt doen en weder roepen moest. Die murmureringen, die protestatien, die dreygementen, en de muytenering die daar op aanstonds volgde, allarmeerden de Governeurs. Sy lieten haare Troepen aannaarderen, en bragten de Borgers in de wapenen. *Pescaire* die wel sprekende en van de Troepen bemint was, liet de

de Mutineerders polsen, en ging den selve alleen van den Cardinaal verselt synde vinden, 1556.
hebbende het Garnisoen niet willen toelaten dat sy eenig gevolg, selfs niet van haare Domestyken souden hebben. Hy vertoonde haar op een krachtige wyse, maar die niet aanstotelijk was, de grootheyd van haar misdaad, beloofde haar een ampele amnestie, prikkeldese van eere, voegde syne versoekingen daar by, en met een woord geseyt, maakte het soo wel, dat sy alles beloofden. Hy las haar daar op de bevelen van den Koning voor, sy onderwierpen sig de selve, consenteerden selfs dat men noyt van *Joan de Luna* spreken soude, en eyndigden met een protestatie, dat sy de wapenen niet tegen den Koning, maar alleen tegen syne sekrete Vyanden aangenomen hadden. Die verwarringen eyndigden niet als heel laat, en mitsdien soo schenen de Troepen altijd volslage nootsakelijk in 't Land te wesen, en ter tijd wanneer de selve ophielden, soo verstonden de Governeurs dat het *Franse* Leger met groote dag reysen naar *Piemont* aan quam. Haar neerslachtigheyd was soo veel te grooter, om dat het gemeene gerugt dat Leger onvergelijkelijk grooter maakte, als het selve inder daad was, en dat sy niet als heel weynig Soldaten hadden. Sy verdeylden de gene die haar noch overig waren in de Steeden *Alexnndrette*, *Vercelli*, en *Ast*, en in de andere sterke Steden van de Provintie: sy kosen agtien duysend man in *Milaan* uyt, en vertrouwden
de

de selve de bewaring van die groote Stad aan. Dat desseyn 't welk in den aanvang ligtvaardig, en heel qualijk beraden scheen te wesen, had niet te min seer gelukkige gevolgen; want de Borgerye door dat teeken van vertrouwentheyd bekoort synde, heeft noyt getrouwer noch genegender als geduyrende dien Oorlog geschenen.

1556.

Verschooningen van *Doria*.

De verschooningen van *Doria* scheenen niet minder gegrond: hy allegeerde eerstelijk de belegering van *Oran* door de *Mooren*, 't welk hem genoorsaakt had syn Vloot naar de Kusten van *Afrika* te voeren, op het versoek van *Joanna van Oostenrijk*, de Suster van syne Keyserlijke Majesteyt, Koninginne Douariere van *Portugaal*, en Regente van dat Koningrijk, geduyrende de minder jarigheyt van *Dom Sebastiaan* haar Neefje. Die Koninginne had op de tyding, dat die belegering van verscheyde kleyne Koninkjes, of Republijken van *Afrika* geformeert was, *Doria* gebeden, de selve te doen opbreken, den selve begaf sig ook tot die verrigting in Zee, maar wanneer hy daar aan quam, soo vond hy dat het van de *Hollanders* al gedaan wierd; 't welk hem verpligte om weder naar *Italien* te seylen. Men weet niet of d'enkele versoeken van de Koninginne, hem die reyse deeden ondernemen, dan of die van den Cardinaal en van *Pescaire*, en syn eygen jalousye, daar niet een groot deel in hadden; hoe dat het ook was, *Philippus* de II. had het hem geboden.

boden. *Doria* quam voor *Livorno* op anker, hy passeerde aldaar de rest van het schoone Saysoen, veynsende syne Galeyen in staat te herstellen, om Zee te konnen houden, of de tegen winden, en het gevaar van sig in 't eynde van de Somer, op sulken ongestuymige Zee te begeven, als die van *Toscanen* is, voorwendende, de Winter nu op hand schietende om de scheepsvaart onmogelijk te maken, soo nam *Doria* syn cours naar *Genua*, en bragt daar syne Galeyen. 1556.

Philippus nam de verschooningen van d'een en d'ander heel qualijk, en hy vond het heel quaat, dat sy aan de bevelen van een Viceroy, wiens verdienste hy kende, en die hy haar voor een Generalissimus had gegeven, niet gedefereert hadden.

Men bereyde sig niet te min geheelijk tot den Oorlog, de *Paus*, *Vrankrijk*, en *Spanien* wierven Troepen, en *Italien*, 't welk vol van beroerten was, wist niet wat voor partye dat het soude nemen. De groot Hertog van *Toskanen* wierd krachtiglijk aan gesogt, om de partye van de Vyanden van Koning *Philippus* t'omhelsen, en die Monarch vergat nietwes om hem te behouden. De *Toskaner* scheen tusschen d'een en d'ander partye te dobberen, niet te min soo besloot hy eyndelijk voor *Spanien*; maar dat was niet als in het volgende Jaar, en na dat hy groote voordeelen van syn verklaring getrokken had.

Staat van *Italien*.

De Hertog van *Ferrara* beloofde het met

Vrank-

Vrankrijk te sullen houden, die hem tot Ge-
1556. neralissimus van syne Troepen in *Italien* nomineerde, en hy maakte groote toebereydsels, om in de Staaten van den Hertog van *Parma*, die altijd de *Spaansen* getrouw was geweest, te vallen.

Venetien wilde neutraal blyven; het selve tragte echter den Hertog van *Ferrara* te beletten om in de Ligue te treden; wierf Troepen onder voorwendsel van sig tegen de landingen der *Turken* te beveyligen., en sond vyftig Galeyen om aan de monden van de *Po* te kruyssen.

De kleyne Republijke van *Lucca*, welkers Staatkunde haar voor magten verstrekt, en die haare vryheyd door de vieringen van haare nabuyrige Souvereynen behield, beloofde aan *Vrankrijk* neutraal te sullen blyven, en het selve de passagie door haare Landen, en levens-behoeften voor geld te verlenen, en liet aan *Philippus* door haare Afgesanten, haare opregte verknogtheyd aan de belangen van syne Majesteyt, versekeren.

De *Genuesen* die aan *Spanien* getrouw, en van een Vloot voorsien waren, die haar tegen alle beledigingen van de Geconfædereerden bedekt stelde, sogten van geen partye te veranderen.

De goddelijke voorsienicheyd liet genoech sien, door de wonderen de welke in 't selve jaar 1566. veschenen, dat sy sig bereyde, om de misdaaden der menschen te straffen.

Die

Die wonderen waren dien aangaande als foo veele waarfchouwingen. 1556.

Ontrent *Ausburg* fcheen den Hemel fig te openen, en geheel als in vuyr te ftaan. Wonder werken.

In het Graaffchap van *Betz* in *Duytfland* fag men na een vervaarlijken hagel, heele Legers de welke in 't midden van de Lugt ftreeden; men merkte felfs der felver minfte bewegingen op, en men geloofde het gekrys van haare wapenen, en het kermen van de gequetften, te hooren.

Digte by *Bazel* fag men een Beer en een Leeuw in de Lugt, van een grootte; die meer als natuurlijk was, die d'een tegen d'ander met heel veel woede aanliepen.

Duytfland fag fig met een oneyndig getal van Sprinkhaanen bedekt, die de vruchten van het Veld, en alle de bladeren van de Boomen in de Boffchagien op aten.

Conftantinopolen wierd van een Aardbeving by na geheelijk over hoop gefmeten.

In 't Dorp van *Herbellingen* digte by Schafhuyfen, en daar om heen, regende het bloed.

Een Comeet die t' federd het begin van Maart verfcheen, verfchafte aan de Sterrenkykers een breede ftoffe om te fchryven. Sy gaven haar felven heel veel moeyte, om daar van d'oorfaak uyt te vinden, 't welk godvruchtige perfonen niet deeden, de welke aanftonds befeften, dat het een uytwerkinge van Gods goetheyd was, den welke door dat teeken van fyn gramfchap, de

1556. menschen waarschouwde, om door een waarachtig berouw, de rechtvaardige uytwerkingen van syne wraake af te weeren.

Eynde van het eerste deel.



REGISTER
VAN 'T EERSTE DEEL.

A.

Farne-

F.

G.

H.

I.

N.

R.

S.

EYNDE.